१8

శ్రీః

శ్రీమతే శ్రీలక్ష్మీహయవదన పరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీమదాపస్తమ్బ గృహ్య సూత్ర, తద్వ్యాఖ్యా, కపర్దికారికా,
శ్రీమదాండపిళ్ళాఖ్య ప్రయోగవృత్తి, గృహ్యరత్న కంఠ భూషణాది
గ్రంథస్థ సర్వస్వసమ్మేళన పూర్వకం తత్తత్ప్రకరణానుగుణ
ప్రమాణ జాతైశ్చ సమ్మిళితా.

"పూర్వ ప్రయోగాను క్రమణికా"

శ్రీమదహోబిల శ్రీ నృసింహాస్థాన నిర్వహణ ధురంధర
శ్రీమచ్ఛఠమథన, శఠారిరామావరజ, శ్రీమద్వీర
రఘూద్వహ శఠజిత్సంయమీన్ద్ర
దివ్య చరణారవిన్ద రేణునా,

'తూప్పుల్ వెంకటాచార్యదాసేన'

తిరునారాయణపురమ్. శ్రీ- ఉ - వే - శ్రీ
కోమాండూరు - ఇళయవల్లి,
[illegible] - సంపత్కుమారాచార్యాణాం
సహాయేన సఙ్గ్రహీతా, యథామతి సంశోధితా చ సతీ

బెంగళూరు, వె. బి. సుబ్బయ్య అండ్ సన్స్, ప్రింటర్స్,
శ్రీకృష్ణా ముద్రాశాలాయాంచ ద్వితీయవారమ్
ముద్రితా ప్రకటీకృతా చ.

ప్రతేర్మూల్యం: రూ. 1—4—0.

పునరుద్ధృతా శుద్ధభాగాః

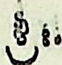
పుటమ్.	పంక్తి.	అశుద్ధమ్.	శుద్ధమ్.
౮	౭-౮	'ఓంనమో బ్రహ్మణే- నమో అస్త్వగ్న్యయే'- ఇత్యాద్యధి భిన్నవాక్యాని	ఓమ్. నమోబ్రహ్మణే-నమో అస్త్వగ్నయే నమః పృథివ్యై నమఓషధీభ్యః । నమోవాచే నమోవాచస్పతయే నమో విష్ణవే బృహతేకరోమి ॥
,,	౧౨	ప్రసవే	ప్రసవే ।
,,	,,	ర్బాహుభ్యాం	ర్బాహుభ్యాం-
,,	,,	హస్తాభ్యా	హస్తాభ్యామ్-
,,	,,	మశ్వినోర్భైః షజ్యేన	అశ్వినోర్భైషజ్యేన-
,,	,,	షించామి	షించామి-
,,	౧౪	హస్తాభ్యాగ్ం	హస్తాభ్యామ్-
,,	,,	మశ్వినోర్భైషజ్యేన	అశ్వినోర్భైషజ్యేన-
,,	౧౫	షించామి	షించామి-
,,	,,	హస్తాభ్యామి	హస్తాభ్యామ్-ఇ
,,	,,	ద్రియేణాశ్రీ	ద్రియేణ-శ్రీ
,,	౧౮	హస్తాభ్యాంసరస	హస్తాభ్యాగ్ంసరస్వ-
,,	౨౧	పరిష్టా	పరిష్టా-

శ్రీః

విషయసూచికా.

శుద్ధాశుద్ధ పత్రికా.

పుటే	పంక్తౌ	అశుద్ధమ్	శుద్ధమ్.
౨	౧౫	దత్తమం	దుత్తమం
౧౩	౧౬	మ్నుజసం – అవిథిదో	
	శు ॥		ముదోజసమ్ – అవిథిన్న
౧౮	౧౭	యస్త్రైబ హీన్వాస	యస్త్రైబ హ్వాస్ర
౨౧	౫	పరమేప	పరమేవ్ప
,,	౨౧	ర్నుక	ర్నుకం
,,	౨౩	ప్రష్ట	పృష్ఠ
౨౨	౪	విశ్యా	విశ్వా
,,	౧౬	సనావా	ననావ
,,	౧౭	సమగ్ని	నమగ్ని
,,	౧౯	తిదురితా	అతిదురితా
౨౩	౧౬	దేవిం	దేవీం
,,	౧౭	మాలినీమ్	మాలినీమ్
౨౪	౨౧	తిని	నితి
౨౬	౮	బధ్న	బద్ధ్న
౨౯	౧౧	పిథాయ	పిధాయ
౪౪	౨౩	సివా	శివా
౪౫	౧౫	యత	యత్ర
౪౬	౨౩	అవాపః	అవాపః
౪౭	౧౮	జివ	జీవ
,,	౨౪	ధిః	శుధిః
౫౬	౮	పతిపతి	పతి
౬౫	౧౦	అనావా	అనాహ
౬౬	౨౪	దేపస్య	దేవస్య
౬౮	౧౨	ఆపోను॥	ఆపోను
,,	౧౩	ఉక్త్వా	ఉక్త్వా॥
౬౯	౧౮	షదక్షిణ	ప్రదక్షిణ
॥	[illegible]	[illegible]	భూషదశ
౫౯	౮	ననత్తే	నస్త్రశే
,,	౧౦	సుసూ	తనూ
౮౧	౫	రూపీణ	రూపేణ
౮౨	౧౪	సుమః	సుమః
,,	౧౬	॥నః	నః
,,	,,	ఓ	ఓమ్
,,	౧౯	సాదాది	పాదాది
,,	౨౦	పిక్త్రైకా	క్త్రైకా
,,	,,	ప్రియోగే	ప్రయోగేపి
౭౫	౭	దడ	దండ
,,	౧౩	పాపాన	పాన
,,	౧౪	స్నస	న్నసం
,,	౨౩	వత	వ్రత
౭౬	౧౨	తాహూ	త్యాహూ
,,	౧౮	రుత్తర	రుత్రత
౭౭	౩	శిర।పవే	శిరఃప్రవే
,,	౧౬	విశ్వస్న	విశ్వస్య
,,	౧౮	దేప	దేవ
౯౪	౬	ధ్యాత్వా	ధ్యాత్వా
,,	౧౯	స్తపన్న।	స్తపన్నేతి।
౯౫	౧౭	భూయాదో	భూయాద్యో
౧౨౭	౧౮	గోధా	గ్రోధా
,,	౧౭	భనా	భవా
౧౭౦	౧౧	ణంబా	ణంబాహు
,,	౧౩	నన	వన
,,	౨౪	రోగ్ర	రోగ్ర
౧౭౪	౧౫	ద్వాభ్యా	ద్వాభ్యామభి
౨౨౫	౧౮	సునర	సున్దర
౨౨౮	౧౩	శ్రీకళ	శ్రీకళ
౨౨౯	14	సఖాసప్త	సఖాసప్తపతా

శ్రీ మై నమః

శ్రీలక్ష్మీహయవదన పరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీ ప్రయోగచంద్రికా.

శ్రీనివాసగురుంనత్వా సీతారామంచసానుజం ।
ప్రయోగచంద్రికాం తేషాంకరోమికృపయాఽధునా ॥

గ్రంథకర్తృ ప్రతిజ్ఞా.

శ్రియఃపతింభూమినీళాసమేతంప్రణమ్య గర్భాధాన పుంసవన సీమంతోన్నయన జాతకర్మనామకరణాన్నప్రాశన చౌళోపనయన వ్రతసమావర్తనోద్వాహ గృహప్రవేశానాం తత్రతత్రోపయోగినామన్యేషాముదకశాంత్యాదీనాంచ ప్రయోగంవక్ష్యే.

అథ పరిభాషా.

సర్వత్ర కర్మాదౌ స్నాతశ్శుద్ధ వస్త్రధరో ధృతోర్ధ్వపుండ్రశ్శోత్తరీయో బద్ధశిఖఃపాదౌప్రక్షాళ్య ద్విరాచమ్య బ్రాహ్మణైరనుజ్ఞాతః ప్రాగగ్రేషు దర్భేషు ప్రాఙ్ముఖ ఉపవిశ్య భగవంతంధ్యాత్వా కరిష్యమాణస్య కర్మణః నిర్విఘ్నేన పరిసమాప్త్యర్థం సపరివారం శ్రీవిష్వక్సేనమావాహ్యాసనాది నైవేద్యవీటికాంతైరభ్యర్చ్య త్రిః ప్రాణానాయమ్య హరిరోమిత్యుపక్రమ్య గోవిందంత్రిస్సంకీర్త్య దక్షిణేజానునిదక్షిణోత్తరౌపాణీకుర్యాత్, తత్రచ సవ్యస్యపాణేరంగుష్ఠతర్జనీమధ్యే దక్షిణస్యపాణేరంగుష్ఠవర్జితాశ్చతస్రోంగుళీఃకృత్వా సవ్యాంగుష్ఠందక్షిణాంగుష్ఠేనావేష్ట్య అస్యేత్యాద్యుచ్చార్యసంవత్సరాయనర్తుమాసపక్షతిథివార నక్షత్రయోగకరణాన్యుక్త్వా శ్రీభగవదాజ్ఞయా భగవత్ప్రీత్యర్థం భగవత్కైంకర్యరూపం కరిష్యమాణం కర్మ సంకల్ప్య బలమంత్రమనుసంధాయ భగవానేవ మహ్యై

తత్కర్మ కారయతీతిబుద్ధ్యా కర్మకృత్వాఽంతే భగవదర్పణంకు ర్యాత్. భగవాన్ స్వశేషతైకరసేన మయేతిమంత్రద్వయం కర్మ ణామాదావంతేచ క్రమేణానుసంధధ్యాత్, క్రియాఫలస్యాత్మగామి త్వే కరిష్య ఇతి సంకల్పయేత్ - ఉద్వాహకర్మకరిష్యఇత్యాది. అ న్యగామిత్వే కరిష్యామీతి, జాతకర్మణా సంస్కరిష్యామీత్యాది. క్వచిచ్చోదనానుసారేణసంకల్పయేత్ - నామధాస్యావహే ఉపనే ష్యే సమిధ ఆధాస్యామీత్యాది. జాతకర్మాదీనాం స్వస్వకాలే ప్యకరణే ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రంకృత్వాలౌకికాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య పరిస్తీ ర్యాజ్యందర్వీంచసంస్కృత్య పరిషిచ్య వ్యస్తాభిస్సమస్తాభిర్వ్యాహృతి భిః 'పాహినోఅగ్నఏనసేస్వాహా పాహినోవిశ్వవేదసేస్వాహా యజ్ఞం పాహివిభావసోస్వాహా సర్వంపాహిశతక్రతోస్వాహా, పాహినోఅ గ్నఏకయాపాహ్యుతద్వితీయయా పాహ్యూర్జంతృతీయయా పాహిగీ ర్భిస్తిసృభిరూర్జాంపతయే, పాహిచతసృభిర్వసోస్వాహే'తి పాహిపం చకేన పునర్వ్యస్తాభిస్సమస్తాభిర్వ్యాహృతిభిరిత్యేతైః పాహిత్రయోద శకైః 'త్వన్నోఅగ్నే సత్వన్నోఅగ్నే త్వమగ్నేఅయాస్యుదత్తమంయే తేశత' మిత్యేతైశ్చహుత్వాసర్వప్రాయశ్చిత్త మనాజ్ఞాతాదిభిశ్చహు త్వా పరిషిచ్యాతీతంకర్మకృత్వా తాత్కాలికంకర్మ కుర్యాత్ - ప్రా యశ్చిత్తస్యసర్వస్య ప్రతినిమిత్తమావృత్తిః. పుంసువన సీమంతాకర ణే స్త్రియాం ప్రసూతాయాం ప్రజాపత్యకృచ్ఛ్రంపాహిత్రయోద శక హోమంకృత్వా తస్యాఙ్కేశిశుంనిధాయ పుంసువనంసీమంతంచ కుర్యాత్. గర్భిణ్యాః స్త్రియాః భర్తరి దేశాంతరంలోకాంతరంవా గ తే పతితేవా తస్యాః పితాభ్రాతావా అన్యోబంధుః శ్రోత్రియోగా రాదాహృతేగ్నౌపుంసువనంసీమంతంచ కుర్యాత్. అన్నప్రాశనచౌ లోపనయనోద్వాహేషు అంకురార్పణం, ఏతేషు పుంసువనసీమంత

యోశ్చ ప్రతిసరబంధం, సీమంతాన్నప్రాశన చౌళోపనయనేష్వభ్యుద
యం, పుణ్యాహవాచనంచాదౌ, గర్భాదానపుంసువనజాతకర్మనామ
కరణోపాకర్మవ్రతసమావర్తనోద్వాహగృహప్రవేశేషు అంతే అభ్యు
దయం పుణ్యాహవాచనంచ కుర్యాత్. ద్వయోర్బహూనాంవాక
ర్మణాం సహకరణే అంకురాదీని సకృదేవకుర్యాత్ - ప్రవృత్తం
కర్మాజ్ఞానాదన్యథాకృతంచే ద్యతఆరభ్యాన్యథాకృతం తతఆరభ్య
యథావత్కుర్యాత్, ఏకదేశాన్యథాకరణె తావదేవ యథావత్కు
ర్యాత్. ప్రధానవిస్మరణేసాంగంపునఃకుర్యాత్. అంగవిస్మరణే
సర్వప్రాయశ్చిత్తంజుహుయాత్. 'ఇదంవిష్ణు' రితిమంత్రంవా జపేత్.
సర్వత్రవాగ్యమనాదినియమలోపే తమేవమంత్రంజపేత్.

ఆధానే చోదితే నస్వాహాకారో హోమద్రవ్యానుక్తౌ ఆజ్యేన
జుహుయాత్- సర్వత్రగవ్యంగ్రాహ్యం తదభావే మాహిషం తదభా
వేఆజం తదభావేతైలం. మంత్రాజ్ఞానే ప్రణవోవ్యాహృతిర్వా.
ముఖ్యద్రవ్యాభావె రూపేణ వర్ణేన క్షీరేణ పుష్పేణ ఫలేన గంధేన
వా తత్సదృశం పూర్వపూర్వాభావె పరంపరం గ్రాహ్యం-పాలాశఖా
దిరాశ్వత్థౌదుంబర వైకంకత బైల్వశమ్యర్క- వెతసాపామార్గదర్భాః
పూర్వపూర్వాభావె పరాః పరాః ప్రాదేశమాత్రాస్సత్వచః కీటవ
ర్జితా అసుషిరా అవ్రణాః పరుత్పరాస్సమిధోగ్రాహ్యాః, జీర్ణాః
స్వయంపతితాశ్చ సమిధోవర్జయేత్ - క్రయక్రీతైశ్శూద్రాహృతై
ర్వా సమిద్దర్భాదిభిః కర్మకుర్వన్పతితస్స్యాత్-మాషస్థూలాశ్చతురం
గులదీర్ఘధారా ఆజ్యాహుతయః- అర్ధామలకమాత్రా అన్నా
హుతయః ద్వాదశపర్వపూరితాః పాణ్యాహుతయశ్చకార్యాః.

ఇతి ప్రయోగచంద్రికాయాం
ప్రథమః ఖండః.

అథోదకశాంతి ప్రయోగః

గర్భాధానాదిషు పూర్వేద్యుస్తస్మిన్దినేవా ఉదకశాంతిః - నమస్సదస ఇత్యాది విష్వక్సేనారాధనాంతం కృత్వా - (అత్ర కరిష్యమాణ ఏతత్కర్మ సాద్గుణ్యార్థం (ఆదిత్యాదీనాంనవానాంగ్రహాణామానుకూల్యసిద్ధ్యర్థం యేయేగ్రహా శ్శుభేతరస్థానేషుస్థితాస్తేషాంగ్రహాణాం శుభఫలావాప్త్యర్థం యేయేగ్రహాశ్శుభస్థానేషుస్థితాస్తేషాంగ్రహాణా మతిశయశుభఫలావాప్త్యర్థం, ఇతిచాత్రకేచిత్పఠంతి) ఏభిశ్శ్రీవైష్ణవైస్సహబోధాయనోక్తప్రకారేణోదకశాన్తి జపకర్మకర్తుం యోగ్యతాసిద్ధి మనుగ్రహాణేత్యత్రానుజ్ఞాప్రకారః. దర్భేష్వాసీనోదర్భాన్ధారయమాణః పవిత్రపాణిః ప్రాణానాయమ్య - శ్రీగోవిందేత్యాది సఙ్కల్ప్య......ప్రీత్యర్థం కరిష్యమాణ ఏతత్కర్మసాద్గుణ్యార్థం (ఆదిత్యాదీనాంనవానాంగ్రహాణామిత్యాదిచాత్ర యథాచారంపాఠ్యః) ఏభిః శ్రీవైష్ణవైస్సహ బోధాయనోక్తప్రకారేణ ఉదకశాంతిజపకర్మ కరిష్యామీతి' (క్రియాఫలస్యాన్యగామిత్వాత్పరస్మైపదీ) సంకల్ప్య - గోమయోపలిప్తే రంగవల్ల్యాద్యలంకృతే స్థండిలే వ్రీహీన్తండులాన్నిక్షిప్య తదుపరి ' బ్రహ్మజజ్ఞానంప్రథమంపురస్తాద్విసీమతస్సురుచోవేనఆవః- సబుధ్నియాఉపమాఅస్యవిష్ఠాస్సతశ్చయోనిమసతశ్చవివః, ఇతిమధ్యే. ' నాకేసుపర్ణముపయత్పతన్తగ్ం హృదావేనన్తోఅభ్యచక్షతత్వా- హిరణ్యపక్షంవరుణస్యదూతం యమస్యయోనౌ శకునంభురణ్యుం, ఇతిదక్షిణతః. ' ఆప్యాయస్వసమేతుతే విశ్వతస్సోమవృష్ణియం - భవావాజస్యసంగథే ' ఇత్యుత్తరతః ప్రాచీస్తిస్రోరేఖాః. ' యోరుద్రోఅగ్నౌ యోఅప్సుయఓషధీషు యోరుద్రోవిశ్వా భువనావివేశతస్మైరుద్రాయనమోఅస్తు ' ఇతిమధ్యే, అప ఉపస్పృశ్య -

'ఇదంవిష్ణుర్విచక్రమే త్రేధానిదధేపదం— సమూఢమస్యపాగ్ంసురే' ఇతిపశ్చాత్, 'ఇంద్రంవిశ్వాఅవీవృధన్థ్సముద్రవ్యచసంగిరః- రథీతమ గ్ంరథీనాంవాజానాగ్ంసత్పతింపతిం, ఇతిపురస్తాత్, ఉదీచీస్తిస్రోరే ఖాలిఖిత్వా - అద్భిరవోక్ష్య కుంభంప్రోక్ష్య ధూపయిత్వా - 'బ్రహ్మజజ్ఞానంప్రథమంపురస్తా ద్విసీమతస్సురుచోవేనఆవః—సబుధ్ని యాఉపమాఅస్యవిష్ఠా స్సతశ్చయోని మసతశ్చవివః, ఇతితత్రమధ్యే కుంభంనిధాయ తస్మిన్గాయత్రా తిర్యపవిత్రంనిధాయ 'ఆపోవా ఇదగ్ంసర్వం విశ్వాభూతాన్యాపః ప్రాణావాఆపః పశవఆపో మృత మాపోన్నమాపస్సమ్రాడాపో విరాడాపస్స్వరాడాపశ్ఛందాగ్ంస్యా పోజ్యోతీగ్ంష్యాపస్సత్యమాప సర్వాదేవతాఆపోభూర్భువస్సువరా పఓమ్—అపః ప్రణయతి— శ్రద్ధావాఆపః — శ్రద్ధామేవాఽభ్య ప్రణీ యప్రచరతి — అపః ప్రణయతి - యజ్ఞోవాఆపః - యజ్ఞమేవార భ్య ప్రణీయప్రచరతి - అపఃప్రణయతి - వజ్రోవాఆపః - వజ్రమే వభ్రాతృవ్యేభ్యః ప్రహృత్యప్రణీయ ప్రచరతి - అపఃప్రణయతి - ఆపోవైరక్షోఘ్నీః — రక్షసామపహత్యై — అపఃప్రణయతి — ఆపో వైదేవనాంప్రియంధామ — దేవానామేవప్రియంధామప్రణీయప్రచ రతి— అపఃప్రణయతి, ఆపోవై సర్వాదేవతాః— దేవతాఏవారభ్యప్ర ణీయప్రచరతి-(ఆపోవై శాన్తాశ్శాన్తాభిరేవాస్య శుచగ్ంశయమతి) ఇత్యద్భిరాపూర్య (దేవస్యత్వేతికూర్చం స్యాద్భువోయజ్ఞస్యేత్యా మ్రపల్లవం। ఫలంయాః ఫలినీర్యేతి సహిరత్నానిరత్నకమ్ ॥) దేవస్యత్వాసవితుః ప్రసవేz శ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యాం' ఇత్యూర్ధ్వాగ్రం కూర్చంనిక్షిప్య — 'భువో యజ్ఞస్యరజశ్చనేతాయత్రానియుద్భిస్సచసేశివాభిః - దివిమూర్ధా నం దధిషేసువర్షాం జిహ్వామగ్నేచకృషే హవ్యవాహం' ఇత్యా

మ్రపల్లవంనిధాయ - 'యాః ఫలినీ ర్యాఅఫలాఅపుష్పా యాశ్చ పు
ష్పిణీః । బహస్పతి ప్రసూతాస్తానో ముంచత్వగ్ం హసః' ఇతిసజ
లంనారికేళఫలంనిధాయ- 'సహిరత్నానిదాశుషే సువాచసవితా
భగః-తం భాగం చిత్రమీమహే' ఇతిహిరణ్యేనకుంభరత్నమన్త
ర్ధాయ-(అత్రకేచిత్, 'కూర్చాగ్రైరాక్షసాన్ఘోరాన్ ఛిందికర్మవి
ఘాతినః । త్వామర్పయామి కుంభేస్మిన్ సాఫల్యం కురుకర్మసు ॥ వృ
క్షరాజసముద్భూతాశ్శాఖాయాః పల్లవత్వచః । యుష్మాన్ కుంభేష్వ
ర్పయామిసర్వపాపాపనుత్తయే ॥ నాళికేరసముద్భూత త్రినేత్రహర
సమ్మత । శిఖయాదురితంసర్వం పాపంపీడాంచమేనుద' ఇతిశ్లోకైః
క్రమాత్కూర్చామ్రపల్లవ ఫలనిక్షేపం కుర్వంతి.) ఓంభూర్భువస్సువ
రోం ఇత్యక్షతాన్నిక్షిప్య- గంధాక్షతపుష్పైరలంకృత్య- దూర్వా పు
ష్ప ఫలైరవకీర్య- దూర్వాదర్భైః ప్రచ్ఛాద్య శన్నోదేవీ రభిష్టయ
ఆపోభవంతుపీతయే- శంయోరభిస్రవంతునః' ఇత్యభిమృశ్య-ప్రా
చ్యాందిశిజపకర్తారంత్వాంవృణీమహ ఇత్యాదిక్రమేణ దక్షిణస్యాం ప
శ్చిమాయా ముత్తరస్యాం దిశిజపకర్తౄన్ సాక్షతదర్భప్రదాన పూ
ర్వకంచతురో బ్రాహ్మణాన్ వృత్వా- వృతైస్సు ప్రక్షాళితపాణిపాదైః
స్స్వాచాంతైశ్చతుర్దిక్ష్వాసనేషునిషణ్ణైశ్చతుర్భి ర్బ్రాహ్మణైస్సహ
ప్రాణాయామంకృత్వా కుంభమన్వారభ్య గాయత్రీం * పచ్ఛోర్ధ
ర్చశో నవసానాముక్త్వా - స్వామినః ఉదకశాంతిమంత్రజపకర్మకురు
ధ్వమితి జపకర్తౄన్ ప్రార్థ్య వయంకుర్మ ఇతితైః ప్రత్యుక్తే తైః ' ప

---

*పచ్ఛః- పాదేపాదేఅవసాయ- అర్ధర్చశః- అర్ధర్చేఆవసాయ- తతస్సర్వాం సమస్తాం- అనవసానామిత్యర్థః ఇతి పచ్ఛోర్ధర్చశ స్తతస్సర్వాం (గృ॥సూ॥౧-౨॥౧౦) ఇతి సూత్రవ్యాఖ్యాపర్యాయ ఏవాత్రచంద్రికాయాముపాత్తః- గాయత్ర్యుపదేశపద త్రాపిగాయత్రీత్యనుసంధేయా.

ర్యాప్త్యై ఽనంతరాయాయ సర్వస్తోమో ఽతిరాత్ర ఉత్తమ మహా
ర్భవతి సర్వస్యాప్త్యై సర్వస్యజిత్యై సర్వమేవ తేనాప్నోతి సర్వం జ
యతీ ' తిసాక్షతప్రక్షేప పూర్వక మాశీర్వాదం కారయిత్వా త్రై
స్సహ ' అగ్నిమీళేపురోహితం×ధాతమం ॥ ఇషేత్వో×కర్మణే ॥
అగ్నఆయాహి + బర్హిషి ॥ శన్నోదేవీరభిష్టయ×రభిస్రవంతునః
ఇతి వేదాదీన్జపిత్వా - సావిత్రవేదాదికృణుష్వపాజ ఇంద్రోను వా
కం యతఇత్యృభేచ । మహాన్సజోషాశ్చపురస్సదాదీ న్రక్షోహణః పం
చభిరాయుషశ్చ ॥ యావాంశ్చయోవాంశ్చయశోఋతాషాట్త్రిస్రో
నమో ఽస్త్వయంపంచచోడాః । ఆశుశ్చశంచేతి తతోమమాగ్నే
మన్వేసమీచీశతభూతముక్త్వా ॥ ఇంద్రోదధీచోప్యథచక్షుషశ్చప్రా
ణోసిగ్ంహేతి తథా ఽహమస్మి । తాఅగ్నిబుద్ధ్యాస్తునవో ఽను
వాకం నక్షత్రమన్త్రా ఉపహోమమన్త్రాః ॥ సురభిమత్యాబ్లింగా
భిర్వారుణీభిర్హిరణ్యవర్ణాభిః పావమానీభిర్వ్యాహృతిభిః (ఘృతసూ
క్తేనచ) జపః. అత్రచంద్రికా ॥ కృణుష్వపాజఇత్యనువాకం, మదేచి
దస్యేత్యర్ధర్చమపోహ్యఇంద్రంవోవిశ్వతస్పరి హవామహఇత్యనువాకం.
యతఇంద్ర-స్వస్తిదా-మహాగ్ ఇంద్రః- సజోషఇంద్రేతిచతస్రః, యేదే
వాః పురస్సదఇతిపంచ, అగ్నయేరక్షోఘ్న ఇతిపంచ, అగ్నిరాయుష్మా
నితి పంచ, యావామింద్రావరుణేతి చతురో యోవామింద్రావరు
ణావిత్యష్టౌపర్యాయాన్, అగ్నేయశస్విన్నితిచతస్రః, ఋతాషాడితి
సానుషంగమనువాకం, నమోఅస్తు సర్పేభ్యఇతి తిస్రః,అయంపురో
హరికేశఇతిపంచపర్యాయాన్, ఆశుశ్శిశానశ్శంచమే మమాగ్నే గ్నే
ర్మన్వఇత్యనువాకాన్, సమీచీనామాసీతి షట్పర్యాయాన్, హేత
యోనామస్థేతి షట్పర్యాయాన్, శతాయుధాయేతిపంచ, భూతంభ
వ్యంభవిష్యదింద్రోదధీచఇత్యనువాకౌ, చక్షుషోహేతఇత్యారభ్యభా

తృవ్యంపాతయామసీత్యంతం ప్రాణోరక్షతి-సిగ్ హేవ్యాఘ్రే-అహమ
స్మి-తాసూర్యా,గ్నిర్నః, ఋధ్యాస్మ.నవోనవఇత్యనువాకాః,అగ్నయే
స్వాహేకృత్తికాభ్యస్స్వాహేత్యాద్యుపహోమాః, దధిక్రావ్ణ్ణఇ
త్యృచం, ఆపోహిష్ఠామయోభువఇతి తిస్రః, ఉదుత్తమంవరుణాస్త
భ్నాభ్యాం యత్కించేదం కితవాసో zవతేహేడస్తత్త్వాయామీతి
వరుణసూక్తం, హిరణ్యవర్ణాః పవమాన స్తచ్ఛం యోఽఇత్యనువాకాః,
యోబ్రహ్మాబ్రహ్మణఇతిఘృతసూక్తం ‘ఓమ్ నమోబ్రహ్మణే - న
మోస్త్వగ్నయే - నమఃపృథివ్యై - నమఓషధీభ్యః - నమోవా
చే - నమోవాచస్పతయే నమోవిష్ణవే బృహతేకరోమి’ ఇతి ప
రిధాసీయాం త్రిర్జపిత్వా * ప్రణవేనకుంభముత్థాప్య దేవస్యత్వేతి
వ్యాహృతిభిశ్చ యజమానం ప్రోక్షయేత్ - ప్రోక్షణమంత్రాః ॥
దేవస్యత్వాసవితుఃప్రసవే అశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణోహస్తాభ్యా
మశ్వినోర్భైషజ్యేన తేజసే బ్రహ్మవర్చసాయాభిషించామి దేవస్యత్వా
+హస్తాభ్యాగ్ంసరస్వత్యై భైషజ్యేన వీర్యాయాన్నాద్యాయాభి
షించామిదేవస్యత్వా×హస్తాభ్యామింద్రస్యేంద్రియేణశ్రియైయశసే
బలాయాభిషించామి । దేవాజినం - సోమగ్ంరాజానం వరుణమగ్ని
మన్వారభామహే। ఆదిత్యాన్విష్ణుగ్ంసూర్యంబ్రహ్మాణంచ బృహస్ప
తిం । దేవస్యత్వా+హస్తాభ్యాం సరస్వత్యైవాచోయంతుర్యంత్రే
ణాగ్నేస్సామ్రాజ్యేనాభిషించామీంద్రస్యత్వా సామ్రాజ్యేనా
భిషించామి బృహస్పతేస్త్వాసామ్రాజ్యేనాభిషించామి, దేవాస్త్వాం
ద్రిజ్యేష్ఠావరుణరాజానో zధస్తాచ్చోపరిష్టాచ్చపాంతనువాఎతేనపూ
తోనమేధ్యస్తేనప్రోక్షితోయదేన మతః ప్రాచీనంప్రోక్షతి యత్సం

* అత్రజప్యత్వేనోక్తాస్సంతిమన్త్రాః ప్రత్యేకం సముద్రిత్య ప్రకాశితేపుస్తకే ద్రష్టవ్యాః.

చతిమాజ్యేనప్రోక్షతి తేనపూతస్తేనమేధ్యస్తేన ప్రోక్షితః - అమృతాభిషేకో z స్తు - ప్రాశనమన్త్రః - 'ఆపఇద్వాఉభేషజీరాపో అమీవచాతనీః — ఆపస్సర్వస్యభేషజీ స్తాస్తేకృణ్వంతు భేషజం' ఇతిమన్త్రేణ తత్తీర్థంప్రాశయిత్వా - యజమానఃపురస్తాదుపవిష్టాయహిరణ్యం దక్షిణతఉపవిశతే రజతం పశ్చాదుపవిశతే కాంస్యం ఉత్తరతఉపవిశతే వాసశ్చదక్షిణాందత్వా కుంభజలేనస్నాపయేత్.

అంకురార్పణమ్—* ప్రాణానాయమ్య - శ్రీగోవిందేత్యాది అస్యాంశుభతిథౌ అముకగోత్రస్యాముకశర్మణఃకుమారస్య - అముక కర్మాంగం అంకురార్పణకర్మకరిష్యామీతి సంకల్ప్య - శుచౌదేశే గోమయేనోపలిప్తేతైజసీర్మృణ్మయీర్వా పంచపాలికాస్సంభృత్య — మధ్యేచతుర్దిక్షుచ మధ్యాదిప్రదక్షిణక్రమాన్నిధాయ— తాసాంమూలేదూర్వాశ్వత్థబిల్వశిరీషాణిబధ్వా- శ్వేతసూత్రేణ సంవేష్టయిత్వా- శుద్ధాభిర్వల్మీకమృత్తికాభిరాపూర్య - ప్రాణానాయమ్య — పంచపాలికాశుద్ధ్యర్థం పుణ్యాహం వాచయిష్యే, పుణ్యాహంవాచయిత్వా పుణ్యాహజలేన పంచపాలికాః ఓషధీర్ద్రవ్యాణిచ కూర్చేనవ్యాహృతిభిఃప్రోక్ష్య, (పంచపాలికాస్సౌవర్ణరజత తామ్ర మృణ్మయీర్వా యథాసంభవంగృహీత్వా) 'మధ్యేప్రజాపతింవింద్యా దింద్రంప్రాచ్యాంతథైవచ । దక్షిణేతు యమంవింద్యాత్పశ్చాద్వరుణమేవచ ॥ ఉత్తరేసోమఏవస్యా త్పాలికాసు యథాక్రమం । వల్మీకమృత్తికాం

---

* అత్ర ఆపస్తంబేన అంకురార్పణ ప్రతిసరబంధనయోరనుక్తేః 'బోధాయనమతం కృత్వాస్వసూత్రఫలభాగ్భవేత్' ఇతికాత్యాయనవచనాచ్చబోధాయనవచనోక్తక్రమఏవాత్రసంగృహీత ఇతి కింతభూషణోక్తక్రమోనుసంధేయః, అనేనన్యాయేన నైవోదకశాంతికర్మసిద్ధిరపి.)

హృత్వాగోమయంచతథైవచ ॥ ఏతాని ప్రక్షిపేత్తాసు పాలికాసుయథాక్రమం । దూర్వామశ్వత్థపత్రంచ శిరీషం బిల్వపత్రకం ॥ తాసాంమూలేతు బధ్నీయా చ్ఛ్వేతసూత్రేణవేష్టయేత్ । ఆవాహనాసనం పాద్యమర్ఘ్యమాచమనంతథా ॥ స్నానంవస్త్రోపవీతంచ (గంధపుష్పైరలంకృతం) గంధపుష్పాక్షతాఅపి ధూపదీపౌచ నైవేద్యం తాంబూలంచపృథక్పృథక్ ॥ పంచపాలికాసుప్రాగగ్రంకూర్చంనిధాయవ్యాహృతిభిర్బ్రహ్మాదీనావాహయేత్. మధ్యమాయాం 'బ్రహ్మాణంప్రజాపతిం చతుర్ముఖం హిరణ్యగర్భం, ప్రాచ్యామింద్రంవజ్రిణం శతక్రతుంశచీపతిం, దక్షిణస్యాం యమంవైవస్వతం పితృపతిం ధర్మరాజం, పశ్చిమాయాం వరుణం ప్రచేతసం సురూపిణ మపాంపతిం, ఉత్తరస్యాం సోమ మిందుం నిశాకర మోషధీశ,మావాహయేత్. తత్ప్రకారస్తు.

మధ్యమ పాలికాయాం.—ఓంభూః బ్రహ్మాణ మావాహయామి, ఓంభువః ప్రజాపతిమావాహయామి, ఓంసువః చతుర్ముఖ మావాహయామి, ఓంభూర్భువస్సువః హిరణ్యగర్భమావాహయామి బ్రహ్మాదిభ్యోనమః, బ్రహ్మాదీనామిదమాసనం.

పూర్వ పాలికాయాం.—ఓంభూః ఇంద్రమావాహయామి, ఓంభువః వజ్రిణ మావాహయామి, ఓంసువః శతక్రతు మావాహయామి, ఓంభూర్భువస్సువః శచీపతి మావాహయామి, ఇంద్రాదిభ్యోనమః, ఇంద్రాదీనా మిదమాసనం.

దక్షిణపాలికాయాం.—ఓంభూః యమ మావాహయామి, ఓంభువః వైవస్వత మావాహయామి, ఓంసువః పితృపతి మావాహయామి, ఓంభూర్భువస్సువః ధర్మరాజమావాహయామి, యమాదిభ్యోనమః, యమాదీనామిదమాసనం.

పశ్చిమ పాలికాయాం.—ఓంభూః వరుణమావాహయామి, ఓంభువః ప్రచేతస మావాహయామి, ఓంసువః సురూపిణ మావాహయామి, ఓంభూర్భువస్సువః అపాంపతి మావాహయామి, వరుణాదిభ్యోనమః, వరుణాదీనామిదమాసనం.

ఉత్తర పాలికాయాం.—ఓంభూః సోమ మావాహయామి ఓంభువః ఇందు మావాహయామి ఓంసువః నిశాకర మావాహయామి, ఓంభూర్భువస్సువః ఓషధీశ మావాహయామి, సోమాదిభ్యోనమః సోమాదీనా మిదమాసనమ్. 'బ్రహ్మాదిభ్యోనమః, ఇదంపాద్యమిదమాచమనీయ మిదమర్ఘ్య మిదమాచమనీయం; ఇంద్రాదిభ్యోనమః, ఇదంపాద్యమిదమాచమనీయ మిదమర్ఘ్యమిదమాచమనీయం; యమాదిభ్యోనమః, ఇదంపాద్యమిదమాచమనీయ మిదమర్ఘ్యమిదమాచమనీయం; వరుణాదిభ్యోనమః, ఇదం పాద్యమిదమాచమనీయ మిదమర్ఘ్య మిదమాచమనీయం; సోమాదిభ్యోనమః, ఇదంపాద్యమిదమాచమనీయ మిదమర్ఘ్యమిదమాచమనీయం.'దధిక్రావ్ణ్ణ' ఇత్యృచా'ఆపోహిష్ఠామయోభువ,ఇతితిసృభి 'ర్హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః పావకా, ఇతిచతసృభిః 'పవమానస్సువర్జన' ఇత్యేతేనానువాకేనచ స్నాపయిత్వా-బ్రహ్మాదిభ్యోనమః ఇదం స్నానం, యమాదిభ్యోనమః ఇదంస్నానం, వరుణాదిభ్యోనమః ఇదం స్నానం, సోమాదిభ్యోనమః ఇదంస్నానం. బ్రహ్మాదిభ్యోనమః, ఇద మాచమనీయ మిదంవస్త్ర మిదమాచమనీయ మిదముపవీత మిద మాచమనీయం - ఇంద్రాదిభ్యోనమః, ఇదమాచమనీయమిదం వస్త్రమిదమాచమనీయ మిదముపవీత మిదమాచమనీయం - యమాదిభ్యోనమః, ఇదమాచమనీయ మిదంవస్త్రమిదమాచమనీయ

మిదముపవీతమిదమాచమనీయం - వరుణాదిభ్యోనమః, ఇదమాచ మనీయ మిదం వస్త్రమిదమాచమనీయ మిదముపవీత మిదమాచమ నీయం-సోమాదిభ్యోనమః, ఇదమాచమనీయమిదంవస్త్రమిదమా చమనీయమిదముపవీత మిదమాచమనీయమ్.

బ్రహ్మాదిభ్యోనమః ఏతేగంధాక్షత పుష్పధూపదీపోత్తరీయా భరణాద్యలంకారాస్సర్వోపచారాః, ఏవంఇంద్రాదిభ్యోనమః, యమా దిభ్యోనమః, వరుణాదిభ్యోనమః, సోమాదిభ్యోనమః, ఏతేగంధాక్షత పుష్పధూపదీపోత్తరీయాభరణాద్యలంకారాః స్సర్వోపచారాః, బ్ర హ్మేంద్రయమవరుణ సోమాదిభ్యోనమః యథాభాగశః గుడోపహా రంనివేదయామి, పూగీఫలతాంబూలం సమర్పయామి, సర్వోపచా రాన్ సమర్పయామి. ఓషధీస్సంభృత్యోత్థాయ, 'దిశాంపతీన్న మస్యామి సర్వకామఫలప్రదాన్ । కుర్వంతు సఫలంకర్మ కుర్వంతు సతతంశుభమ్ ॥ ఉపవిశ్య, వ్రీహి యవ మాష తిలముద్గసర్షపాదీన్ మి శ్రీకృత్య, క్షీరేణప్రక్షాళ్య ఓషధీసూక్తేన 'యాజాతా' ఇత్యనువా కేనాభిమంత్ర్య.

అంకురజపమంత్రః.—* యాజాతా ఓషధయో దేవేభ్యస్త్రి యుగంపురా - మందామిబభ్రూణామహగ్ంశతం ధామానిసప్తచ - శతంవో అంబధామానిసహస్రముతవోరుహః - అథాశతక్రత్వో యూయమిమంమే అగదంకృత - పుష్పావతీః ప్రసూవతీః ఫలినీరఫలా

---

* అత్ర యాజాతా ఓషధయః ఇత్యనువాక జపానోక్తః. బోధాయనే నానుక్తత్వాత్ - అకరణే నప్రత్యవాయః, కేచిత్తదనువాక జపం కుర్వంతి. తచ్చిం త్యమితికంఠ భూషణే.

ఉత - అశ్వావఇనసజిత్వ రీర్వీరుధః పారయిష్ణవః - ఓషధీరితిమాతరస్
ద్వోదేవీరుపబ్రువే-రపాగ్ంసివిఘ్నతీరితరపః. (సంహి ॥౪॥౨॥౬॥ ౨౪)

చాతయమానాః- అశ్వత్థేవోనిషదనం పర్ణేవోవసతిశ్కృతా-
గోభాజఇత్కిలాసథ యత్సనవథపూరుషం - యదహం వాజయన్ని
మా ఓషధీర్ హస్త ఆదధే- ఆత్మాయక్ష్మస్యనశ్యతిపురాజీవగృభోయథా
యదోషధయస్సంగచ్ఛం తేరాజానస్సమితావివ, విప్రస్సఉచ్యతేభి
షగ్రక్షోహామీవచాతనః - నిష్కృతిర్నామవోమాతాzథాయూ
యగ్ంస్థసంకృతీః-సరాః పతత్రిణీః. ॥౨॥ స్థనయదామయతినిష్కృతా
అన్యావోఅన్యామవత్వన్యాzన్యస్యా ఉపావత, తాస్సర్వాఓషధయ
స్సంవిదానాఇదంమేప్రావతావచః -ఉచ్ఛుష్మాఓషధీనాం గావోగో
ష్ఠాదివేరతే, ధనగ్ంసనిష్యంతీనామాత్మానంతవపూరుష అతివిశ్వాః ప
రిష్ఠాస్తేనఇవవ్రజమక్రముః - ఓషధయః ప్రాచుచ్యవుర్యత్కించతను
వాగ్ంరపః- యాః ॥3॥ తఆతస్థురాత్మానంయాఆవివిశుః పరుఃపరుః-
తాస్తేయక్ష్మంవిబాధంతాముగ్రోమధ్యమశీరివ - సాకంయక్ష్మప్రపత
శ్యేనేనకికిదీవినా - సాకంవాతస్యధ్రాజ్యాసాకంనశ్య నిహాకయా,
అశ్వావతీగ్ంసోమవతీమూర్జయంతీముదోజసం - ఆవిత్సిసర్వాఓషధీ
రస్మా అరిష్టతాతయే - యాః ఫలినీర్యాఅఫలాఅపుష్పాయాశ్చపుష్పి
ణీః-బృహస్పతిప్రసూతాస్తానోముంచంత్వగ్ంహసః, యాః. ॥౪॥ ఓష
ధయస్సోమరాజ్ఞీః ప్రవిష్టాః పృథివీమను - తాసాంత్వమస్యుత్తమాప్ర
ణోజీవాతవేసువ -అవపతంతీరవదన్దివ ఓషధయఃపరి-యంజీవమశ్న
వామహైనసరిష్యాతిపూరుషః- యాశ్చేదముపశృణ్వంతియాశ్చదూ
రంపరాగతాః- ఇహసంగత్యతాస్సర్వాఅస్మైసంధత్త భేషజం - మా
వోరిషత్ఖనితాయస్మైచాహంఖనామివః - ద్విపచ్చతుష్పదస్మాకగ్ం

సర్వమస్త్వనాతురం-ఓషధయస్సంవదం తేసోమేనసహరాజ్ఞా-యస్మై కరోతిబ్రాహ్మణస్తగ్ంరాజన్ పారయామసి. ॥౨౨॥౫॥ ఇతిబ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య, బీజావాపనముహూర్తస్సుముహూర్తోస్త్వితి భవంతోమహాంతోఽనుగృహ్ణంతు.

బీజవాపనమంత్రః.—మధ్యే-'బ్రహ్మజజ్ఞానంప్రథమంపురస్తాద్విసీమతస్సురుచోవేన ఆవః-సబుధ్నియాఉపమాఅస్యవిష్ఠాస్సతశ్చయోనిమసతశ్చవివః - పితావిరాజామృషభోరయీణాం - అంతరిక్షంవిశ్వరూపఆవివేశ-తమర్కైరభ్యర్చంతివత్సం - బ్రహ్మసంతంబ్రహ్మణావర్ధయంతః, బ్రహ్మాదిభ్యోనమః అయంబీజావాపః సకృన్మంత్రేణ, ద్విస్తూష్ణీం. పూర్వతః, యతఇంద్రభయామహేతతోనోఅభయంకృధి-మఘవన్ఛగ్ధితవతన్నఊతయేవిద్విషోవిమృధోజహి-స్వస్తిదావిశస్పతిర్వృత్రహావిమృధోవశీ-వృషేంద్రఃపురఏతునస్స్వస్తిదాఅభయంకరః, ఇంద్రాదిభ్యోనమః అయంబీజావాపఃసకృన్మంత్రేణ,ద్విస్తూష్ణీం. దక్షిణతః, 'యోస్యకౌష్ఠ్యజగతః పార్థివస్యైకఇద్వశీ-యమంభంగ్యశ్రవోగాయయోరాజనపగోధ్యః- యమం గాయ భఙ్గశ్రవో యోరాజాన పరోధ్యః - యేనాపోనద్యోధన్వాని యేనద్యౌఃపృథివీదృఢా, యమాదిభ్యోనమః అయంబీజావాపః, సకృన్మంత్రేణ, ద్విస్తూష్ణీం. పశ్చిమతః, 'ఇమంమేవరుణశ్రుధీహవమద్యాచమృడయ-త్వామవస్యురాచకే- తత్త్వాయామిబ్రహ్మణావందమానస్తదాశాస్తేయజమానోహవిర్భిః, అహేడమానోవరుణేహబోధ్యురుశగ్ంసమాన ఆయుఃప్రమోషీః, వరుణాదిభ్యోనమః అయంబీజావాపః, సకృన్మంత్రేణ, ద్విస్తూష్ణీం. ఉత్తరతః, 'సోమోధేనుగ్ం

సోమోఽర్వంతమాశుం-సోమోవీరంకర్మణ్యందదాతు- సాదన్యంవిద థ్యగ్ంసభేయం—పితుశ్శ్రవణం యోదదాశదస్మై-ఆప్యాయస్వసమేతు తేవిశ్వతస్సోమవృష్ణియం-భవావాజస్యసంగథే, సోమాదిభ్యోనమః అయంబీజావాపః, సకృన్మంత్రేణ, ద్విస్తూష్ణీం. శుద్ధాభిస్సికతాభిః ప్రచ్ఛాద్యసుమంగలీభిర్జలంప్రక్షిప్య ॥ ఆమంగలాచకన్యాచగర్భిణీ రోగిణీతథా । వంధ్యాతువార్ధకీశోకీవర్జయేదంకురార్పణం ॥ ప్రణవేన పిధాయ ఓమితిసర్వేషామపిధానం, యావత్కర్మాంతం తావత్ సుర క్షితం గోపాయేత్. (అత్రబీజావాపానంతరం బోధాయనేన విశేష ఉక్తః. 'శుద్ధాభిస్సికతాభిః ప్రచ్ఛాదయేత్ - పంచగవ్యేనయథాక్ర మంసేచయేత్-ప్రణవేనై వాసామపిధానంకృత్వాయావత్కర్మసమా ప్తి తావత్సురక్షితం గోపాయ్య' ఇతి. 'వాస్తుకర్మణిచూడాయాం తథోపనయనేదివా । అంకురార్పణమన్యత్ర రాత్రౌకుర్యాచ్ఛుభంభవే త్ ॥ గర్భిణీగర్భసంస్కారం జాతకర్మచనామచ । హిత్వాzఙ్కురా ర్పణంకుర్యాదన్యత్ర శుభకర్మను ' ॥ ఇత్యాత్రేయఇతికంఠభూషణే) ఇత్యంకురార్పణ ప్రయోగః.

అథప్రతిసర ప్రయోగః—దర్భేష్వాసీనోదర్భాన్ ధారయ మాణః పవిత్రపాణిః ప్రాణానాయమ్య సంకల్ప్య-శ్రీభగవదాజ్ఞయా ✝ప్రీత్యర్థం అముకగోత్రస్యాముక శర్మణో మమ కుమారస్య కరిష్య మాణ అముక కర్మాంగం ప్రతిసరబంధకర్మకరిష్యామీతి సంకల్పవి సాత్వికత్యాగంకృత్వా. శుచౌదేశేగోమయేన గోచర్మమాత్రం చతు రశ్రంస్థండిలముపలిప్య — తదుపరి శాలితండుల సంపూర్ణం సతా మ్బూలంసచూర్ణకం । నవకృత్తవస్త్రిగుణితం తంతునాబంధమాచ

రేత్ ॥ తండులోపర్యుదకుంభం నిధాయ - తస్మిన్ వరుణమావాహ్య యుగ్మాన్ బ్రాహ్మణాన్సుప్రక్షాళితపాణిపాదా నాచాన్తాన్ప్రతిదిశ మాసనేషూపవేశ్య-పశ్చాత్ప్రాఙ్ముఖ ఆచార్య ఉపవిశతి-(అత్రో ల్లేఖనాది దర్భప్రచ్ఛాదనాంతం ఉదకశాంతివత్కుర్యాత్)కుంభస్యో త్తరతో నవగుణితం గంధానులిప్తం కార్పాససూత్రం భస్మహరిద్రా చూర్ణగోరజస్సన్న్యస్తమంచ సతాంబూలంనిధాయ - అస్మిన్ప్రతి సరమంత్రజపకర్మణి ప్రాచ్యాం దక్షిణస్యాం పశ్చిమాయాముత్తర స్యాం దిశిజపకర్తౄన్ వోవృణఇతి సాక్షత దర్భప్రదానపూర్వకం వృతైస్సుచిభూతైర్వేదవిద్భిశ్చతుర్భిర్బ్రాహ్మణైస్సహ స్వయందక్షిణ హస్తేన తత్పాత్రముఖంస్పృశన్ గాయత్రీం వేదాదీంశ్చ జపిత్వా- 'దధిక్రావ్ణ్ణ' ఇత్యృచం'ఆపోహిష్ఠామయోభువ' ఇతితిస్రః 'హిర ణ్యవర్ణాశ్శుచయఃపావకా' ఇతిచతస్రః 'పవమానస్సువర్జనః - కృణు ష్వపాజ' ఇత్యనువాకౌ 'అగ్నేయశస్వి'న్నితిచతస్రః 'ఉదుత్తమ'మి త్యాదివరుణసూక్తం 'పరిణోరుద్రస్యహేతిస్సహస్రాణిసహస్రశుతం మీఢుష్టమర్శివ' ఇతిరుద్రసూక్తం 'బ్ర ష్టమర్షన్ బిభర్షి త్వమగ్నేరుద్రఆవోరాజాన' మితిరుద్రసూక్తం 'బ్ర హ్మజజ్ఞాన' మితి'బ్రహ్మసమిద్భవత్యాహుతీనా'మిత్యంతం బ్రహ్మసూ క్తం'విష్ణోర్నుకం-తదస్యప్రియం-ప్రతద్విష్ణుః-పరోమాత్రయా-విచ క్రమే-త్రిర్దేవ'ఇతివిష్ణుసూక్తం'జాతవేదసేసునవామసోమ'మితిపంచ- హిరణ్యవర్ణాంహరిణీ, మితి పంచదశర్చం శ్రీసూక్తంచ జపిత్వా-న మోబ్రహ్మణఇతిపరిధానీయాం త్రిర్జపిత్వా.

ప్రతిసరజప మంత్రః.—"దధిక్రావ్ణ్ణో అకారిషం జిష్ణోర శ్వస్యవాజినః - సురభినోముఖాకరత్ప్రణఆయుగ్ంషితారిషత్ - ఆపో

హిష్ఠా మయో భువ స్తాన ఊర్జే దధాతన — మహే రణాయ చక్ష
సే - యోవశ్శివతమోరసస్తస్య భాజయతే హనః - ఉశతీరివమాత
రః - తస్మా అరఙ్గమామవో యస్యక్షయాయ జిన్వథ - ఆపోజనయథా
చనః - హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః పావకా యాసు జాతః కశ్యపో యా
స్వింద్రః - అగ్నింయాగర్భందధిరే విరూపాస్తాన ఆపశ్శగ్ంస్యోనా
భవంతు-యాసాగ్ంరాజావరుణోయాతిమధ్యేసత్యానృతేఅవపశ్యఞ్జ
నానాం - మధుశ్చుతశ్శుచయో యాః పావకాస్తాన ఆపశ్శగ్ంస్యో
నాభవంతు - యాసాందేవాదివికృణ్వంతి భక్షంయాఅంతరిక్షే బహు
ధాభవంతి। యాఃపృథివీంపయసోందంతి శుక్రాస్తానఆపశ్శగ్ంస్యోనా
భవంతు - శివేనమాచక్షుసా పశ్యతాప శ్శివయా తనువోపస్పృశత
త్వచంమే - సర్వాగ్ంఅగ్నీగ్ంరప్సుషదోహువేవోమయి వర్చో బల
మోజోనిధత్త. పవమానస్సువర్జనః । పవిత్రేణ విచర్షణిః । యః పో
తా సపునాతు మా । పునంతు మా దేవజనాః । పునంతుమనవోధి
యా । పునంతు విశ్వ ఆయవః । జాతవేదః పవిత్రవత్ । పవిత్రేణపు
నాహిమా । శుక్రేణదేవదీద్యత్ । అగ్నే క్రత్వాక్రతూగ్ం రను
యత్తేపవిత్రమర్చిషి।అగ్నేవితతమంతరా। బ్రహ్మ తేనపునీమహే। ఉ
భాభ్యాందేవసవితః। పవిత్రేణ సవేనచ। ఇదంబ్రహ్మపునీమహే। వై
శ్వదేవీ పునతీ దేవ్యాగాత్ । యస్యైబహ్వీస్తనువో వీతపృష్ఠాః । త
యామదంతస్సధమాద్యేషు। వయగ్ంస్యామపతయోరయీణామ్ ।

వైశ్వానరోరశ్మిభిర్మా పునాతు । వాతః ప్రాణేనేషి రోమ
యోభూః । ద్యావాపృథివీ పయసాపయోభిః । ఋతావరీయజ్ఞియే
మాపునీతాం । బృహద్భిస్సవిత స్తృభిః । వర్షిష్ఠైర్దేవ మన్మభిః । అ
గ్నేదక్షైః పునాహిమా । యేనదేవాఅపునత । యేనాపోదివ్యంక
శః । తేనదివ్యేనబ్రహ్మణా ॥

ఇదంబ్రహ్మపునీమహె । య:పావమానీరధ్యేతి । ఋషిభిస్సంభృతగ్ంరసం । సర్వగ్ంసపూతమశ్నాతి । స్వదితంమాతరిశ్వనా । పావమానీర్యోఅధ్యేతి । ఋషిభిస్సంభృతగ్ంరసం । తస్మై సరస్వతీదుహే । క్షీరగ్ంసర్పిర్మధూదకం । పావమానీస్స్వస్త్యయనీః ॥

సుదుఘాహిపయస్వతీః । ఋషిభిస్సంభృతోరసః । బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ంహితం । పావమానీర్దిశంతునః । ఇమంలోకమథోఅముం । కామాన్సమర్ధయన్తునః । దేవీర్దేవైస్సమాభృతాః । పావమానీస్స్వస్త్యయనీః — సుదుఘాహిఘృతశ్చుతః - ఋషిభిస్సంభృతోరసః ॥

బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ంహితం । యేనదేవాఃపవిత్రేణ । ఆత్మానంపునతేసదా । తేనసహస్రధారేణ । పావమాన్యః పునంతుమా । ప్రాజాపత్యంపవిత్రం । శతోద్యామగ్ంహిరణ్మయం । తేనబ్రహ్మవిదోవయం । పూతంబ్రహ్మపునీమహే । ఇంద్రస్సునీతీ సహమాపునాతు । సోమస్స్వస్త్యావరుణస్సమీచ్యా । యమోరాజాప్రమృణాభిఃపునాతుమా । జాతవేదామోర్జయంత్యాపునాతు ॥

కృణుష్వపాజఃప్రసితిన్నపృథ్వీం యాహిరాజేవామవాగ్ంఇభేన । త్రిష్వీమనుప్రసితింద్రూణానోస్తాసివిధ్య రక్షసస్తపిష్ఠైః । తవభ్రమాసఆశుయాపతం త్యనుస్పృశధృషతాశోశుచానః । తపూగ్ంష్యగ్నేజుహ్వాపతంగానసందితోవిసృజవిష్వగుల్కాః । ప్రతిస్పశోవిసృజతూర్ణితమోభవాపాయుర్విశోఅస్యాఅదబ్ధః । యోనోదూరేఅఘశగ్ంసః ।

యోఅన్త్యగ్నే మాకిష్టేవ్యథిరాదధర్షీత్ । ఉదగ్నే తిష్ఠ ప్రత్యాతనుష్వన్యమిత్రాగ్ంఓషతాత్తిగ్మహేతే । యోనోఅరాతిగ్ంసమిధానచక్రే నీచాతంధక్ష్యతసన్నశుష్కం । ఊర్ధ్వోభవ ప్రతివిధ్యాధ్యస్మదావిష్కృణుష్వ దైవ్యాన్యగ్నే । అవస్థిరా తనుహి

యాతుజూనాం జామిమజామిం ప్రమృణీహి శత్రూన్ । సతే ॥

జానాతిసుమతిం యవిష్ఠ య ఈవతే బ్రహ్మణే గాతుమైరత్ । విశ్వాన్యస్మై సుదినానిరాయో ద్యుమ్నాన్యర్యో విదురో అభిద్యౌత్ । సేదగ్నే అస్తు సుభగస్సుదానుర్య స్త్వానిత్యేన హవిషా య ఉక్థైః । పిప్రీషతి స్వ ఆయుషి దురోణేవిశ్వేదస్మై సుదినాసాసదిష్టిః । అర్చామి తే సుమతింఘోష్యర్వాక్సం తేవావాతా రజతాం ॥

ఇయంగీః । స్వశ్వాస్త్వా సురథా మర్జయేమాస్మే క్షత్రాణిధారయేరనుద్యూన్ । ఇహత్వా భూర్యాచరే దుపత్మన్దోషావస్తర్దీదివాగ్ంసమనుద్యూన్ । క్రీడన్తస్త్వా సుమనసస్సపేమాభిద్యుమ్నా తస్థివాగ్ంసో జనానామ్ । యస్త్వా స్వశ్వస్సుహిరణ్యో అగ్న ఉపయాతి వసుమతా రథేన । తస్యత్రాతా భవసి తస్యసఖా యస్త ఆతిథ్యమానుషగ్జుజోషత్ । మహోరుజామి ॥

బన్ధుతా వచోభిస్తన్మాపితుర్గోతమాదన్వియాయ । త్వంనో అస్య వచసశ్చికిద్ధి హోతర్యవిష్ఠ సుక్రతో దమూనాః । అస్వప్నజస్తరణయస్సుశేవా అతన్ద్రాసో ఽవృకా అశ్రమిష్ఠాః । తే పాయవస్సధ్రియంచో నిషద్యాగ్నే తవనః పాన్త్వమూర । యే పాయవో మామతేయన్తే అగ్నే పశ్యన్తో అంధం దురితాదరక్షన్ । రరక్ష తాన్థ్సుకృతో విశ్వవేదా దిప్సన్త ఇదిరిపవో నాహ ॥

దేభుః । త్వయా వయగ్ంసధన్యస్త్వోతా స్తవ ప్రణీత్యశ్యామ వాజాన్ । ఉభాశగ్ంసా సూదయసత్యతాతే ఽనుష్ఠుకృణుహ్యహ్రయాణ । అయాతే అగ్నే సమిధావిధేమ ప్రతిస్తోమగ్ంశస్యమానం గృభాయ । దహాశసో ఽరక్షసః పాహ్యస్మాన్ద్రుహో నిదో మిత్రమహో అవద్యాత్ । రక్షోహణం వాజినమా జిఘర్మి మిత్రం ప్రథిష్ఠముపయామి శర్మ । శిశానో అగ్నిః క్రతుభిస్సమిద్ధస్సనో దివా ।

సరిమః పాతు నక్తమ్ । విజ్యోతిషా బృహతా భాత్యగ్నిరావిర్వి
శ్వాని కృణుతే మహిత్వా । ప్రాదేవీర్మాయాస్సహతే దురేవాశ్శిశీతే
శృంగే రక్షసే వినిక్షే । ఉత స్వానాసో దివి షన్త్వగ్నేస్తిగ్మాయుధా రక్షసే
హంతవా ఉ । మదే చిదస్య ప్రరుజంతి భామా న వరంతే పరిబాధో అదేవీః ॥

అగ్నే యశస్విన్ యశసేమమర్పయేన్ద్రావతీమపచితీమిహావ
హ । అయం మూర్ధా పరమేష్ఠీ సువర్చాస్సమానానాముత్తమశ్లో
కో అస్తు । భద్రం పశ్యన్త ఉపసేదురగ్రే తపో దీక్షామృషయస్సువర్వి
దః । తతః క్షత్రం బలమోజశ్చ జాతం తదస్మై దేవా అభిసన్నమ
న్తు । ధాతా విధాతా పరమోత సందృక్ప్రజాపతిః పరమేష్ఠీ విరాజా ।
స్తోమాశ్ఛన్దాగ్ంసి నివిదో మ ఆహురేతస్మై రాష్ట్రమభిసన్నమా
మ । అభ్యావర్తధ్వముపమేత సాకమయగ్ం శాస్తాధిపతిర్వో అస్తు ।
అస్య విజ్ఞానమనుసగ్ంరభధ్వమిమం పశ్చాదనుజీవాథ సర్వే ॥

ఉదుత్తమం వరుణపాశమస్మదవాధమం విమధ్యమగ్ం శ్ర
థాయ । అథా వయమాదిత్య వ్రతే తవానాగసో అదితయే స్యామ । అ
స్తభ్నాద్ద్యామృషభో అన్తరిక్షమమిమీత వరిమాణం పృథివ్యా ఆసీదద్వి
శ్వా భువనాని సమ్రాడ్విశ్వేత్తాని వరుణస్య వ్రతాని । యత్కించేదం
వరుణ దైవ్యే జనేఽభిద్రోహం మనుష్యాశ్చరామసి । అచిత్తీ యత్తవ ధ
ర్మా యుయోపిమ మా నస్తస్మాదేనసో దేవ రీరిషః । కితవాసో యద్రిరి
పుర్న దీవి యద్వా ఘా సత్యముత యన్న విద్మ । సర్వా తా విష్య శిథిరేవ దే
వాథా తే స్యామ వరుణ ప్రియాసః । అవ తే హేడో వరుణ నమోభిరవ య
జ్ఞేభిరీమహే హవిర్భిః । క్షయన్నస్మభ్యమసుర ప్రచేతో రాజన్నేనా
గ్ంసి శిశ్రథః కృతాని । తత్త్వా యామి బ్రహ్మణా వన్దమానస్తదా
శాస్తే యజమానో హవిర్భిః । అహేడమానో వరుణేహ బోధ్యురుశ
గ్ం సమా న ఆయుః ప్రమోషీః ॥

పరిణో రుద్రస్య హేతిర్వృణక్తు పరి త్వేషస్య దుర్మతిరఘాయోః । అవస్థిరా మఘవద్భ్యస్తనుష్వ మీఢ్వస్తోకాయ తనయాయ మృడయ । స్తుహి శ్రుతం గర్తసదం యువానం మృగన్న భీమముపహత్నుముగ్రమ్ । మృడా జరిత్రే రుద్రస్తవానో అన్యన్తే అస్మన్నివపన్తు సేనాః । మీఢుష్టమ శివతమ శివో నస్సుమనా భవ । పరమే వృక్ష ఆయుధం నిధాయ కృత్తిం వసాన ఆచర పినాకం బిభ్రదాగహి । అర్హన్బిభర్షి సాయకాని ధన్వ । అర్హన్నిష్కం యజతం విశ్వరూపమ్ । అర్హన్నిదం దయసే విశ్వమబ్భువమ్ । న వా ఓజీయో రుద్ర త్వదస్తి । త్వమగ్నే రుద్రో అసురో మహో దివస్త్వగ్ం శర్ధో మారుతం పృక్ష ఈశిషే । త్వం వాతైరరుణైర్యాసి శంగయస్త్వం పూషా విధతః పాసి నుత్మనా । ఆ వో రాజానమధ్వరస్య రుద్రగ్ం హోతారగ్ం సత్యయజగ్ం రోదస్యోః । అగ్నిం పురా తనయిత్నోరచిత్తాద్ధిరణ్యరూపమవసే కృణుధ్వమ్ ॥

బ్రహ్మజజ్ఞానం + శ్చ వివః । పితా విరాజా + వర్ధయన్తః ॥ బ్రహ్మ దేవానజనయత్ । బ్రహ్మ విశ్వమిదం జగత్ । బ్రహ్మణః క్షత్రం నిర్మితమ్ । బ్రహ్మ బ్రాహ్మణ ఆత్మనా । అన్తరస్మిన్నిమే లోకాః । అన్తర్విశ్వమిదం జగత్ । బ్రహ్మైవ భూతానాం జ్యేష్ఠమ్ । తేన కోఽర్హతి స్పర్ధితుమ్ । బ్రహ్మన్దేవాస్త్రయస్త్రిగ్ంశత్ । బ్రహ్మన్నిన్ద్రప్రజాపతీ । బ్రహ్మన్హ విశ్వా భూతాని । నావీవాన్తస్సమాహితా । చతస్ర ఆశాః ప్రచరన్త్వగ్నయః । ఇమన్నో యజ్ఞం నయతు ప్రజానన్ । ఘృతం పిన్వన్నజరగ్ం సువీరమ్ । బ్రహ్మ సమిద్భవత్యాహుతీనామ్ ।

విష్ణోర్నుకం వీర్యాణి ప్రవోచం యః పార్థివాని విమమే రజాగ్ంసి యో అస్కభాయదుత్తరగ్ం సధస్థం విచక్రమాణస్త్రేధోరుగాయో విష్ణోరరాటమసి విష్ణోః పృష్ఠమసి విష్ణోశ్శ్నప్త్రేస్థో విష్ణోస్స్యూరసి విష్ణోర్ధ్రువమసి వైష్ణవమసి విష్ణవే త్వా ।

తదస్యప్రియమభిపాథో అశ్యాం । నరో యత్ర దేవయవో మదన్తి । ఉరుక్రమస్య స హి బన్ధురిత్థా । విష్ణోః పదే పరమే మధ్వ ఉత్సః । ప్రతద్విష్ణుస్స్తవతే వీర్యాయ । మృగో న భీమః కుచరో గిరిష్ఠాః । యస్యోరుషు త్రిషు విక్రమణేషు । అధిక్షియన్తి భువనాని విశ్వా । పరో మాత్రయా తనువా వృధాన । న తే మహిత్వమన్వశ్నువన్తి । ఉభే తే విద్మ రజసీ పృథివ్యాః । విష్ణో దేవత్వం । పరమస్య విత్సే । విచక్రమే పృథివీమేష ఏతామ్ । క్షేత్రాయ విష్ణుర్మనుషే దశస్యన్ । ధ్రువాసో అస్య కీరయో జనాసః । ఉరుక్షితిగ్ం సుజనిమా చకార । త్రిర్దేవః పృథివీ మేష ఏతామ్ । విచక్రమే శతర్చసం మహిత్వా । ప్రవిష్ణురస్తు తవసస్తవీయాన్ । త్వేషగ్గ్ంహ్యస్య స్థవిరస్య నామ ॥ జాతవేదసే సునవామ సోమమరాతీయతో నిదహాతి వేదః । స నః పర్షదతి దుర్గాణి విశ్వా నావేవ సిన్ధుం దురితాఽత్యగ్నిః । తామగ్నివర్ణాం తపసా జ్వలన్తీం వైరోచనీం కర్మఫలేషు జుష్టామ్ । దుర్గాం దేవీగ్ం శరణమహం ప్రపద్యే సుతరసి తరసే నమః । అగ్నే త్వం పారయా నవ్యో అస్మాన్థ్స్వస్తిభిరతి దుర్గాణి విశ్వా । పూశ్చ పృథ్వీ బహులా న ఉర్వీ భవా తోకాయ తనయాయ శంయోః । విశ్వాని నో దుర్గహా జాతవేదస్సిన్ధుం న నావా దురితాఽతిపర్షి । అగ్నే అత్రివన్మనసా గృణానోఽస్మాకం భూత్వ వితా తనూనామ్ । పృతనాజితగ్ం సహమానముగ్రమగ్నిగ్ం హువేమ పరమాథ్సధస్థాత్ । స నః పర్షదతి దుర్గాణి విశ్వా క్షామద్దేవో అతి దురితాఽత్యగ్నిః ॥ అగ్నిరాయుష్మాన్, ఇత్యాయుష్యసూక్తమన్త్రం జపేత్.

తతః శ్రీ సూక్తమ్. — హిరణ్యవర్ణాం హరిణీం సువర్ణరజతస్రజామ్ - చన్ద్రాం హిరణ్మయీం లక్ష్మీం జాతవేదో మమావహ - తాం మ ఆవహ జాతవేదో లక్ష్మీమనపగామినీమ్ - యస్యాం హిరణ్యం విన్దేయం గామశ్వం పురుషానహమ్ - అశ్వపూర్వాం రథమధ్యాం హస్తినా

ద్రప్రబోధినీమ్। - శ్రియం దేవీ ముపహ్వయే శ్రీర్మా దేవీర్జుషతామ్ - కాంసోస్మితాం హిరణ్యప్రాకారామార్ద్రాం జ్వలంతీం తృప్తాం తర్పయంతీమ్ - పద్మేస్థితాం పద్మవర్ణాం తామిహోపహ్వయే శ్రియమ్ - చన్ద్రాం ప్రభాసాం యశసా జ్వలన్తీం శ్రియం లోకే దేవజుష్టాముదారామ్- తాం పద్మనేమీం శరణమహం ప్రపద్యే ఽలక్ష్మీర్మే నశ్యతాం త్వాం వృణే- ఆదిత్యవర్ణే తపసోఽధిజాతో వనస్పతి స్తవవృక్షోఽథబిల్వః - తస్యఫలానితపసానుదన్తుమాయా న్తరాయాశ్చ బాహ్యా అలక్ష్మీః - ఉపైతుమాం దేవసఖః కీర్తిశ్చమణినాసహ - ప్రాదుర్భూతోఽస్మిరాష్ట్రేఽస్మిన్ కీర్తిమృద్ధిం దదాతుమే - క్షుత్పిపాసామలాం జ్యేష్ఠామలక్ష్మీర్నాశయామ్యహమ్ - అభూతిమసమృద్ధించసర్వాం నిర్ణుదమేగృహాత్ - గన్ధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీమ్- ఈశ్వరీగ్ంసర్వభూతానాం తామిహోపహ్వయే శ్రియమ్ - మనసః కామమాకూతిం వాచస్సత్యమశీమహి - పశూనాగ్ం రూపమన్నస్యమయిశ్రీశ్శ్రయతాం యశః - కర్దమేనప్రజాభూతా మయిసమ్భవకర్దమ - శ్రియం వాసయ మేకులే మాతరం పద్మమాలినీమ్ - ఆపస్స్రజన్తుస్నిగ్ధానిచిక్లీత వసమేగృహే - నిచ దేవీం మాతరం శ్రియం వాసయ మేకులే - ఆర్ద్రాం పుష్కరిణీం పుష్టిం సువర్ణాం హేమమాలినీమ్- సూర్యాం హిరణ్మయీం లక్ష్మీం జాతవేదోమమావహ - ఆర్ద్రాం యఃకరిణీం యష్టిం పింగళాం పద్మమాలినీమ్ చన్ద్రాం హిరణ్మయీం లక్ష్మీం జాతవేదో మమావహ - తాం మఆవహజాతవేదో లక్ష్మీమనపగామినీమ్ - యస్యాం హిరణ్యం ప్రభూతం గావోదాస్యోఽశ్వాన్ విన్దేయం పురుషానహమ్॥ ఓం తచ్ఛం యోః + శాన్తిః॥

ఓం, నమో బ్రహ్మణే + బృహతే కరోమి - ఇత్యేతాం పరిధానీయామృచం కుమ్భంస్పృశన్ త్రిర్జపేత్॥ (అత్ర కర్ణాభూషణే, దధిక్రావ్ణః ఆపోహిష్ఠా - హిరణ్యవర్ణాః - పవమానస్సువర్జనః - విష్ణోర్ను కం - కృ

ఋష్వాపాడః - మహాఀ ఇన్ద్రః - సజోషా ఇన్ద్ర - త్రాతారమిన్ద్రం,
ఇత్యేతే మన్త్రా గృహీతా నాన్యే.)

ప్రణవేన కుంభముత్థాప్య కూర్చేన వ్యాహృతిభిః ప్రతిసరసూత్రం కుంభజలేన ప్రోక్ష్య వామహస్తేన సూత్రం గృహీత్వా వాసుకిం ధ్యాత్వా దక్షిణహస్తేన 'త్ర్యమ్బకం యజామహే సుగన్ధిం పుష్టివర్ధనం- ఉర్వారుకమివ బన్ధనాన్మృత్యోర్ముక్షీయ మామృతాత్.' ఇతి సకృన్మన్త్రేణ ద్విస్తూష్ణీం హరిద్రాదినా త్రిరున్మృజ్య ॥ భస్మనా నా నిశా చూర్ణైర్గోధూమాభ్యాం వా విశేషతః । త్రైయ్యమ్బకేన మన్త్రేణ కౌతుకం త్రిః ప్రమార్జయేత్ ॥ * అగ్నిరాయుష్మాన్త్స వనస్పతిభిరాయుష్మాన్ తేన త్వాయుషాయుష్మన్తం కరోమి సోమ ఆయుష్మాన్త్స ఓషధీభిరాయుష్మాన్ తేన త్వాయుషాయుష్మన్తం కరోమి యజ్ఞ ఆయుష్మాన్త్స దక్షిణాభిరాయుష్మాన్ తేన త్వాయుషా యుష్మన్తం కరోమి బ్రహ్మాయుష్మత్తద్బ్రాహ్మణైరాయుష్మత్తేన త్వాయుషాయుష్మన్తం కరోమి దేవా ఆయుష్మన్తస్తేమృతేనాయుష్మన్తస్తేన త్వాయుషాయుష్మన్తం కరోమి' ఇతి (తణ్డులపూర్ణం హస్తమిత్యాచారాద్బ్రాన్ను ఇతి కణ్ఠభూషణే) తణ్డులపూర్ణం పుంసః దక్షిణం హస్తం గృహీత్వా - 'విశ్వేత్తా తే' తి ఋచాబధ్నీయాత్ - 'విశ్వేత్తా తే సవనేషు ప్రవాచ్యా యా చకర్థ మఘవన్నిన్ద్ర సున్వతే - పారావతం యత్పురుసంభృతం వస్వపావృణోః శరభాయ ఋషిబన్ధవే' ఇతి బధ్వా - తథా స్త్రియా వామహస్తం గృహీ

---

* (అత్ర బోధాయనః-ప్రతిసర సూత్ర మాదాయ-వాసుకిం ధ్యాత్వా - త్రైయ్యమ్బకేన మన్త్రేణ భస్మనాసమ్మృజ్య- 'అగ్నిరాయుష్మా' తిని పంచభి ర్దక్షిణహస్తం గృహీత్వా బృహత్సామేతి బధ్నాతి స్త్రీణాం వామహస్తం భస్మనా ఘృతసూక్తేన 'మో బ్రహ్మ బ్రహ్మణ' ఇతి రక్షాం కుర్యాత్ ఇతి. (భస్మస్థానే హరిద్రా చూర్ణ గ్రహణ మేవ శిష్టా ఆచరంతి.)

త్వా బృహత్సామ క్షత్రభృద్వృద్ధవృష్ణియం త్రిష్టుభౌజశ్శుభిత
ముగ్రవీరమ్ — ఇన్ద్ర స్తోమేన పంచదశేన మధ్యమిదం వాతేన సగ
రేణ రక్ష ఇతిబధ్నీయాత్ - (విశ్వేత్తా తే త్యృచా పుంసాం బధ్నీయా
ద్దక్షిణే కరే । తథా వామకరే స్త్రీణాం బృహత్సామేతి మన్త్రతః ॥ వి
శ్వేత్తా తే బృహత్సామ మన్త్రాభ్యామథ కౌతుకమ్ । బధ్నీయా ద్దక్షి
ణే పాణౌ పుంస స్తణ్డులపూరితే ॥ తథా వామకరే స్త్రీణాం బధ్నీయా
చ్చ యథాక్రమ' మిత్యాది కణ్వ భూషణోదాహృత వచనాన్యత్ర ప్ర
మాణతయాఽనుసన్ధేయాని.) యో బ్రహ్మా బ్రహ్మణ ఉజ్జహార ప్రాణై
శ్శిరః కృత్తివాసాః పినాకీ - ఈశానో దేవస్స న ఆయుర్దధాతు తస్మై
జుహోమి హవిషా ఘృతేన - విభ్రాజమాన స్సరిరస్య మధ్యాద్రోచమా
నో ఘర్మరుచిర్య ఆగాత్ — స మృత్యుపాశానపనుద్య ఘోరానిహాయు
షేణో ఘృతమత్తు దేవః - బ్రహ్మజ్యోతిర్బ్రహ్మపత్నీషు గర్భం యమాద
ధాత్పురురూపం జయన్తమ్ - సువర్ణరంభగ్రహమర్క మర్చ్యం తమా
యుషే వర్ధయామో ఘృతేన - శ్రియం లక్ష్మీ మౌపలామమ్బికాం గాం
షష్ఠీం జయామిన్ద్రసేనే త్యుదాహుః - తాం విద్యాం బ్రహ్మయోనిగ్ం సు
రూపామిహాయుషే తర్పయామో ఘృతేన - దాక్షాయణ్యస్సర్వమో
న్యస్సయోన్యస్సహస్రశో విశ్వరూపా విరూపాః - ససూనవస్సపతయస్స
యూథ్యా ఇహాయుషేణో ఘృతమిదం జుషన్తామ్ - దివ్యా గణా బహు
రూపాః పురాణా ఆయుశ్ఛిదో నః ప్రమథ్నన్తు వీరాన్ - తేభ్యో జుహోమి
హవిషా ఘృతేన మానః ప్రజాగ్ం రీరిషో మోత వీరాన్ - ఏకః పుర
స్తాద్య ఇదం బభూవ యతో బభూవ భువనస్య గోపాః - యమప్యేతి భు
వనగ్ం సామ్పరాయే స నో హవిర్ఘృతమిహాయుషేఽత్తు దేవః - వసూ
న్రుద్రా నాదిత్యా న్మరుతోఽథ సాధ్యాన్ృభూన్యక్షా న్గన్ధర్వాగ్ం
శ్చ పితౄగ్ంశ్చ విశ్వాన్ - భృగూన్సర్పాగ్ంశ్చాఙ్గిరసోఽథ సర్వాన్

ఘృతగ్ం హుత్వా స్వాయుష్యామిహ యామశశ్వత్ ॥ విష్ణో త్వం నో
అన్తమశ్శర్మయచ్ఛ సహన్త్య । ప్రతే ధారా మధుశ్చ్యుత ఉత్సం దు
హ్రతే అక్షితమ్ ॥ ఇతి రక్షాం కృత్వా రక్షాబన్ధనముహూర్తస్సుము
హూర్తోస్త్వితి భవన్తోనుహాంతోఽనుగృహ్ణన్తు. ఇతి సదస్యాన్ప్రా
ర్థ్య - తథాస్త్వితి తే ప్రబ్రూయుః - వివాహాధానయోస్తు పుంసాం
దక్షిణే హస్తే 'విశ్వేత్తాత' ఇతి బధ్వా స్త్రీణాం వామహస్తే 'బృహ
త్సామే' తి బధ్నీయాత్ - ఉత్సవాన్తే సాయంసన్ధ్యాయాం బన్ధనమ
న్త్రేణ తత్సూత్రం విస్రస్య పరిత్యజేత్ ॥ ఆధానే చ వివాహే చ దమ్ప
త్యోరుభయోరపి । తత్పుమ్సవన సీమన్తే స్త్రియా ఏవ తు కౌతుకమ్ ॥
దమ్పత్యోరుభయోః కార్యే స్త్రియః పూర్వం సమాచరేత్ । నిర్వృత్తే త్వ
థ కల్యాణే నోసద్ధం చ కౌతుకమ్ ॥ ప్రాప్తే నిశాముఖే తస్మిన్మన్త్రేణాథ త
తస్త్యజేత్ ॥ బన్ధనమన్త్రేణైవ తత్త్యాగశ్చ. ఇతి ప్రతిసర ప్రయోగః.

అథాభ్యుదయ శ్రాద్ధ ప్రయోగః. — యత్రాదౌ విహితం
తత్ర ప్రాతః కాలే కృత్వాఽనంతరం కర్మ కుర్యాత్. యత్రాన్తే వి
హితం తత్ర పూర్వం కర్మ కృత్వా పరేద్యుః ప్రాతః కుర్యాత్. తత్రోప
వీతీ ప్రాఙ్ముఖో దక్షిణం జాన్వాచ్య ప్రాగగ్రైః ఋజుభిరుదగ్రైర్దర్భైః సి
లార్థయవైః దేవతీర్థేన ప్రదక్షిణం సర్వం కుర్యాత్. సంకల్పావాహ
నాదౌ నాన్దీముఖశబ్దేన పితరో విశేష్యాః, వసుసత్యాఖ్యా విశ్వే దేవాః,
బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య - ప్రాణానాయమ్య - శ్రీభగవదాజ్ఞయా + ప్రీ
త్యర్థం అముకగోత్రస్యాముకశర్మణో మమకుమారస్య అముక కర్మాం
గమభ్యుదయం యథాశక్తి హిరణ్యరూపేణ కరిష్యామీతి సఙ్కల్ప్య-
వరణే తు ప్రతివర్గం విశ్వేదేవార్థే ద్వౌ ద్వౌ విప్రౌ, మాత్రాదీనాం
పిత్రాదీనాం మాతామహాదీనాం చ నవానామేకైకస్య ద్వౌ ద్వౌ, వి
ష్ణ్వర్థమేకం; ఏవం పంచవింశతి బ్రాహ్మణాన్ వృణుయాత్. ద్రవ్యస్య

బ్రాహ్మణస్య వాఽభావే వర్గద్వయస్య విశ్వేదేవార్థే ద్వౌ, ప్రతివర్గం ద్వౌద్వౌ, విష్ణ్వర్థమేకమేవంనవబ్రాహ్మణాన్ వృణుయాత్. అముక కర్మాంగభూతేఽస్మిన్నభ్యుదయే వసు సత్యాఖ్య విశ్వేదేవార్థే భవంతౌవృణ ఇత్యాదిక్రమేణ వరణప్రకారః. ఏవం వరణాది గంధపుష్ప దానాంతం కృత్వా; "యజ్ఞేశ్వరో హవ్య సమస్తకవ్యభోక్తాఽవ్యయాత్మా హరిరీశ్వరోఽత్ర। తత్సన్నిధానాదపయాన్తుసద్యో రక్షాంస్యశేషాణ్యసురాశ్చసర్వే॥ ఏకోవిష్ణుర్మహద్భూతం పృథగ్భూతాన్యనేకశః। త్రీన్లోకాన్వ్యాప్య భూతాత్మా భుంక్తే విశ్వభుగవ్యయః॥ హిరణ్యగర్భగర్భస్థం హేమబీజంవిభావసోః। అనన్తపుణ్యఫలదమతశ్శాన్తింప్రయచ్ఛమే॥ ఇదమముకకర్మాంగ భూతేఽస్మిన్నభ్యుదయే వసు సత్యాఖ్య విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో నాన్దీముఖేభ్యః, నాన్దీముఖమాతృ పితామహీ ప్రపితామహీభ్యో నాన్దీముఖాభ్యః, నాన్దీముఖ పితృ పితామహ ప్రపితామహేభ్యో నాన్దీముఖేభ్యః, నాన్దీముఖ సపత్నీకమాతామహ మాతుఃపితామహ మాతుఃప్రపితామహేభ్యో నాన్దీముఖేభ్యః, నాన్దీ (శ్రాద్ధ) సంరక్షక శ్రీమహావిష్ణవే చ ఇదమాగ్నేయం హిరణ్యమితి హిరణ్యంనిదాయ; అనేన హిరణ్యరూపేణాభ్యుదయేన వసు సత్యాఖ్య విశ్వేదేవరూపీ, నాన్దీముఖ మాతృ పితామహీ ప్రపితామహీ రూపీ నాన్దీముఖ పితృపితామహప్రపితామహ రూపీ, నాందీముఖ మాతామహ మాతుః పితామహ మాతుః ప్రపితామహరూపీ, నాందీ (శ్రాద్ధ) సంరక్షక శ్రీ మహావిష్ణురూపీ సర్వాకారోభగవాన్ సపన (సదేవః) శ్రీజనార్దనః ప్రీయతామితియవోదకముత్సృజ్య—ఉత్సృష్టాం దక్షిణాంస్పృశన్ "ఇడాదేవహూర్మనుర్యజ్ఞనీర్బృహస్పతిరుక్థామదాని శగంసిషద్విశ్వేదేవా స్సూక్తవాచఃపృథివిమాతర్మామాహిగంసీర్మధుమనిష్యే మధుజనిష్యే మధువక్ష్యామి మధు

వదిష్యామి మధుమతీర్దేవేభ్యో వాచముద్యాసగ్ంశుశ్రూషేణ్యాంమ
నుష్యేభ్యస్తం మా దేవా అవన్తుశోభాయై పితరోఽనుమదన్తు" ఇ
డవిహ్యాదితవిహి సరస్వత్యేహి (అత్ర 'శుభగ్ంశుభ' మితి కేచి
ద్వదన్తి.) శోభనగ్ంశోభనమ్ - ఇత్యుక్త్వా, ఇదంహిరణ్యం నానా
గోత్రేభ్య శ్శ్రీవైష్ణవేభ్య స్తేభ్యస్తేభ్య స్సమ్ప్రదదే నమమేతి సాక్ష
తం జలం భూమౌ నిస్రావ్య - సతామ్బూలం హిరణ్యం శ్రీవైష్ణవే
భ్యో దద్యాత్. తదఙ్గం పుణ్యాహం కుర్యాత్. మాతుశ్శ్రాద్ధంతు
పూర్వంస్యాత్పితౄణాం తదనంతరమ్। తతోమాతామహా నాంచవృ
ద్ధా శ్రాద్ధ త్రయం స్మృతమ్॥ పుంసి నామా న్న చౌళోప స్నాన
పాణిగ్రహేషు చ। అగ్న్యాధేయే వ్రతే సోమే దశస్వ భ్యుదయం
స్మృతమ్॥ * ఇత్యభ్యుదయ శ్రాద్ధ ప్రయోగః.

అథ పుణ్యాహ ప్రయోగః — అత్ర కంఠ భూషణే; 'ఆ
ద్యంతయోస్తుకర్తవ్యం పుణ్యాహం సర్వకర్మణామ్' ఇతిశౌనకవచనా
ద్యథాభూతి కర్మసు పుణ్యాహం స్వస్తి శ్రీ ఋద్ధిమిత్యుదాహృతేశ్చ, ఆ
దౌ విహితమాదౌ, తత్రావిహితం కర్మాంతే, సర్వకర్మసుపుణ్యాహం
వాచయేత్. తత్ప్రకారస్తు: శుచౌదేశే తణ్డులోపరి ప్రాగగ్ర ద
ర్భానన్సంస్తీర్య - తదుపరి సకూర్చం సపల్లవం సోదకం సఫలం కుమ్భం
నిధాయ - ప్రణవ వ్యాహృతిభిరద్భి రాపూర్య - గన్ధాదిభిరభ్యర్చ్యా
లంకృత్య దర్భైః ప్రచ్ఛాద్య - ప్రాణానాయమ్య, అస్యాంశుభతిథౌ
గోత్రస్య శర్మణో మమ కుమారస్య ముక కర్మాఙ్గం పుణ్యాహం

* (అత్ర కంఠభూషణచంద్రికాది గ్రంథేషు నాందీశ్రాద్ధస్త్వన్నేనామేవ
హిరణ్యేనవేతి త్రేధావికల్పేన ప్రసాదితోఽపీదానీన్తనశిష్టాచారానురోధా ద్ధిరణ్యేన
నాందీశ్రాద్ధప్రయోగ ఏవాత్ర లిఖితః. తత్తత్ప్రకారస్తు తత్తద్గ్రంథేష్వవజ్ఞేయః.)

వాచయిష్యే ఇతి సంకల్ప్య చతురో బ్రాహ్మణాన్ భోజయిత్వా తణ్డు
లాది వా దత్త్వా పరితోష్య తైస్తృప్తైర్దర్భహస్తైః పుణ్యాహం వా
చయేత్. అత్ర బ్రాహ్మణాః ప్రాఙ్ముఖాస్తిష్ఠేయుస్తేషాం దక్షిణతఉ
దఙ్ముఖో వాచయితాతిష్ఠేత్. అశక్తావాసీనాన్వా - ("ప్రాఙ్ముఖై
ర్దర్భహస్తైశ్చ తిష్ఠద్భిరథవోపవిష్టైః। ఓమిత్యేకాక్షరంపూర్వం పుణ్యా
హం వాచయేద్ద్విజః'॥ ఇతిశౌనకః) ఓం, స్వామినః మనస్సమాధీయ
తామితి ప్రార్థ్య సమాహితమనసస్స్మ ఇతి తైః ప్రత్యుక్తే ప్రసీదన్తు
భవన్త ఇతి తాన్ పునః ప్రార్థ్య ప్రసన్నాస్స్మ ఇతి తైః ప్రత్యుక్తే కర్తాఽఞ్
జలిం బద్ధ్వా - ఓం భవద్భిరనుజ్ఞాతః పుణ్యాహం వాచయిష్య ఇతి వి
జ్ఞాప్య - ఓం వాచ్యతామిత్యనుజ్ఞాతే; కుమ్భంవామహస్తే నిధాయదక్షి
ణ హస్తేనపిధాయ ఓం కర్మణః పుణ్యాహం భవన్తో బ్రువన్తు పుణ్యా
హం కర్మణోఽస్తు, ఏవం త్రిః ఓం కర్మణే స్వస్తి భవన్తో బ్రువన్తు
స్వస్తి కర్మణేఽస్తు - ఓం కర్మణః ఋద్ధిం భవన్తో బ్రువన్తు కర్మ
ఋధ్యతాం, ఇతి ప్రార్థనాప్రతివచనే త్రిస్త్రిః. పూర్వవత్కుమ్భం నిధా
య అనన్తరం పుణ్యాహ సమృద్ధిరస్తు శివం కర్మాస్తు ప్రజాపతిః ప్రీయ
తామితి ప్రార్థయేత్. అస్తు ప్రీయతాం భగవాన్ ప్రజాపతిరితి ప్రత్యూ
చుః. అథ శాన్తిరస్త్విత్యాదీని తే సర్వే సహ బ్రూయుః,* శాన్తి

---

* అత్ర బోధాయనః-పుణ్యాహం స్వస్త్యృద్ధిమితి వాచయిత్వా-శాంతిరస్తు
పుష్టిరస్తు - తుష్టిరస్తు - ఋద్ధిరస్తు - అవిఘ్నమస్తు - ఆయుష్యమస్తు - ఆరోగ్యమస్తు -
శివంకర్మాస్తు ఇత్యాశిష ఏవైతా ఆశాస్తే - తత్రైవైతేషాం ప్రతివచనం - పుణ్యా
హం భవన్తో బ్రువన్త్విత్యనేనాహశ్చ నక్షత్రంచ పూతే భవతస్త ఏవైనం పూతే పు
నీతః. స్వస్తి భవన్తో బ్రువన్త్విత్యనేన గోబ్రాహ్మణా శిరుక్తా. త ఏవైనమాశిషా స
మృద్ధయన్తి - ఋద్ధింభవన్తో బ్రువన్త్విత్యనేన ఋగ్యజుస్సామ్నామృద్ధిరుక్తా,
తైరేవాస్య ఋద్ధిమాన్ భవతి, య ఏవైనం విద్వాన్ పుణ్యాహం వాచయతి నాస్యకర్మ

రస్తు పుష్టిరస్తు తుష్టిరస్తు బుద్ధిరస్తు అవిఘ్నమస్తు ఆయుష్యమస్తు ఆ
రోగ్యమస్తు శివంకర్మాస్తు (ధనధాన్యసమృద్ధిరస్తు గోబ్రాహ్మణేభ్య
శ్శుభం భవతు – ఈశాన్యాం బహిర్దేశే అరిష్టనిరసనమస్తు ఆగ్నే
య్యాం యత్పాపం తత్ప్రతిహతమస్తు సర్వాస్సమ్పదస్సన్తు) ఇతి స
ర్వాణి ప్రార్థనా ప్రతివచనాని ప్రణవపూర్వకమేవ కుర్యుః. ఓం శాన్తి
శ్శాన్తిశ్శాన్తిరితి పాత్రాన్తరనీతం పాత్రస్థం కుమ్భజలం కుమ్భే నిస్రా
వ్య, 'ఇమం మే వరుణ – తత్వాయామి' ఇతి ద్వాభ్యామస్మిన్ కుంభే
వరుణరూపిణం భగవంతం పుణ్డరీకాక్ష మావాహయామీ త్యావా
హ్యాసనాది వీటికాంతైరభ్యర్చ్య, అత్రశుద్ధిపుణ్యాహవాచనేతు 'దధి
క్రావ్ణ్ణ' ఇత్యృచం, 'ఆపోహిష్ఠామయోభువ' ఇతి తిసృః 'హిరణ్య
వర్ణాశ్శుచయఃపావకా' ఇతి చతసృః 'పవమానస్సువర్జనః – వైశ్వా
నరోరశ్మిభిః – ఇదంబ్రహ్మపునీమహే – సుదుఘాహి పయస్వతీః –
బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ంహితం– ఓం తచ్ఛంయోరావృణీమహే + శం

పహతం భవతీతి – అత్రాశ్వలాయనేన 'పుణ్యాహ సమృద్ధిరస్తు, శివంకర్మాస్తు, ప్రజా
పతిః ప్రియతామిత్యుక్త్వా అనంతరం శాన్త్యాదికముక్తం – ఏతదేవ శిష్టాచారాను
రోధా దస్మాభిరుక్తం – బోధాయనేన నిరుక్త పుణ్యాహస్య స్వస్తిబుద్ధి శబ్దాంత
ర్భావాద్ధన ధాన్య సమృద్ధిరస్తు,గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభంభవతు అరిష్టనిరసనమస్త్విత్యా
దికమస్మాభిరోక్తం – అత్రాశ్వలాయనః – తతోస్త్వితిచతైరుక్తేసర్వేశాంతిముఖా
శిషః । వదేయుఃప్రియతామంతంక్షితౌకించిజ్జలంస్రజేత్ ॥ యజమానాంజలౌదద్యా
దాశీ స్స్రావితంజలం। శుద్ధ్యర్థంయదిపుణ్యాహం కూర్చేనప్రోక్షయేద్గృహం॥
అత్రప్రజాపతిః స్వవేద సూత్రవిద్భిశ్చ పుణ్యాహకరణంభవేత్ ।చతుర్భిరథవాసద్భి
శుద్ధైర్ద్విప్రైస్తు తద్భవేత్ ॥ పాక్షుఖైగర్భహస్తైశ్చతిస్థద్భిరథవోషితైః। ఉదఙ్ము
ఖోవాచయితాత్రిర్ణేత్కు–భధరోద్విజః॥ఓమిత్యేకాక్షరంపూర్వం।పుణ్యాహంవాచ
యేద్ద్విజః।నవ త్రయంవినాభూద్రేవాచ్యమప్రణవంద్విజైః॥ఇతి.ఇత్యాదిద్రష్టవ్యమ్.

చతుష్పదే.॥ ఓమ్ శాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిః ' ఇతి జపేత్. ప్రణవేనకుంభముత్థాప్య. వరుణాంతర్యామిణె శ్రీ పుణ్డరీకాక్షాయనమః యథాస్థానం ప్రతిష్ఠాపయామీతి వరుణాంతర్యామిణం భగవంతమారాధ్యోద్వాస్య. కుమ్భజలేన ప్రోక్ష్య- పుణ్యాహతీర్థం యథాప్రకరణ ముపయుంజీత. యజమానం , దేవస్యత్వే' త్యాదినాప్రోక్షయేత్. యద్వా యజమానం గృహాదికంచ , వాస్తోష్పతేప్రతిజానీహ్యస్మాన్స్వావేశో అనమీవో భవానః - యత్త్వే మహేప్రతి తన్నో జుషస్వ శం న ఏధి ద్విపదే శం చతుష్పదే- వాస్తోష్పతే శగ్మయాసగ్ంసదా తే సక్షీమహిరణ్వయాగాతుమత్యా - అవః క్షేమ ఉతయోగే వరం నో యూయం పాత స్వస్తిభిస్సదానః - వాస్తోష్పతే ప్రతరణో న ఏధి గోభిరశ్వేభిరిందో- అజరాసస్తెసఖ్యేస్యామ పితేవపుత్రాన్ప్రతి నోజుషస్వ - అమీవహా వాస్తోష్పతే విశ్వారూపాణ్యావిశన్ - సఖా సుశేవ ఏధి నః - శివగ్ంశివమ్.' ఇతిప్రోక్షయేత్. కృతంకర్మభగవతే సమర్పయేత్. (అత్ర సఙ్గ్రహేణ నిరూపితా శ్శుద్ధిపుణ్యాహవాచన మన్త్రాస్తు ప్రతిసర మన్త్ర జపప్రకరణె స్పష్టమభిహితాః.)

ఇతి పుణ్యాహ ప్రయోగః. —

అథ జాతకర్మాదీనాం స్వస్వ కాలేష్వకరణ ప్రాయశ్చిత్తమ్.

పాణిపాదం ప్రక్షాళ్య ద్విరాచమ్య పవిత్రపాణిః తామ్బూలనారికేళాక్షతాది మఙ్గళద్రవ్యం గృహీత్వా - ఓమ్ నమస్సదసే నమస్సదసస్పతయే నమస్సఖీనాం పురోగాణాంచక్షుషే నమోదివేనమః పృథివ్యై సప్రథ సభాం మేగోపాయ - యేచసభ్యాస్సభాసదః - తానిన్ద్రియావతఃకురు- సర్వమాయురుపాసతామ్, సర్వేభ్యశ్శ్రీవైష్ణవేభ్యోనమః.

స్వామినః భవత్పాదమూలే మయాసమర్పితా మిమాం సౌవర్ణీం యత్కించిదపి యథోక్తదక్షిణామివ స్వీకృత్య అముకగోత్రే అముక.

నక్షత్రే) జాతస్య మమ కుమారస్య జాతకర్మ నామకరణాన్నప్రాశనచౌ
ళోపనయన కర్మణాం స్వస్వకాలేష్వకరణ ప్రాయశ్చిత్తంకర్తుంయో
గ్యతాసిద్ధిమనుగృహాణ, తథాస్తు యోగ్యతా సిద్ధిరస్తు ఇత్యనుజ్ఞాతః.

శ్రీవిష్వక్సేనారాధనమ్. దర్భేష్వాసీనోదర్భాన్ధారయమాణః ప
విత్రపాణిః ప్రాణానాయమ్య ప్రారిప్సితస్యకర్మణః నిర్విఘ్నేన పరిసమా
ప్త్యర్థమాదౌ శ్రీవిష్వక్సేనారాధనం కరిష్యే ఇతిసఙ్కల్ప్య- ఓమ్ శు
క్లామ్బరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్। ప్రసన్నవదనంధ్యాయే
త్సర్వవిఘ్నోపశాన్తయే॥ యస్యద్విరదవక్త్రాద్యాః పారిషద్యాః పరశ్శ
తమ్। విఘ్నంనిఘ్నంతిసతతం విష్వక్సేనం తమాశ్రయే ॥ దివ్యాకా
రంసరోజాక్షం శంఖ చక్ర గదాధరమ్। ముకున్దద్వారనిలయం విష్వ
క్సేనముపాస్మహే ॥ ఓంభూః విష్వక్సేనమావాహయామి, ఓం భువః
విష్వక్సేనమావాహయామి, ఓంసువః విష్వక్సేన మావాహయామి,
ఓం భూర్భువస్సువః విష్వక్సేనమావాహయా మీత్యతత్తాదిభిరావా
హ్య - విష్వక్సేనాయనమః ధ్యాయామి, (ఆవాహయామి,) ఆసనం
సమర్పయామి, పాదయోః పాద్యం సమర్పయామి, అర్ఘ్యం సమ
ర్పయామి, ఆచమనీయం సమర్పయామి, ఆపోహిష్ఠామయోభువః +
ఆపోజనయథాచనః - స్నాపయామి, స్నానానంతర మాచమనీయం
సమర్పయామి, వస్త్రం సమర్పయామి, ఉపవీతం సమర్పయామి
గన్ధం సమర్పయామి, పుష్పం సమర్పయామి, ధూపంసమర్పయామి,
దీపం సమర్పయామి, ఏతే గన్ధాక్షత పుష్ప ధూప దీపోత్తరీయాభర
ణాద్యలఙ్కారాస్సర్వోపచారాః, ఓం భూర్భువస్సువ రితిప్రోక్ష్య దేవ
సవితః ప్రసువేతి పరిషిచ్య విష్వక్సేనాయనమః గుడోపహారం నివేద
యామి ఆచమనీయం సమర్పయామి తామ్బూలంసమర్పయామి సు
వర్ణ పుష్పం సమర్పయామి సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి.

శ్రీ గోవిన్దేత్యాది అస్యాం శుభతిథౌ అముకగోత్రస్య అముక నక్షత్రే జాతస్య మమకుమారస్య జాతకర్మనామకరణాన్నప్రాశనచౌళోపనయన కర్మణాం స్వస్వకాలేష్వకరణప్రాయశ్చిత్తం కరిష్య ఇతి సఙ్కల్ప్య - యథాయోగ్యం యథాశక్తితత్తత్కాలానుగుణం హిరణ్యంగృహీత్వా, హిరణ్యగర్భగర్భస్థం హేమబీజంవిభావసోః। అనంతపుణ్యఫలదమతశ్శాన్తిం ప్రయచ్ఛమే ॥ ఇదమముక గోత్రస్యాముక నక్షత్రేజాతస్య అస్యకుమారస్య జాతకర్మ నామకరణాన్నప్రాశన చౌళోపనయన కర్మణాం స్వస్వకాలేష్వకరణ ప్రాయశ్చిత్తార్థం ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయాని యత్కించిద్ధిరణ్యాని నానాగోత్రేభ్యః శ్రీవైష్ణవేభ్యస్తేభ్యస్తేభ్యస్సమ్ప్రదదేనమమ, ఇతి భూమాసాక్షతం సజలం హిరణ్యం నిస్రావ్య తత్ బ్రాహ్మణేభ్యో దద్యాత్.

అథ ప్రాయశ్చిత్తహోమః. — స్థణ్డిలంకల్పయిత్వా ప్రాచీః పూర్వముదక్సంస్థం దక్షిణారమ్భమాలిఖేత్, అథోదీచీః పురస్సంస్థం పశ్చిమారమ్భమాలిఖేత్. అవాక్కోభుక్ష్య తృణంనైరృత్యాంనిరస్య అపఉపస్పృశ్య అగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య అవోక్షణతోయశేషం ప్రాగుదగ్వోత్సిచ్య ప్రాక్తోయమన్యన్నిదధాత్యుదగ్వాయథాబహిస్స్యాచ్ఛరిస్తరాణాం— ప్రాగగ్రైరుదగగ్రైష్షోడశభిర్దర్భైః ప్రాగాది ప్రదక్షిణం పరిస్తీర్య ఉత్తరానధరాన్ దక్షిణానుత్తరాన్ కృత్వా అగ్నేరుత్తరతోదర్భాన్ సంస్తీర్య తేషు దర్వీమాజ్యస్థాలీం ప్రోక్షణీమితరదర్వీంచ ద్వంద్వమవాంచి సాదయిత్వా అయామతఃపరీమాణంప్రోక్షణీ సంస్కారః పాత్ర ప్రోక్షయతి పాత్రాణ్యుత్తానాని కృత్వా సర్వాభిరద్భిః త్రిః ప్రోక్ష్య పునశ్చాద్భిరాపూర్య కించి ద్దక్షిణతోనిధాయ పవిత్రమాజ్యస్థాల్యాం నిధాయ ఆజ్యంవిలాప్య ఉదీచోంగారాన్నిరుహ్య తేష్వధిశ్రిత్య జ్వలతాతృణేనావద్యోత్య ద్వేదర్భాగ్రే ప్ర

ఛ్ఛిన్నస్య ప్రతష్ఠాళ్యాయుగపత్ప్రిత్యస్య త్రిఃపర్యగ్నికృత్వా ఉదగుద్వాస్య అంగారానగ్నౌ ప్రత్యూహ్య ఉదగగ్రాభ్యాం పవిత్రాభ్యాం పునరాహారమాజ్యం త్రిరుత్పూయ పవిత్రగ్రన్థిం విస్రస్యాప ఉపస్పృశ్య ప్రాగగ్రి హోమ్యాగ్నౌ ప్రహరతి యేనజుహోతి తదగ్నౌ ప్రతితప్య దర్భైస్సంమృజ్య పునః ప్రతితప్య ప్రోక్ష్య దర్భాన్నిధాయ దర్భానద్భిస్సంస్పృశ్యాగ్నౌ ప్రహరతి. 'అదితేనుమన్యస్వ అనుమతేనుమన్యస్వ సరస్వతేనుమన్యస్వ దేవసవితః ప్రసువ' ఇతిపరిషిచ్య కుమారేణాన్వారబ్ధః ప్రతినిమిత్తం ప్రాయశ్చిత్తాహుతీర్జుహుయాత్. ఓం భూస్స్వాహా అగ్నయ ఇదం - ఓం భువస్స్వాహా వాయవ ఇదం - ఓం సువస్స్వాహా సూర్యాయేదం - ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా ప్రజాపతయ ఇదం - అగ్నేభ్యావర్తిన్నభిన ఆవర్తస్వాయుషా వర్చసా సన్యా మేధయా ప్రజయా ధనేనస్వాహా - అగ్నయేఽభ్యావర్తిన ఇదం - అగ్నే అంగిరశ్శతం తే సంత్వావృతస్సహస్రంత ఉపావృతః - తాసాంపోషస్యపోషేణపునర్నో నష్టమాకృధి పునర్నో రయిమాకృధిస్వాహా - అగ్నయేఽభ్యావర్తిన ఇదం - పునరూర్జానివర్తస్వ పునరగ్న ఇషాయుషా - పునర్నః పాహి విశ్వతస్స్వాహా - అగ్నయేఽభ్యావర్తిన ఇదం - సహరయ్యా నివర్తస్వాగ్నే పిన్వస్వధారయా - విశ్వప్స్నియా విశ్వతస్పరి స్వాహా - అగ్నయేఽభ్యావర్తిన ఇదం - పాహినో అగ్న ఏనసే స్వాహా - అగ్నయ ఇదం పాహినో విశ్వవేదసే స్వాహా - విశ్వవేదస ఇదం - యజ్ఞం పాహి విభావసో స్వాహా - విభావసవ ఇదం - సర్వం పాహి శతక్రతో స్వాహా - శతక్రతవ ఇదం - పాహినో అగ్న ఏకయా - పాహ్యుత ద్వితీయయా - పాహ్యూర్జం తృతీయయా - పాహి గీర్భిస్తిసృభిరూర్జాంపతయే పాహిచతసృభిర్వసో స్వాహా - అగ్నయ ఇదం - అగ్నేఽభ్యావర్తిన్ + ప్రజధనేన స్వాహా - అగ్నయేఽభ్యావర్తిన ఇదం - అగ్నే అంగిరః + రయి

హోతృభిస్స్వాహా - అగ్నయేఽభ్యావర్తినఇదం - పునరూర్జా + విశ్వ తస్స్వాహా - అగ్నయేఽభ్యావర్తినఇదం - సహరయ్యా + విశ్వతస్పరి స్వాహా- అగ్నయేఽభ్యావర్తిన ఇదం - ఓం భూస్స్వాహా - అగ్నయ ఇదం ఓంభువస్స్వాహా - వాయవఇదం- ఓంసువస్స్వాహా - సూర్యా యేదం - ఓం భూర్భువస్సువ స్స్వాహా - ప్రజాపతయఇదంనమమ - త్వంనోఅగ్నే వరుణస్యవిద్వాన్ దేవస్యహేడోఽవయాసిసీష్ఠాః - యజిష్ఠోవహ్నితమశ్శోశుచానో విశ్వాద్వేషాగ్ంసి ప్రముముగ్ధ్యస్మత్స్వా హా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం - సత్వం నో అగ్నేఽవమోభవోతీనేది ష్ఠో అస్యా ఉషసోవ్యుష్టౌ - అవయక్ష్వనో వరుణగ్ం రరాణోవీహి మృడీకగ్ం సుహవోనఏధి స్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం - త్వమ గ్నే అయాస్యయాసన్మనసాహితః - అయాసన్హవ్యమూహిషే యానోధేహిభేషజగ్ంస్వాహా - అగ్నయే అయసఇదం - ఉదుత్తమం వరు ణ పాశ మస్మదవాధమం విమధ్యమగ్ం శ్రథాయ - అథావయమా దిత్య వ్రతేత వానాగసో అదితయేస్యామ స్వాహా - వరుణాయేదం - యే తేశతంవరుణయేసహస్రం యజ్ఞియాఃపాశావితతాఃపురుత్రా - తే భ్యోన ఇంద్ర స్సవితోత విష్ణుర్విశ్వేదేవాముంచంతు మరుతస్స్వర్కాః స్వాహా - వరు ణేంద్ర సవితృ విష్ణు విశ్వేదేవ మరుద్భ్య ఇదం న మమ - ఏతా షడ్వింశాహుతీ ర్జుహుయాత్.

అథవా, వ్యస్తాభిస్సమస్తాభిర్వ్యాహృతిభిః పూర్వోక్తపాహి పంచకైః పునర్వ్యస్తాభిస్సమస్తాభిర్వ్యాహృతిభిరితి పాహిత్రయోదశ కైః "త్వంనో అగ్నే సత్వంనోఅగ్నే త్వమగ్నేఅయా స్యుదుత్తమం యేతే శత" మిత్యేతైశ్చవా జుహుయాత్. ప్రాణానాయమ్యాస్మిన్ ప్రాయశ్చిత్తహోమ కర్మణిమధ్యే సమ్భావిత మన్త్రతన్త్రస్వరవర్ణ విధి విపర్యాస న్యూనాతిరిక్త ప్రాయశ్చిత్తార్థం సర్వప్రాయశ్చిత్త హోమం

మం హోష్యామి - ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం-
అనాజ్ఞాతం యదాజ్ఞాతం - యజ్ఞస్యక్రియతేమిథు - అగ్నేతదస్యకల్ప
య - త్వగ్ంహి వేత్థయథాతథగ్ంస్వాహా - అగ్నయఇదం - పురుష
సమ్మితోయజ్ఞః - యజ్ఞః పురుష సమ్మితః - అగ్నేతదస్యకల్పయ -
త్వగ్ంహి వేత్థయథాతథగ్ంస్వాహా - అగ్నయఇదం - యత్పాకత్రా
మనసాదీనదక్షాన - యజ్ఞస్యమన్వతేమర్త్యాసః - అగ్నిష్టద్ధోతాక్రతువి
ద్విజానన్ - యజిష్ఠోదేవాగ్ంఋతుశోయజాతిస్వాహా - అగ్నయఇ
దం - త్వంనోఅగ్నే + ప్రముముగ్ధ్యస్మత్స్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యా
మిదం - సత్వంనోఅగ్నే + సుహవోనఏధిస్వాహా - అగ్నీ వరుణాభ్యా
మిదం - అభిర్గీర్భిర్యదతోనఊనమాప్యాయయహరివోవర్ధమానః -
యదాస్తోతృభ్యోమహిగోత్రారుజాసి భూయిష్ఠభాజోఅథ తేస్యాను
స్వాహా - ఇన్ద్రాయహరివతఇదం - ఇదంవిష్ణుర్విచక్రమేత్రేధానిద
ధేపదం - సమూఢమస్యపాగ్ంసురేస్వాహా - విష్ణవ ఇదం - ఓం భూ
స్స్వాహా - అగ్నయఇదం - ఓం భువస్స్వాహా - వాయవఇదం ఓం సువ
స్స్వాహా - సూర్యాయేదం - ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా - ప్రజాప
తయఇదం - శ్రీవిష్ణవేస్వాహా - శ్రీవిష్ణవేపరమాత్మనఇదం - ప్రాణా
నాయమ్య అదితే న్వమగ్గ్ంస్థాః, అనుమతేన్వమగ్గ్ంస్థాః, సరస్వతే
న్వమగ్గ్ంస్థాః, దేవ సవితః ప్రాసావీః, ఓం శ్రీ విష్ణవే స్వాహా - శ్రీ
విష్ణవే పరమాత్మనఇదం. అగ్నేనయసుపథారాయేఅస్మాన్ విశ్వాని
దేవ వయునాని విద్వాన్ - యుయోధ్యస్మజ్జుహురాణమేనోభూయి
ష్ఠాన్తేనమఉక్తిం విధేమ - అగ్నయేనమః, మన్త్రహీనం క్రియాహీనం
భక్తిహీనం హుతాశన । యద్ధుతన్తుమయాదేవపరిపూర్ణం తదస్తుతే ॥
ప్రాయశ్చిత్తాన్యశేషాణితపఃకర్మాత్మకానివై । యాని తేషామశేషాణాం
కృష్ణానుస్మరణంపరం ॥ ప్రణమ్యాభివాద్యాచమ్య కృతం కర్మ భగవతే

సమర్పయేత్, అతీతం కర్తకుర్యాత్తతస్తాత్కాలికం కర్మకుర్యాత్.

అగ్నిసన్ధాన ప్రయోగః. ఓం నమస్సదస ఇత్యారభ్య యథో
క్తదక్షిణామివస్వీకృత్య ఆవయోర్విచ్ఛిన్నౌపాసనాగ్నిసన్ధానం కర్తుం
యోగ్యతాసిద్ధిరస్త్వితి భవంతో మహాన్తోనుగృహ్ణన్తు - తథాస్తు యో
గ్యతాసిద్ధిరస్త్వితి ప్రత్యుక్తే - దర్భేష్వాసీనో దర్భాన్ ధారయమా
ణః పవిత్రపాణిః ప్రాణానాయమ్య - శ్రీగోవిన్దేత్యాది - అస్యాంశుభ
తిథౌ శ్రీభగవదాజ్ఞయా శ్రీమన్నారాయణప్రీత్యర్థం ఆవయోర్విచ్ఛి
న్నౌపాసనాగ్నిసన్ధానం కరిష్యే - ఔపాసనాగ్నిమాధాస్యే విచ్ఛిన్న
సన్ధానార్థమితి వా సఙ్కల్ప్య, సాత్త్వికత్యాగం కుర్యాత్॥ స్థణ్డిలంక
ల్పయిత్వా ప్రాచీఃపూర్వముదక్సంస్థం దక్షిణారంభమాలిఖేత్ -
అథోదీచీఃపురస్సంస్థం పశ్చిమారంభమాలిఖేత్. అవాక్కరోభ్యు
క్ష్య, తృణం నైరృత్యాం నిరస్య, అప ఉపస్పృశ్య భూర్భువస్సువ
రోమిత్యగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య, ఉత్సృజ్య తేఽప్రోక్షణాతోయశేషం ప్రాక్తో
యమన్యన్నిదధాత్యుదగ్వా యథా బహిస్స్యాచ్చ పరిస్తరణాం, అ
గ్నిమిద్ధ్వా పరిస్తీర్య, దర్వీమాజ్యస్థాలీం ... + ... అగ్నౌప్రతిహ
రతి. ఓం అదితేనుమన్యస్వ - అనుమతేనుమన్యస్వ - సరస్వతేనుమ
న్యస్వ - దేవ సవితః ప్రసువ - ప్రధానద్రవ్య చతుర్గృహీతే నా
జ్యేన - ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం న మమ - ప్రా
ణానాయమ్య శ్రీభగవదాజ్ఞయా శ్రీమన్నారాయణప్రీత్యర్థం ఆవ
యోరుపవాసాకరణ ప్రాయశ్చిత్తార్థం అయాశ్చహోమం కరిష్య ఇతి
సఙ్కల్ప్య - ఓం అయాశ్చాగ్నే స్యనభిశస్తీశ్చ సత్యమిత్వమయా
అసి - అయసామనసాధృతోఽయసాహవ్యమూహిషే యానో ధే
హి భేషజం స్వాహా - అగ్నయే అయస ఇదం - పునస్త్వాదిత్యారుద్రా
వసవస్సమిన్ధతాం పునర్బ్రహ్మాణో వసునీథ యజ్ఞైః - ఘృతేన త్వం తను

హోవర్ధయన్సవసత్యాస్సన్తు. యజమానస్య కామాస్స్వాహా - ఆదిత్యా
యేదం - మనోజ్యోతిర్జుషతామాజ్యం విచ్ఛిన్నం యజ్ఞగ్ం సమిమం
దధాతు - యాఇష్టా ఉషసోనిమ్రుచశ్చ తాస్సన్దధామి హవిషాఘృతే
నస్వాహా - మనసే జ్యోతిష ఇదం - యన్మ ఆత్మనోమిన్దాభూదగ్నిస్త
త్పునరాహా ర్జాతవేదావిచర్షణి స్స్వాహా - అగ్నయే విచర్షణయ ఇదం
(జాతవేదస ఇతి కేచిత్.) పునరగ్నిశ్చక్షురదాత్పునరిన్ద్రో బృహ
స్పతిః - పునర్మే అశ్వినాయువం చక్షురాధత్త మక్ష్ణోస్స్వాహా- అగ్నీ
న్ద్రా బృహస్పత్యశ్విభ్య ఇదం - (ఆత్మన ఇదమితి కేచిత్.) తన్తున్త
న్వన్రజసోభానుమన్విహి జ్యోతిష్మతః పథోరక్షధియా కృతాన్ - అను
ల్బణం వయత జోగువామపో మనుర్భవజనయా దైవ్యం జనం స్వాహా -
అగ్నయే తన్తుమత ఇదం - ప్రాణానాయమ్య శ్రీభగవదాజ్ఞయా శ్రీమ
న్నారాయణ ప్రీత్యర్థం అనేకకాల సాయంప్రాతరాహుతీనా మకరణ
ప్రాయశ్చిత్తార్థం సర్వప్రాయశ్చిత్తహోమం హోష్యామీతి సఙ్కల్ప్య
ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా- ప్రజాపతయ ఇదం- ప్రాణానాయమ్య- అ
నేకదర్శపూర్ణమాస స్థాలీపాకాకరణప్రాయశ్చిత్తార్థం సర్వప్రాయశ్చి
త్తహోమం హోష్యామీతి సఙ్కల్ప్య - ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా-
ప్రజాపతయ ఇదం - ప్రాణానాయమ్య - అస్మిన్ విచ్ఛిన్నోపాసనా
గ్నిసన్ధానహోమకర్మణి మధ్యే సమ్భావిత మన్త్రతన్త్రస్వరవర్ణ విధివి
పర్యాసన్యూనాతిరిక్త ప్రాయశ్చిత్తార్థం సర్వప్రాయశ్చిత్త హోమం
హోష్యామీతి సఙ్కల్ప్య ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా- ప్రజాపతయ ఇ
దం - ప్రాణానాయమ్య - అవిజ్ఞాతదోషప్రాయశ్చిత్తార్థ మనాజ్ఞాతాది
హోమం హోష్యామీతి సఙ్కల్ప్య- ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా- ప్ర
జాపతయ ఇదం - అనాజ్ఞాతం + తథగ్ంస్వాహా - అగ్నయ ఇదం - పు
రుషసమ్మితో × తథగ్ంస్వాహా- అగ్నయ ఇదం - యత్పాకత్రా × బు

తుశోయజాతిస్వాహా - అగ్నయఇదం - త్వంనో అగ్నే × ప్రముము
గ్ధ్యస్మత్స్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం - సత్వంనో అగ్నే × సుహావో
నఫ్ధిస్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం - ఆభిర్గీర్భిః + స్యామ స్వాహా
ఇన్ద్రాయహరివతఇదం — ఇదంవిష్ణుర్విచక్రమే + పాగ్ంసురేస్వాహా
విష్ణవఇదం, ఓం భూస్స్వాహా అగ్నయఇదం, ఓంభువస్స్వాహా వా
యవఇదం, ఓంసువ స్స్వాహా సూర్యాయేదం, ఓం భూర్భువ స్సువ
స్స్వాహా ప్రజాపతయ ఇదం, శ్రీ విష్ణవేస్వాహా శ్రీవిష్ణవే పరమాత్మ
నఇదం, ప్రాణానాయమ్య, ఓం అదితేన్వమగ్ గంస్థాః, అనుమతేన్వమ
గ్ గంస్థాః, సరస్వతేన్వమగ్ గంస్థాః, దేవసవితః ప్రాసావీః - పునః ప్రా
ణానాయమ్య, శ్రీభగవదాజ్ఞయా × ప్రీత్యర్థ మనేక కాలసాయం ప్రా
తరావహుతీనా మకరణప్రాయశ్చిత్తార్థం ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్ర ప్రతినిధి
యత్కించిద్ధిరణ్యదానఙ్కరిష్యే ఇతిసఙ్కల్ప్య హిరణ్యగర్భ ... ప్ర
యచ్ఛమే॥ ఇదమనేకకాల ... ప్రాయశ్చిత్తార్థం ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్ర
ప్రతినిధి యత్కించిద్ధిరణ్యం నానాగోత్రేభ్య శ్శ్రీవైష్ణవేభ్య స్తేభ్య స్తే
భ్యస్సమ్ప్రద దేనమమ. పునఃప్రాణానాయమ్య - శ్రీభగవదాజ్ఞయా
+ ప్రీత్యర్థ మనేకకాల ... ప్రాయశ్చిత్తార్థం అజ్యసహిత హోమ
ద్రవ్య తణ్డులదానం కరిష్యే - తణ్డులావైశ్వదేవత్యాః పాకేనాన్నం
పచన్తియే, తస్మాత్త ణ్డులదానేన అతశ్శాన్తిం ప్రయచ్ఛమే॥ ఇదమ
నేకకాల ... ప్రాయశ్చిత్తార్థం ఆజ్యసహితహోమ ద్రవ్యతణ్డులం యు
ష్మేకస్మైచిచ్ఛ్రోత్రియాయ సమ్ప్రదదే నమమ. ఇత్యగ్నిసన్ధాన
ప్రయోగః. —

అథౌపాసన క్రమః. పునః ప్రాణానాయమ్య, శ్రీభగవదాజ్ఞ
యా + ప్రీత్యర్థం పూర్వేద్యు స్సాయ మౌపాసన హోమ మద్యప్రాత
రౌపాసనహోమంచ హోష్యామీతిసంకల్ప్య॥ చత్వారిశ్శృంగాత్రయో
....

అస్యపాదాద్వే శీర్ షేసప్తహస్తాసోఅస్య- త్రిధాబద్ధో వృషభోరోరవీ తిమహోదేవో మర్త్యాగ్ం ఆవివేశ, ఏషహిదేవః ప్రదిశోనుసర్వాః పూ ర్వోహిజాతస్సఉగర్భేఅంతః, సవిజాయమానస్సజనిష్యమాణః ప్రత్య ఙ్ముఖాస్తిష్ఠతివిశ్వతోముఖః॥ ప్రాఙ్ముఖో దేవ అగ్నే అభిముఖోభవ॥ ఓం అగ్నయేనమః, ఓంజాతవేదసేనమః, ఓం సహోజసేనమః, ఓం అజిరాప్రభవేనమః, ఓంవైశ్వానరాయనమః, ఓంనర్యాపసేనమః ఓం పఙ్క్తిరాధసేనమః, ఓం విసర్పిణేనమః, ఓంయజ్ఞపురుషాయనమః, స ర్వేభ్య శ్శ్రీవైష్ణవేభ్యో నమః. ఓం అదితేనుమన్యస్వ, ఓం అనుమతే నుమన్యస్వ ఓం సరస్వతేనుమన్యస్వ ఓం దేవసవితఃప్రసువ. హో ష్యామి, పత్నీహస్తంప్రోక్ష్య తండులంప్రదాయ పునః ప్రోక్ష్య గృ హీత్వా విభాగం కృత్వా, సాయమౌపాసనం చేత్, ఓం అగ్నయే స్వాహా అగ్నయ ఇదం, అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహా అగ్నయేస్విష్టకృత ఇదం, ప్రాతశ్చేత్, సూర్యాయ స్వాహా సూర్యాయేదం, అగ్నయే స్విష్టకృతేస్వాహా అగ్నయేస్విష్టకృతఇదం, ఆహుతిసమృద్ధ్యర్థ దోషప్రా యశ్చిత్తార్థం వనస్పతిహోమంకరిష్యేఇతి సంకల్ప్య, యత్రవేత్థ వన స్పతే దేవానాం గుహ్యానామాని, తత్రహవ్యానిగామయ (స్వాహా) వనస్పతయ ఇదమితి సమిధమాధాయ - తూష్ణీం వా సమిధమాధా య. ఓం అదితేన్వమగ్ంస్థాః, ఓం అనుమతేన్వమగ్ంస్థాః ఓం సరస్వతేన్వమగ్ంస్థాః, దేవసవితః ప్రాసావీః, ఓం శ్రీవిష్ణవేస్వాహా, ఓం శ్రీ విష్ణవే పరమాత్మన ఇదం- అగ్నేనయసుపథారాయే × న మఉక్తిం విధేమ॥ అగ్నయేనమః మన్త్రహీనం + కృష్ణానుస్మరణం పరమ్॥ ప్రణమ్యాభివాద్య, ఆచమ్య, కృతం కర్మ భగవతే సమర్పయేత్. ఇత్యౌపాసన ప్రయోగః. ——

శ్రీ లక్ష్మీ హయవదన పరబ్రహ్మణే నమః.

పూర్వసూరిభిస్సంగృహీతా గృహ్యసూత్రానుసారీ పూర్వప్రయోగః.

తత్ర జాతకర్మ.

* జాతేపుత్రే దివానక్తంవా పితా సచేలస్సుస్నాత్వా – సుప్రక్షాళితపాణిపాద ఆచాన్తస్సూర్ధ్వపుణ్డ్రస్తత్క్షణాత్తిథి వారాదిక మవిచార్య జాతకర్మ కుర్యాత్. తత్ప్రకారస్తు, దర్భేష్వాసీనో దర్భా

* సర్వత్ర కర్మాదౌ సుస్నాతః ప్రయతోర్ధ్వపుణ్డ్రోత్తరీయో బద్ధశిఖః పాదౌ ప్రక్షాళ్య ద్విరాచమ్య ప్రాఙ్ముఖో దర్భేష్వాసీనః పవిత్రపాణిర్బ్రాహ్మణైరనుజ్ఞాత స్త్రిః ప్రాణానాయమ్య మహాసంకల్పముక్త్వా- కర్తవ్యం కర్మ సంకల్పయేత్-ఏత త్కర్మ కరిష్యామీతి. అత్ర ప్రమాణాని-స్నాతో ధికారీభవతి దైవే పిత్ర్యేచ కర్మణి యాగో దానం జపో హోమ స్స్వాధ్యాయః పితృతర్పణం ॥ భస్మీభవతి తత్సర్వమూ ర్ధ్వపుండ్రం వినాకృతం । ఖండవస్త్రావృతస్యైవ వస్త్రార్ధప్రావృతస్య చ ॥ సదోపవీ తినాభావ్యం సదాబద్ధశిఖేనచ । విశిఖో అనుపవీతీచ యత్కరోతి న తత్కృతం ॥ యాః క్రియాః క్రియతే మోహాదనాచమ్యైవ నాస్తికః । సర్వాస్తా నిష్ఫలాః ప్రోక్తాః కృతంచేదకృతం భవేత్ ॥ అకృత్వా పాదయోశ్శౌచ మాచాంతో ప్యశుచిర్భవేత్ ॥ ఉపవీతం శిఖాబంధ మూర్ధ్వపుండ్రం వినాకృతం ॥ అపవిత్రకృతం కర్మ విప్రస్య విఫ లం భవేత్ ॥ బ్రాహ్మణానాం వినా వాక్యైః క్రియాస్స్యుర్నిష్ఫలాస్తతః। కర్తవ్యా బ్రాహ్మణానుజ్ఞా కర్మణాం పరిపూర్తయే ॥ దేవార్చనే జపే హోమే స్వాధ్యాయే శ్రాద్ధ కర్మణి । స్నానే దానే తథా ధ్యానే ప్రాణాయామాస్త్రయస్త్రయః ॥ సదర్భహస్తో జా నూర్ధ్వో దక్షిణే దక్షిణోత్తరా । కృత్వా జానుని కర్తవ్య మేతత్కర్మ కరోతి యత్ ॥ స్వమానసేన స్మరణం యత్తత్సంకల్ప ఈరితః॥ ఇత్యాది స్మృతివచన మత్ర భావ్యం-కిం చ ప్రయోక్తృభిః ప్రథమం చంద్రికా ప్రతిపాదిత పరిభాషా ప్రకార ఏవావశ్యం ద్రష్టవ్యః.

ధారయమాణః పవిత్రపాణిః ప్రాణానాయమ్య, శ్రీగోవిన్దేత్యాది అస్యాంశుభతిథౌ అముకగోత్రం అముక నక్షత్రే అముక రాశౌ జాతం ఇమం మమ కుమారం జాతకర్మణా సంస్కరిష్యామీతిసఙ్కల్ప్య. జాతం * వాత్సప్రేణాభిమృశ్య (ఆ॥ సూ॥ ౧౫॥ ౧) దివస్పరీత్యేషోఽనువాకః. "దివస్పరిప్రథమంజజ్ఞే అగ్నిరస్మద్ద్వితీయం పరిజాతవేదాః। తృతీయమప్సు నృమణాఅజస్రమిన్ధానఏనం జరతేస్వాధీః। విద్మా తేఅగ్నే త్రేధాత్రయాణి విద్మా తేసద్మవిభృతంపురుత్రా। విద్మా తేనామపరమంగుహాయద్విద్మాతముత్సం యతఆజగన్థ। సముద్రేత్వానృమణాఅప్స్వన్తర్నృచక్షాఈధే దివోఅగ్నఊధన్న్। తృతీయేత్వా॥ (సం॥ ౪॥ ౨॥ ౬) రజసి తస్థివాగ్ంస మృతస్య యోనౌ మహిషా అహిన్వన్న్। అక్రన్దదగ్నిస్తనయన్నివ ద్యౌః క్షామా రేరిహద్వీరుధస్సమఞ్జన్న్। సద్యోజజ్ఞానో వి హీమిద్ధో అఖ్యదా రోదసీ భానునా భాత్యన్తః। ఉశిక్పావకోఅరతిస్సుమేధా మర్త్యేష్వగ్ని రమృతో నిధాయి। ఇయర్తి ధూమమరుషం భరిభ్రదుచ్ఛుక్రేణ శోచిషా ద్యామినక్షత్। విశ్వస్య కేతుర్భువనస్య గర్భ ఆ॥ ౭॥ రోదసీ అపృణాజ్జాయమానః। వీడుంచిదద్రిమభినత్పరాయఞ్జనా యదగ్నిమయజన్తపంచ శ్రీణాముదారోధరుణో రయీణాం మనీషాణాం ప్రార్పణస్సోమ గోపాః। వసోస్సూనుస్సహసో అప్సురాజా విభాత్యగ్రఉషసామిధానః। యస్తేఅద్య కృణవద్భద్రశోచేఽపూపం దేవఘృతవన్తమగ్నే। ప్రతంనయ ప్రతరాం వస్యో అచ్ఛాభిద్యుమ్నం దేవభక్తంయవిష్ఠ। ఆ ॥౩॥ తంభజ సౌశ్రవసేష్వగ్న ఉక్థఉక్థ ఆభజ శస్యమానే। ప్రియస్సూర్యే ప్రియో అగ్నాభవాత్యుజ్జాతేన భినదదుజ్జనిత్వైః। త్వామగ్నే యజమానాఅనుద్యూన్ విశ్వావసూని దధిరేవార్యాణి। త్వయాసహద్రవి

---

* వాత్సప్రేణ - 'దివస్పరీ' త్యనువాకేన,

ణమిచ్ఛమానా వ్రజం గోమన్తముశిజో వి వవ్రుః। దృశానో రుక్మ ఉర్వ్యా వ్యద్యౌద్దుర్మర్షమాయుశ్శ్రియేరుచానః। అగ్నిరమృతో అభవద్వయోభిర్యదేనం ద్యౌరజనయత్సురేతాః ॥ ౯ ॥" ఇత్యనువాకేన కుమారమభిమృశ్య, (౧) సూ॥ ఉత్తరేణయజుషావస్థ ఆదాయ. "అస్మిన్నహగ్ంసహస్రం పుష్యాస్మ్యేధమానస్స్వే వశే" ఇతి కుమారమఙ్కే నిధాయ. (౨) సూ॥ ఉత్తరాభ్యామభిమన్త్రణమ్. 'అఙ్గాదఙ్గాత్సంభవసి హృదయాదధి జాయసే, ఆత్మా వై పుత్రనామాసి సజీవ శరదశ్శతమ్। అశ్మాభవ పరశుర్భవ హిరణ్యమస్తృతం భవ, పశూనాం త్వా హింకారేణాభిజిఘ్రామ్యసౌ॥, ఇతికుమారమభిమన్త్ర్య, (౩) సూ॥ మూర్ధన్యవఘ్రాణమ్. "అఙ్గాదఙ్గాత్సంభవసి × హింకారేణాభిజిఘ్రామి" మ్యాశ్వయుజ. సూ॥ దక్షిణేకర్ణే జాపః ॥ ౧ ॥ ౫ ॥ ౧ ॥ నక్షత్రనామచనిర్దిశతి ॥ ౧ ॥ ౫ ॥ ౨ ॥ తద్రహస్యం భవతి ॥ "అఙ్గాదఙ్గాత్సంభవసి × హింకారేణాభిజిఘ్రామి" మ్యాశ్వయుజ. నక్షత్రనామనిర్దేశస్సమ్బుద్ధ్యా జాతకర్మణి। ఘ్రాణేఽభిమన్త్రణే జాపే త్రిష్వపి కపర్దినా ॥ గోశేనుమృజ్యే చిషు వృద్ధిరాదౌ ప్లుతేచవాన్త్యస్య శ్రివశాశ్వయుజ౩। శేషేషు నామ్నోః కపరస్స్వరోన్త్యస్యాప్లుతదీర్ఘస్సవిసర్గ ఇష్యతే ॥ సూ॥ మధుఘృతమితి సగ్ంసృజ్య తస్మిన్ దర్భేణ హిరణ్యం నిష్టర్క్యం [శిఖాబన్ధన వత్సరన్ధ్రేణ గ్రన్థినా (నిష్టర్క్యం బధ్నాతి.) బంధనమ్.] బధ్వావదాయ ॥ ౪ ॥ త్తరైర్మన్త్రైః కుమారం ప్రాశయిత్వా ॥ "మేధాం తే దేవస్సవితా మేధాం

---

(౧) ఉత్తరేణ - "అస్మిన్నహగ్ం + స్వేవశే" ఇతియజుషా. (౨) ఉత్తరాభ్యాం - "అంగాదంగాత్, అశ్మాభవ" ఇతిద్వాభ్యామ్. (౩) అత్రాసౌ శబ్దేన అభిమంత్రణాఘ్రాణ జపేషు కుమారోయస్మిన్నక్షత్రే జాతస్తన్నక్షత్రనామ గహ్యం నిర్దిశేదితిజ్ఞేయమ్. (౪) ఉత్తరైర్మంత్రైః - 'మేధాంతే' ఇత్యృచా

దేవీ సరస్వతీ । మేధాంతే అశ్వినౌ దేవావాధత్తాం పుష్కరస్రజా। త్వయి మేధాం త్వయి ప్రజాం త్వయ్యగ్నిస్తేజో దధాతు త్వయి మేధాం త్వయి ప్రజాం త్వయీన్ద్ర ఇన్ద్రియం దధాతు త్వయి మేధాం త్వయి ప్రజాం త్వయి సూర్యో భ్రాజో దధాతు" ఇత్యేతైః కుమారం ప్రాశయిత్వా. * సూ ॥ ఉత్తరాభిః పంచభిస్స్నాపయిత్వా, "క్షేత్రియై త్వా నిరృత్యై త్వా ద్రుహో ముంచామి వరుణస్య పాశాత్। అనాగసం బ్రహ్మణే త్వా కరోమి శివే తే ద్యావాపృథివీ ఉభే ఇమే। శం తే అగ్నిస్సహాద్భిరస్తు శం ద్యావాపృథివీ సహౌషధీభిః । శమన్తరిక్షగ్ం సహ వాతేన తే శం తే చతస్రః ప్రదిశో భవన్తు । యా దైవీశ్చతస్రః ప్రదిశో వాతపత్నీరభి సూర్యో విచష్టే। తాసాం త్వా జరస ఆదధామి ప్ర యక్ష్మ ఏతు నిరృతిం పరాచైః । అమోచి యక్ష్మాద్దురితాదవర్త్యై ద్రుహః పాశాన్నిరృత్యై చోదమోచి। అహా అవర్తిమవిదత్స్యోనమప్యభూద్భద్రే సుకృతస్య లోకే। సూర్యమృతం తమసో గ్రాహ్యా యద్దేవా అముంచన్నసృజన్వ్యేనసః । ఏవమహమిమం క్షేత్రియాజ్జామిశగ్ంసాద్ద్రుహో ముంచామి వరుణస్య పాశాత్" ఇతి కుమారం స్నాపయిత్వా ॥ § సూ ॥ దధిఘృతమితి సగ్ంసృజ్య కాంస్యే

'త్వయి మేధా' మితి చతుర్భిర్యజుర్భిః. ప్రాశనం చతుర్ణామంతే సకృదేవ హిరణ్యేన గృహీత్వా-మన్త్రవత్ప్రాశనంచాస్య హిరణ్యమధుసర్పిషాం (౨॥-౨౯) ఇతి మనువచనాత్.

* ఉత్తరాభిః పంచభిః- 'క్షేత్రియై త్వా నిరృత్యై త్వా' ఇత్యాదిభిః స్నాపనపి పంచానామంతే సకృదేవ.

నక్షత్రనామ్నాం శ్లోకాః ॥ కృత్తికా రోహిణో శ్వయుక్తిష్యశ్చైత్రః పునర్వసుః । మాఘో భరణశ్చైవ తథా శతభిషక్స్వనః ॥ విశాఖో రైవతో హస్తస్స్వాతిరాశ్వయుజోపి వా। అనూరాధశ్చ విష్ఠశ్చ శ్రవణశ్శ్రావణోపి వా॥ ఆషాఢః ప్రోష్ఠపాదశ్చ ఫల్గునశ్చ తథా పునః । జ్యేష్ఠశ్చ శాతభిషజస్తథా శ్లేషశ్చ మూలకః ॥ ఆర్ద్రికో మార్గశీర్షశ్చ సూక్తవాక ఇమాని వై ఇతి.

§ దధిఘృతమితి సంసృష్టం యత్తత్పృషదాజ్యమ్ - తచ్చ యస్మిన్ కాంస్యే

న పృషదాజ్యం వ్యాహృతిభి రోం కారచతుర్థాభిః కుమారం ప్రా శయిత్వా ॥ "ఓం భూ స్స్వాహా -ఓం భువస్స్వాహా - ఓం సువస్స్వా హా- ఓం స్వాహే" తి ప్రాశయిత్వా. సూ॥ అద్భిశ్శేషగ్ంసగ్ం సృజ్య గోష్ఠే నినయేత్॥ ४॥ (౧) ఉత్తరయా మాతురుపస్థఆదాయ॥ "మాతే కుమారగ్ం రక్షోవధీన్మా ధేనురత్యాసారిణీ। ప్రియా ధనస్య భూయా ఏధమానాస్వే గృహే"॥ఇతి కుమారం మాతురంకేనిధాయ - సూ॥ (౨) ఉత్తరయా దక్షిణగ్ స్తనం ప్రతిధాప్య॥ "అయం కుమా రో జరాం ధయతు దీర్ఘమాయుః। య (త) స్మై త్వగ్ం స్తన ప్రప్యా యాయుర్వర్చో యశోబలమ్"॥ ఇతి తస్యా దక్షిణంస్తనం పాయయిత్వా. (౩) సూ॥ ఉత్తరాభ్యాం పృథివీమభిమృశ్య॥ "య ద్భూమేర్హృదయం దివిచన్ద్రమసి శ్రితమ్। తదుర్వీపశ్యం మాఽహం పౌత్రమఘగ్ంరుదమ్। యత్తేసుసీ మే హృదయం వేదాహం త త్ప్రజాపతౌ। వేదామ తస్యతే వయం మాఽహం పౌత్ర మఘగ్ం రు దమ్"॥ ఇతి పృథివీ మభిమృశ్య. సూ॥ (४) ఉత్తరేణ యజుషా సం విశ్య॥ "నామయతి నరుదతి యత్రవయం వదామసి యత్ర చాభి మృశామసి" ఇత్యభిమృశ్య. సూ॥ (౫) ఉత్తరేణ యజుషా శిరస్త

సంసృజ్యేతి తేనైనపాశయేన్నహస్తేన 'కాంస్యేనైవనాన్యేన శిశుంసకృదేవప్రా శయిత్వా' ఇతి కంఠభూషణేపి. ఓఙ్కారచతుర్థాభిః - ఓఙ్కారఏవచతుర్థోయా సాంవ్యాహృతీనామ్, వ్యాహృతిత్రయేణోఙ్కారేణచేత్యర్థః. అత్రాప్యంతే సక త్ప్రాశనమ్.

(౧) ఉత్తరయా - 'మాతేకుమార' మిత్యేతయా.

(౨) ఉత్తరయా - 'అయంకుమార' ఇత్యేతయా.

(౩) ఉత్తరాభ్యాం - 'యద్భూమేర్హృదయ' మిత్యేతాభ్యామ్.

(४) ఉత్తరేణ - 'నామయతినరుదతి' ఇతి యజుషా.

(౫) ఉత్తరేణ - 'ఆపస్సుప్తేషు' ఇత్యనేన.

ఉదకుమ్భం నిధాయ "ఆపస్సుప్తేషు జాగ్రత రక్షాగ్ంసి నిరితోనుదధ్వమ్" ఇతి కుమారస్య శిరః ప్రదేశే ఉదకుమ్భం నిధాయ.

ఫలీకరణ హోమః. సూ॥ సర్షపా న్ఫలీకరణ మిశ్రా నంజలినా * త్రిస్త్రిః ప్రతిస్వాహాకారగ్ం హుత్వా సగ్ం శాస్తి ప్రవిష్టే ప్రవిష్టఏవ తూష్ణీమగ్నావావపతేతి ॥ ౬॥ ఏవమహారానిర్దిశతాయాః ॥ ౭॥ ప్రాణానాయమ్య, ఫలీకరణ హోమం కరిష్యామీతిసఙ్కల్ప్య 'యత్రక్వచాగ్ని' (ఆపస్తమ్బ ధ॥ ౧॥ ౨॥ ౧౩) మితివిధానాచ్ఛ్రోత్రియాగారాదాహృత మగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య॥ చౌళజాతక గోదాన స్నానోపనయనవ్రతమ్। లాజహోమసమిత్కార్యం లౌకికాగ్నావినీయతే॥ పరిస్తీర్య దర్వ్యేవ దంజలిం సంస్కృత్య పరిషిచ్య ఫలీకరణమిశ్రాన్ గౌరసర్షపాన్ 'అయః కలి, మిత్యాదిభి ర్మన్త్రైః ప్రతిమన్త్రం స్వాహాకారత్రయసహితం ప్రతిస్వాహాకార మంజలినా చతుర్వింశతి వారం హుత్వా - జాతకర్మణ్యయంహోమే మరుతష్షణ్మన్త్రకే। అగ్నిర్వా బృహస్పతయ స్త్వన్యేషా మగ్నిరుచ్యతే॥ తత్సరిహారస్తు - "అయం కలిం పతయంతగ్ంశ్వానమివోద్వృద్ధమ్ -

---

* ఉత్తరైః- 'అయంకలి' మిత్యాదిభి రష్టభిర్మంత్రైః, అంజలినా ప్రతిమన్త్రం త్రిస్త్రి ర్జుహోతి, తత్ర తు ద్వితూష్ణీం- తత్ర తేష్వపి స్వాహాకారో భవతి. ప్రతి మన్త్ర మితి సిద్ధే ప్రతి స్వాహాకార మిత్యధికాక్షరాత్, గౌరసర్షపాన్ఫలీకరణ మిశ్రాని నితి బోధాయనః- అథ సూతికాగృహపాలాన్ సంశాస్తి ప్రవిష్టే ప్రవిష్ట ఏవ తూష్ణీ మగ్నావావపతేతి. సంప్రేషణస్య చాయంవినక్షితార్థః సర్షపా న్ఫలీకరణ మిశ్రాని నంజలినాతస్మిన్నేవాగ్నౌ తూష్ణీం వాగ్యతా ఏవావపతేతి ఏవకారశ్చ ప్రవేశావాపయోర్మధ్యే త్రుటిమాత్రస్యాపి కాలస్య నక్షేపః - సర్షపాణా మేవాంజలినా ఆవాపః ప్రకృతత్వాత్, కేచిదేవకారఏవ మిత్యర్థే, తూష్ణీ మితిచాతిదేశప్రాప్తమంత్ర ప్రతిషేధార్థమితి. యద్యైత దనంతరోక్తం తూష్ణీ మావపనం ఏవమహారహః అనిర్దశతాయా స్సూతికా గృహ పాలైః కర్తవ్యం. ఆజ్మర్యాదాయాం, దశమ్యా రాత్రే రిత్యర్థ ఇతి సూత్ర వాఖ్యా.

అజాం వాశితామివ మరుతః పర్యాధ్వగ్ంస్వాహా స్వాహా స్వాహా మరుద్భ్య ఇదం ॥౧॥ శణ్డేరథ శ్శణ్డికేర ఉలూఖలః - చ్యవనో నశ్యతాదితస్స్వాహా స్వాహా స్వాహా - అగ్నయఇదం ॥౨॥ అయశ్శణ్డోమర్క ఉపవీరఉలూఖలః - చ్యవనో నశ్యతాదితస్స్వాహా స్వాహా స్వాహా అగ్నయఇదం - ॥ 3 ॥ కేశినీశ్శ్వలోమినీః ఖజాపోఽజోపకాశినీః - అపేతనశ్యతాదితస్స్వాహా స్వాహా స్వాహా - అగ్నయఇదం - ॥४॥ మిశ్రవాససః కౌబేరకారక్షో రాజేనప్రేషితాః - గ్రామగ్ం సజానయో గచ్ఛన్తీచ్ఛన్తో ఽపరిదాకృతాన్థ్స్వాహా స్వాహా స్వాహా - అగ్నయ ఇదం - ॥౫॥ ఏతాన్ఘ్నతైతాన్గృహ్ణీతేత్యయం బ్రహ్మణ స్పుత్రః - తానగ్నిః పర్యసరత్తానిన్ద్రస్తాన్బృహస్పతిః - తానహం వేదబ్రాహ్మణః ప్రమృశతః కూటదన్తాన్వికేశాన్లమ్బనస్తనాన్థ్స్వాహా స్వాహా స్వాహా అగ్నీన్ద్రాబృహస్పతిభ్య ఇదం - ॥౬॥ నక్తంచారిణ ఉరస్పేశా ఇచ్ఛూలహస్తాన్కపాలపాః - పూర్వఏషాం పితేత్యుచ్చైశ్శ్రావ్యకర్ణకః - మాతాజఘన్యాసర్పతి గ్రామేవిధుర మిచ్ఛన్తీస్వాహా స్వాహా స్వాహా అగ్నయ ఇదం - ॥౭॥ నిశీథచారిణీస్వసా సన్ధినాప్రేక్షతేకులమ్ - యా స్వపన్తంబోధయతి యస్యై విజాతాయాం మనః - తాసాంత్వంకృష్ణవర్త్మనేక్లోమానగ్ంహృదయంయకృత్ -అగ్నేఅక్షీణినిర్దహస్వాహా స్వాహాస్వాహా - అగ్నయఇదం - ॥౮॥" తూష్ణీం పరిషిచ్య అగ్నిముపస్థాయ - తమగ్నిం దశరాత్రం సురక్షితం కృత్వా - సూతికాగృహస్య ప్రవేశే ప్రవేశే తస్మిన్నేవాగ్నౌ ఫలీకరణ మిశ్రాన్ గౌరసర్షపా నంజలినా ప్రక్షిపతేతి సూతికా గృహపాలకాన్ జనానుప్రేషయేత్. కాలాతిక్రమేనేదం సమ్ప్రేషణం నాగ్నిసంరక్షణం చేత్యాది దర్శితమధస్తాత్. జాతకర్మాంగ మభ్యుదయం పుణ్యాహంచ కుర్యాత్. అత్రాభ్యుదయ పుణ్యాహ వాచనమ్ ‘సర్వకర్మసు పుణ్యాహం నాస్తి

ముఖమితిస్థితిః । ఇత్యాది వచన సిద్ధమ్.

జాతేపుత్రే పితుస్స్నానం సచేలంతువిధీయతే । జాతకర్మ తతః కుర్యా చ్ఛ్రాద్ధ మభ్యుదయంతతః ॥ కాలవ్యతిక్రమేణైవ మేధాజనక మిష్యతి । వ్యతిక్రమేపి నాతవ్యం స్నానదానవిధిక్రియా ॥ గర్భాదానే వివాహేచ సవనేజాతకర్మణి । నామోపాకర్మ స్నాతేషు వ్రతేషుచ సమావనే ॥ బ్రాహ్మణా న్భోజయేదన్తే వాచయే దాశిష స్తతః । సీమంతోన్నయనంచైవ అన్నప్రాశనచౌలయోః ॥ ఉపనీతే చ గోదానె త్వాదా వేవవిశేషతః । సూతకాంతె వివాహాంతే స్నాతాంతె ప్రథమార్తవే ॥ పుంసిప్రతోపనిష్క్రాంతె పుణ్యాహంతు విధీయతే । నామాది నాందీకరణం పుణ్యాహం ద్విజ భోజనమ్ ॥ రక్షాబంధన మన్నాది చౌళాద్యఙ్కురమేవచ । కార్యేషు క్రియమాణేషు బహూనా మథ వాద్వయోః ॥ రక్షాఙ్కురా సకృన్నాందీ హోమం చైవపృథక్పృథక్ । జాతనామవ్రతస్నానప్రవేశేషు న కౌతుకమ్ ॥ నాఙ్కురం పుంసవాద్యానాం పుణ్యాహం సర్వకర్మసు ॥ నామకర్మ చ జాతేష్టిం యథాకాలం సమాచరేత్ । అతిపాతేచ కుర్వీత ప్రశస్తేమాసిపుణ్యభే । యస్యాః క్రియాయాస్సమ్ప్రోక్తః కాలోమాసైర్దినైరపి ॥ తస్యాం న మాస దోషోస్తి మూఢత్వం జీవ శుక్రయోః ॥ ఇతి వచనం తత్కాల విషయమ్ ॥ ద్రవ్యాభావేద్విజాభావే ప్రవాసేపుత్రజన్మని । ఆమశ్రాద్ధం ప్రకుర్వీత మాతా పిత్రోః క్షయాదృతే ॥ అతః పక్వాన్నశ్రాద్ధం జాతకర్మణి నిషిద్ధమ్ ॥ జాతేకుమారేతదహః కామంకుర్యాత్ప్రతిగ్రహమ్ । హిరణ్యధాన్యగోవాసస్తిలాన్న గుడసర్పిషామ్ । తత్ర సర్వం ప్రతిగ్రాహ్యం కృతాన్నంతు విసర్జయేత్ । భక్షయిత్వా తు తన్మోహాద్ద్విజశ్చాన్ద్రాయణం చరేత్ ॥ ఆశౌచేతు సముత్పన్నే పుత్రజన్మయదాభవేత్ । కర్తుస్తాత్కాలికీశుద్ధిః పూర్వాశౌచెన శుద్ధ్యతి ॥

పుత్రః స్మని యాత్రాయాం శర్వర్యాం దత్త మక్షయమ్ । ఋణమ
స్మిన్ సన్నయతి అమృతత్వం చ గచ్ఛతి ॥ పితా పుత్రస్య జాతస్య
పశ్యేచ్చే జ్జీవతో ముఖమ్ ॥ జాతకర్మ ప్రయోగ స్సమాప్తః.

అథనామకరణమ్. సూ ॥ దశమ్యాముత్థితాయాగ్ంస్నాతా
యాం పుత్రస్య నామదధాతి పితామాతేతి ॥ ౧౫ ॥ ౮ ॥ ద్వ్యక్షరం
చతురక్షరం వా నామపూర్వనాఖ్యాతోత్తరం దీర్ఘాభినిష్ఠానాన్తం
ఘోషవదాద్యన్తరన్తస్థమ్ ॥ ౯ ॥ అపినాయస్మిన్స్వ్యాత్యుపసర్గస్స్యా
త్తద్ధిప్రతిష్ఠితమితిహిబ్రాహ్మణమ్ ॥౧౦॥ అయుజాక్షరంకుమార్యాః —
॥౧౫॥౧౧॥ పితామాతాచ, శ్రీభగవదాజ్ఞయా × ప్రీత్యర్థం అముక
గోత్రస్య అముకనక్షత్రే అముక రాశౌ జాతస్య మమ కుమారస్య నా
మధాస్యామహే ఇతిసఙ్కల్ప్య - కుమారస్య దక్షిణేకర్ణే శర్మాన్తం నా
మబ్రూయాతామ్ - నామ్నాత్వం విష్ణుశర్మాసీతి. తతోఽభ్యుదయం
పుణ్యాహంచ కుర్యాత్ - "పుణ్యాహవాచనేనామ్ని మధ్యమే స్వస్తివా
చనే। ఉక్త్వా బాలక నామాని స్వస్తీత్యన్యత్సమంభవేత ॥" అస్మిన్ పు
ణ్యాహే మధ్యమేస్వస్తి వాచనే అముకశర్మణె స్వస్తిభవన్తోబ్రువన్తు,
అముకశర్మణేస్వస్తీతి ప్రార్థనాప్రతివచనే కుర్యుః. సూ ॥ ప్రవాసాదే
త్య పుత్రస్యో * త్తరాభ్యామభిమన్త్రణం మూర్ధన్యవఘ్రాణం దక్షి

* ఉత్తరాభ్యాం - ‘ అంగాదంగాత్ - అశ్మాభవ’ ఇత్యేతాభ్యాం పుత్ర
స్యాభిమంత్రణం కర్తవ్యం, తద్యైతాభ్యామేవమూర్ధన్యవఘ్రాణమ్ - అసావిత్యస్యస్థా
నే దశమ్యాంకృతం నామసంబుద్ధ్యాగృహ్ణాతి. కేచిత్ ‘ అంగాదంగా ’ దిత్యభిమం
త్రణం - ‘ అశ్మాభవే, త్యవఘ్రాణమితి ; తథాసతి ఏవంవిధశ్యవవినియుంజీత-క్ర
మేణేతివాబ్రూయాత్. అంతతఃపుత్రస్యదక్షిణేకర్ణే, ఉత్తరాన్ -‘అగ్నిరాయుష్మాన్
సవనస్పతిభిరాయుష్మాన్, ఇత్యాదికాన్ సానుషంగాన్ పంచమంత్రాన్ జపేత్.
ఏతచ్ఛత్రయం ప్రతిపుత్రమావర్తతే - కుమారీంతు ‘ సర్వస్మాదాత్మనస్సంభూతాసిసా
జీవశరదశ్శతం ’ ఇతి యజుషాభిమంత్రయేత్.

ణే కర్ణ ఉత్తరాన్ మన్త్రాన్ జపేత్ ॥౧౨॥ కుమారీముత్తరేణ యజుషా ఽభిమన్త్రయతే ॥౧౪॥౧౩॥ నామకరణ ప్రయోగ స్సమాప్తః.

అథాన్నప్రాశనమ్. సూ ॥ ౧౬ ॥౧॥ జన్మనో ఽధిషష్ఠేమాసి బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వా ఽఽశిషో వాచయిత్వా *బ్రాహ్మణానను జ్ఞాప్య అముకగోత్రస్య శర్మణః కుమారస్య అన్నప్రాశనకర్మాఙ్గ మఙ్కురార్పణం ప్రతిసరబన్ధమభ్యుదయం తదఙ్గపుణ్యాహవాచనంచ కృత్వా - ప్రాణానాయమ్య - గోత్రం శర్మాణం మమకుమారం అన్నప్రాశనకర్మణా సంస్కరిష్యామీతి సఙ్కల్ప్య - తదఙ్గ పుణ్యాహవాచనం కృత్వా తేనజలేన కుమారమన్నంచ ప్రోక్ష్య - సూ ॥ దధిమధుఘృతమోదనమితి సగ్ంసృజ్యోత్తరైర్మన్త్రైః కుమారం ప్రాశయేత్ - (౧౬॥౧॥) "భూరపాం త్వౌషధీనాగ్ంరసం ప్రాశయామి శివాస్తఆప ఓషధయ స్సన్తు శ్రీవిష్ణుశర్మన్ భువోఽపాగ్ంత్వౌషధీనాగ్ంరసం ప్రాశయామి + శర్మన్, సువరపాం + శర్మన్, భూర్భువస్సువరపాం + శర్మ" న్నితి చతుర్థం నైసకృదేవ ప్రాశయేత్. సూ ॥ తైత్తిరీయేణ మాంసేనేత్యేకే (౧౬ ॥ ౨ ॥) దేవతాపుంతస్తస్య ధాత్ర్యుత్సఙ్గ గతస్య చ । అలఙ్కృతస్య దాతవ్య మన్నం పాత్రే తు కాంచనే ॥

— ఇత్యన్నప్రాశన ప్రయోగ స్సమాప్తః. —

---

* జన్మదినమారభ్య సాననేనష ష్ఠేమాస్యష్టమేదశమే సంవత్సరేవా పుంసః స్త్రీణామయుగ్మేమాస్యన్నప్రాశనంకుర్యాత్ నాత్రమాసదోషగంధః, మాసప్రాప్తత్వాత్, "మాసప్రాప్తేషు కార్యేషు మూఢత్వం జీవశుక్రయోః । అధిమాసాదిదోషా శ్చనస్యుః కాలవిధేర్బలాత్,"

పంచాయుధ ధారణాద్యబ్ద పూర్త్యన్త పర్యన్తం కర్తవ్యానాం సంగ్రహః.

స్వర్ణైః పంచాయుధం ధార్యం రక్షార్థం పంచమేఽహని । అసి
శంఖగదాచక్ర శార్ఙ్గ వ్యాఘ్రనఖాన్యపి ॥ దశమేద్వాదశేవాహ్ని షో
డశే కర్ణవేధనమ్ । ప్రథమేసప్తమేమాసి అష్టమేదశమే ఽపివా ॥ య
స్మిన్వారేతిథౌతారే ద్వాదశ్యాయుక్తేనశోభనమ్ । పూర్వాహ్నేతు ప్ర
శస్తస్స్యాత్కర్ణవేధోఽతిశోభనః ॥ మధ్యాహ్నే నిశివర్జ్యస్స్యాన్ము
హూర్తంవాత్రినాడికమ్। శుక్లసూత్రసమాయుక్తతామ్రసూచ్యాతు
వేధయేత్ ॥ వేధాత్తృతీయేనక్షత్రే క్షాళయేదుష్ణవారిణా । రోపణార్థం
సుశుద్ధ్యర్థం నాళసమ్ప్రాప్తిమాప్నుయాత్ ॥ సుభూమౌ ప్రాఙ్ముఖోరమ్యే శు
చౌదేశేఽమ్బరే రవేః। సన్నిధౌ వేధయేత్కర్ణౌ (స్త్రీ)పుంసో వామద
క్షిణౌ ॥ ఏకత్రింశద్దినే చైవ పయశ్శంఖేన పాయయేత్। నక్షత్రే మాసి
సంపూర్ణే జాతక్షేతు విశేషతః ॥ మాసాన్తే దుగ్ధపానంస్యాత్పశ్చా
త్కాలే శుభే భవేత్ ।ఖట్వారోహశ్చకర్తవ్యోదశమేద్వాదశేఽపివా ॥
షోడశే దివసేవాపి ద్వాత్రింశద్దివసేఽపివా ॥ శిశోస్తృతీయే కర్తవ్యం
మాసిసూర్యస్యదర్శనమ్। చతుర్థేమాసికర్తవ్యంశిశోశ్చన్ద్రస్యదర్శనమ్।
తచ్చక్షురితిమన్త్రేణ కారయేత్సూర్యదర్శనమ్ । పుణ్యాహంచైవవిప్రా
ణాం భోజనంచాత్రసమ్మతమ్ ॥ ఉపనిష్క్రమణంనామ గృహాత్ప్రథమ
నిర్గమః । అకృతేఽస్యాంక్రియాయాంవై ఆయుశ్శ్రీనాశనంశిశోః ॥ కృ
తేసమ్పత్సమృద్ధిస్స్యాదాయుర్వర్ధనమేవచ। అలంకృత్యశిశుంసమ్యగ
భ్యర్చ్యచశుభాక్షతైః ॥ స్వస్తివాచ్యసమారూఢ వాహనం గమయే
ద్గృహమ్॥ యథాన్నభోజనేకాలస్సమాదేశస్తథాఽత్రచ । కాలేనిర్గ
మనంకుర్యాద్గృహాద్వాలోరథాదినా॥ మాతులో వావహేదేనం నిర్వా

హేన శిశుంస్వయమ్ । అలంకృత్యయథాశక్తిశిశ్చాయుస్త్వం భజ త్వితి ॥ శిశునాసహమిత్రాణి నిరీయుశ్చగృహాత్స్వయమ్ । సర్వదుందుభిఘోషైశ్చ వాద్యఘోషసమన్వితైః ॥ చత్వరేతుశుచౌదేశే గోమయేనోపలేపితే । ధాన్యపుంజేసమాసీనం బాలం బాలామథాపి వా ॥ అర్చయేద్గన్ధపుష్పాద్యైస్తస్మిన్మూర్ధ్నిలలాటకే । న్యస్యరక్షాం తతఃకుర్యాన్మృతసంజీవినీంజపేత్ ॥ అథార్చయేద్గణేశానం భూతేశానం తథైవచ । భక్ష్యైర్వివిధైస్సఫలైశ్శిశుమభ్యర్చయేత్సుధీః ॥ దైవజ్ఞభిషజోః పూజాంయథావచ్ఛక్త్యం ప్రయోజయేత్ । అబ్దేన పూర్ణేణశిశా సమేతే బాలంతు సంస్నాప్యచ జన్మధిష్ణ్యే । కృత్వాఽఽయుషోవృద్ధికరంచకర్మ తంధారయేద్వై కటిసూత్రవస్త్రే ॥ వత్సరోత్తరజన్మర్క్షే స్నాపయిత్వా హ్రదాదిషు । ఆచ్ఛాదయేన్నవైర్వస్త్రైర్మాతులో వేశయేద్గృహమ్ ॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వాతు పుణ్యాహంవాచయేద్ద్విజైః । ఉదయవ్యాపిజన్మర్క్షే తస్మిన్గ్రాహ్యంతుజన్మతః ॥ సంగవవ్యాపిజన్మర్క్షే తత్ర జన్మపరం శుభమ్ । ఏకమాసే ద్విజన్మర్క్షే అంత్యర్క్షే జన్మ కారయేత్ ॥ సంగవవ్యాపిఖణ్డర్క్షే అన్త్యఖణ్డేసమాచరేత్ । నాడీషట్కాత్పరంభాస్త్వం యది తత్రసమాచరేత్ ॥ జన్మనక్షత్ర కృత్యం తు పూర్వంచేత్పూర్వవాసరే ॥

పితాప్రవాసాదేత్య 'అఙ్గాదఙ్గా' దితిద్వాభ్యాం పుత్రస్యాభిమన్త్రణాఘ్రాణే జాతకర్మవత్కుర్యాత్. అ[illegible] స్వాశబ్దేన పుత్రస్యశర్మనిర్దిశేత్ - 'అగ్నిరాయుష్మా' నితి పఞ్చమన్త్రైః కుమారస్యదక్షిణకర్ణేజపేత్ — ఏవం ప్రతిపుత్రం. కుమారీంతు 'సర్వస్మాదాత్మనః' ఇతి యజుషాఽభిమన్త్రయేదిత్యాది గర్గ్యణ మధస్తాత్.

స్త్రీణాం జాతకర్మాది. — స్త్రీణాం జాతకర్మాదిచౌళాన్తానస్కారాన్వ్యాజసహితాన్హోమవర్జితానమన్త్రకఙ్కుర్యాదితిచన్ద్రి

కాయామ్. జాతకర్మాద్యాస్సంస్కారాశ్చౌలాన్తాః స్త్రీణాం తత్తత్కా-
ల ఏవ తూష్ణీం కార్యాః. "తూష్ణీమేతాః క్రియాః స్త్రీణాం వివాహస్తు స
మన్త్రకః" ఇతి కణ్ఠభూషణే. ఉపనయనాత్ప్రాగ్జాతకాది సంస్కారాః
స్త్రియా అపి కర్తవ్యాః, దేహసంస్కారత్వాత్; కింతు తత్ర మన్త్రవ
ర్జం - తత్ర శ్లోకః- "జాతకాదితు సంస్కారగణం స్త్రియా ఔపనాయని
కాదర్థ ఇష్యతే । దేహసంస్కారణాయ యథాక్రమం కాల ఏవ సమస్త
మమన్త్రకమ్ ॥ కర్మస్వేతేషు నిష్కృష్య కర్తవ్యాః ప్రాశనాదయః ।
నహోమాదిరిణి స్త్రీణా మన్వత్సర్వ మమన్త్రకమ్" ఇత్యాణ్డపిల్లాఖ్య
గృహ్యప్రయోగవృత్తౌ. ఇతి పంచాయుధధారణాదిక్రమస్సమాప్తః.

అథ చౌలప్రయోగః. (౧) సూ ॥ జన్మనోఽధి తృతీయే వర్షే
చౌలం పునర్వస్వోః (౧౬॥౩॥) * బ్రాహ్మణానాం భోజనముపాయన
వత్ (౧౬॥ ౪॥) స్నాతం శుద్ధవస్త్రధరం ధృతోర్ధ్వపుణ్డ్రం సుప్రక్షా
ళితపాణిపాదం స్వాచాన్తం కుమారం దక్షిణత ఉపవేశ్య- నమస్సదస
ఇత్యారభ్య + స్వీకృత్య గోత్రస్య శర్మణో మమ కుమారస్య చౌళ క

---

* అత్ర గర్భవర్షం న గణ్యతే ॥ జన్మదివసమారభ్య సావనేన తృతీయవర్షే
గత త్రిభాగే తృతీయే వా పునర్వస్వాది పుణ్యనక్షత్రే శిశోశ్చౌళం కుర్యాదితి సూత్రా
ర్థః. తృతీయేఽబ్దే శిశోర్గర్భాజ్జన్మతో వా విశేషతః । పంచమే చౌళకం కార్యం స్త్రి
యాః పుంసో ధనాసమం ' ఇతి గర్భపంచమ జన్మతృతీయవర్షయోశ్చౌళవిధానాద్గ
ర్భతో జన్మతో వా చతుర్థాబ్దే శిశోశ్చౌళం శాస్త్రసిద్ధమితి కణ్ఠభూషణే - జన్మాది
మాస సంఖ్యయా తృతీయే వర్షే చౌళం పంచమే వా గర్భాద్వా తృతీయే పంచమే
వా ' ఇతి చంద్రికాయాం సూనోర్మాతరి గర్భిణ్యాం చూడాకర్మ న కారయేత్ ॥
తథా తృతీయే సతి గర్భే ప్రథమస్య చౌలం నిర్వాణ్యకులం- మధ్యమస్య చౌలం నిషిద్ధం
శిశోశ్చౌలం ప్రకర్తవ్యం మాతుర్గర్భస్య పూర్వతః । దృష్టే ద్వితీయే శిరసి చౌళం
గుఃభ్జాయనేతగత్.

ర్మకర్తుం యోగ్యతాసిద్ధిమనుగృహాణేత్యనుజ్ఞాప్య- దర్భేష్వాసీన ఇత్యాదిక్రమేణ ప్రాణానాయమ్య- సఙ్కల్ప్య- అముకగోత్రస్యాముక శర్మణోఽముక కుమారస్యచౌళకర్మాంగమంకురార్పణం ప్రతిసరబంధమభ్యుదయం పుణ్యాహవాచనంచక్రమాత్కృత్వా - పునఃప్రాణానాయమ్య- ఇమం గోత్రం శర్మాణం మమ కుమారంచౌలకర్మణాసంస్కరిష్యామీతిసఙ్కల్ప్య- చౌలేనకర్మణాసగ్ంస్కరిష్యామీతి వాసఙ్కల్పః; బలమన్త్రమనుసన్ధాయ సాత్త్వికత్యాగంకృత్వా-తదంగంపుణ్యాహవాచనం కరిష్య ఇతిసంకల్ప్య- పుణ్యాహంకృత్వా-పుణ్యాహజలేన కుమారంప్రోక్ష్య- క్షారలవణవర్జం కుమారం భోజయిత్వా-భుక్తిద్వయేతుసంప్రాప్తే కథంభుక్తిర్విధీయతే । శర్కరాజ్యపయః పీత్వా పశ్చాద్భుక్తిం సమాచరేత్॥' సూ॥ * సీమన్తవదగ్నేరుపసమాధానాది॥ (౧౬॥౫॥) పాత్రప్రయోగకాలే ,జలద్వయం కుశా స్త్యవాంశ్ఛలాలు దర్భపుంజలా, శకృచ్ఛలల్యసీ త్రీ పేన్సహైవచౌళకర్మణి॥ ఆజ్యభాగాన్తే - కుమారేణాన్వారబ్ధ ఉత్తరా ఆహుతీర్జుహోతి.

ధాతేత్యాదిచతుర్ణాన్ధాతా సీమన్త చౌళయోః। యస్త్వాహృదేతియస్మైత్వం ద్వయోరగ్నిశ్చపుత్రకా ॥ ఇన్ద్రః పుత్రీ దేవతాశ్చత్వేనుపుత్రోక్తఉక్తయోః॥ ధాతాదదాతునోరయిమితిచతస్రో యస్త్వాహృదాకీరిణేతి చతస్రః॥ ధాతానదాతునోరయిమీశానోజగతస్పతిః - సనఃపూర్ణేనవావనత్స్వాహా- ధాత్రఇదం; ధాతాప్రజాయా ఉతరా యఈశే ధాతేదంవిశ్వం భువనం జజాన- ధాతా పుత్రం యజమానాయదాతా తస్మాఉహవ్యం ఘృతవద్విధేమస్వాహా -. ధాత్రఇదం; ధాతా దదాతునో రయిం ప్రాచీం జీవాతుమక్షితామ్ - వయం దేవస్య ధీమహి సుమతిగ్ం సత్యరాధసస్స్వాహా- ధాత్రఇదం

---

* అగ్నేరుపసమాధానాది తన్త్రంసపరిధానసహోమం పరిషేచనాంత మిహ సీమంతవదిత్యర్థః.

॥

ధాతా దదాతు దాశుషేవసూని ప్రజాకామాయమీఢుషే దురోణే -
తస్మైదేవా అమృతాస్సంవ్యయన్తాం విశ్వేదేవాసో అదితిస్సజోషా
స్స్వాహా - ధాత్రఇదం; యస్త్వాహృదాకీరిణామన్యమానోఽమర్త్యం
మర్త్యో జోహవీమి - జాతవేదోయశో అస్మాసుధేహి ప్రజాభిరగ్నే అ
మృతత్వమశ్యాంస్వాహా - అగ్నయేపుత్రవతఇదం; యస్మైత్వగ్ంసు
కృతేజాతవేదఉ లోకమగ్నేకృణవస్స్యోనమ్ - అశ్వినగ్ంసపుత్రిణంవీ
రవన్తంగోమన్తగ్ంరయింనశతేస్వస్తిస్వాహా-అగ్నయేపుత్రవతఇదం;
త్వేసుపుత్రశవసోఽవృత్రన్ కామకాతయః - నత్వామిన్ద్రాతిరిచ్య
తే స్వాహా - ఇన్ద్రాయపుత్రిణఇదం; ఉక్థఉక్థే సోమఇన్ద్రంమమాద
నీథేనీథే మఘవానగ్ం సుతాసః - యదీగ్ంసబాధః పితరన్నపుత్రా
స్సమానదక్షా అవసేహవన్తే స్వాహా - ఇన్ద్రాయపుత్రిణఇదం; ' పా
ణానాయమ్య, ఏతత్కర్మసమృద్ధ్యర్థం జయాది హోమం కరిష్య ఇతి
సంకల్ప్య - * ఓం చిత్తంచస్వాహా - చిత్తాయేదం; చిత్తిశ్చస్వాహా

---

* యథోపదేశం ప్రధానాహుతీర్హుత్వా జయాభ్యాతానాన్రాష్ట్రభృతః ప్రాజాపత్యాంవ్యాహృతీర్విహృతాః స్విష్టకృతమిత్యుపజుహోతి । యథోపదేశంయేన యేన మన్త్రహవిరపదానాదినావివాహాదిషు ప్రధానాహుతయఉపదిష్టాః తేనతేన విధానేనతాస్తాహుత్వా - జయాః 'చిత్తంచస్వాహా' ఇతి త్రయోదశ । 'అగ్నిర్భూతానామధిపతిస్సమావత్వస్మిన్' ఇతిసానుషంగా అభ్యాతానా అష్టాదశ- తత్ర పితరఃపితామహాః ఇత్యస్మిన్మన్త్రే జీవపితృకస్య పితరఇత్యస్య లోపః 'పితామహాః పరేవరే' ఇత్యవమన్త్రః - జీవపితామహస్య పితామహాఇత్యస్య లోపః ॥ జీవపితృపితామహస్యోభయోర్లోపః - కేచిదవికృతం జుహ్వతి, జీవపితృకాణాం చ విశేషోనాస్తీత్యాహుః - కాదేశ్రపితృవ్యచాపాముపస్పర్శనమ్ । ఋతాషాడితి రాష్ట్రభృతః (౨౨) పర్యాయేణ హూయన్తే । 'ప్రజాపతేనత్వదేతాని' ఇతిప్రాజాపత్యా । భూర్భువస్సువరితివ్యాహృతయో విహృతాః, నసమస్తాః । యదస్యకర్మణ ఇతి స్విష్టకృతీ. ఆహత్య ౫౮ ఆహుతయః.

చిత్త్యాఇదం ; ఆకూతంచ స్వాహా - ఆకూతాయేదం ; ఆకూతిశ్చ స్వాహా - ఆకూత్యాఇదం; విజ్ఞాతంచస్వాహా - విజ్ఞాతాయేదం ; విజ్ఞానంచస్వాహా - విజ్ఞానాయేదం ; మనశ్చస్వాహా - మనసఇదం; శక్వరీశ్చస్వాహా - శక్వరీభ్యఇదం ; దర్శశ్చస్వాహా - దర్శాయేదం ; పూర్ణమాసశ్చస్వాహా - పూర్ణమాసాయేదం ; బృహచ్చస్వాహా - బృహతఇదం ; రథంతరంచస్వాహా - రథంతరాయేదం ; ప్రజాపతిర్జయానింద్రాయవృష్ణే ప్రాయచ్ఛదుగ్రః పృతనాజ్యేషు తస్మైవిశస్సమనమంత సర్వాస్స ఉగ్రస్సహిహవ్యో బభూవస్వాహా - ప్రజాపతయఇదం; ॥౧౩॥ అగ్నిర్భూతానామధిపతి స్సమావత్వస్మిౝ బ్రహ్మన్నస్మిౝక్షత్రేఽస్యా మాశిష్యస్యాం పురోధాయామస్మిౝ కర్మన్నస్యాం దేవహూత్యాగ్ంస్వాహా - అగ్నయఇదం ; ఇంద్రోజ్యేష్ఠానామధిపతిస్సమావత్వస్మిౝ + త్యాగ్ంస్వాహా - ఇంద్రాయేదం ; యమఃపృథివ్యా ఽధిపతిస్సమావత్వస్మిౝ + త్యాగ్ంస్వాహా - యమాయేదం ; వాయురంతరిక్షస్యాధిపతి స్సమావత్వస్మిౝ + త్యాగ్ంస్వాహా - వాయవఇదం ; సూర్యోదివోధిపతిస్సమావత్వస్మిౝ + స్వాహా - సూర్యాయేదం ; చంద్రమానక్షత్రాణామధిపతిస్సమావత్వస్మిౝ + స్వాహా - చంద్రమసఇదం; బృహస్పతిర్బ్రహ్మణోధిపతి స్సమావత్వస్మిౝ + స్వాహా - బృహస్పతయఇదం; మిత్రస్సత్యానామధిపతిస్సమావత్వస్మిౝ + స్వాహా - వరుణాయేదం ; సముద్రస్స్రోత్యానామధిపతిస్సమావత్వస్మిౝ + స్వాహా - సముద్రాయేదం ; అన్నగ్ం సామ్రాజ్యానామధిపతితన్మావత్వస్మిౝ + స్వాహా - అన్నాయేదం ; సోమఓషధీనామధిపతిస్సమావత్వస్మిౝ + స్వాహా - సోమాయేదం; సవితాప్రసవానామధిపతిస్సమావత్వస్మిౝ + స్వాహా సవిత్రఇదం ; రుద్రఃపశూనామధిపతిస్సమాత్వస్మిౝ + స్వాహా -

రుద్రాయపశుపతయఇదం, అపఉపస్పృశ్య - త్వష్టారూపాణామధి
పతిస్సమావత్వస్మిన్ + స్వాహా - త్వష్ట్రఇదం, విష్ణుఃపర్వతానా
మధిపతిస్సమావత్వస్మిన్ + స్వాహా - విష్ణవఇదం, మరుతోగణా
నామధిపతయస్తేమావంత్వస్మిన్ + స్వాహా-మరుద్భ్యఇదం, పితరఃపి
తామహాఃపరేఽవరేతతాస్తతామహాఇహమావత-అస్మిన్బ్రహ్మన్న
స్మిన్క్షత్రేఽస్యామాశిష్యస్యాంపురోధాయామస్మిన్ కర్మన్నస్యాం
దేవహూత్యాగ్ం స్వాహా- * పితృభ్యఇదం ॥రు॥ అపఉపస్పృ
శ్య - ఋతాషాడృతధామాఽగ్నిర్గంధర్వస్తస్యౌషధయోఽప్సరసఊ
ర్జోనామ సఇదంబ్రహ్మక్షత్రంపాతు తాఇదంబ్రహ్మక్షత్రం పాంతు
తస్మైస్వాహా - అగ్నయేగంధర్వాయేదం, తాభ్యస్స్వాహా - ఓష
ధీభ్యోఽప్సరోభ్యఇదం, సగ్ంహితోవిశ్వసామా సూర్యోగంధర్వస్తస్య
మరీచయోఽప్సరస ఆయువోనామసఇదంబ్రహ్మ+స్వాహా-సూర్యాయ
గంధర్వాయేదం, తాభ్యస్స్వాహా - మరీచిభ్యోఽప్సరోభ్యఇదం, సు
షుమ్నస్సూర్యరశ్మిశ్చంద్రమాగంధర్వస్తస్యనక్షత్రాణ్యప్సరసోభేకుర
యోనామ సఇదంబ్రహ్మక్షత్రంపాతు తాఇదం+స్వాహా- చంద్రమ
సేగంధర్వాయేదం, తాభ్యస్స్వాహా - నక్షత్రేభ్యోఽప్సరోభ్యఇదం-
భుజ్యుస్సుపర్ణోయజ్ఞోగంధర్వస్తస్యదక్షిణా అప్సరసస్తవానామసఇదం
బ్రహ్మక్షత్రంపాతు తాఇదం+స్వాహా- యజ్ఞాయగంధర్వాయేదం, తా
భ్యస్స్వాహా- దక్షిణాభ్యోఽప్సరోభ్యఇదం, ప్రజాపతిర్విశ్వకర్మామనో
గంధర్వస్తస్యర్క్సామాన్యప్సరసోవహ్నయోనామసఇదం+ స్వాహా-
మనసేగంధర్వాయేదం తాభ్యస్స్వాహా - ఋక్సామేభ్యోఽప్సరోభ్యఇ
దం - ఇషిరోవిశ్వవ్యచా వాతోగంధర్వస్తస్యాపోఽప్సరసోముదానామ
సఇదం+ స్వాహా- వాతాయగంధర్వాయేదం తాభ్యస్స్వాహా-అద్భ్యోఽ

* మంత్రోక్తదేవతాభ్యఇదం - పాఠాంతరం.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ప్సరోభ్యఇదం- భువనస్యపతే యస్యతఉపరిగృహా ఇహచ- సనోరా
స్వాభ్యానిగ్ం రాయస్పోషగ్ం సువీర్యగ్ం సంవత్సరీణాగ్ం స్వస్తిం
స్వాహా - భువనస్య పతయే బ్రహ్మణ ఇదం, పరమేష్ఠ్యధిపతి ర్మృ
త్యుర్గంధర్వస్తస్య విశ్వమప్సరసో భువో నామ సఇదం బ్రహ్మ +. స్వా
హా - మృత్యవే గన్ధర్వాయేదం, తాభ్యస్స్వాహా - విశ్వస్మా అప్స
రోభ్యఇదం, సుక్షితి స్సుభూతి ర్భద్రకృత్సువర్వాన్పర్జన్యో గన్ధర్వస్తస్య
విద్యుతోఽప్సరసారుచో నామసఇదం బ్రహ్మ + స్వాహా - పర్జ
న్యాయ గన్ధర్వాయేదం, తాభ్యస్స్వాహా- విద్యుద్భ్యోఽప్సరోభ్యఇదం,
దూరే హేతిరమృడయో మృత్యుర్గన్ధర్వస్తస్య ప్రజాఅప్సరసోభీరువో
నామసఇదం బ్రహ్మ + స్వాహా - మృత్యవేగన్ధర్వాయేదం, తాభ్య
స్స్వాహా - ప్రజాభ్యోఽప్సరోభ్యఇదం; చారుః కృపణకాశీ కామో గం
ధర్వస్తస్యాధయోఽప్సరసశ్శోచయన్తీర్నామసఇదం బ్రహ్మ + స్వా
హా - కామాయగన్ధర్వాయేదం, తాభ్యస్స్వాహా - ఆధిభ్యోఽప్సరో
భ్యఇదం, సనోభువనస్యపతేయస్యతఉపరి గృహా ఇహచ -
ఉరుబ్రహ్మణే స్మై క్షత్రాయ మహిశర్మయచ్ఛ స్వాహా -
భువనస్యపతయే బ్రహ్మణఇదం, ప్రజాపతే నత్వదేతాన్యన్యో విశ్వా
జాతాని పరితా బభూవ - యత్కామాస్తే జుహుమస్తన్నో అస్తు
వయగ్గ్ం స్యామపతయో రయీణాం స్వాహా - ప్రజాపతయఇదం,
ఓంభూస్స్వాహా - అగ్నయఇదం, ఓంభువస్స్వాహా వాయవఇదం,
ఓంసువస్స్వాహా - సూర్యాయేదం, యదస్య కర్మణోఽత్యరీరిచం య
ద్వాన్యూనమిహాకరం - అగ్నిష్టత్స్విష్టకృద్విద్వాన్సర్వగ్గ్ంస్విష్టగ్ం
సుహుతంకరోతు స్వాహా - అగ్నయే స్విష్టకృతఇదం, శమ్యాపోహ
నం (సగ్గ్ంస్రావం హుత్వా) ప్రాణానాయమ్య చౌళహోమకర్మణిమ
ధ్యే సంభావిత మన్త్రతన్త్రస్వరవర్ణవిధివిపర్యాస న్యూనాతిరిక్తదోష

ప్రాయశ్చిత్తార్థం సర్వప్రాయశ్చిత్తహోమం హోష్యామీతిసంకల్ప్య ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా – ప్రజాపతయ ఇదం – అనాజ్ఞాతాదిహోమాః – ప్రాణాయామం పరిషేచనం ప్రణీతామోక్షణం బ్రహ్మోద్వాసనం చ కృత్వా.

సూ॥ అపరేణాగ్నిం (కుమారం) * ప్రాంచముపవేశ్య త్రేణ్యా శలల్యా త్రిభిర్దర్భపుంజీలైశ్శలాలుగ్లప్సేనేతి తూష్ణీం కేశాన్వినీయ యథర్షి శిఖా నిదధాతి ॥ (౧౬ ॥ ౬) యథా వైషాం కులధర్మస్స్యాత్ (౭) అపాం సంసర్జనాద్యా కేశనిధానాత్సమానం ॥ (౮) † అనువాకస్య ప్రథమేన యజుషా ఉపస్పృంస్పృజ్యోష్ణాశ్శీతాస్స్వానీయ ఉపనయన ప్రకరణ సూత్రం ॥ (౧౦॥ ౫) 'ఉష్ణేన వాయ ఉదకేనేహ్యదితిః కేశాన్వపతు' ఇత్యుష్ణజలం శీతజలే నినీయ ‡ సూ॥ ఉత్తరయా శిర ఉనత్తి. 'ఆప ఉందంతు జీవసే దీర్ఘాయుత్వాయ వర్చసే– జ్యోక్చ సూర్యం దృశే' ఇతి కుమారస్య వప్తవ్యాన్ కేశాన్ తేన జలేన ప్రాగాది ప్రదక్షిణం సేచయిత్వా – త్రీన్ త్రీన్ దర్భానంత

---

* ప్రాంచం – ప్రాఙ్ముఖం, తూష్ణీం – వాగ్యతః, కేశాన్వినీయ విభజ్య గంథీత్వా, వప్తవ్యాన్ శిఖాధార్యాంశ్చ పృథక్కృత్వేత్యర్థః యథర్షి – యావంతో ఋషయస్స్వప్రవరే తావతీశ్శిఖా నిదధాతి, ఏకార్షేయస్య ఏకా శిఖా, ద్వ్యార్షేయస్య ద్వే ఇత్యాది. (యథా వైషామిత్యాది – అథవా, యథా – యేన ప్రకారేణ, ఏషాం –, కులజానాం, కులధర్మః ప్రవర్తతే తథా శిఖాః కర్తవ్యాః. అత్ర కేచిదేషామితి వచనాత్పితురన్యోపి చౌలకర్తేతి. 'అపాం సంసర్జనా' దితి సూత్రార్థస్తు సమావర్తన ప్రకరణే ద్రష్టవ్యః.

† అనువాకస్య ప్రథమేన యజుషా – 'ఉష్ణేన వాయో' ఇత్యనేన. ఉష్ణాప్సు శీతాశ్చ సంస్పృజతి, సంస్పృజంశ్చోష్ణాశ్శీతాస్స్వానయతి, నత్వానియమేన.

‡ ఉత్తరయా – తతస్తాభిరద్భిః – 'ఆప ఉందంతు' ఇత్యేతయా, కుమారస్య ఉనత్తి – ప్రాగారభ్య ప్రదక్షిణ, మునత్తి – క్లేదయతి, క్లేదనం – సేచనం.

ర్ధాయో * త్తరాభిశ్చతసృభిః ప్రతిమన్త్రం ప్రతిదిశం ప్రవపతి - (౧౦ ॥ ౬) 'యేనావపత్సవితా క్షురేణ సోమస్య రాజ్ఞో వరుణస్య విద్వాన్ । తేన బ్రహ్మాణో వపతేదమస్యాయుష్మాన్ జరదష్టి ర్యథాఽసదయం - నారాయణశర్మా '- ఇతి స కేశాన్ దర్భాన్ ఛినత్తి. అప ఉపస్పృశ్య + వపంతముత్తరయాఽనుమంత్రయతే దక్షిణతో మాతా బ్రహ్మచారీవా (౨౦ ॥ ౬) ఆనడుహే శకృత్పిండే యవాన్నిధాయ తస్మిన్ కేశానుపయమ్య - 'యత్క్షురేణ మర్చయతా సుపేశసా వప్త్రా వపసి కేశాన్ । శున్ధిశిరో మాఽస్యాయుః ప్రమోషీః' ఇత్యనుమంత్రయతే - అప ఉపస్పృశ్య - అథాచార్యస్సదర్భాన్ కేశాంస్తద్ధస్తే ప్రదాయ పూర్వవద్దక్షిణదేశేషు దర్భానంతర్ధాయ 'యేన పూషా బృహస్పతేరగ్నేరిన్ద్రస్య చాయుషేఽవపత్ - తేనాస్యాయుషే వప సౌశ్లోక్యాయ స్వస్తయే' ఇతి దక్షిణతః కేశాంశ్ఛిత్త్వా తద్ధస్తే ప్రదాయ - అప ఉపస్పృశ్య - పశ్చాత్కేశేషు తద్దర్భానంతర్ధాయ - 'యేన భూయశ్చరాత్యయం జ్యోక్చ పశ్యాతి సూర్యమ్ - తేనాస్యాయుషే వప సౌశ్లోక్యాయ స్వస్తయే' ఇతి ఛిత్త్వా తద్ధస్తే ప్రదాయాఽపఉపస్పృశ్యోత్తరతః కేశేషు దర్భానంతర్ధాయ - 'యేన పూషా బృహస్పతేరగ్నేరిన్ద్రస్య చాయుషేఽవపత్ । తేన తే వపామి' నారాయణశర్మ 'న్నాయుషా వర్చసా యథా

---

* ఉత్తరాభిశ్చతసృభిః - 'యేనావప' దిత్యాదిభిశ్చతసృభిః ప్రతిమన్త్రం ప్రతిదిశం త్రీంస్త్రీన్ దర్భానన్తర్ధాయ కేశాన్ప్రవపతి - ప్రశబ్దాత్కుశలీకరణమప్యాచార్యస్యైవ, తత్ర ప్రథమే మన్త్రే అసావిత్యస్య స్థానే 'నారాయణశర్మా' ఇతికుమారస్య ప్రథమాన్తం నామగ్రహణం, చతుర్థేతు 'తేనతేవపామి నారాయణశర్మ' న్నితిసమ్బుద్ధిః.

† వపంతమిత్యాది - దక్షిణతఉపవిశ్య కుమారస్య మాతా బ్రహ్మచారీవా కశ్చిత్ 'యత్క్షురేణే' త్యేతయా వపంతమాచార్యమనుమంత్రయతే.

జ్యోత్స్నమనా అసాః 'ఇతిభిత్వాప్రదాయాఽపఉపస్పృశేత్. అత్ర కంఠభూషణే – 'చతుర్దిగ్వపనంకృత్వాఽనేన సక్వదేవాచార్యోఽపఉపస్పృశేత్' ఇత్యుక్తత్వా త్ప్రతివపన ముదకోపస్పర్శనం పాక్షిక మితిప్రతిభాతి.) అథబ్రహ్మచారీసూత్రావా, సూ॥ * ఉత్తరయో దుంబరమూలే దర్భస్తంబేవానిదధాతి ॥౧౦॥ ॥౮॥ 'ఉప్త్వాయ కేశాన్ వరుణస్యరాజ్ఞో బృహస్పతిస్సవితా సోమో అగ్నిః । తేభ్యో నిధానం బహుధా ఽన్వవిన్దన్నన్తరా ద్యావాపృథివీ అపస్సువః, ఇతి తాన్సర్వా నానడుహే శకృత్పిణ్డే యవాన్వితే నిధాయో దుంబర మూలే దర్భస్తంబేవాఛాదయేత్. అథ యజమానస్స్నాత్వా – క్షురం ప్రక్షాళ్యనిదధాతి – తేనత్ర్యహంవపననివృత్తిః– అథావశిష్టాభి స్సంస్కృతాభి రద్భిరున్నంవటోశ్శిరోనాపి తేనవాపయిత్వా శిఖాం నిధాపయేత్. అథనాపి తేనోప్తకేశం కుమార ముష్ణోదకేన సంస్నాప్యాచ్ఛాద్యాలంకృత్య † దక్షిణత ఆసీనాయ బ్రాహ్మణాయ గాం దద్యాత్. (అత్రకణ్ఠభూషణం– అథవటుర్వరందద్యాత్ – అస్య శ్చేచ్చౌలకర్తా తస్మైగాం దద్యాత్ – పితాచే ద్దక్షిణత ఆసీనాయ బ్రాహ్మణాయ వరం దద్యాదితి.) అథ త్రివృతాన్నేన బ్రాహ్మణా న్భోజయిత్వా ఽఽశిషోవాచయేత్. ఇతి చౌలకర్మప్రయోగః

* ఉత్తరయా 'ఉప్త్వాయకేశా' నిత్యేతయా.

† చౌళకర్మణి ప్రణీతామోక్షణానంతరమేవ బ్రహ్మోద్వాసనం కర్తవ్యం – అస్మిన్నేవ ప్రకరణే చంద్రికాయాం 'జయాద్యగ్న్యుప స్థానాన్తే' ఇత్యుక్తత్వా ద్బ్రహ్మోద్వాసనస్యచ తదన్తర్గతత్వా, ద్దిగ్వపనానంతరం 'దక్షిణతఆసీనాయబ్రాహ్మణాయ వరందద్యా' దిత్యస్యోపనయన కర్మణియథాగురవే వరప్రదానమభిహితం తథాత్రాపి గురవే గోదానరూపవరప్రదానపరత్వా 'దుపనీతా విశేషేణ బ్రహ్మా తిష్ఠతియద్భువి । తత్సన్నిధౌచగాయత్రీ ముక్త్వాపశ్చాద్విసర్జయే' దితిన్యాయస్యాత్రప్రతిపాదనాచ్చ ; కేచిద్దిగ్వపనానంతరం కేచిన్నాపితవపనానంతరమపికుర్వంతి. యథోపదేశంకార్యమ్.

అథోపనయనప్రయోగః. సూ॥ ఉపనయనం వ్యాఖ్యాస్యామః ౧౧॥౧॥ గర్భాష్టమేషు బ్రాహ్మణముపనయీత ॥౨॥ గర్భైకాదశేషు రాజన్యం గర్భద్వాదశేషు వైశ్యం ॥ ౩ ॥ వసంతో గ్రీష్మశ్శరదిత్యృతవో వర్ణానుపూర్వ్యేణ ॥౪॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వా ఽఽశిషో వాచయిత్వా। పాదౌ ప్రక్షాళ్య ద్విరాచమ్య ప్రయతః ప్రాఙ్ముఖ పవిత్ర పాణిర్దర్భేష్వాసీన స్సదాచార్యస్సుస్నాతం కౌపినధరం శుచి వస్త్రం సుప్రక్షాళిత పాణిపాదం సకృదాచాంతం ధృతోర్ధ్వపుండ్రం కుమారం స్వదక్షిణత ఉపవేశ్య గోత్రస్య శర్మణః కుమారస్యోపనయన కర్మాఙ్గం అఙ్కుర ప్రతిసరాభ్యుదయ పుణ్యాహవాచనాని కృత్వా అముక గోత్రమముకశర్మాణం కుమారం ఉపనేష్య ఇతిసఙ్కల్ప్య తదఙ్గం పుణ్యాహం వాచయిత్వా- పుణ్యాహజలేన కుమారం యజ్ఞోపవీతంచ. ప్రోక్ష్య - 'యజ్ఞోపవీతకాలస్స్వ ద్వాచ నేకృతఆశిషాం। పురస్తాత్సమిదాధానాచ్ఛివస్వామిమతేనతు ॥ ఉపవిశ్యాసనేదార్భేష్య ప్రాణానాయమ్య వాగ్యతః। మన్త్రం సదైవముచ్చార్య యజ్ఞసూత్రంగళేక్షిపేత్'। 'యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్రం ప్రజాపతేర్యత్సహజం పురస్తాత్ ॥ ఆయుష్యమగ్ర్యం ప్రతిమంచశుభ్రం యజ్ఞోపవీతం బలమస్తు తేజః' ఇతిమన్త్రం సర్షిచందోదైవత (యజ్ఞోపవీత మన్త్రస్య బ్రహ్మఋషిరితిస్మృతః। ఛందస్త్రిష్టుబ్దేవతాతు త్రయో వేదాఇతి (శ్రుతిః ॥) మాచార్యో వాచయన్కుమారం యజ్ఞోపవీతం. ధారయిత్వా తన్మన్త్రం వాచయిత్వా ఽఽచమయ్య - పరిషేచనాపోశన ప్రాణాహుతిసహితం క్షారలవణవర్జం ఘృతక్షీరమిశ్రమన్నం కుమారం భోజయిత్వా – చౌళవద్గ్నివపనంకృత్వా – స్నాతం కుమారం దక్షిణత ఉపవేశ్య - అగ్నిప్రతిష్ఠాదిపాత్రసాదనాంతే 'పాత్రప్రయోగేతుకుశామ్బుకూర్చవస్త్రాశ్మదండాజినమేఖలాశ్చ।

దైవ్యానిపాత్రాణినియోజ్యపశ్చాదృ్యఖజ్ఞితచాముూనిసహోప నేతా॥'
ఇత్యాద్యుక్తక్రమేణ అశ్మానం సద్యఃకృత్తంవాసో మౌంజీ మజినం
దర్భా నుదకుమ్భం కూర్చం దండం చ సత్కృత్వాసాదయిత్వా- ఆయా
మతః పరీమాణమిత్యాది ఆజ్యభాగాంతే-సూ॥ పాలాశీం సమిధ *
ముత్తరయా ఽఽధాప్య ॥ (కుమారస్య దక్షిణే హస్తే పాలాశీం
సమిధం ప్రదాయ) 'ఆయుర్దేవ జరసం గృణానో ఘృతప్రతీకో
ఘృతపృష్ఠో అగ్నే - ఘృతం పిబన్నమృతం చారు గవ్యం పితేవ
పుత్రం జరసే నయేమమ్' ఇతిమన్త్రం ఆచార్యఉక్త్వా కుమారం
అధేహీత్యుక్త్వా కుమారేణ సమిధమాధాప్య. ఆయుర్దాసమిదాధా
నాన్నస్వాహాకారయిష్యతే । అధేహీత్యేవమన్త్రాన్తే వటుమాధాప
యేద్గురుః । తతఉత్థాయకుమార ఆచార్యం ప్రదక్షిణమాగత్యా
నుజ్ఞాప్యాచార్య మగ్నిం చాన్తరేణాసాద్యోత్తరేణాగ్నిం తిష్ఠేత్.
అథోత్థాయకుమారో ఽపి స్వాచార్యంతు ప్రదక్షిణం । ఆగమ్యో
త్తర తస్థిష్ఠే దగ్నిమాచార్యమంతరా ॥ (ప్రదక్షిణమితి - విప్రా
గ్న్యోరంతరాగమననిషేధాఇతి శేషః. 'అగ్నింబ్రాహ్మణంచాంతరే
ణనాతిక్రామేత - బ్రాహ్మణాంశ్చానుజ్ఞాప్యవా ఽతిక్రామేత్, దిత్యా
పస్తమ్బః.) దక్షిణేనపదా ఽశ్మన మాస్థాయాధస్థితోవటుః । ఆ
దేవతాపరీదానాత్ప్రిత్యాసీదే న్నచాసనే॥

సూ॥ ఉత్తరేణాగ్నిం దక్షిణేనపదా ఽశ్మానమాస్థాపయ
త్యాతిష్ఠేతి ।౧౦॥౯॥ ఆచార్యః 'ఆతిష్ఠేమమశ్మానమశ్మేవ
త్వగ్ం స్థిరో భవ – అభితిష్ఠ పృతన్యతస్సహస్వ పృతనాయతః'
ఇతి మన్త్రముచ్చరన్ అగ్నేరుత్తరంతో ఽశ్మానందక్షిణేనపదా ఽఽతి
ష్ఠేతిబ్రూయాత్ - కుమారోదక్షిణేనపదాశ్మానం ఆస్థాయ తత్రై

* ఉత్తరయా- 'ఆయుర్దాదేన' ఇత్యేతయా.

వాధస్తాత్తిష్ఠేత్ - సూ॥ * వాససద్యఃకృతోత్తముత్తరాభ్యామభిమ
న్త్ర్య॥ అథాచార్యః 'రేవతీస్త్వా వ్యక్ష్ణన్ కృత్తికాశ్చాకృన్తగ్ం
స్త్వా- ధియోఽవయన్నవ గ్నా అవృఞ్జన్త్సహస్ర మన్తాగ్ం అభితో
అయచ్ఛన్ - దేవీర్దేవాయ పరిధి సవిత్రే మహత్తదాసామభవ
న్మహిత్వనమ్' ఇతివస్త్రమభిమన్త్ర్య- సూ॥ † ఉత్తరాభిస్తిసృభిః ప
రిధాప్య॥ 'యా అకృన్తన్నవయన్ యా అతన్వత యాశ్చదేవీరన్తాన
భితోఽదదన్త- తాస్త్వాదేవీర్జరసే సంవ్యయన్త్వాయుష్మానిదం పరిధత్స్వ
వాసః - పరిధత్తధత్త వాససైనగ్ం శతాయుషం కృణుత దీర్ఘమా
యుః - బృహస్పతిః ప్రాయచ్ఛద్వాస ఏతథ్సోమాయ రాజ్ఞే పరి
ధాతవా ఉ - జరాం గచ్ఛాసి పరిధత్స్వ వాసో భవా కృష్టీనా
మభిశస్తిపావా - శతం చ జీవ శరదస్సువర్చా రాయశ్చపోషముప
సంవ్యయస్వ, ఇతి తిసృభిః అభిమంత్రితం వస్త్రం పరిధాప్య -
సూ॥ § పరిహితముత్తరయాఽనుమంత్రయతే ॥౧౦॥౧౦॥ 'పరీదం
వాసో ధిథాస్స్వస్త్యేఽభూరాపీనామభిశస్తిపావా-శతంచ జీవ శరదః
పురూచీర్వసూని చార్యో విభజాసి జీవన్, ఇత్యేతయా కుమారమ
భిమన్త్రయేత్ - సూ॥ $ మౌంజీం మేఖలాం త్రివృతాం త్రిః

---

* సూ॥ వాసః - యచ్ఛాణ్యాది ధర్మశాస్త్రే విహితంతత్, సద్యఃకృతో-
తం - సద్యఏవఖిన్నోతం నాన్యస్మిన్నహని ప్రశస్తేపి - కేచిదేకస్మిన్నేవాహని తన్తు
క్రియావయన క్రియాచయస్య తత్సద్యః కృతోత్తమితివదంతి. ఉత్తరాభ్యాం- 'రేవ
తీస్త్వా' ఇతిద్వాభ్యాం.

† ఉత్తరాభిస్తిసృభిః - 'యా అకృంతన్' న్నిత్యాదిభిస్తిసృభిః.

§ పరిహితం కుమార ముత్తరయా - 'పరీదంవాసః' ఇత్యనయా, అనుమంత్ర
యతే. ॥ ౧౦ ॥ ౧౦ ॥

$ మౌంజీం - ముంజైః కల్పితాం, త్రివృతాం - త్రివృతం, మేఖలాం, ఉత్త
రాభ్యాం - 'ఇయం దురుక్తాత్' ఇత్యేతాభ్యాం, త్రిః ప్రదక్షిణం పరివ్యయతి. త్రి
వృతామితిచ 'శక్తివిషయే దక్షిణావృత్తానాం జ్యారాజన్యస్య' ఆప॥ ధ॥ ౧॥
౧॥ ౩౩॥ ౩౪॥ త్యాదీనాం ప్రదర్శనార్థం.

ప్రదక్షిణముత్తరాభ్యాం పరివీయ ॥ మౌంజ్యాదీనాం స్థాపన ప్రోక్షణో
త్థాపనానిచ । సమన్త్రమేతాన్యాచార్యః పూర్వంకృత్వా ఽథ వాచ
యేత్ ॥ 'ఇయం దురుక్తాత్పరిబాధమానా శర్మ వరూథం పునతీ న ఆ
గాత్ - ప్రాణాపానాభ్యాం బలమాభరన్తీ ప్రియా దేవానాగ్ం సు
భగా మేఖలేయమ్ - ఋతస్య గోప్త్రీ తపసః పరస్పీ ఘ్నతీ రక్షస్సహ
మానా అరాతీః - సానస్సమన్తమను పరీహి భద్రయా భర్తారస్తే
మేఖలే మారిషామ' ఇతి ద్వాభ్యాం త్రిరావృతాం వలయాం కటిదేశే
త్రిః ప్రదక్షిణం పరిధాయ నాభిదేశే బ్రహ్మగ్రన్థిం కృత్వా తం మన్త్రం
వాచయేత్. సూ ॥ * అజినముత్తరయా ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ 'మిత్రస్య
చక్షుర్ధరుణం బలీయస్తేజో యశస్వి స్థవిరగ్ం సమిద్ధమ్ - అనాహన
స్యం వసనం జరిష్ణు పరీదం వాజ్యజినం దధే ఽహమ్' ఇతి మన్త్రేణ
అజినముత్తరలోమధాం వసిత్వా - తం మన్త్రం వాచయేత్.

సూ ॥ † ఉత్తరేణాగ్నిం దర్భాన్ సంస్తీర్య తేష్వేనముత్తర
యా ఽవస్థాప్య ॥ 'ఆగన్త్రా సమగన్మహి ప్రసు మృత్యుం యుయోత
న - అరిష్టాస్సంచరేమహి స్వస్తి చరతాదిహ స్వస్త్యా గృహేభ్యః' ఇతి
మన్త్రేణ కుమార మగ్నేరుత్తరతః ప్రత్యఙ్ముఖమవస్థాప్య ప్రాఙ్ముఖస్తిష్ఠ
న్నాచార్యః - సూ ॥ ‡ ఉదకాంజలి మస్మా అంజలావానీ యోత్తర
యా త్రిః ప్రోక్ష్య ॥ 'సముద్రాదూర్మిర్మధుమాగ్ం ఉదారదుపాగ్ం
శునా సమమృతత్వమశ్యామ్ - ఇమే ను తే రశ్మయస్సూర్యస్య వళి

---

* అజినం - 'కృష్ణం బ్రాహ్మణస్య, (ఆప ॥ ధ ॥ ౧ ॥ ౩ ॥ ౩ ॥) ఇత్యాది ధర్మశాస్త్ర విహితం, ఉత్తరం వాసః కరోతి, ఉత్తరయా - 'మిత్రస్య. చక్షు, రిత్యేతయా. ౧౦ ॥ ౧౧ ॥

† ఉత్తరయా - 'అగన్త్రా సమగన్మహి, ఇత్యేతయా.

‡ ఉత్తరయా - సముద్రాదూర్మి, రిత్యేతయా, త్రిః ప్రోక్షతి సకృన్మన్త్రేణ ద్విస్తూష్ణీకమ్.

స్సవిత్వం పితరో న ఆయన్ ఇతి మన్త్రేణ కుమారం త్రిః ప్రోక్ష్య
సకృన్మన్త్రేణ ద్విస్తూష్ణీమ్ ॥ సూ ॥ * ఉత్తరై ర్దక్షిణేన హస్తే గృహీ-
త్వా ॥ అన్తే తు సర్వమన్త్రాణాం హస్తగ్రహణమిష్యతే । దేవతాభ్యః
పరిదానం రక్షణాయ పృథక్పృథక్ ॥ ‘అగ్నిష్టే హస్తమగ్రభీ త్సోమ
స్తే హస్తమగ్రభీ త్సవితా తే హస్తమగ్రభీ త్సరస్వతీ తే హస్తమగ్ర
భీ త్పూషా తే హస్తమగ్రభీ దర్యమా తే హస్తమగ్రభీ దగ్ంశస్తే
హస్తమగ్రభీ ద్భగస్తే హస్తమగ్రభీ న్మిత్రస్తే హస్తమగ్రభీ న్మిత్ర
స్త్వమసి ధర్మణాగ్నిరాచార్యస్తవ’ ఇతి దశభిః కుమారస్య సాఙ్గుష్ఠం
ఉత్తానం దక్షిణహస్తం గృహీత్వా- సూ ॥ † ఉత్తరై ర్దేవతాభ్యః
పరిదాయ ॥ ‘అగ్నయే త్వా పరిదదామి శర్మన్- సోమాయ త్వా పరి
దదామి శర్మన్- సవిత్రే త్వా పరిదదామి శర్మన్- సరస్వత్యై త్వా
పరిదదామి శర్మన్- మృత్యవే త్వా పరిదదామి శర్మన్- యమాయ త్వా
పరిదదామి శర్మన్- గదాయ త్వా పరిదదామి శర్మన్- అన్తకాయ త్వా
పరిదదామి శర్మన్- అద్భ్యస్త్వా పరిదదామి శర్మన్- ఓషధీభ్యస్త్వా పరి
దదామి శర్మన్- పృథివ్యై త్వా సవైశ్వానరాయై పరిదదామి శర్మన్.
ఇత్యేకాదశభిః ప్రతిమన్త్రం అగ్న్యాది దేవతాభ్యో రక్షణార్థం కిఞ్చిద్ధ
స్తం ప్రసార్య దత్త్వా ॥ సూ ॥ ‡ ఉత్తరేణ యజుషోపనీయ ॥ ‘దేవస్య త్వా

---

* ఉత్తరైః — ‘అగ్నిష్టే హస్తమగ్రభీ, దిత్యాదిభి ర్దశభిర్మన్త్రైః, సర్వే
షాం చాన్తే సకృద్ధస్తగ్రహణమ్.

† ఉత్తరైః — ‘అగ్నయే త్వా పరిదదామి, త్యేకాదశభిః ప్రతిమన్త్రం
దేవతాభ్యో మన్త్రలిఙ్గ ప్రతీతాభ్యః పరిదదాతి రక్షణార్థమ్. తతశ్చ యది సకృ
త్పరిదానం స్యాత్ తదా విధ్యపరాధాత్ సర్వప్రాయశ్చిత్తం హోతవ్యమ్. ఆసౌ శబ్దే
షు చ సర్వేషు సమ్బుద్ధ్యా నామ గ్రహణమ్.

‡ ఉత్తరేణ యజుషా — ‘దేవస్య త్వా సవితు, రిత్యనేన, ఉపనయతే-
ఆత్మనస్సమీపం నయతి, నామ గ్రహణం చ సమ్బుద్ధ్యైవ.

సవితుః ప్రసవ ఉపనయే శర్మ' న్నితి హస్తాభ్యా మాలభ్య - ఆత్మన స్సమీపానీత్వా యథాస్థానముపవేశ్య॥ సూ॥ సుప్రజా ఇతి దక్షిణేకర్ణే జపతి॥ ౧౦॥ ౧౫॥ 'సుప్రజాః ప్రజయా భూయా సుస్వీరో వీరైస్సువర్చా వర్చసా సుపోషః పోషైః' ఇతి తస్యదక్షిణేకర్ణేజపిత్వా - సూ॥ బ్రహ్మచర్యమాగామితికుమారఆహ ॥౧౧॥ ౧॥ 'బ్రహ్మచర్యమాగాముపమా నయస్వ దేవేన సవిత్రా ప్రసూతః' ఇతి కుమారం వాచయిత్వా॥ సూ॥ * ప్రష్టంపరస్య ప్రతివచనం కుమారస్య॥ ౧౧॥ ౨॥ కోనామాసీతిపృచ్ఛేత్ - విష్ణుశర్మానామాస్మీతి కుమారః ప్రతిబ్రూయాత్ - కస్య బ్రహ్మచార్యసి శర్మన్నితిపృష్టే ప్రాణస్యబ్రహ్మచార్యస్మీతిప్రత్యుక్తే సూ॥ † శేషం పరో జపతి॥ ౧౧॥ ౩॥ 'శర్మైష తే దేవసూర్య బ్రహ్మచారీ తంగోపాయ సమామృతైష తే సూర్యపుత్ర స్స (స్సు) దీర్ఘాయు స్సమామృత - యాగ్ంస్వస్తి మగ్నిర్వాయుస్సూర్యశ్చంద్రమా ఆపో నుసంచరన్తి తాగ్ం స్వస్తి మనుసంచర శర్మన్' ఇత్యాచార్య ఉక్త్వా సూ॥ ‡ ప్రత్యగాశిషం చైనం వాచయతి॥ 'అధ్వనా మధ్వపతే శ్రేష్ఠస్యాధ్వనః పారమశీయ' ఇతి కుమారం వాచయేత్.

---

* ప్రష్టం - ప్రశ్నః (రూపంతు ఛాందసం) కోనామాసీత్యాదిషు ప్రశ్న ప్రతిపదనార్థేషు చతుర్షు మంత్రేషు ప్రష్టం పరస్యాచార్యస్య, ప్రతివచనం తు కుమారస్య ప్రశ్న ప్రతివచన ప్రకారస్తు ప్రయోగే ద్రష్టవ్యః.

† శేషం - అనువాకశేషః నిర్దేశః. 'నారాయణశర్మైష తే దేవ, ఇత్యాది 'అనుసంచర నారాయణ శర్మన్', ఇత్యేవం మంత్రమాచార్యో జపతి. 'అధ్వనా మధ్వపతే', ఇత్యస్య ప్రత్యగాశిషా వాచనవిధానాత్.

‡ ఆత్మగామిన్యాశీః ఫలం యస్మిన్మన్త్రే స ప్రత్యగాశీః, జాత్యభిప్రాయ మేకవచనం, 'అధ్వనా', మిత్యారభ్య ఆఉపనయన సమాప్తేః యే ప్రత్యగాశిషో మంత్రాః 'యోగే యోగే, ఇత్యాదయస్తాన్సర్వాన్కుమారం వాచయతి.

ఇదమనువాదమాత్రం మాభూదితి సోద్దాహరం వ్యాఖ్యాయతే. నకేవల 'మధ్వనా, మిత్యారభ్య ప్రత్యగాశిషో మన్త్రాన్ వాచయతి. అపితు యథాకాలముక్త్వా

అథ హోమః — సూ ॥ ఉక్తమాజ్యభాగాంతమ్ ॥౧౧॥౫॥

* అత్రైవముత్తరా ఆహుతీర్హావయిత్వా ॥ ౧౧ ॥ ౬ ॥ యోగాదీన్
వాచయన్నేవ కుమారం హావయేత్ఖలు । ద్వితీయ చతుర్థ్యౌ స్వయం
బ్రూయా దాచార్యోఽజుహుయాద్వటుమ్ ॥ (యోగ ఇన్ద్రో) ద్వితీ
యేఽగ్నిర్వరుణ సోమ ఉచ్యతే । అదితిశ్చ తథా విశ్వే దేవాస్సర్వేపి
దేవతాః ॥ శతమిన్న్వత్ర దేవాస్స్యు రగ్నిరిత్యత్ర దేవతాః । అగ్నిస్సద్రో
మరుతశ్చైవ ఆదిత్యా వసవస్తథా ॥ మేధాంమహ్యమితీత్యత్ర మన్త్రే

యే పశ్చాత్ప్రత్యగాశిష మంత్రా మేఖలాపరివ్యయణాదయుక్తాః 'ఇయందురుక్తా'
దిత్యాద్యాస్తానపి వాచయతి. ఇదంత్విహ వక్తవ్యమ్ - యాసు మేఖలాపరివ్య
యణాదిషు కుమార ప్రధానాసు సంస్కారక్రియాసు యే ప్రత్యగాశిష మంత్రా
స్తచ్చోదకైరాఖ్యాతైః కరణత్వేన చోదితాః క్రియాస్తైర్మన్త్రైః కృత్వా పశ్చాద్వా
చయతి. స్వతః కరణమంత్రాణాం క్రియాగుణభూతైః కర్తృభిరేవోచ్చార్యత్వాత్
కుమారస్య చాత్ర సంస్కార్యత్వేన ప్రాధాన్యాత్; యత్ర పునర్హోమాదిషు కుమారస్య
గుణభావ ఏవ న సంస్కార్యత్వం తత్ర తాన్ప్రత్యగాశిష వాచయత్యేవ.
కేచిత్పరివ్యయణాదిష్వపి కుమారస్యైవ మన్త్రాః. పరస్తు వాచయత్యేవేతి
సూత్ర వ్యాఖ్యా. ౧౧-౪-౫.

కుమారః ప్రదక్షిణమగ్నిం కృత్వా ఆచార్యస్య దక్షిణత ఉపవిశేత్. ఏవ
ముత్తరత్రాపి కుమారగామిఫలప్రకాశన మంత్రాంశ్చ కుమారం వాచయే 'త్ప్రత్య
గాశిషం చైనం వాచయతీ', తి నియమాత్ - తే ఖలు 'ఇయం దురుక్తా', దిత్యాద
యస్తాన్మన్త్రాన్వాచయతి. కరణత్వేన చోదితత్వాత్తైర్మన్త్రైః పూర్వం క్రియాం కుర్వం
తి, తేషాం క్రియాగుణభూతకర్తృభిరేవోచ్చార్యత్వాత్కుమారస్య సంస్కార్యత్వే
న ప్రధానత్వాచ్చ. తతో హోమమన్త్రాన్ప్రత్యగాశిషా వాచయేదితి కర్ణభూషణే

* ఉత్తరాః - 'యోగే యోగే', ఇత్యేకాదశర్చః ప్రత్యగాశిషా వాచ
యన్ హస్తే గృహీత్వా ప్రతిమన్త్రం హావయతి. తత్ర ద్వితీయ చతుర్థ్యౌ 'ఇమమ
గ్న ఆయుషే - అగ్నిష్ట ఆయుః ప్రతరాం', మితి లిఙ్గవిరోధాత్, 'ఆయుర్దా దేవ
జరస', మితి ప్రత్స్వయమేవ బ్రూయాత్. నైనం వాచయతి. కేచిదేతయోరపి దేవ
తాభిధానార్థత్వాత్కుమారస్యైవోచ్చారణమితి. ౧౧॥ ౬ ॥

సున్య ర్దేవతా ఇమాః । ఉక్తాశ్చాఙ్గిరసస్సప్త ఋషయశ్చప్రజాపతిః ॥
అగ్నిశ్చ సర్వే ప్యత్రైవ మేధాయశోభ్యా మప్సరాస్వితి । వరుణో
నన్తేమన్త్రయుగ్మేత త్సరయోర్ద్వయోః ॥ అగ్నిశ్చ వరుణశ్చైవ త్వ
మగేగ్నిః ప్రకీర్తితాః ॥) "యోగేయోగే తవస్తరం వాజేవాజే హ
వామహే - సఖాయ ఇన్ద్ర మూతయే స్వాహా - ఇన్ద్రా యేదం
(యోగాదిభ్య ఇదమితివా)

ఇమమగ్న ఆయుషే వర్చసేకృధి ప్రియగ్ం రేతో వరుణ సోమ
రాజన్ - మాతేవాస్మా అదితే శర్మయచ్ఛ విశ్వేదేవా జరదష్టిర్య
థాసత్స్వాహా - అగ్ని వరుణ సోమాదితి విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం-

శతమిన్నుశరదో అన్తి దేవా యత్రానశ్చక్రా జరసం తనూనామ్.
పుత్రాసో యత్ర పితరో భవన్తి మానో మధ్యా రీరిషతాయుర్గన్తో
స్స్వాహా — దేవేభ్య ఇదం.

అగ్నిష్ట ఆయుః ప్రతరాం దధాత్వగ్నిష్టే పుష్టిం ప్రతరాం
కృణోతు - ఇన్ద్రో మరుద్భిర్ ఋతుధా కృణోత్వాదిత్యైస్తే వసు
భిరాదధాతుస్వాహా - అగ్నీన్ద్ర మరుదాదిత్య వసుభ్య ఇదం నమమ -
మేధాం మహ్యమఙ్గిరసో మేధాగ్ం సప్తర్షయో దదుః - మేధాం
మహ్యం ప్రజాపతిర్మేధామగ్నిర్దదాతు మే స్వాహా - అఙ్గిరస్సప్తర్
షి ప్రజాపత్యగ్నిభ్య ఇదం - అప్సరాసు చ యా మేధా గన్ధర్వేషుచ
యద్యశః - దైవీ యా మానుషీ మేధా సా మామావిశతాదిహ
స్వాహా - మేధాయశోభ్యా మిదం.

ఇమం మే వరుణ + ఆచకేస్వాహా - వరుణాయేదం, తత్వా
యామి + ప్రమోషీస్స్వాహా - వరుణాయేదం, త్వంనో అగ్నే + అ
స్మత్స్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం, స త్వంనో అగ్నే + ఏధినః హవ్యే[?]
అగ్ని వరుణాభ్యామిదం, త్వమగ్నే అయాసి + భేషజంస్వాహా - అగ్నయే

అయస ఇదం." సూ॥ * జయాది ప్రతిపద్యతే ॥ ౧౫ ॥ ౬॥ పరిషేచ
నాంతం కృత్వా ॥ ఆచార్యః జయాది యదస్య కర్మణ ఇతి స్విష్టకృ
దన్తం హుత్వా - యత్కర్మణి బ్రాహ్మణశబ్దఉక్తో భేదోఽస్తి చేత్తత్ర
తథోపనీతౌ । తత్కర్మ వహశ్నా భువ ఆహుతిస్సాన్య ద్య వేదనాజ్ఞాత విధి
ర్ద్వయం వా ॥ ప్రాశనాయుష్య యజుర్భేష ప్రాయశ్చిత్తం కరిష్య
ఇతి సఙ్కల్ప్య 'భువస్స్వాహా - వాయవ ఇదం' ఇతి హుత్వా —
ప్రాశనాయుష్య అస్మిన్నుపనయన హోమకర్మణి మధ్యే సంభావిత
మన్త్రతన్త్రస్వరవర్ణ విధివిపర్యాస న్యూనాతిరిక్త ప్రాయశ్చిత్తార్థం
సర్వప్రాయశ్చిత్త హోమం హోష్యామీతి సఙ్కల్ప్య ప్రాయశ్చి
త్తాహుతీర్హుత్వా పరిషిచ్య ప్రణీతా మోక్షణాన్తం కృత్వా. ఉప
నీతో విశేషేణ బ్రహ్మో తిష్ఠతి యద్భువి । తత్సన్నిధౌ చ గాయత్రీ
ముక్త్వా పశ్చాద్విసర్జయేత్ ॥

బ్రహ్మోపదేశః.— కర్తవ్యా బ్రాహ్మణానుజ్ఞా ద్విజైస్సర్వ
ప్రయత్నతః । బ్రాహ్మణానుజ్ఞయా సర్వం కర్మ కుర్యాత్ప్రయత్నతః ॥
అభేద్యా బ్రాహ్మణాశిషః ॥ నమస్సదస ఇత్యాది సదస్యాన్ ప్రణమ్య
దక్షిణాం దత్వా (శ్రీమత స్వమధిగత సకల నిగమాన్త న్యాయ స
తర్క ధర్మశాస్త్ర తిహాస పురాణాగమ సమ్ప్రదాయ రహస్య వేద
జాతా. సనాథీకృత నిఖిలావద్య గన్ధా నవ్యాజసకల జన వత్సలాన్ సౌ
జన్యనిధీన్ కరుణా వరుణాలయానానవరత పరిచరిత నారాయణ చరణార
విందాన్ నత్ర భగవతో ఽస్మత్స్వామిన సాష్టాఙ్గం ప్రణిపత్య సాధ్వస
వినయాన్విత భక్తి శ్రద్ధా సమన్వితో విజ్ఞాపయామి) అశేషే. హే పరి

---

* తతో 'జయాభ్యాతానాన్' రాష్ట్రభృతే, ఇతి సామాన్య విధి ప్రసిద్ధమే
వాచార్యో జయాదీ ప్రతిపద్యతే. తతశ్చ 'అగ్నిర్భూతానా', మిత్యాదీనాం
ప్రత్యగాశీషామపి బాధనం న భవతి నైవహోసమ్. ౧౧॥౬॥

షట్ .... స్వీకృత్య మమ గాయత్రీ ప్రదానే అస్యోపనీతస్య గాయత్రీ స్వీకరణేచ యోగ్యతాసిద్ధిమనుగృహాణేతి ప్రార్థ్య యోగ్యతాసిద్ధిరస్త్వితి తైరనుజ్ఞాతః ప్రాణానాయమ్య పూర్వోక్తేత్యాదిమమ గాయత్రీ ప్రదానే అస్యోపనీతస్య గాయత్రీ స్వీకరణేచ యోగ్యతాసిద్ధ్యర్థం ప్రాజాపత్య కృచ్ఛ్రాణి హిరణ్య రూపేణ కరిష్య ఇతిసంకల్ప్య - హిరణ్యగర్భ ... ప్రయచ్ఛ మే ॥ ఇమాని ప్రాజాపత్య కృచ్ఛ్రాణి హిరణ్యరూపాణి నానాగోత్రేభ్యశ్శ్రీవైష్ణవేభ్యస్తేభ్యస్తేభ్యః సంప్రదదే నమమ ఇతి భూమావాసాక్షతం సహిరణ్యం జలం నిస్రావ్య తద్ధిరణ్యం బ్రాహ్మణేభ్యో దత్వా ॥ సూ ॥ అపరేణాగ్నిముదగగ్రం * కూర్చం నిధాయ తస్మిన్నుత్తరేణ యజుషోపనేతోపవిశతి॥ ౧౧।౪॥ ఆసనార్థే అయం కూర్చ ఇతి దత్తం కూర్చం సుకూర్చ ఇతి ప్రతిగృహ్య తస్మిన్ కూర్చే 'రాష్ట్రభృదస్యాచార్యాసన్దీ మా త్వద్యోషమ్' ఇతి ఋక్యుక్తాసనేన ప్రాఙ్ముఖ ఉపవిశేత్ ॥ సూ ॥ పురస్తాత్ప్రత్యఙ్ఙాసీనః కుమారో † దక్షిణేన పాణినా దక్షిణం పాద మన్వారభ్య హ సావిత్రీం భో అనుబ్రూహీతి ॥౧౧॥౫॥ (కుమార ఆచార్యం ప్రణమ్యాభివాద్య తస్య పురస్తాత్ప్రత్యఙ్ముఖ ఆసీనో దక్షిణేనపాణినా

---

* కూర్చం - దర్భమయమాసనమ్. ఉత్తరేణ యజుషా - 'రాష్ట్రభృదసీ,త్యనేన. ఉపనేతా - ఆచార్యః ౧౧ - ౪.

† సూత్రే 'దక్షిణేన పాణినా దక్షిణం పాద' మితి సవ్యస్యాప్యుపలక్షణమ్ - 'పాదావన్వారభ్యాహే'తి బోధాయనోక్తేః 'స్వపాణిపాణిభ్యాం సంగ్రాహ్య, త్యాశ్వలాయనః. తథా మనుః 'వ్యత్యస్తపాణినాకార్యం పాదయోర్గ్రహణం గురోః । సవ్యేన సవ్యస్స్ప్రష్టవ్యో దక్షిణేనతుదక్షిణః ॥ జన్మప్రభృతి యత్కిఞ్చిత్సుకృతం సముపార్జితమ్ । తత్సర్వం నశ్యతి క్షిప్ర మేక హస్తాభివాదనే॥ ౧౧ - ౫.

తస్య దక్షిణం సవ్యేన సవ్య ముపసఙ్గృహ్య సావిత్రీం భో అనుబ్రూహీతి ప్రార్థయేత్,) సూ ॥ తస్మా అన్వాహ తత్సవితుఃరితి ॥౧౧॥ ౯॥ * పచ్ఛోర్ధర్చశస్తతస్సర్వామ్ ॥౧౧॥౧౦॥ † వ్యాహృతీ ర్విహృతాః పాదాదిష్వన్తేషు వా తథార్ధర్చయోరుత్తమాం కృత్స్నాయామ్ ॥ ౧౧ ॥ ౧౧ ॥ పచ్ఛోభూస్తద్భువో భర్గ స్సువర్ధియఇతీష్యతే । అర్ధర్చశోభూస్తద్భువ ర్ధియస్సువస్తదన్యథా ॥ అత్రాయముపదేశ క్రమః ప్రణవ వ్యాహృతి గాయత్రీణాం ఋష్యాదికం క్రమేణ ప్రథమ ముపదిశ్య తస్మా అన్వాహ సావిత్రీం పచ్ఛోర్ధర్చశస్తతస్సర్వాం ప్రణవ వ్యాహృతి పూర్వకమ్. అథాచార్యః పాదాదౌ ప్రణవాది వ్యాహృతి త్రయం అర్ధర్చాదౌ ప్రథమ ద్వితీయే వ్యాహృతీ అనవాదౌ తృతీయాం వ్యాహృతించ సంయోజ్య గాయత్రీం తస్య దక్షిణ కర్ణే జపిత్వా తథైవతం వాచయిత్వా. తత్ప్రకారస్తు — ఓం భూః తత్సవితుర్వరేణ్యమ్. । ఓం భువః భర్గోదేవస్య ధీమహి । ఓం నువః ధియోయోనః ప్రచోదయాత్ ॥ ఓం భూః తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి । ఓం భువః ధియోయోనః ప్రచోదయాత్ ॥ ఓం నువః తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధిమహి ధియోయోనః ప్రచోదయాత్ ॥ అంతేను వేతి సూత్రిత పక్షాంతరే ॥ ఓం తత్సవితు ర్వరేణ్యం భూః ఇత్యాదిక్రమేణా నుసంధేయః ॥ సూ

---

* పచ్ఛోర్ధర్చశః .. అన్యత్ర విస్తృతమ్. ప్రయోగేపి.

† వ్యాహృతీ ర్విహృతాః — విహృతాః వ్యాహృతీ స్త్రిష్వపి పాదాదిషు ఏకైకామన్వాహ — అథవా పాదానామన్తేషు తథార్ధర్చే అవసాయ ప్రయోగే ప్రత్యర్ధర్చ మాదావన్తే వైకైకా మన్వాహ. అవశిష్టాం ఉత్తమాం వ్యాహృతిం కృత్స్నాయామాదావన్తేవా. కృత్స్నాయామితి సప్తమ్యర్థ పాఠః. ఉపదేశప్రకారస్తు ప్రయోగపద్ధతౌ ద్రష్టవ్యః. ౧౧-౧౧

* కుమార ఉత్తరేణ మన్త్రేణోత్తరమోష్ఠ ముపస్పృశతే ॥౧౧।౧౨॥ 'అన్నృధమసౌ సౌమ్య ప్రాణ స్వం మే గోపాయే'తి దక్షిణహస్తేన ఉత్తరమోష్ఠముపస్పర్శయిత్వా ఉదకమాచామయేత్, స్వాం తాత శబ్దే శర్మనిర్దేశః, ఓష్ఠశ్యావాన్తపర్యన్తంస్పృశన్నన్యథమిత్యర్థః । అథ మేన్వే హానామాస్తికరాభ్యాం యుగపచ్ఛ్రుతి ॥ కర్ణోష్ఠాన్యార్ధదానాంతస మన్త్రం వటుర్వదతు । ప్రత్యగాశిషమన్త్రాణాం భవేద్వాచనమేవతు ॥ బ్రహ్మణ ఆణీస్థ ఇతి కర్ణౌ యుగపదుపస్పృశేత్ ॥ సూ॥ † కర్ణావుత్తరేణ ॥౧౧।౧౩॥ 'బ్రహ్మణ ఆణీ స్థః' ఇతి హస్తాభ్యాం యుగపత్కర్ణౌ ఉపస్పర్శయిత్వా ॥ సూ॥ దండ ‡ ముత్తరేణాదత్తే ॥౧౧।౧౪॥ పాలాశో దణ్డో బ్రాహ్మణస్య ॥ 'సుశ్రవః సుశ్రవసం మా కురు యథా త్వగ్ం సుశ్రవస్సుశ్రవా అస్యేవమహగ్ం సుశ్రవస్సుశ్రవా భూయాసం యథా త్వగ్ం సుశ్రవస్సుశ్రవో దేవానాం నిధిగోపోఽస్యేవమహం బ్రాహ్మణానాం బ్రహ్మణో నిధిగోపో భూయాసమ్' ఇతి పాలాశం బైల్వం వా దండం ధారయిత్వా ॥ సూ॥ స్మృతం చమ ఇత్యేతద్వాచయిత్వా

---

* ఆచార్యవాచితేన 'అన్నృధమసౌ సౌమ్య' ఇత్యనేన మన్త్రేణ కుమారస్స్వయముత్తరమోష్ఠముపస్పృశతి. ఛాన్దసమాత్మనేపదం. అసావిత్యత్రచనాస్తి నామగ్రహణం. ప్రాణాభిధానత్వాత్; అత్రాచమనం కర్తవ్యమ్. 'శ్యావాన్త పర్యన్తావోష్ఠావుపస్పృశ్యాచామేత్' (ఆప॥ధ॥౧॥౧౬॥౧౦॥) ఇతి మను వచనాత్.

† ఉత్తరేణ - 'బ్రహ్మణ ఆణీస్థః', ఇతి ద్వివచన లిఙ్గేన ॥౧౧॥౧౩॥

‡ ఉత్తరేణ - 'సుశ్రవః', ఇత్యనేన ॥౧౧॥౧౪॥ 'నైయ్యగ్రోధ స్కన్ధజో అవాఙగ్రో రాజన్యస్య బాదర ఔదుంబరో వా వైశ్యస్య' ॥౧౧॥౧౫॥ ఇతి సూత్ర శేషః. పాలాశః — పలాశవృక్షస్య వికారః. స్కన్ధే జాతస్స్కన్ధజః, అవాఙగ్రః — అవాచీనమగ్రం యస్య దండస్య. 'వార్క్షో దండ' ఇతి వర్ణ సంయోగే నైక ఉపదిశంతి, ఇత్యుత్తర సూత్రమ్. (౧౧॥౧౬) వార్క్షః = వృక్షస్య యస్య కస్య వికారః, నతు వేణువేత్రాదేః. అవర్ణ సంయోగేన సర్వవర్ణానామవిశేషేణేత్యేక ఉపదిశంతి.

'స్మృతం చ మే ఽస్మృతం చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతం నిన్దా చ మే ఽనిన్దా చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతగ్ం శ్రద్ధా చ మే ఽశ్రద్ధా చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతం విద్యా చ మే ఽవిద్యా చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతగ్ం శ్రుతం చ మే ఽశ్రుతం చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతగ్ం సత్యం చ మే ఽనృతం చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతం తపశ్చ మే ఽతపశ్చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతం వ్రతం చ మే ఽవ్రతం చ మే తన్మ ఉభయం వ్రతం యద్బ్రాహ్మణానాం బ్రహ్మణి వ్రతం యదగ్నే స్సేన్ద్రస్య సప్రజాపతికస్య సదేవస్య సదేవరాజస్య సమనుష్యస్య సమనుష్యరాజస్య సపితృకస్య సపితృరాజస్య సగన్ధర్వాప్సరస్కస్య — యన్మ ఆత్మన ఆత్మని వ్రతం తేనాహగ్ం సర్వవ్రతో భూయాసమ్' ఇతి వాచయేత్ । సూ ॥ * గాం వేదనం దత్త్వా. తతః కుమారో గురో వరం తే దదామీతి గురవే వరం (గాం) దద్యాత్ - ఆచార్య స్తాం ప్రతిగృహ్ణాతి ॥ సూ ॥ ఉదాయుషేత్యుత్థాప్య ॥ 'ఉదాయుషా స్వాయుషోదోషధీనాగ్ం రసేనోత్పర్జన్యస్య శుష్మేణోదస్థామమృతా

* ఆచార్యస్తు సప్తదశకృత్వోఽపాన్య హోత్రాణాం దశమానువాకస్య 'దేవస్య త్వా', ఇత్యాదిమారభ్య 'దేవిదక్షిణే', ఇత్యేతన్మంత్రముక్త్వా 'రుద్రాయ గాం- తేనామృతత్వమశ్యాం, ఇత్యాది సన్ధాయ 'ఉత్తానస్త్వాంగీరసః ప్రతిగృహ్ణాతు, ఇత్యేవమంతేన శాస్త్రితః ప్రతిగృహ్ణాతి, ప్రత్యగాశిషమన్యేషాం భవేద్వాచనమేవతు॥ గురో వరంతేవదామీత్యుక్త్వా ప్రాన్త్యయజ్ఞోదితమ్। గృహ్యతే సావిత్రీముక్త్వా గురో రుద్రాయ గామితి॥ ఇతి సూత్రవ్యాఖ్యాన ప్రయోగవృత్త్యాదిషు నాత్ర ప్రతిగ్రహమంత్రః, యత్ర కపిలాదిధేనుముఖ్యాది గౌర్దీయతే తత్రైవ స్వతంత్ర గోదానే అయం ప్రతిగ్రహ మన్త్రః. అన్యథా శ్రాద్ధకాల గృహయజ్ఞాది గోదాన ప్రతిగ్రహేఽపి ప్రతిగ్రహ మన్త్ర ప్రసక్తేః నహి తథాస్తి శిష్టాచారః. 'దేవా వై వరుణమయాజయన్' ఇతి లిఙ్గాద్యాగీయ ప్రతిగ్రహ ఏవ ప్రతిగ్రహ మన్త్ర జప ఇత్యుపదేశ ఇతి వ్యాఖ్యాతత్వాచ్చ న తత్ప్రసంగః. 'కేచిజ్జపన్తి', ఇతి గృహ్యరత్నకణ్ఠభూషణే. (యథాచారం వ్యవస్థా.)

గ్ం అను, ఇతి కుమారముత్థాప్య ॥ సూ ॥ * ఉత్తరై రాదిత్యముప
తిష్ఠతే ॥ ౧౧ ॥ ౧౭ ॥ తచ్చక్షుర్దేవహితం పురస్తాచ్ఛుక్రముచ్చరత్ -
పశ్యేమ శరదశ్శతం జీవేమ శరదశ్శతం నన్దామ శరదశ్శతం మోదామ
శరదశ్శతం భవామ శరదశ్శతగ్ం శృణవామ శరదశ్శతం ప్రబ్రవామ
శరదశ్శతమజీతాస్స్యామ శరదశ్శతం జ్యోక్చ సూర్యం దృశే, ఇతి
మన్త్రై రాదిత్యోపస్థానం కారయిత్వా- బ్రహ్మోద్వాసనం కృత్వా ॥
సూ ॥ † యం కామయేత నాయమమ్రియేతేతి తమేతయా దక్షిణే
హస్తే గృహ్ణీయాత్ ॥ ౧౧ ॥ ౧౮ ॥ యస్మిన్భూతం చ భవ్యం చ సర్వే
లోకాస్సమాహితాః - తేన గృహ్ణామి త్వామహం మహ్యం గృహ్ణామి
త్వామహం ప్రజాపతినా త్వా మహ్యం గృహ్ణామి శర్మన్నితి తస్య
దక్షిణహస్తం దక్షిణహస్తేన గృహీత్వా [illegible], తతః అగ్నిముపతిష్ఠేత్.
తతః కుమారస్త్రిః పాణినా [illegible] - శ్రీభగవదాజ్ఞ [illegible] ర్థం
పాణి [illegible] ఆనాస్యాత [illegible] - ఉల్లిఖ్య [illegible] అగ్నిం
ప్రతిష్ఠాప్య ప్రజ్వాల్య । సూ ॥ పరిత్వేతి పరిమృజ్య ‡ తస్మిన్నుత్తరై
ర్మన్త్రైస్సమిధ ఆదధ్యాత్ ॥ ౧౧ ॥ ౧౯ ॥ ఏవమన్యస్మిన్నపి సదారణ్యా
దేధానాహృత్య ॥ ౧౧ ॥ ౨౦ ॥ పరి త్వాఽగ్నే పరి మృజామ్యాయు
షా చ ధనేన చ । సుప్రజాః ప్రజయా భూయాసగ్ం సువీరో వీరైః

---

* ఉత్తరైః — అథ కుమారః తచ్చక్షుర్దేవహిత, మిత్యాదిభి రాచార్య
వాచితైర్దశభిర్మన్త్రై రాదిత్య ముపతిష్ఠతే. ౧౧॥౧౭॥

† యం - కుమారం, అయమాసమాప్తనాన్మృత్యోర్నచ్ఛిద్యేత - నవియుజ్యే
త, ఇతి కామయేత, తముత్తరయా - యస్మిన్భూత, మిత్యనయర్చా సమ్బుద్ధ్యాంచ
నామ గృహీత్వా, దక్షిణే హస్తే గృహ్ణీయాత్. యస్య యమాచార్య శ్చతుర్వేదీ
సర్వశాస్త్ర విదధ్యాపయితుం వ్యాఖ్యాతుం చ శక్నోతి. ౧౧॥౧౮॥

‡ తస్మిన్ - ఉపనయనాగ్నౌ, ఉత్తరైర్మన్త్రైః - అగ్నయే సమిధ, మి
త్యాదిభిర్ద్వాదశభిః ప్రతిమన్త్రమేకైకాం సమిధమాదధ్యాత్. ౧౧॥౧౯॥

సువర్చా వర్చసా సుపోషః పోషైస్సుగృహో గృహైస్సుపతిః పత్యా
సుమేధా మేధయా సుబ్రహ్మా బ్రహ్మచారిభిః ఇతి పరిసమూహ్య 'అది
తేఽనుమన్యస్వ, అనుమతేఽనుమన్యస్వ, సరస్వతేఽనుమన్యస్వ, దేవసవితః
ప్రసువ' ఇతి పరిషిచ్య - 'అగ్నయే సమిధమాహార్షం బృహతే
జాతవేదసే యథా త్వమగ్నే సమిధా సమిధ్యస ఏవం మామాయుషా
వర్చసా సన్యా మేధయా ప్రజయా పశుభిర్బ్రహ్మవర్చసేనాన్నాద్యేన
సమేధయ స్వాహా - ఏధోఽస్యేధిషీమహి స్వాహా - సమిదసి సమే
ధిషీమహి స్వాహా - తేజోఽసి తేజో మయి ధేహి స్వాహా - అపో
అద్యాన్వచారిషగ్ం రసేన సమసృక్ష్మహి - పయస్వాగ్ం అగ్న
ఆగమం తం మా సగ్ంసృజ వర్చసా స్వాహా - సం మాఽగ్నే
వర్చసా సృజ ప్రజయా చ ధనేన చ స్వాహా - విద్యున్మే అస్య
దేవాః ఇన్ద్రో విద్యాత్సహ ఋషిభిస్స్వాహా - అగ్నయే బృహతే
నాకాయ స్వాహా - ద్యావాపృథివీభ్యాగ్ం స్వాహా - ఏషా తే అగ్నే
సమిత్తయా వర్ధస్వ చాప్యాయస్వ చ తయాఽహం వర్ధమానో
భూయాసమాప్యాయమానశ్చ స్వాహా - యో మాఽగ్నే భాగి
నగ్ం సన్తమథాభాగం చికీర్షత్యభాగమగ్నే తం కురు మామగ్నే
భాగినం కురు స్వాహా - సమిధమాధాయాగ్నే సర్వవ్రతో భూయా
సగ్ం స్వాహా' ఇతి స్వాహాకారాన్తాభిః సమస్తాభిర్వ్యాహృతిభిశ్చ)
సమిధమాధాయ తూష్ణీం పరిసమూహ్య - అదితేఽన్వమగ్ంస్థాః అను
మతేఽన్వమగ్ంస్థాః సరస్వతేఽన్వమగ్ంస్థాః దేవసవితః ప్రాసావీః -
ఇతి పరిషిచ్య ఓం శ్రీవిష్ణవే స్వాహా - (శ్రీవిష్ణవే పరమాత్మన ఇదం)
ఉపస్థానం - 'యత్తే అగ్నే తేజస్తేనాహం తేజస్వీ భూయాసం య
త్తే అగ్నే వర్చస్తేనాహం వర్చస్వీ భూయాసం యత్తే అగ్నే హరస్తే
నాహగ్ం హరస్వీ భూయాసం మయి మేధాం మయి ప్రజాం మయ్య

గ్నిస్తేజో దధాతు మయి మేధాం మయి ప్రజాం మయ్యగ్ని ఇన్ద్రియం దధాతు మయి మేధాం మయి ప్రజాం మయి సూర్యో భ్రాజో దధాతు' ఇత్యగ్నిముపతిష్ఠేత ॥ సూ ॥ త్ర్యహమేతమగ్నిం ధారయన్తి ॥౧౧॥౧౮॥ క్షారలవణవర్జనంచ ॥౧౧॥౨౦॥ సాయం ప్రాతస్సమిధ ఆదధీత, త్ర్యహాదూర్ధ్వమాసమావర్తనం లౌకికాగ్నౌ సాయం ప్రాతస్సమిధ ఆదధ్యాదితి నియమాత్; అథాచార్యః కుమారం, సూ ॥ * ఉత్తరయా సంశాస్తి ॥౧౧॥౨౩॥ ఆచార్యః కుమారం ప్రతి, బ్రహ్మచార్యసి - కుమారః బాఢం, ఆ ॥ అపోశాన - కు ॥ బాఢం, ఆ ॥ కర్మ కురు - కు ॥ బాఢం, ఆ ॥ మా సుషుప్థాః - కు ॥ బాఢం, ఆ ॥ భిక్షాచర్యం చర - కు ॥ బాఢం, ఆ ॥ ఆచార్యాధీనో భవ - కు ॥ బాఢం, ఆచార్యః తస్మై అరిక్తం పాత్రం ప్రయచ్ఛన్ మాతరమేవాగ్రే భిక్షస్వ భగినీం వేతి బ్రూయాత్. స చ 'భవతి భిక్షాం దేహీ'తి మాతరమేవాగ్రే భిక్షేత భగినీం వా తత్సమాహృత్యోపనిధాయ భైక్షమిదమాహృతమిత్యాచార్యాయ బ్రూయాత్. తత్సుభైక్షమిత్యాచార్యః ప్రతిగృహ్ణీయాత్ కుమారస్త్ర్యహం క్షారలవణవర్జం భుఞ్జీత, మన్త్రవద్ధృతమేవ వస్త్రం ధారయేత్ ॥ సూ ॥ † వాసశ్చతుర్థీముత్తరయాదత్తే ఽన్యత్పరిధాప్య ॥౧౧॥

---

* ఉత్తరయా - 'బ్రహ్మచార్యసి' ఇత్యనయా, కుమారం సంశాస్తి - శిక్షయతి. అథ సంశాసనార్థజ్ఞాపనాయ మన్త్రార్థ ఉచ్యతే బ్రహ్మచార్యసి - కామచారవాద భక్షో మా [illegible], అపోశాన. మయా అనుజ్ఞాతో తా ఆపః పిబ, బుభుక్షానుధారయ, కర్మకురు - ఆస్మదర్థం కర్మమయా అనుక్తోపి కురు, మాసుషుప్థాః - పూర్వోత్థాయీ జఘన్యసంవేశీ చ భూయాః, మా దివా స్వాప్సీరితి వా. భిక్షాచర్యం చర, నిమన్త్రణాదినా భుఞ్జానో ప్యస్మదర్థం భైక్షమాచర, ఆచార్యాధీనో భవ -- మదనుజ్ఞాతో యజనాది కర్మ కార్షీరితి. సంశాసనేషు చ సర్వేషు కుమారో బాఢం - ఏవం కరోమి, ఇతి ప్రతివచనం దాప్యః సంశాసనాన్తే భిక్షాచరణమ్. ॥౧౧॥౨౩॥

† చతుర్థీ - సప్తమ్యర్థే ద్వితీయా - చతుర్థాహోరాత్రే అహన్యేవ - ఉత్తర

౨౪॥ చతుర్థేహని తద్విసృజ్య అన్యద్వస్త్రమాచార్యః పరిధాపయేత్, కుమారః పూర్వధృతవస్త్రం 'గురోర్వాసస్తే దదామి' త్యాచార్యాయ దద్యాత్ సూ॥ సప్తదశకృత్వోపన్యాచ్చతుర్థేఽహని గృహ్యతే। యస్యేతి గురుణా పూర్వం శివస్వామిమతేన తు॥ ఆచార్యః 'యస్య తే ప్రథమ వాస్యగ్ం హరామస్తం త్వా విశ్వే అవన్తు దేవాః - తం త్వా భ్రాతర స్సువృధో వర్ధమానమను జాయన్తాం బహవస్సుజాత' మితి తత్ప్రతి గృహ్ణీయాత్.

అత్రాయమనుశాసనీయ సఙ్గ్రహః. — దూరాదగ్నిస్థాలా పదేశస్తు తావద్దక్షిణతో వటుః। ఔపనాయనికే శేషే కర్మణ్యుత్తరతో వటుః॥ యావద్బ్రహ్మోపదేశస్తు తావత్సన్ధ్యాదికం చన। తతో మన్వాహ్నసన్ధ్యాది సర్వకర్మ సమాచరేత్॥ గురోర్వాసం తే దదామీ త్యుక్త్వా ఉపాస్య యథోదితమ్। గృహ్యతేనావతీమిమ క్త్వా పరోరజదా యగామితి॥ అనుపాకృతవేదస్య కర్తవ్యే బ్రహ్మయజ్ఞకే। వేదస్థానే తు గాయత్రీ గద్యతే ఒన్యత్సమంభవేత్॥ కార్ష్ణాంతర్ప్రణాంనిత్యముపేతేనవివీతినా। బద్ధాఞ్జలిభిరన్యైశ్చ కార్యాః పర్వాష్టమీషుచ॥ క్షౌర కర్మ నకుర్వీత చౌళాత్ప్రగవృత్తుత్రయే। ఊర్ధ్వం నయనాద్దూర్ధ్వ ముః పాకర్మవినాక్వచిత్॥ నైధే కర్మణి తత్పాత్రిప్తే నా దోషం సంశయోత్। సద్యః క్షౌరం ప్రకుర్వీత మాతా పిత్రోర్మృతే తథా॥

ఉపనయనేన సహ చౌల కరణ విధిః. — ఉపనయనేనసహ చౌలకరణే చౌలస్య ప్రధానత్వాత్ ప్రథమం చౌలః పశ్చాదుపన

యనపూర్వపక్షాహః, (ఆ॥గృ, ౧॥౨॥) ఇతి నియమాత్; వాసః - ఉపనయన కాలే యత్పరిధాపితం, తదాచార్యః : ఉత్తరయా - 'యస్య తే ప్రథమవాస్య, మిత్య నయా, నతు సావిత్రేణ; అత్ర విశేష విధేర్బలీయస్త్వాత్; నాత్ర ప్రతిగ్రహ మన్త్రః. ఉపదేశమతం తు 'దేవా వైవరుణమయాజయ'న్, ఇతి లిఙ్గానయజ్ఞేషు న ప్రతిగ్రహం విధిరితి వ్యాఖ్యాతః. పరిచ్ఛాన్యద్వాసః - కుమారం పరిధాప్యైవ కర్తవ్యమ్. ౧౧,౨౪

తత్కృత్వా పశ్చాదుపనయనాఙ్గవపనే అపాం సంసర్జనాదిసత్కృ త్వా చతుర్దిగ్వపనే కేశాభావే ఽపి ప్రతి మన్త్రం ప్రతిదిశం త్రీం స్త్రీన్ దర్భానేవచ్ఛిన్ద్యాత్. అత్రాయమనుసన్ధేయః - ప్రధానస్యా క్రియాయాంతు సాఙ్గాయాం త్రిః క్రియతే పునః । తదఙ్గస్య క్రియాయాంతు నావృత్తిర్నైవ తత్క్రియా ॥ చౌలోపనీతేతు సహక్రియేతే యదా తదా క్షౌరయుగ్మప్రసక్తౌ । చౌలే ప్రధానం క్షురకర్మ కార్య్య ముపానయనాఙ్గంతు విభావనీయమ్ ॥ అథనాపితేనోప్త కేశం సుస్నాతం ధృత కౌపీనం శుద్ధవస్త్రాచ్ఛన్నమాచాన్తం ధృతోర్ధ్వపుణ్డ్రం బద్ధశిఖ ము లఙ్కృతం కుమారమాచార్యో దర్భాసనే పూర్వవదుపవేశ్య - యజ్ఞోపవీతమన్త్రస్య + త్రయో వేదా ఇతి శ్రుతిః ॥ సర్షిచ్ఛన్దో దైవతం 'యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్ర' మితి మన్త్రం వాచయన్కుమారం యజ్ఞోపవీతం ధారయిత్వా ఽఽచామయేత్. ఉపవిశ్యాసనేదాగ్నేర్భే .... బ్రహ్మసూత్రం నిక్షిపేత్ ॥

అథాన్ధబధిరజడమూకానా ముపనయనక్రమః.— అత్ర బోధాయనః ।అథాన్ధబధిరజడమూకానా ముపనయనం వ్యాఖ్యాస్యామః పుణ్యనక్షత్రే బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వా ఽఽశిషో వాచయిత్వా కేశాన్ వ్యుప్య స్నాతం శుచివాససం బద్ధశిఖం యజ్ఞోపవీతం ధారయిత్వా ఽఽచమ్య్య ॥ దేవయజనముద్ధరయతి. అథ దేవయజనోల్లేఖప్రభృత్యగ్నిముఖాం త్కృత్వా యాజ్ఞీయ సమిధమాజ్యేనాక్త్వా తూష్ణీమభ్యాధాపయతి యథాలాభం తూష్ణీం వాసః పరిధాపయతి. తూష్ణీం మేఖలా మమన్త్రవద్గ్రన్థిం కరోతి తూష్ణీమజినం ప్రతిముఞ్చతీతి. ఇత్యుపనయనప్రయోగః

అథ పాలాశకర్మభాష్యం లిఖ్యతే.— కేచిత్సూత్రకృత్యాన్తరోప-సంహారేణ పలాశవృక్షసమీపే పాలాశకర్మ కుర్వతే సమానమ్ । అన్యేషాంచ సిద్ధనామానాంహి తార్థం పాలాశకర్మణో విధిరుచ్యతే । త్రీ త్వా

హాని ప్రత్యహమామభైక్షమాచరేత్। చతుర్థేఽహన్యన్నసంస్కారే
ణసహ ప్రాచీముదీచీం వా దిశముపనిష్క్రమ్య పూర్వేణోత్తరేణ వా
పలాశవృక్షం త్రీణ్యుదగపవర్గాణి స్థణ్డిలాని కల్పయిత్వా - తేషు య
థాక్రమం ప్రత్యఙ్ముఖః ప్రణవశ్రద్ధామేధాభ్యోఽర్ఘ్యపాద్యాచమన
స్నానవస్త్రగన్ధమాల్యధూపదీపబలీంశ్చ దత్త్వా; 'యశ్ఛన్దసామ్' ఇ
త్యనేన 'శ్రుతం మే గోపాయ' (తై॥ ఉ॥౧॥౪॥) ఇత్యన్తేన ప్రణవము
పతిష్ఠతే - 'శ్రద్ధయాగ్నిస్సమిధ్యతే' (తై॥ బ్రా॥ ౨॥౮॥౮॥) ఇతి సూక్తే
న శ్రద్ధాం ('మేధాం మే దేవస్సవితా' - 'మేధా దేవీ' తై॥ ఉ॥౪॥౪౧॥)
ఇత్యనువాకేన మేధాం। తతః పలాశమూలే దణ్డం విసృజ్య అన్యదణ్డ
మాదాయ అథాచార్యః పూర్వవాసఉదత్తేఽథ బలిశేషమాచార్యపు
రోగాన్బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్ - అథాచార్యేణ సహ గృహమాగచ్ఛేదితి।

అథోపాకర్మ. — శ్రావణ్యాం పౌర్ణమాస్యాం ప్రాతఃకాలే
మహోపగాపుస్నాత్వా ప్రాణానాయమ్య దేశకాలాదీననుసంధాయ.
తైష్యాం పౌర్ణమాస్యాం అధ్యాయోత్సర్జనాకరణ ప్రాయశ్చిత్తార్థం
అష్టోత్తరసహస్రం 'కామోఽకార్షీన్మన్యురకార్షీ' దితిమన్త్రజపం కరిష్యే
ఇతి సఙ్కల్ప్య తం మన్త్రం జపేయుః. అథ బ్రహ్మచారిణో [illegible]యే
యుః. అథాపరాహ్ణే స్నాత్వా ధౌతం పరిధాయ మాధ్యాహ్నికం
కృత్వా (శ్రద్ధినాయాస్తుయత్కృత్వా జపహోమప్రతిగ్రహమ్। సర్వం
తద్రాక్షసం విద్యాత్ దక్షిణాగ్రశాన్దర్భాన్ స్త్రః కురాః) దానవ్య -
పవిత్రపాణిః ప్రాఙ్ముఖ ఉపవిశ్య ప్రాణానాయమ్య శ్రావణ్యాం పౌర్ణమా
స్యామధ్యాయోపాకర్మ కరిష్యే, అధ్యాయముపాకరిష్యే ఇతి వా సఙ్క
ల్ప్య -(బ్రహ్మచారీ కటిసూత్రకౌపీనవస్త్రో వీతః (ఉపవీతోఽవటో నేకం
ద్వైతద్వైతరయోః స్మృతేరేకమేవ యుక్తీ ఽన్యాదక్షిణాస్త్ర స్త్రియః ॥
గృహస్థో యజ్ఞోపవీతే ద్వే త్రీణి వా ప్రత్యుపవీతం వస్త్రోత్తరీయం వా పున

పూర్వకం బిభృయాత్.) మౌంజ్యజిన దణ్డాన్నవాన్ తత్తన్మన్త్రేణ యథార్హం ధృత్వా పురాతనాన్ పరిత్యజ్య స్నాత్వా ద్విరాచమ్య - ఉద్గృహం పునః ప్రవిశ్య నివీతం కృత్వా ఉపవీతమఙ్గుష్ఠాభ్యాం పరిగృహ్య ప్రజాపతిం సోమ మథాగ్నిం విశ్వాన్ దేవాన్ యం చాన్యం హవ్యవాహం। విశ్వాన్దేవాన్ స్వయమ్భుం పునరేవ విశ్వాన్ తతో గణాన్తే సదసస్పతిం చ॥ ప్రజాపతిం సోమ మగ్నిం విశ్వాన్ దేవాన్ సాంహితీర్దేవతా యాజ్ఞికీర్వారుణీ బ్రహ్మాణం స్వయంభువం సదసస్పతిం చ వైతాన్ కాణ్డర్షీన్ ఋషితీర్థేన బ్రహ్మాణం బ్రహ్మతీర్థేన ప్రత్యేకం త్రిస్త్రిస్తిలాక్షత దక్షైస్త్రిస్త్రిస్తర్పయిత్వా ఆచమ్య శుక్లాన్ స్త్రాణ్ధారయేయుః. అథాచార్యో గృహం గత్వా, శ్రోత్రియాగారా దగ్నిమాహృత్య నిష్పన్నాధ్యయనే ప్రవేశనే। ననయూగచ్ఛన్నస్థే మాసికే ద్ధానుమ సికే। సీమన్తోన్నయనం శాలిస్థ సువనం పాణిస్వనాతథా। ఔపాసనాగ్నౌ వైతానికుర్యాదన్యాని లౌకికే॥ ప్రాణానాయమ్య - అగ్ని ప్రతిష్ఠాప్యాగ్ని ముఖాన్తే శిష్యై రన్వారబ్ధః 'ప్రజాపతయే కాణ్డఋషయే స్వాహా'. ఇత్యాదిభిర్నవభిర్హుత్వా - 'ఇషేత్వా' ఇత్యాదీన్ * చతురోనువాకానేవ శిష్యానధ్యాప్య. — హరిః ఓమ్॥ ఇషేత్వోర్జేత్వా వాయవస్థోపాయవస్థ దేవో వస్సవితా ప్రార్పయతు శ్రేష్ఠతమాయ కర్మణ ఆ

---

* చతురోనువాకానిత్యేవ నియమాదనువాకాన్తర వేదాన్తర సూత్రాన్తరాదివ్యవచ్ఛేదః, ప్రారబ్ధ స్వవేద సమాప్త్యనంతరమే వేదాన్తరాధ్యయనవిధానాత్; స్వవేదమనధీత్య శాఖాన్తరాధ్యయనే "యస్స్వశాఖాం పరిత్యజ్య పారక్యమధిగచ్ఛతి। శాఖారండస్సవిజ్ఞేయ స్సర్వకర్మబహిష్కృతః" ఇత్యుక్తపాపంశిష్యతే. "అతఊర్ధ్వంతుఛందాంసి శుక్లేతునియతఃపఠేత్। వేదాంగానిచసర్వాణి కృష్ణపక్షేతుసంపఠేత్" ఇతి మనునా, కాలభేదేనైవ అధ్యయనస్మరణాచ్చ అనువాక చతుష్క వ్యతిరిక్తాధ్యయనం చింత్యమ్. గ్రహణాధ్యయనే। బ్రహ్మచారిభిరాచార్యోచ్చారణానుచ్చారణంకర్తవ్యమ్. అధీతవేదాస్తుసర్వేసహాధీయీరన్నితివివేక ఇతికల్పభేదః పక్షే.

ప్యాయధ్వమఘ్నియా దేవభాగమూర్జస్వతీః పయస్వతీః ప్రజావతీరన-
మీవా అయక్ష్మా మా వస్తేన ఈశత మాఽఘశꣳసో రుద్రస్య
హేతిః పరి వో వృణక్తు ధ్రువా అస్మిన్గోపతౌ స్యాత బహ్వీర్యజ-
మానస్య పశూన్పాహి ॥ ౧ ॥ ఇషే త్రిచత్వారిꣳశత్ ॥ ౧ ॥

యజ్ఞస్య ఘోషదసి ప్రత్యుష్టꣳ రక్షః ప్రత్యుష్టా అరాత-
యః ప్రేయమగాద్ధిషణా బర్హిరచ్ఛ మనునా కృతా స్వధయా వి
తష్టా త ఆ వహన్తి కవయః పురస్తాద్దేవేభ్యో జుష్టమిహ బర్హిరా-
సదే దేవానాం పరిషూతమసి వర్షవృద్ధమసి దేవబర్హిర్మా త్వాఽన్వ-
గ్మా తిర్యక్పర్వ తే రాధ్యాసమాచ్ఛేత్తా తే మా రిషం దేవబర్హిః
శ్శతవల్శం వి రోహ సహస్రవల్శాః ॥ ౨ ॥ వి వయꣳ రుహేమ
పృథివ్యాః సంపృచః పాహి సుసంభృతా త్వా సం భరామ్యదిత్యై
రాస్నాఽసీన్ద్రాణ్యై సన్నహనం పూషా తే గ్రన్థిం గ్రథ్నాతు స తే
మాఽఽస్థాదిన్ద్రస్య త్వా బాహుభ్యాముద్యచ్ఛే బృహస్పతేర్మూ- —
ర్ధ్నా హరామ్యుర్వన్తరిక్షమన్విహి దేవంగమమసి ॥ ౩ ॥ సహస్ర-
వల్శా అష్టాత్రిꣳశచ్చ ॥ ౨ ॥

శున్ధధ్వం దైవ్యాయ కర్మణే దేవయజ్యాయై మాతరిశ్వనో
ఘర్మోఽసి ద్యౌరసి పృథివ్యసి విశ్వధాయా అసి పరమేణ ధామ్నా
దృꣳహస్వ మా హ్వార్వసూనాం పవిత్రమసి శతధారం వసూనాం
పవిత్రమసి సహస్రధారꣳ హుతస్తోకో హుతో ద్రప్సోఽగ్నయే
బృహతే నాకాయ స్వాహా ద్యావాపృథివీభ్యాꣳ సా విశ్వాయుస్సా
విశ్వవ్యచాస్సా విశ్వకర్మా సం పృచ్యధ్వమృతావరీరూర్మిణీర్మధుమత్తమా
మన్ద్రా ధనస్య సాతయే సోమేన త్వాఽఽతనచ్మీన్ద్రాయ దధి విష్ణో
హవ్యꣳ రక్షస్వ ॥ ౪ ॥ సోమేనాష్టౌ చ ॥ ౩ ॥

కర్మణే వాం దేవేభ్యశ్శకేయం వేషాయ త్వా ప్రత్యుష్టꣳ
రక్షః ప్రత్యుష్టా అరాతయో ధూరసి ధూర్వ ధూర్వన్తం ధూర్వతం

యో ఽస్మాన్ ధూర్వతి తం ధూర్వ యం వయం ధూర్వామ స్త్వం
దేవానామసి సస్నితమం పప్రితమం జుష్టతమం వహ్నితమం దేవహూ-
తమమహ్రుతమసి హవిర్ధానం దృగ్ంహస్వ మా హ్వార్మిత్రస్య త్వా
చక్షుషా ప్రేక్షే మా భేర్మా సంవిక్థా మా త్వా ॥౫॥ హిగ్ంసిష-
మురువాతాయ దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే ఽశ్వినో ర్బాహుభ్యాం
పూష్ణో హస్తాభ్యామగ్నయే జుష్టం నిర్వపామ్యగ్నీషోమాభ్యామిదం
దేవానామిదము నస్సహ స్ఫాత్యై త్వా నారాత్యై సువరభి విఖ్యేషం
వైశ్వానరం జ్యోతిర్దృగ్ంహన్తాం దుర్యా ద్యావాపృథివ్యో రుర్వన్త-
రిక్షమన్విహ్యాదిత్యాస్త్వోపస్థే సాదయామ్యగ్నే హవ్యగ్ం రక్షస్వ ॥
౬ ॥ మా త్వా షట్చత్వారిగ్ంశచ్చ ॥ ౮ ॥

జయాద్యగ్న్యుపస్థానాంతం కుర్యాత్. అభ్యుదయ సంపూర్త్యాహం
చాత్ర కర్తవ్యమ్, పరేద్యుర్మహానద్యాం తత్సంబంధిని వా జలే స్నా
త్వా మిథ్యాధీత ప్రాయశ్చిత్తార్థం సావిత్ర్యా-సమిత్సహస్ర మాధా
స్యామీతి సఙ్కల్ప్య అగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య పరిస్తీర్య పరిషిచ్య- ప్రణవ
వ్యాహృతి పూర్వయా సావిత్ర్యా ఆజ్యాభ్యక్తాం సమిత్సహస్ర మేకై
కశ ఆధాయ (నాత్ర హోమానుధర్మస్సామాన్యహోమః) పరిషిచ్యాగ్నే
నయేత్యగ్ని ముపతిష్ఠేత్। అథవా నాతిప్రసహస్రకృత్వో జపిష్యా
మీతి సంకల్ప్య ప్రణవాదీనామృష్యాది పూర్వకం ప్రాణాయామత్ర
యాది కృత్వా సప్తవ్యాహృతి పూర్వకాం గాయత్రీం, [illegible] దశ
వారం జపిత్వా ఆయాత్విత్యాద్యావాహనాది పూర్వకం సహస్రం జపి
త్వా త్రిః ప్రాణానాయమ్య గాయత్రీమభివాద్యోత్తమే శిఖరే దేవీ
త్యుద్వాసయేత్.

అత్రాయమనుసంధేయః ప్రమాణసంగ్రహః. — ఉపాకర్మణి
సంధార్య ముపవీతాదికం నవమ్। అనవం వా నవం వాపి పురాణమ
పాకృజేత్॥ మౌంజీయజ్ఞోపవీతాదీన్నవానేవతు ధారయేత్। కటి

సూత్రేణసంస్పృశ్యైన వసనస్త్రముపాకృతౌ॥ ఉపాకర్మోత్సర్జనయోస్సని
ష్య ఆచార్యప్లుత్రాన్నుహోపగాప్పు। సంతర్ప్య వార్యంజలిభిస్సమీంస్త్రా నే
భ్యస్తుహోష్యకాన్ పదపస్పతీంచ॥ ప్రజాపతిముఖాన్ దేవాన్ నైకైకం త్రి
స్త్రిలోచకమ్। ఉద్ధృత్యాతర్పణం కుర్యాచ్ఛ్రావణ్యాం తైత్తిరీయకాః॥
ణైంద్ర్వగ్నివిశ్వాంశ్చ విమత్సూర్యముఖ్యాభ స్మృత్వా ముఖాం తేసదసస్పతిం
చ। ఆద్యానువాకాంశ్చతుర్ధావరాధ్యా వనీయ తైత్త్రితతో జయాదీన్॥
కః-ప్రజాపతిః, ఇందు-సోమః, కేవలైస్తణ్డులైర్దేవాన్ సఘృతైస్సలిలైర్ఋ
షీః పిత్రూన్ సాక్షాత్తిలైః కేవ తర్పయేద్ద్విజసత్తమః॥ గన్ధపుష్పాక్షతతిలై
స్సార్ధం తర్పణముత్తమమ్। మానుషేష్వం యోనుక్తం మైథునే ప్రష్ఠ
భాగికమ్॥ తర్పణేఽఙ్గుష్ఠయోపుక్తం నివీతం త్రివిధం స్మృతమ్॥ పూర్వా
శాభిముఖో దేవా నుత్తరాభిముఖస్త్వృషీన్। పిత్రూంస్తు దక్షిణాస్యస్తు
జలమధ్యేతు తర్పయేత్॥ ఇత్యుపాకర్మ ప్రయోగః.

వ్రతారమ్భః. — కాణ్డానాం సజీర్ణత్వేన కాణ్డోపకరణ
కాణ్డోత్సర్జనాదామభావేపి యదాకదా విదుత్తరాయణేవివాహాత్ప్రాక్
వ్రతాని ఉత్సర్జనాన్తాని కుర్యాత్. బ్రహ్మచారీ, నమస్సదస ఇతి సద
స్యాన్ ప్రణమ్య స్వామినః భవత్... స్వీకృత్య మమ బ్రహ్మచర్యవ్ర
తలోప ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వం యోగ్యతాసిద్ధిమనుగృహాణేతి ప్రార్థన
యిత్వా - భో భో స్వామినః కమలారమణచరణారవిన్ద సంతత పరి
చరణ ధురీణా, స్తదేకాంత సిద్ధాన్తినః, విదిత సకలవైద్యధర్మ హాసాశ్చ
నిఖిల విద్వన్మండలీ మండనాయమానాః, బహూకృత పరగుణలేశాః,
అవాఘ్రాత నిఖిలావద్యగంధాః, సంతతనిగమాంత యుగళోదంతదాం
తాంతః కరణాః, సౌశీల్య వాత్సల్య కారున్యాది పరిపూర్ణాః, ప్రచండ
పాషండషండ పాండిత్యధిక్కారీకృత నిజవచన గుణవిస్తారాస్సభాస్తా
రా భవంతశ్శృణ్వంతు ప్రశ్రయశాలినీ మిమాం విజ్ఞాపనామ్.
అస్మాపాణినీషు శ్రీనివాస నామా వేదవ్రత మారభమాణ,

“ఉపవాసో వ్రతంచైవ స్నానంతీర్థం తపఃఫలమ్ । విప్రైస్సంపాదితం తస్య సమ్పన్నం తస్య సర్వం భవేత్ ॥” ఇతి భగవతామనుజ్ఞావలంబనేనైవాత్మనస్సో త్సర్జన ప్రాజాపత్యాది వ్రతచతుష్టయ సమ్పత్తిమభిలషన్ తత్కారణ యోగ్యతాసిద్ధయే “బ్రాహ్మణా జంగమం తీర్థం నిర్మలం సార్వకామికమ్ । తేషాం వాక్యోదకేనైవ శుద్ధ్యంతి మలినా జనాః ॥” ఇతి భగవతాం వచన బలేనైవ స్వనైర్మల్యమాశంసమానస్య బ్రహ్మచర్య గ్రహణ సమయ మారభ్యాద్యపర్యంతం యే ధర్మా బ్రహ్మచారిణమధికృత్య విహితా స్సముచితోపవీత వాసో మేఖలాజిన దండధారణ శౌచాచమన స్నాన సంధ్యావందన జపనియమాగ్నీంధన దేవతారాధన భైక్షాచరణ గురు వరణ పరిచరణ మహాభివాదన స్వనియమ స్వాధ్యాయాదయస్తేషు వ్యస్తానాం సమస్తానాం వా ఉపకరణాంగ ప్రధాన వైకల్యాదిభిర్యేచ తమ ధికృత్య నిందితాస్తాంబూల మధు మాంసాది భక్షణ గంధానులేపన ప్రాణిహింసా పాదుకాచ్ఛత్రధారణ నృత్తగీతవాదన శ్లీలభాషణ ద్యూ తాసక్తి సవర్ణావర్ణాగమన సాకూతవీక్షణ భాషణ రేతస్స్ఖలనాదిభిస్సన భావితైనసా మమ నోదాయ మహర్షివర్య విహితాస్సాభ్యాసాః ప్రా జాపత్య సాంతపన కృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్ర పరాకాదయస్తేషాం ప్రత్యామ్నా యతయా స్వశక్త్యనుపపన్నా ఇమాం సౌవర్ణీం దక్షిణామంగీకృత్య తా మేతాం ప్రతిపదోక్త ప్రాయశ్చిత్తానుష్ఠాన ఫలసమ్పాదకయా సాంగా నుష్ఠిత పుష్కల నిష్కృతిభిః పవిత్రిత బాహ్యాభ్యంతరస్సోత్సర్జన ప్రా జాపత్యాది వ్రతచతుష్టయాధికారీ భూయాదితి భవంతో మహాంతోఽ నుగృహ్ణన్తు. త్రైరనుజ్ఞాతః ప్రాణానాయమ్య శ్రీగోవింద ఇత్యాది + భగ వత్ప్రీత్యర్థం గోత్రస్య శర్మణో మమ ఉపనయన ప్రభృతి ఏతత్క్షణ పర్యంతం బ్రహ్మచర్య వ్రతలోప * ప్రాయశ్చిత్తార్థం ప్రాజాపత్య కృ

* అకృత్వా భైక్షచరణమసమిధ్య చ పావకమ్ । అనాతురస్సప్తరాత్రమవకీ ర్ణి వ్రతం చరేత్ ॥ సప్తరాత్రం స్నాన సంధ్యోపాసన స్వాధ్యాయ సమిద్ధోమ భైక్ష

ధారిణి హిరణ్యరూపేణ కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య హిరణ్యం గృహీత్వా 'హిరణ్యగర్భ+' ప్రయచ్ఛను' ఇత్యుక్త్వా, ఇమాని హిరణ్యాని మమ బ్రహ్మచర్యవ్రతలోప ప్రాయశ్చిత్తార్థం ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రరూపాణి నానాగోత్రేభ్యః శ్రీవైష్ణవేభ్యః సంప్రదదే న మమ ఇతి సాక్షతం జలం భూమౌ నిక్షిప్య బ్రాహ్మణేభ్యో దత్వా సదస్యాన్ ప్రణమ్య మయా నుష్ఠితం మమ బ్రహ్మచర్యవ్రతలోప ప్రాయశ్చిత్తం యథా శాస్త్రమనుష్ఠితమస్త్వితి భవన్తో బ్రువన్తు ఇతి ప్రార్థ్య తథాస్తు యథాశాస్త్రనుష్ఠితమస్త్వితి తైరనుజ్ఞాతః వ్రతాంగం ఉప్తకేశం స్నాతం శిష్యం దక్షిణత ఉపవేశ్య,

అథ ప్రాజాపత్యాది వ్రతసమానతన్త్రప్రయోగః.

ఆవసోన్ద్వాహా ఆఙ్గేవాహ్యాచార్యస్స్వయమేవవా। ఏకతన్త్రేణ వా కుర్యాదేతద్వ్రతచతుష్టయమ్॥ ఏకతన్త్రేణ హోతా హూ ఋషీణాం తర్పణాదికమ్। ఏకతన్త్రప్రయోగస్య పక్షం వక్ష్యామహే స్ఫుటమ్॥ ప్రాజాపత్యాది సంకల్ప్య తదా యేత్తాన్యపీష్ట్వా ప్రమాలే। ప్రజాపతయ ఇత్యేకం షట్ప్రజాపతిసూక్తకమ్॥ సోమాయ సోమో ధేనుం చాప్యథాగ్నే గ్నేనయేతిచ। విశ్వేచ ఆనో విశ్వేచ హుత్వోపనిషదాదికమ్॥ హుత్వాస్విష్టకృతస్థానే సదసస్పతిమిత్యృచా। వటుస్తత్ర త్రిష్ఠేత ప్రాజాపత్యమితి బ్రువన్॥ అగ్న ఆదిచతుర్భిస్తు దేవతా ఉపతిష్ఠతే। మదన్తీస్పర్శనం కుర్యాన్న మోవాచాదికం పఠేత్॥ పృథివ్యాదైస్సమిద్భిస్తు సమిదాధానమాచరేత్, దేవతోపస్థితిశ్చైవ సౌమ్య వ్రతమితి బ్రువన్॥ యుంజతే సవితాద్వేచ తృతీయాగ్నే రుస్థితిః।

చర్యాపానే మేఖలాజినోపవీతదండ ధారణాది బ్రహ్మచర్య వర్జనేచ పాదకృచ్ఛ్రమితి మను వైఖానసాదిభిః ప్రాయశ్చిత్త స్మరణాత్॥ "యాం యాం వేదవిదో బ్రూయుః త్రయోపేయనస్సునిష్కృతిం। సా తేషాం పావనాయస్యాత్ పవిత్రం విదుషాం హి వాక్"॥ ఇతి ధర్మశాస్త్రవిద్భిశ్శిష్టైరనుశిష్టం ప్రాయశ్చిత్తం కర్తవ్యమ్.

జయాదీంశ్చ తతో హుత్వా మదన్తీమప్యుపస్పృశేత్ ॥ శంనోనువాక పఠనం తత్ప్రాస్యర్మీలనాదికమ్ । గురోర్వసన దానాన్తం వ్రతానామేక తన్త్రతా ॥

ప్రథమం వటుస్సమిదాధానం కృత్వా తతః పూర్వోక్తక్రమేణ బ్రహ్మచర్యవ్రతలోప ప్రాయశ్చిత్తంచ కృత్వా ఉప్తకేశస్స్నాతో ధృతోర్ధ్వపుణ్డ్రో గురోర్దక్షిణతో ప్రాఙ్ముఖో వటురాసీత. అథాచార్యః - నమస్సదస ఇతి సదస్యాన్ప్రణమ్య యథాశక్తి దక్షిణాం దత్వా గోత్రం శర్మాణ మిమం మాణవకం ప్రాజాపత్యసౌమ్య ఆగ్నేయ వైశ్వదేవ వ్రత తదుత్సర్జనైశ్చ సంస్కర్తుం యోగ్యతాసిద్ధి మనుగృహాణేతి ప్రార్థ్య తథాస్త్విత్యనుజ్ఞాతః ఉపవిశ్య విష్వక్సేనం సంపూజ్య ప్రాణానాయమ్య - శ్రీ గోవిందేత్యాది * భగవత్ప్రీత్యర్థం గోత్రం శర్మాణమిమం మాణవకం ప్రాజాపత్య సౌమ్యఆగ్నేయ వైశ్వదేవవ్రతాఖ్యైః కర్మభి స్సమాన తన్త్రేణ కర్మణా సంస్కరిష్యామీతి సంకల్ప్య - కృత ప్రాణాయామం వటుం ప్రాజాపత్య సౌమ్య ఆగ్నేయ వైశ్వదేవవ్రతాని సమాన తన్త్రేణాచరిష్యామీతి వాచయిత్వా మౌఞ్జీ దండోపవీతాని వాసఃకృష్ణాజినం తథా । పూర్వోక్తోపయుక్తాన్యుత్సృజ్య ధారయేయుర్నవానీతే వ్రతే ॥ ఉపాకర్మవ దుపవీతాదీని నవాని ప్రత్యేకం మన్త్రవద్ధృత్వా - స్నాత్వా ద్విరాచమ్య ఉదఙ్ముఖోఽప్సు ప్రవిశ్య నివీతీ; ప్రజాపతిం కాండఋషిం తర్పయామి, సోమం కాండఋషింతర్పయామి, అగ్నింకాండఋషింతర్పయామి. విశ్వాన్దేవాన్ కాండఋషీం తర్పయామి, సాంహితీర్దేవతా ఉపనిషదస్తర్పయామి, యాజ్ఞికీర్దేవతా ఉపనిషదస్తర్పయామి, వారుణీర్దేవతా ఉపనిషదస్తర్పయామి, బ్రహ్మాణగ్ం స్వయంభువం తర్పయామి, సదసస్పతిం తర్పయామి ఇత్యేకైకం త్రిస్త్రిస్తిలాక్షతోదకైః ఋషితీర్థేన తర్ప

---

* ఈదృశ ప్రకరణే సర్వత్ర “భగవత్కైంకర్యరూప” మితిచానుసన్ధేయమ్.

యిత్వాఽఽచమ్య కాపీసంధృత్వా ధృతోర్ధ్వపుండ్రః పూర్వవదుపవిశేత్.

అగ్నిప్రతిష్ఠాదిపాత్రసాదనాంతే "సామేవ్యేతుపాత్రాణిసయుజ్య పశ్చాదాదుమ్బరీయాస్సమిధశ్చతస్రః । పూర్ణోదకుమ్భంచ శిరః । పవే వ్యనం వాసః ప్రయుంజ్యాత్సమకాలమేవ" ఇత్యుక్తక్రమేణ చతస్ర ఔదుమ్బరీ స్సమిధ ఉదకుంభం నవ వస్త్రంచ సాదయిత్వా - ఇథా చార్యే ఽగ్నే రుపసమాధానాద్యగ్నిముఖాంతే ఽన్వారబ్ధే పతిరిః; ఓం ప్రజాపతయే కాండఋషయే స్వాహా - ప్రజాపతయే కాండఋషయ ఇదం; ప్రజాపతే న త్వదేతాన్యన్యః - విశ్వా జాతాని పరి తా బభూవ - యత్కామాస్తే జుహుమస్తన్నో అస్తు - వయగ్గ్ స్యామ పతయో రయీణాగ్ం స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం; రయీణాం పతిం యజతం బృహన్తమ్ అస్మిన్భరే నృతమం వాజసాతౌ - ప్రజాపతిం ప్రథమజామృతస్య - యజామ దేవమధి నో బ్రవీతు స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం; ప్రజాపతే త్వం నిధిపాః పురాణః - దేవానాం పితా జనితా ప్రజానామ్ - పతిర్విశ్వస్య జగతః పరస్పాః - హవిర్నో దేవ విహవే జుషస్వ స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం; తవేమే లోకాః ప్రదిశో దిశశ్చ - పరావతో నివత ఉద్వతశ్చ - ప్రజాపతే విశ్వసృ జ్జీవధన్య ఇదం నో దేవ - ప్రతిహర్య హవ్యం స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇద ; ప్రజాపతిం ప్రథమం యజ్ఞియానామ్ - దేవానామగ్రే యజతం యజధ్వమ్ - స నో దదాతు ద్రవిణగ్ం సువీర్యమ్ - రాయస్పోషం విష్యతు నాభిమస్మే స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం; యో రాయ ఈశే శతదాయ ఉక్థ్యః - యః పశూనాగ్ం రక్షితా విష్ఠితానామ్ - ప్రజాపతిః ప్రథమజా ఋతస్య - సహస్రధామా జుషతాగ్ం హవిర్నః స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం.

సోమాయ కాండఋషయే స్వాహా - సోమాయ కాండఋషయ ఇదం; సోమో ధేనుం + సోమో దదాశద స్మై స్వాహా - సోమాయేద

అషాఢం యుత్సు పృతనాసు పప్రిమ్ - సువర్షామప్స్వాం వృజనస్య గోపామ్ - భరేషుజాగ్ం సుక్షితిగ్ం సుశ్రవసమ్ - జయన్తం త్వామను మదేమ సోమ స్వాహా - సోమాయేదం; త్వగ్ం సోమ క్రతుభిస్సుక్రతుర్భూః - త్వం దక్షైస్సుదక్షో విశ్వవేదాః - త్వం వృషా వృషత్వేభిర్మహిత్వా - ద్యుమ్నేభిర్ద్యుమ్న్యభవో నృచక్షాః స్వాహా - సోమాయేదం - యా తే ధామాని హవిషా యజన్తి - తా తే విశ్వా పరిభూరస్తు యజ్ఞమ్ - గయస్ఫానః ప్రతరణ స్సువీరో వీరహా - ప్రచరా సోమ దుర్యాన్ స్వాహా - సోమాయేదం; త్వమిమా ఓషధీస్సోమ విశ్వాః - త్వమపో అజనయస్త్వం గాః - త్వమాతతన్థోర్వన్తరిక్షమ్ - త్వం జ్యోతిషా వితమో వవర్థ స్వాహా - సోమాయేదం; యా తే ధామాని దివి యా పృథివ్యామ్ - యా పర్వతేష్వోషధీష్వప్సు - తేభిర్నో విశ్వైస్సుమనా అహేడన్ - రాజన్థ్సోమ ప్రతి హవ్యా గృభాయ స్వాహా - సోమాయేదం.

అగ్నయే కాండఋషయే స్వాహా - అగ్నయే కాండఋషయ ఇదం; అగ్నే నయ + విధేమ స్వాహా - అగ్నయ ఇదం; ప్రవశ్శుక్రాయ భానవే భరధ్వమ్ - హవ్యం మతించాగ్నయే సుపూతమ్ - యో దైవ్యాని మానుషా జనూగ్ంషి - అన్తర్విశ్వాని విద్మనా జిగాతి స్వాహా - అగ్నయ ఇదం; అచ్ఛాగిరో మతయో దేవయన్తీః - అగ్నిం యన్తి ద్రవిణం భిక్షమాణాః - సుసందృశగ్ం సుప్రతీకగ్ం స్వంచమ్ - హవ్యవాహమరతిం మానుషాణాం స్వాహా - అగ్నయ ఇదం; అగ్నే త్వమస్మద్యుయోధ్యమీవాః - అనగ్నిత్రా అభ్యమన్త కృష్టీః - పునరస్మభ్యగ్ం సువితాయ దేవ - క్షాం విశ్వేభి రజరేభిర్యజత్ర స్వాహా అగ్నయ ఇదం; అగ్నే త్వం పారయా + తనయాయ శంయోస్స్వాహా అగ్నయ ఇదం; ప్రస్తారవో మనసా వచ్యమానాః - దేవద్రీచీం నయథ దేవయన్తః - దక్షిణావాడ్వాజినీ ప్రాచ్యేతి - హవిర్భరన్త్యగ్నయే

ఘృతాచీ స్వాహా - అగ్నయ ఇదం

విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః కాండఋషిభ్య స్స్వాహా - విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః కాండఋషిభ్య ఇదం; ఆనో విశ్వే అస్క్రా గమన్తు దేవాః - మిత్రో అర్యమా వరుణ స్సజోషాః - భువన్యథానో విశ్వే వృధాసః - కరన్సుషాహా విథురన్నశవ స్స్వాహా - విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం; శన్నో దేవా విశ్వదేవా భవన్తు - శగ్ం సరస్వతీ సహధీభిరస్తు - శమభిషాచ శ్శమురాతిషాచః - శన్నోదివ్యాః పార్థివా శ్శన్నో అప్యా స్స్వాహా - విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం; యే సవితు స్సత్యసవస్య విశ్వే - మిత్రస్య వ్రతే వరుణస్య దేవాః - తే సౌభగం వీరవద్గోమదప్నః - దధాతన ద్రవిణం చిత్రమస్మే స్వాహా - విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం; అగ్నే యాహి దూత్యం వారిషేణ్యః - దేవాగ్ం అచ్ఛా బ్రహ్మకృతా గణేన - సరస్వతీం మరుతో అశ్వినాపః - యక్షి దేవాన్రత్న ధేయాయవిశ్వాన్ స్వాహా - విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం; ద్యౌః పితః పృథివి మాతరధ్రుక్ - అగ్నే భ్రాతర్వసవో మృడతా నః - విశ్వ ఆదిత్యా అదితే సజోషాః - అస్మభ్యగ్ం శర్మ బహులం వియన్త స్వాహా - విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం; విశ్వే దేవాశ్శృణుతేమగ్ం హవం మే - యే అన్తరిక్షే య ఉప ద్యవిష్ఠ - యే అగ్నిజిహ్వా ఉత వా యజత్రాః - ఆసద్యాస్మిన్బర్హిషి మాదయధ్వగ్ం స్వాహా - విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం.

సాంహితీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య స్స్వాహా - సాంహితీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య ఇదం; యాజ్ఞికీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య స్స్వాహా - యాజ్ఞికీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య ఇదం; వారుణీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య స్స్వాహా - వారుణీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య ఇదం; బ్రహ్మణే స్వయంభువే స్వాహా - బ్రహ్మణే స్వయంభువ ఇదం; సదసస్పతి మద్భుతం ప్రియమిన్ద్రస్య కామ్యమ్ - సనిం మేధా మయాసిషగ్ం స్వాహా - సదసస్పతయ ఇదం.

మాణవక ఉత్థాయ "అగ్నే వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః- ప్రాజాపత్యం వ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మే రాధ్యతామ్ — వాయో వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ప్రాజాపత్యం వ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మే రాధ్యతామ్ - ఆదిత్య వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః- ప్రాజాపత్యం వ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మే రాధ్యతామ్ - వ్రతానాం వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ప్రాజాపత్యం వ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మే రాధ్యతామ్" తత శ్శిష్యోఽగ్నేః పురస్తాద్ధాన్యే పరిస్థాపితం సోదకం సకూర్చం వస్త్రవేష్టితం కుంభముపస్పృశ్య కలశారాధనం కృత్వా ॥ సోమసూక్తనిష త్సదసస్పతిం తన్త్రవజ్జపాయా త్సలిలం నమః ॥ "నమో వాచే యా చోదితా యా చానుదితా తస్యై వాచే నమో నమో వాచే నమో వాచస్పతయే నమ ఋషిభ్యో మన్త్రకృద్భ్యో మన్త్రపతిభ్యో మామామృషయో మన్త్రకృతో మన్త్రపతయః పరాదుర్మాహమృషీన్మన్త్రకృతో మన్త్రపతీన్పరాదాం వైశ్వదేవీం వాచముద్యాసగ్ం శివామదస్తాం జుష్టాం దేవేభ్య శ్శర్మమేద్యౌశ్శర్మ పృథివీ శర్మ విశ్వమిదం జగత్ । శర్మ చన్ద్రశ్చ సూర్యశ్చ శర్మ బ్రహ్మప్రజాపతీ । భూతం వదిష్యే భువనం వదిష్యే తేజో వదిష్యే యశో వదిష్యే తపో వదిష్యే బ్రహ్మ వదిష్యే సత్యం వదిష్యే తస్మా అహమిద ముపస్తరణ ముపస్తృణ ఉపస్తరణం మే ప్రజాయై పశూనాం భూయాదుపస్తరణమహం ప్రజాయై పశూనాం భూయాసం ప్రాణాపానౌ మృత్యోర్మాపాతం ప్రాణాపానౌ మా మా హాసిష్టం మధు మనిష్యే మధు జనిష్యే మధు వక్ష్యామి మధు వదిష్యామి మధుమతీం దేవేభ్యో వాచముద్యాసగ్ం శుశ్రూషేణ్యాం మనుష్యేభ్యస్తం మా దేవా అవన్తు శోభాయై పితరోఽనుమదన్తు ॥ ఓం శాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిః" ఇత్యనువాకం జపిత్వా ॥ అగ్నేః పశ్చాత్తిష్ఠన్ "శుక్రియే సమిధోఽగ్న ఇతి ప్రతి యుంజతే సవిత్రా జయవారిశత్ ॥' పృథివీసమి దన్తరిక్షగ్ంసమి ద్ద్యౌస్సమి త్త్వా

జాపత్యామేనమిదసీతిచతుర్భిః అమూలాగ్రం ఆజ్యాభ్యక్తాశ్శ్వేతప్రసూ దుమ్బరిస్సమిధో గ్నావాదధాతి. "పృథివీసమిత్ । తామగ్నిస్సమిన్ద్ధే । సాఽగ్నిగ్ంసమిన్ద్ధే । తామహగ్ంసమిన్ద్ధే । సామాఽసమిద్ధా । ఆయుషా తేజసా । వర్చసా । శ్రియా । యశసా । బ్రహ్మవర్చసేన । అన్నాద్యేనసమిన్తాగ్ం స్వాహా - పృథివ్యా ఇదం; అన్తరిక్షగ్ంసమిత్ । తాంవాయుస్సమిన్ద్ధే । సావా యుగ్ం సమిన్ద్ధే । తామహగ్ం సమిన్ద్ధే । సామాఽసమిద్ధా । ఆయుషా తేజసా । వర్చసా । శ్రియా । యశసా । బ్రహ్మవర్చసేన । అన్నాద్యేన సమిన్తాగ్ం స్వాహా - అన్తరిక్షాయేదం; ద్యౌస్సమిత్ । తామాదిత్య స్సమిన్ద్ధే । సాదిత్యగ్ం సమిన్ద్ధే । తామహగ్ం సమిన్ద్ధే । సామాఽసమి ద్ధా । ఆయుషా తేజసా । వర్చసా । శ్రియా । యశసా । బ్రహ్మవర్చసేన- అన్నాద్యేన సమిన్తాగ్ం స్వాహా - దివ ఇదం: ప్రాజాపత్యామేనమిద సి సవత్సక్షయణీ । భాగ్రిత్వ్యహామే ఽసి స్వాహా - ప్రజాపతయ ఇదం.

అగ్నే వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - సౌమ్యవ్రతం చరిష్యామి- తచ్ఛకేయం తన్మేరాధ్యతామ్ - వాయో వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః- సౌమ్యవ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మేరాధ్యతామ్ - ఆదిత్య వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః -సౌమ్యవ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మేరాధ్యతామ్ - వ్రతానాం వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - సౌమ్య వ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మేరాధ్యతామ్" ఇత్యుపతిష్ఠేత్ ॥

అథాచార్యః 'యుంజతేమన' ఇత్యాదీనాం 'దేవాన్వై సత్రమా సతే' త్యాదీనాం చానువాకానాం ప్రథమపదాని 'యుంజతేనవితే' తి పదద్వయం వా శిష్యం వాచయిత్వా.

తత్ప్రకారః: యుంజతే, స్పృష్టః, బృహస్పతిః, బృహస్పతిః, దశ, అపశ్యం, దేవస్య, సముద్రాయ, ఇషే, ఘర్మ, మహీనాం, అ స్మాకం, యాః, ప్రాణాయ, పూష్ణే, ఉత్, యాః, అగ్నిః, భూః, భూః, యాః, స్నక్, ఘృతి, ఉగ్రః, అహోరాత్రే, ఖట్, నిగాః,

అస్పృష్టముఖః, యత్, యక్, దీర్ఘముఖ, ఇత్యాల్, యత్, ప్రసార్య, అభిరిణా, అబ్రహ్మణా, ఉత్, ఘాః, పృథివీ, శం, దేవాః, ప్రావిత్రం: పరిశ్రితే, బ్రహ్మణా, అగ్నిః, శిరః, దేవస్య, విశ్వా, ఘర్మ, ప్రజాపతిం, ప్రజాపతిః, సవితా.

యుంజతే సవితేతి పదద్వయం నా వాచయిత్వా - కేచిదత్ర 'యుంజతే - సవితా' ఇత్యనువాకద్వయమేన జపంతి. తత్ప్రకారస్తు.

"యుంజతే మన ఉత యుంజతే ధియః । విప్రా విప్రస్య బృహతో విపశ్చితః । విహోత్రాదధే వయునావిదేక ఇత్ । మహీ దేవస్య సవితుః పరిష్టుతిః । దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే । అశ్వినోర్బాహుభ్యామ్ । పూష్ణో హస్తాభ్యామాదదే । అభ్రిరసి నారిః । అధ్వరకృద్దేవేభ్యః । ఉత్తిష్ఠ బ్రహ్మణస్పతే ‖౧‖ దేవయన్తస్త్వేమహే । ఉప ప్రయన్తు మరుత స్సుదానవః । ఇన్ద్ర ప్రాశూర్భవా సచా । ప్రైతు బ్రహ్మణస్పతిః । ప్ర దేవ్యేతు సూనృతా । అచ్ఛా వీరం నర్యం పఙ్క్తిరాధసమ్ । దేవా యజ్ఞం నయన్తు నః । దేవీ ద్యావాపృథివీ అను మే మగ్ంసాథామ్ । ఋధ్యాసమద్య । మఖస్య శిరః ‖౨‖ మఖాయ త్వా । మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే । ఇయత్యగ్ర ఆసీః । ఋధ్యాసమద్య । మఖస్య శిరః । మఖాయ త్వా । మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే । దేవీర్వమ్రీరస్య భూతస్య ప్రథమజా ఋతావరీః । ఋధ్యాసమద్య । మఖస్య శిరః ‖౩‖ మఖాయ త్వా । మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే । ఇన్ద్రస్యౌజోఽసి । ఋధ్యాసమద్య । మఖస్య శిరః । మఖాయ త్వా । మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే । అగ్నిజా అసి ప్రజాపతే రేతః । ఋధ్యాసమద్య । మఖస్య శిరః ‖౪‖ మఖాయ త్వా । మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే । ఆయుర్ధేహి ప్రాణం ధేహి । అపానం ధేహి వ్యానం ధేహి । చక్షుర్ధేహి శ్రోత్రం ధేహి । మనో ధేహి వాచం ధేహి । ఆత్మానం ధేహి ప్రతిష్ఠాం ధేహి । మాం ధేహి మయి ధేహి । మధు త్వా మధులా కరోతు । మఖస్య శిరోఽసి ‖౫‖

యజ్ఞస్య పదే స్థః । గాయత్రేణ త్వా ఛన్దసా కరోమి । త్రైష్టుభేన త్వా ఛన్దసా కరోమి । జాగతేన త్వా ఛన్దసా కరోమి । మఖస్య రాస్నాఽసి । అదితిస్తే బిలం గృహ్ణాతు పాఙ్క్తేన ఛన్దసా । సూర్యస్య హరసా శ్రాయ । మఖోఽసి ॥ ౬ ॥ ఆర ॥ ౪ ॥ ౧ ॥ ౬ ॥

సవితా భూత్వా ప్రథమేఽహన్ప్రవృజ్యతే । తేనకామాగ్ం ఏతి । యద్ద్వితీయేఽహన్ప్రవృజ్యతే । అగ్నిర్భూత్వా దేవానేతి । యత్తృతీయేఽహన్ప్రవృజ్యతే । వాయుర్భూత్వా ప్రాణానేతి । యచ్చతుర్థేఽహన్ప్రవృజ్యతే । ఆదిత్యో భూత్వా రశ్మీనేతి । యత్పఞ్చమేఽహన్ప్రవృజ్యతే । చన్ద్రమా భూత్వా నక్షత్రాణ్యేతి ॥ ౧౦౭ ॥ యత్షష్ఠేఽహన్ప్రవృజ్యతే । ఋతుర్భూత్వా సంవత్సరమేతి । యత్సప్తమేఽహన్ప్రవృజ్యతే । ధాతా భూత్వా శక్వరీమేతి । యదష్టమేఽహన్ప్రవృజ్యతే । బృహస్పతిర్భూత్వా గాయత్రీమేతి । యన్నవమేఽహన్ప్రవృజ్యతే । మిత్రో భూత్వా త్రివృత ఇమాన్ లోకానేతి । యద్దశమేఽహన్ప్రవృజ్యతే । వరుణో భూత్వా విరాజమేతి ॥ ౧౦౮ ॥ యదేకాదశేఽహన్ప్రవృజ్యతే । ఇన్ద్రో భూత్వా త్రిష్టుభమేతి । యద్ద్వాదశేఽహన్ప్రవృజ్యతే । సోమో భూత్వా సుత్యామేతి । యత్పురస్తాదుపసదాం ప్రవృజ్యతే । తస్మాదితః పరాఙిమాన్ లోకాగ్ంస్తపన్నేతి । యదుపరిష్టాదుపసదాం ప్రవృజ్యతే । తస్మాదముతోఽర్వాఙిమాన్ లోకాగ్ంస్తపన్నే । య ఏవం వేద । ఇవతపతి ॥ ౧౦౮ ॥" (ఆర ॥ ౫ ॥ ౧౦౭ ॥ ౧౦౮ ॥) ఇత్యంతం జపంతి.

తతశ్శిష్యాః "అగ్నే వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ఆగ్నేయవ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మే రాధ్యతామ్ - వాయో వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ఆగ్నేయవ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మే రాధ్యతామ్ - ఆదిత్య వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ఆగ్నేయవ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మే రాధ్యతామ్ - వ్రతానాం వ్రతపతే కాండ

ఋషిభ్యః - ఆగ్నేయవ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మే రాధ్యతామ్." ఇతి చతుర్భిరాగ్నేయవ్రతోపస్థాన; మన్త్రైరేవ "అగ్నే వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - వైశ్వదేవ వ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మేరాధ్యతామ్ - వాయో వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - వైశ్వదేవ వ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మేరాధ్యతామ్ - ఆదిత్య వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - వైశ్వదేవ వ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మేరాధ్యతామ్ - వ్రతానాం వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - వైశ్వదేవవ్రతం చరిష్యామి - తచ్ఛకేయం తన్మేరాధ్యతామ్" ఇతిచతుర్భిరుపస్థానం కారయిత్వా. జయాద్యగ్న్యుపస్థానాంతంకుర్యాత్, పాణిగ్రామం పరిషేచనం ప్రణీతా మోక్షణం బర్హిర్హోమ ద్వాసనంచ కృత్వా.

తతశ్శిష్య ఉదకుంభముపస్పృశ్య "శంనో వాతఃపవతాంమాతరిశ్వా శంనస్తపతు సూర్యః। అహానిశం భవన్తునశ్శగ్ం రాత్రిః ప్రతిధీయతామ్। శముషానోవ్యుచ్ఛతు శమాదిత్య ఉదేతునః। శివానశ్శన్తమాభవ సుమృడీకా సరస్వతి। మాతేవ్యోమసందృశి। ఇడాయై వాస్త్వసి వాస్తుమద్వాస్తు మన్తోభూయాస్మ మావాస్తోశ్ఛిత్స్మహ్యవాస్తుస్సభూయాద్యోఽస్మాన్ద్వేష్టి యంచవయంద్విష్మః। ప్రతిష్ఠాస్యసి ప్రతిష్ఠావన్తో భూయాస్మ మా ప్రతిష్ఠాయాశ్ఛిత్స్మహ్యప్రతిష్ఠస్సభూయాద్యోఽస్మాన్ద్వేష్టి యంచవయంద్విష్మః। ఆవాతవాహి భేషజం వివాతవాహి యద్రపః। త్వగ్ంహి విశ్వభేషజో దేవానాం దూత ఈయసే। ద్వావిమౌ వాతౌ వాతఆసిన్ధోరాపరావతః ॥౭౪॥ దక్షం మే అన్య ఆవాతు పరాన్యోవాతు యద్రపః। యదదో వాత తేగృహే ఽమృతస్య నిధిర్హితః। తతో నో దేహిజీవసే తతోనో ధేహి భేషజమ్। తతోనో మహ ఆవహ వాతఆవాతు భేషజమ్। శంభూర్మయోభూర్నోహృదే ప్రణ ఆయూగ్ంషి తారిషత్। ఇన్ద్రస్యగృహోఽసి తంత్వాప్రపద్యే సగుస్సాశ్వః। సహయన్మే అస్తి తేన। భూః

ప్రపద్యే భువః ప్రపద్యే సువః ప్రపద్యే భూర్భువస్సువః ప్రపద్యే వా
యుం ప్రపద్యేఽనార్తాం దేవతాం ప్రపద్యేఽశ్మానమాఖణం ప్రప
ద్యే ప్రజాపతేర్బ్రహ్మకోశం బ్రహ్మ ప్రపద్యే ఓం ప్రపద్యే । అన్తరిక్షం
మ ఉర్వన్తరం బృహదగ్నయః పర్వతాశ్చ యయా వాతః స్వస్త్యా
స్వస్తిమాన్తయా స్వస్త్యా స్వస్తిమానసాని । ప్రాణాపానౌ మృత్యో
ర్మా పాతం ప్రాణాపానౌ మా మా హాసిష్టం మయి మేధాం మయి
ప్రజాం మయ్యగ్నిస్తేజో దధాతు మయి మేధాం మయి ప్రజాం మ
యీన్ద్ర ఇన్ద్రియం దధాతు మయి మేధాం మయి ప్రజాం మయి సూ
ర్యో భ్రాజో దధాతు ॥౮౫॥ ద్యుభిరక్తుభిః పరిపాతమస్మానరిష్టేభిరశ్వి
నా సౌభగేభిః । తన్నో మిత్రో వరుణో మామహన్తామదితిస్సిన్ధుః
పృథివీ ఉత ద్యౌః । కయా నశ్చిత్ర ఆ భువదూతీ సదావృధస్సఖా ।
కయా శచిష్ఠయా వృతా । కస్త్వా సత్యో మదానాం మగ్ంహిష్ఠో మత్స
దన్ధసః । దృఢా చిదారుజే వసు । అభీషుణస్సఖీనామవితా జరితౄణామ్ ।
శతం భవాస్యూతిభిః । వయస్సుపర్ణా ఉపసేదురిన్ద్రం ప్రియమేధా ఋ
షయో నాధమానాః । అప ధ్వాన్తమూర్ణుహి పూర్ధి చక్షుర్ము
గ్ధ్యస్మాన్నిధయేఽబద్ధాన్ ॥౮౬॥ శంనో దేవీరభిష్టయ ఆపో భవన్తు
పీతయే । శంయోరభిస్రవన్తు నః । ఈశానా వార్యాణాం క్షయన్తీశ్చర్
షణీనామ్ । అపో యాచామి భేషజమ్ । సుమిత్రా న ఆప ఓషధయ
స్సన్తు దుర్మిత్రాస్తస్మై భూయాసుర్యోఽస్మాన్ద్వేష్టి యం చ వయం
ద్విష్మః । ఆపో హి ష్ఠా మయోభువః + ఆపో జనయథా చ నః ॥౮౭॥
పృథివీ శాన్తా సాఽగ్నినా శాన్తా సా మే శాన్తా శుచగ్ం శమయతు ।
అన్తరిక్షగ్ం శాన్తం తద్వాయునా శాన్తం తన్మే శాన్తగ్ం శుచగ్ం
శమయతు । ద్యౌశ్శాన్తా సాఽఽదిత్యేన శాన్తా సా మే శాన్తా శుచ
గ్ం శమయతు । పృథివీ శాన్తిరన్తరిక్షగ్ం శాన్తిర్ద్యౌశ్శాన్తిర్ది
శశ్శాన్తిరవాన్తరదిశాశ్శాన్తిరగ్నిశ్శాన్తిర్వాయుశ్శాన్తిరాదిత్య

(13) ప్రాజాపత్యాది వ్రత సమానతన్త్ర ప్రయోగః.

శ్శాన్తి శ్చన్ద్రమా శ్శాన్తి ర్నక్షత్రాణి శాన్తి రాపశ్శాన్తి రోషధయ
శ్శాన్తి ర్వనస్పతయ శ్శాన్తి ర్గౌశ్శాన్తి రజా శాన్తి రశ్వ శ్శాన్తిః పురుష
శ్శాన్తి ర్బ్రహ్మశాన్తి ర్బ్రాహ్మణ శ్శాన్తి శ్శాన్తి రేవ శాన్తి శ్శాన్తి ర్మే అస్తు
శాన్తిః । తయా౽హగ్ం శాన్త్యా సర్వ శాన్త్యా మహ్యం ద్విపదే
చతుష్పదేచ శాన్తిం కరోమి శాన్తి ర్మే అస్తు శాన్తిః । ఏహ శ్రీశ్చ
హ్రీశ్చ ధృతిశ్చ తపో మేధా ప్రతిష్ఠా శ్రద్ధా సత్యం ధర్మశ్చైతాని మో
త్తిష్ఠన్త మనూత్తిష్ఠన్తు మామాగ్ం శ్రీశ్చ హ్రీశ్చ ధృతిశ్చ తపో మే
ధా ప్రతిష్ఠా శ్రద్ధా సత్యం ధర్మశ్చైతాని మా మాహాసిషుః । ఉదా
యుషా స్వాయుషా + జ్యోక్చసూర్యం దృశే ॥ (౭౪ - ౭౫ తమ
పుటే ద్రష్టవ్యః.) యడుదగాన్మహతో౽ర్ణవా ద్విభ్రాజమానస్సరి
రస్య మధ్యాథ్సమా వృషభో లోహితాక్ష సూర్యో విపశ్చి న్మనసా
పునాతు । బ్రహ్మణశ్చోతస్యసి బ్రహ్మణ ఆణీస్థో బ్రహ్మణ ఆవపనమసి
ధారితేయం పృథివీ బ్రహ్మణామహీ ధారితమేనేన మహదన్తరిక్షం దివం
దాధార పృథివీగ్ం సదేవాం యదహం వేద తదహం ధారయాణి
మామద్వేదో౽ధివిస్రసత్ । మేధామనీషే మావిశతాగ్ం సమీచీ
భూతస్య భవ్యస్యావరుద్ధ్యై సర్వమాయురయాణి సర్వ మాయురయా
ణి । ఆభిర్గీర్భిర్యదతో న ఊనమాప్యాయయ హరివో వర్ధమానః । య
దాస్తోతృభ్యో మహిగోత్రా రుజాసి భూయిష్ఠభాజో అధ తేస్యామ ।
బ్రహ్మప్రావాదిష్మ తన్నో మాహాసీత్ ॥ ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః ॥
॥-౮.౮ ॥ ఇత్యనువాకం జపిత్వా వాచం యచ్ఛేత్,

వాచంయచ్ఛే దథాచార్య శ్శిష్యస్య సముఖంశిరః । వస్త్రేణ
వేష్టయిత్వావాగ్యతస్తిష్ఠే దాస్తీత వా ॥ మీలనేయత వాక్చరసస్యా తే
వేష్టనే స్తమితే గృహ మావిశేత్ । స్థీయతే౽న్ధవ దప్యథ వాస్యతే
వాగ్య తేనత తో౽భ్యుదితక్రియా ॥ అథాచార్యః శిష్యస్య ముఖం శిరో
నవ వస్త్రేణ ప్రదక్షిణం సంవేష్టయిత్వా అస్తమితే గ్రామం [illegible]

యేత్- తాం రాత్రిం శిష్యో వాగ్యతస్తిష్ఠే దాసీతవా.

తతః ప్రభాతేతు బహిర్గృహాణాం వహ్నించ సూర్యంచ తథో దకుంభమ్। ఆకాశ ముదీక్షేత్య గిరించ వత్సం పశ్యేద్ధిరణ్యంచ వయ స్సుపర్ణాః ॥ శ్వోభూతే గ్రామాద్బహిర్గత్వా శిరోవేష్టన వస్త్రమప నీయ ఆచార్యాయ దత్వా అగ్ని ముదకుంభ మాదిత్య మాకాశం గిరిం వత్సం సువర్ణంచ యథాసంభవ మాచార్యదర్శితం దృష్ట్వా 'వ యస్సుపర్ణా + నిధయేవబద్ధా' ఇత్యాదిత్య ముపతిష్ఠేత, ఆచార్యః అభ్యుదయం * పుణ్యాహంచ కుర్యాత్.

అథ ప్రాజాపత్యాది వ్రతోత్సర్జన సమాన తన్త్ర ప్రయోగః.

ఉత్సర్జనే విశేషః. — 'ఉత్సర్జనేతుయుంజాదిం విమోచనాదిచ వర్జయేత్। సమిదాధానమన్త్రా ఽగ్నే ద్యాస్సమిత్పూర్వమిష్యతే ॥' ఆచార్యః ప్రాణానాయమ్య - గోత్రం శర్మాణ మిమం మాణవకం ప్రాజాపత్య సౌమ్య ఆగ్నేయ వైశ్వదేవ వ్రతోత్సర్జనేన కర్మణా సం స్కరిష్యామీతి సంకల్ప్య - కృత ప్రాణాయామంమాణవకం ప్రాజా పత్య సౌమ్య ఆగ్నేయ వైశ్వదేవవ్రతోత్సర్జనాంతాన్యాచరిష్యామీతి శిష్యం వాచయిత్వా వస్త్రాది ధారణం స్నానం తర్పణంచ పూర్వవ త్కారయిత్వా - అగ్నిప్రతిష్ఠాద్యగ్నిముఖాంతేపూర్వవత్ప్రధానాహు తీ ర్హుత్వా-మాణవకఉత్థాయ 'అగ్నేవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ప్రాజాపత్యవ్రతమచారిషమ్ - తదశకంతన్మేరాధి - వాయోవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ప్రాజాపత్యవ్రతమచారిషమ్- తదశకంతన్మేరాధి- ఆదిత్య వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః- ప్రాజాపత్యవ్రతమచారిషమ్ - త దశకం తన్మేరాధి - వ్రతానాం వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ప్రాజా పత్యవ్రతమచారిషమ్ - తదశకం తన్మేరాధి' ఇత్యుపస్థాయ. తతశ్శి

---

* వ్రతానా ముత్సర్జనానాం చ ఏకదాకరణే సకృదేవాభ్యుదయం పృథ క్పుణ్యాహంచ కుర్యాత్.

ష్యః పూర్వవత్కుంభముపస్పృశ్య 'నమోవాచ' ఇత్యనువాకం జపిత్వా అగ్నేః పశ్చాత్తిష్ఠన్ "ద్యౌస్సమిత్। తామాదిత్యస్సమిన్ధే। సాదిత్యగ్ం సమిన్ధే । తామహగ్ం సమిన్ధే । సామా సమిద్ధా। ఆయుషా తేజసా । వర్చసా శ్రియా । యశసా బ్రహ్మవర్చసేన। అన్నాద్యేన సమిన్తాగ్ం స్వాహా - దివఇదం; అన్తరిక్షగ్ం సమిత్। తాంవాయుస్సమిన్ధే। సావాయుగ్ంసమిన్ధే । తామహగ్ంసమిన్ధే । సామాసమిద్ధా । ఆయుషా తేజసా । వర్చసా శ్రియా । యశసా బ్రహ్మవర్చసేన । అన్నాద్యేనసమిన్తాగ్ం స్వాహా - అన్తరిక్షాయేదం; పృథివీ సమిత్ । తామగ్నిస్సమిన్ధే। సా ఒగ్నిగ్ంసమిన్ధే। తామహగ్ంసమిన్ధే । సామా సమిద్ధా । ఆయుషా తేజసా। వర్చసా శ్రియా। యశసా బ్రహ్మవర్చసేన। అన్నాద్యేనసమిన్తాగ్ం స్వాహా - పృథివ్యాఇదం; ప్రాజాపత్యామేస మిదసి సపత్నక్షయణీ । భ్రాతృవ్యహామే ఒసి స్వాహా- ప్రజాపతయ ఇదం." ఇతి సమిధఆధాయ. ఆదిత్యవ్రతపతేకాండఋషిభ్యః- సౌమ్యం వ్రతమచారిషమ్ - తదశకంతన్మేరాధి - వాయోవ్రతపతే కాండ ఋషిభ్యః - సౌమ్య వ్రతమచారిషమ్ - తదశకం తన్మేరాధి - అగ్నే వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - సౌమ్య వ్రతమచారిషమ్ - తదశకం తన్మేరాధి - వ్రతానాం వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - సౌమ్యవ్రతమ చారిషమ్ - తదశకం తన్మేరాధి - అగ్నేవ్రతపతేకాండఋషిభ్యః - ఆగ్నేయవ్రతమచారిషమ్ - తదశకం తన్మేరాధి - వాయోవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ఆగ్నేయవ్రతమచారిషమ్ - తదశకంతన్మేరాధి - ఆదిత్యవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ఆగ్నేయవ్రతమచారిషమ్ - తదశకం తన్మేరాధి - వ్రతానాం వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - ఆగ్నేయ వ్రతమచారిషమ్ - తదశకం తన్మేరాధి - అగ్నేవ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - వైశ్వదేవ వ్రతమచారిషమ్ - తదశకం తన్మేరాధి - వాయో వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - వైశ్వదేవవ్రతమచారిషమ్ - తదశకం త

న్మైరాధి - ఆదిత్య వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - వైశ్వదేవవ్రతమచారిషమ్ - తదశకం తన్మేరాధి - వ్రతానాం వ్రతపతే కాండఋషిభ్యః - వైశ్వదేవ వ్రతమచారిషమ్ - తదశకం తన్మేరాధి ॥ ఇతి శిష్యేణో పస్థానం కారయిత్వా. ఆచార్యః జయాద్యగ్న్యుపస్థానాంతం కుర్యాత్. తతశ్శిష్య ఉదకుంభముపస్పృశ్య "శంనో వాతః పవతాం" ఇత్యనువాకం జపేత్. అంతే అభ్యుదయం పుణ్యాహంచ కుర్యాత్.

ఇతి ప్రాజాపత్యాది వ్రతోత్సర్జన సమాన తన్త్ర ప్రయోగః.

స్నాన కర్మ. — స్నానకర్మ కరిష్యమాణ స్సూర్యోదయాత్పూర్వం వ్రజం ప్రవిశ్యాంతర్లోమ్నా చర్మణా వ్రజ ద్వారం ప్రచ్ఛాద్యా సాయన్త్రైవ నసే దస్మిన్నహని బహిరాతపే ననిర్గచ్ఛేత్. సూ ॥ * వేదమధీత్య స్నాస్యన్ ప్రాగుదయాద్వ్రజం ప్రవిశ్యాంతర్లోమ్నా చర్మణా ద్వారమపిధాయాస్తే ॥ ౧౨ ॥ ౧ ॥ నైతమేత దహారాదిత్యోఽభితపేత్ ॥ ౧౨ ॥ ౨ ॥ మధ్యందినే ॥ స్నానకర్మకర్తుం మహదనుగ్రహం ప్రార్థ్య - ప్రాణానాయమ్య మధ్యందినే స్నానకర్మ కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య అగ్నిప్రతిష్ఠాది పాత్రసాదనాంతే. సూత్రే వస్త్రే మణియుగసమిత్సురిక్సుగన్ధా ప్రస్మృత్తా శీతోష్ణామ్బు క్షుర కట యవ ఛత్ర దణ్డాం జనాని । మానోపానద్ద్వయ కుశ శకృత్స్నాన చూర్ణోదపాత్రం స్నాస్యన్ యుంజ్యాత్సకృద్దిహానరః కాష్ఠమాదుమ్బరంచ ॥ ఇతి కపర్దికారికా ప్రకారేణ పాలాశీం సమిధం కటం క్షురం శీతముష్ణంచజలం యవాన్ శకృద్దర్భా నౌదుమ్బరందంతకాష్ఠం స్నా

---

* వేదం - మన్త్రబ్రాహ్మణ లక్షణమ్, అధీత్యేతిచ విధిః, వేదంవ్రతాని వా పారం నీత్వాప్యుభయమేవవా ఇత్యస్య ప్రదర్శనార్థః, వ్రజం - గోశాలాం అస్మిన్నహని యావదస్తమయం మూత్ర పురీషోత్సర్జనార్థమప్యసౌ మండపా ద్బహిర్న నిర్గచ్ఛేదిత్యర్థః. యథా మధ్యం దినే ప్రధాన హోమా భవంతి. (అగ్నేరుపస మాధానాధికం భవతి.) తథా కర్మ కుర్యాత్.

నీయం నవంవస్త్రద్వయం ఉపవీతద్వయం చందనం సోపధానంసూత్ర ప్రోతం మణిం బాదరంమణిం కుండలద్వయం స్రజ మంజన మాదర్శ ముపానహౌ ఛత్రం వైణవం దండంచ సాదయిత్వా ॥ సూ॥ * అగ్నే రుపసమాధానా ద్యాజ్యభాగాంతే పాలాశీం సమిధ ముత్తరయాఽధాయ. 'ఇమగ్ం స్తోమమర్హతే జాతవేదసె రథమివసంమహేమా మనీషయా - భద్రా హి నః ప్రమతిరస్య సగ్ంసద్యగ్నే సఖ్యే మా రిషామా వయం తవ' ఇతి పాలాశీం సమిధ మాజ్యాభ్యక్తా మగ్నావాధాయ. సూ॥ అపరేణాగ్నిం కటవీరకాయాంవో పవిశ్యో † త్తరయా క్షురమభిమన్త్ర్య॥ 'త్ర్యాయుషం జమదగ్నేః కశ్యపస్య త్ర్యాయుషమ్ - యద్దేవానాం త్ర్యాయుషం తన్మే అస్తు త్ర్యాయుషమ్' ఇత్యగ్నేః పశ్చాత్కటవీరకాయాంవో పవిశ్య క్షురమభిమన్త్ర్య సూ॥ ‡ ఉత్తరేణ యజుషా వప్త్రే ప్రదాయ. 'శివో నామాసి స్వధితిస్తే పితా నమస్తే అస్తు మా మా హిగ్ంసీః' ఇతి క్షురం కస్మైచిన్మన్త్రవిదే బ్రాహ్మణాయ ప్రయచ్ఛేత్. సూ॥ § అపాగ్ం సగ్ంసర్జనాద్యా కేశనిధానాత్సమానమ్ ॥ ౧౭ ॥ 3 ॥ సమన్త్రవిత్ 'ఉష్ణేన వాయవుదకేనేహ్యదితిః కేశాన్ వపతు' ఇత్యాది కేశనిధాన పర్యంతం చౌళవద్దిగ్వపనం కరోతి నాపితేన సర్వాంగవపనం కారయి

---

* అత్రచ పాత్రప్రయోగే దర్వ్యాదీని ద్వంద్వం, క్షురకటకాదీనిసకృదేవ, శమ్యాశ్చ పరిధ్యర్థే. కేచిద్దర్వ్యాదీన్యపిసకృదేవేతి. ఉత్తరయా - 'ఇమగ్ం స్తోమం' ఇత్యేతయా, పాలాశీం - పలాశవృక్షావయవభూతామ్.

† ఉత్తరయా - 'త్ర్యాయుష' మిత్యేతయా.

‡ ఉత్తరేణ యజుషా - 'శివో నామాసీ' త్యనేన. వప్త్రే - వపనకర్త్రే కస్మైచిన్మంత్రవిదే బ్రాహ్మణాయ.

§ 'అథానువాకస్య ప్రథమేన యజుషా, ఇత్యారభ్య 'తస్మిన్నేకేశానుపయమ్యోత్తరయోదుంబరమూలే దర్భస్తంబేవా నిదధాతి, (ఆప॥ గృ॥౧౦॥ ౮॥) ఇత్యేవమంత ముపనయనేన సమానం భవతీత్యర్థః. (చౌల ప్రయోగే ద్రష్టవ్యః.)

త్వా స్నాత్వా సూ ॥ * జఘనార్ధే వ్రజస్యోపవిశ్య విప్రస్య మేఖలాం బ్రహ్మచారిణే ప్రయచ్ఛతి ॥ ౧౨ ॥ ౪ ॥ తాంస † ఉత్తరేణ యజుషో దుమ్బరమూలే దర్భస్తమ్బే వోపగూహతి ॥ ౧౨ ॥ ౫ ॥ ఇదమహం యజ్ఞశర్మణో గార్గ్యాయణస్య పాప్మానముపగూహామ్యుత్తరో యజ్ఞశర్మా ద్విషద్భ్యః. సూ ॥ ‡ ఏవం విహితాభిరేవాద్భిరుత్తరాభిష్షడ్భిస్స్నాత్వా ॥ ఆపోహిష్ఠామయోభువ ఇతి తిసృభిః హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః పావకా ఇతి తిసృభిః శీతోష్ణాభిరద్భిస్స్నాత్వా.

సూ ॥ § ఉత్తరయా దుమ్బరేణ దతోధావతే ॥ ౧౨ ॥ ౬ ॥ 'అన్నాద్యాయ వ్యూహధ్వం దీర్ఘాయురహమన్నాదో భూయాసం-సోమో రాజా యమాగమత్స మే ముఖం ప్రవేక్ష్యతి భగేన సహ వర్చసా' ఇత్యౌదుమ్బరేణ దంతకాష్ఠేన ప్రదక్షిణం దంతధావనం కృత్వా. సూ ॥ $ స్నానీయోచ్ఛాదిత స్స్నాతః ॥ ౧౨ ॥ ౭ ॥ ఉత్తరేణ

---

* జఘనార్ధే – వ్రజస్యపశ్చార్ధే.

† ఉత్తరేణ – 'ఇదమహ, మితి యజుషా.

‡ ఏవం విహితాభిః – తూష్ణీం మిశ్రితాభిశ్శీతోష్ణాభిరద్భిః, ఏవకారాచ్చ నమిశ్రిత మంత్రైః. ఉత్తరాభిష్షడ్భిః – 'ఆపోహిష్ఠా, ఇతి తిసృభిః 'హిరణ్యవర్ణాః, ఇతి తిసృభిశ్చ, స్నాతి – అభిషించతి, ఏతచ్చ షణ్ణామంతే సకృదేవ. కేచిత్ప్రత్యృచ మితితన్న, గుణార్థం ప్రధానాభ్యాస కల్పన మిత్యుక్తత్వాత్.

§ ఉత్తరయా – 'అన్నాద్యాయ వ్యూహధ్వ, మిత్యనయా.

$ స్నానోప కరణైః (తకమనూర) క్లీతక మాధుకచూర్ణాదిభిరుద్వర్తిత దేహః ఆమలక పిష్టాదిభిస్స్నానీయైస్స్నాతశ్చభవతి. ఉత్తరేణ యజుషా – 'సోమస్య తనూరసీ, త్యనేన యజుషా, అహతమంతరం వాసః, అంతర్వాసో – అంతరీయ మిత్యర్థః. అనేన సూత్రేణాత ఊర్ధ్వం స్నాతకస్య నిత్యమంతర్వాసో విధీయతే. (స్నాన మత్ర పోక్షణమేవ, తకం – హరిద్రా, అస్య మలాపకర్షణార్థత్వాత్; 'మలాపకర్షణంస్నానమంత్రైస్తు జలేస్మృతమ్, ఇతి వచనాత్తతఏవోద్వర్తన స్నానాదికం కార్యమ్. 'ఈషద్ధౌతం నవం వస్త్రం సదశం యన్నధారితమ్। ఆ

యజుషాఽహతం వాసః పరిధాయ. ధాత్రీ పిష్టాదినా స్నానీయేన దేహం శిరశ్చానులిప్య స్నాత్వా, ద్విరాచమ్య విధివద్దేవర్షి పితృతర్పణం కృత్వా - ద్విరాచమ్య. 'సోమస్య తనూరసి తనువం మే పాహి స్వా మా తనూరావిశ' ఇతి అహతమంతర్వాసః పరిధాయ ద్విరాచమ్య ఉపవీత ద్వయం ధృత్వా॥ సూ॥ * సార్వసురభిణా చందనేనోత్తరైర్దేవతాభ్యః ప్రదాయ॥ 'నమో గ్రహాయ చాభిగ్రహాయ చ నమశ్శాకజఞ్జభాభ్యాం నమస్తాభ్యో దేవతాభ్యో యా అభిగ్రాహిణీః' ఇతి కస్తూరికాదిభిర్గన్ధద్రవ్యైర్వాసితం చందనం దేవతాభ్యః ప్రదాయ. సూ॥ † ఉత్తరయాఽనులిప్య॥ 'అప్సరస్సు యో గన్ధో గన్ధర్వేషు చ యద్యశః - దైవో యో మానుషో గన్ధస్స మా గన్ధస్సురభిర్జుషతామ్' ఇతి గంధేనాత్మానమనులిప్య (ముఖమగే బ్రాహ్మణోఽనులింపేదితి గృహ్యరత్నే) సూ॥ మణిం సౌవర్ణం సోపధానంసూత్రోత ‡ ముత్తరయోదపాత్రే త్రిః ప్రదక్షిణం పరిప్లావ్య॥ 'ఇయమోషధే (ధి) త్రాయమాణా సహమానా సహస్వతీ - సా మా హిరణ్యవర్చసం బ్రహ్మవర్చసినం మా కరోతు' ఇతి వజ్రవైడూర్యా

హతంతద్విజానీయాత్సర్వకర్మసు పావనమ్॥, ఏవంచ అత ఊర్ధ్వం స్నాతకస్య అంతర్వాసః పరిధానమేవ కర్తవ్యం, నకౌపీనం — బ్రహ్మచారిణో నాంతర్వాసః అస్నాతత్వాత్కౌపీన మేవ, ఇతి కంఠ భూషణే.)

* సార్వసురభిణా – సర్వైః కస్తూరికాదిభిర్గన్ధద్రవ్యైర్వాసితేన, ఉత్తరైః — 'నమో గ్రహాయచ, ఇత్యాదిభిస్త్రిభిర్మన్త్రైః, అత్ర దానం నమశ్శబ్దేననతు మంత్రాంతేనేతి సూత్ర వ్యాఖ్యా – దేవతాభ్యో గంధ దానం నమశ్శబ్దేన నతు మంత్రాంతేన, నమస్కారస్యాపి ప్రదానార్థత్వాత్; ఇత్యుక్తమ్. తన్నయుక్తం. 'మన్త్రైః కర్మాదీన్సన్నిపాతయే, దితి సూత్ర విరోధా దితి కంఠభూషణే.

† ఉత్తరయా – 'అప్సరస్సుయోగన్ధః, ఇత్యనయా.

‡ ఉత్తరయా – 'ఇయమోషధే (ధి) త్రాయమాణా, ఇత్యనయా సస్ప్ర ధుచ్ఛ్రిత ఉదపాత్రే ప్రదక్షిణమవిరతం త్రిః పరిప్లావ్య.

దినోఽథయతః పరిగృహీతం సూత్రప్రోతం సౌవర్ణం మణిం ఉదపాత్రే త్రిః ప్రదక్షిణమావృత్య. సూ॥ * ఉత్తరయా గ్రీవాస్వాబధ్య ॥ 'అపాశ్నో౽స్యుతో మే మా సగ్ం శారీశ్నమ్రో మోపతిష్ఠస్వ దీర్ఘాయుత్వాయ శతశారదాయ - శతగ్ం శరద్భ్య ఆయుషే వర్చసే జీవాత్వై పుణ్యాయ' ఇతి కంఠే తం మణిమాబధ్య. సూ॥ ఏవమేవబాదరంమణిం మన్త్రవర్జం సవ్యే పాణావాబధ్నా † హతిముత్తరం వాసః రేవతీస్త్వేతి సమానమ ॥ ౧౨ ॥ ౮ ॥ ఇత్యుక్తసూత్రక్రమేణ సూత్రప్రోతం బాదరంమణిం పూర్వవత్తూష్ణీ ముదపాత్రే త్రిరావృత్య సవ్యే పాణావాబధ్నీయాత్. అథమన్త్రపత్న్యుచ్ఛద్వాభ్యాం ‡ 'రేవతీస్త్వా దేవీర్దేవాయ' ఇతి ద్వాభ్యాం నవం వస్త్రమభిమన్త్ర్య - 'యా అకృన్తన్నవయన్, పరిధత్త ధత్త, జరాంగచ్ఛాసి' ఇతి తిసృభి రుత్తరీయం ధారయిత్వా ధృతోత్తరీయం తం 'పరీదం వాసః + విభజాసిజీవన్' ఇత్యనుమన్త్రయేత్. సూ॥ తస్య § దశాయాం ప్రవర్తాం ప్రబధ్య దర్భాన్ మాధాయాజ్యేనాభ్యానాయన్నుత్తరా ఆహుతీః హుత్వా ॥ ఇతి సూత్రానుసారాదథోత్తరీయస్య దశాయాం కుండలేబధ్వా తేదర్భాన్ అగ్నౌస్థాపయిత్వా సవ్యేనహస్తేన తయోఽనుపర్యాజ్యమానీయ తేనాజ్యేన 'ఆయుష్యంవర్చస్య' మిత్యాద్యష్టావాహుతీః ప్రతిమన్త్రం జుహోతి. 'ఆయుష్యం వర్చస్యగ్ం సువీర్యగ్ం రాయస్పోషమౌద్భిద్యమ్ - ఇదగ్ం హిరణ్యం జైత్ర్యాయావిశతాంమాగ్ంస్వాహా- హిరణ్యాయేదం; ఉచ్చైర్వాది పృతనాజి సత్రాసాహం ధనంజయమ్ - స

* ఉత్తరయా - 'అపాశ్నో౽స్యుతో మే, ఇత్యాదికయా 'పుణ్యాయ' ఇత్యంతయా త్ర్యవసానయా.

† 'అహత ముత్తరంవాసః, ఇత్యనేనాపి పరిధాన మేవోచ్యతే నోత్తరీయమ్.

‡ 'రేవతీస్త్వే'త్యాదిమన్త్రాః ఉత్తరత్రపుంసే ఉపనయనప్రకరణేద్రష్టవ్యాః.

§ దశాయాం - వాససో దశాయాం, ప్రవర్తాం - కుండలే సౌవర్ణే.

ర్వాసస్సమృద్ధిర్ బుద్ధయో హిరణ్యే౽స్మిన్త్సమాహితాస్స్వాహా – హిరణ్యాయేదం; శునమహగ్ం హిరణ్యస్య పితురివ నామాగ్రభైషమ్ – తం మా హిరణ్యవర్చసం పూరుషు ప్రియం కురు స్వాహా – హిరణ్యాయేదం; ప్రియం మా దేవేషు కురు ప్రియం మా బ్రహ్మణే కురు – ప్రియం విశ్యేషు శూద్రేషు ప్రియగ్ం రాజసు మా కురు స్వాహా – హిరణ్యాయేదం; యా తిరశ్చీ నిపద్యసే౽హం విధరణీ ఇతి – తాం త్వా ఘృతస్య ధారయా యజే సగ్ంరాధనీమహగ్ం స్వాహా – హిరణ్యాయేదం; సగ్ంరాధన్యై దేవ్యై స్వాహా – సగ్ంరాధన్యై దేవ్యా ఇదం; ప్రసాధన్యై దేవ్యై స్వాహా – ప్రసాధన్యై దేవ్యా ఇదం; సమ్రాజం చ విరాజం చాభిశ్రీర్యా చ నో గృహే – లక్ష్మీ రాష్ట్రస్య యా ముఖే తయా మా సగ్ంసృజామసి స్వాహా – లక్ష్మ్యా ఇదం; దర్వ్యగ్రేతస్తే కుండలే అపనీయ. సూ॥ జయాది ప్రతిపద్యతే॥౧౨॥ ప్రాయశ్చిత్తం ప్రాణాయామం పరిషేచనం ప్రణీతామోక్షణం బ్రహ్మోద్వాసనంచ కృత్వా. సూ॥ * ఏతాభిరేవ దక్షిణే కర్ణ ఆబధ్నీతే తాభిస్సవ్యే ॥౧౨॥౧౦॥ † ఏవముక్తైర్యథాలింగం స్రజశ్శిరసి॥ 'ఆయుష్యం వర్చస్య' మిత్యాద్యష్టాభిర్మన్త్రైరేవ దక్షిణకర్ణే పునశ్చ తాభిరేవ సవ్యకర్ణే క్రమేణ కుండలే ధృత్వా 'శుభికే శిర ఆరోహ శోభయన్తీ ముఖం మమ – ముఖగ్ం హి మమ శోభయ భూయాగ్ంసం చ భగం కురు – యామాహరజ్జమదగ్నిశ్శ్రద్ధాయై కామ(మా)యాన్యై – ఇమాం తామపి నహ్యే౽హం భగేన సహ వర్చసా –

---

* ఏతాభిరేవ – 'ఆయుష్యం వర్చస్యం', ఇత్యష్టాభిరేవ, దక్షిణకర్ణే ప్రవర్తయోరేకం, ఆబధ్నీత – ప్రతిముంచేత్. అథాన్యమేతాభిరేవ సవ్యే కర్ణే.

† యథాకర్మమస్య సమన్త్రకం ప్రవర్తౌహి బద్ధ్వావేవ ముక్తైర్యథాలిఙ్గం మన్త్రలిఙ్గానుసారేణ స్రగాదిపట్టికా మాబధ్నీత. కర్తవ్యమిత్యాది యథార్థం నార్థశేషః.

ఇతి ద్వాభ్యాం శిరసి స్రజమాబధ్య. సూ॥ ఆంజనమ్॥ 'యదాంజనం త్రైకకుదం జాతగ్ం హిమవత ఉపరి - తేన వామాఞ్జే తేజసే వర్చసే భగాయ చ; - మయి పర్వతపూరుషం మయి పర్వతవర్చసం మయి పర్వతభేషజం మయి పర్వతాయుషమ్' ఇతి ద్వాభ్యా మక్ష్ణోర్యుగప దంజనం కృత్వా. సూ॥ ఆదర్శావేక్షణమ్॥ 'యన్మే వర్చః పరాగత మాత్మాన ముపతిష్ఠతి - ఇదం తత్పునరాదదే దీర్ఘాయుత్వాయ వర్చసే' ఇత్యాదర్శామవేక్ష్య. సూ॥ ఉపానహౌ॥ 'ప్రతిష్ఠే స్థో దేవతానాం మా మా సంతాప్తమ్' ఇత్యుపానహౌ యుగపద్ధృత్వా. సూ॥ ఛత్రమ్॥ తూష్ణీం ఛత్రమాదాయ. సూ॥ దణ్డమితి॥౧౨॥ ౧౧॥ 'ప్రజాపతేశ్శరణమసి బ్రహ్మణశ్ఛదిర్విశ్వజనస్య ఛాయాఽసి సర్వతో మా పాహి' త్యాత్మాన మాచ్ఛాద్య; 'దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామాదదే ద్విషతో వధాయేన్ద్రస్య వజ్రోఽసి వార్త్రఘ్నశ్శర్మ మే భవ యత్పాపం తన్నివారయ' ఇతి శిరః ప్రమాణమృజుం సత్వచం అసుషిరం యుగ్మపర్వయుక్తం సకల్మాషం కాకపృష్ఠరహితం వైణవం దణ్డమాదాయ. సూ॥ వాచం యచ్ఛత్యానక్షత్రేభ్యః॥౧౨॥ ౧౨॥ ఉదితేషు నక్షత్రేషు ప్రాచీముదీచీం వా దిశముపనిష్క్రమ్య * త్తరేణార్ధర్చేన దిశ ఉపస్థాయ. ఇతి సూత్రోక్తక్రమేణ ఆనక్షత్రోదయాన్మౌని భూత్వా ఉదితేషు నక్షత్రేషు ప్రాచీముదీచీం వా దిశముపనిష్క్రమ్య 'దేవీష్షడుర్వీరురుణః కృణోత విశ్వే దేవాస ఇహ వీరయధ్వమ్' ఇతి ప్రాగాద్యధరాం తాష్షడ్దిశ ఉపస్థాయ. సూ॥ † ఉత్తరేణ నక్షత్రాణి చన్ద్రమస మితి॥౧౨॥ ౧౩॥ 'మా హాస్మహి ప్రజయా మా తనూభిర్మా రధామ ద్విషతే సోమరాజన్' ఇతి నక్షత్రాణి చన్ద్రమ

---

* ఉత్తరేణార్ధర్చేన - 'దేవీష్షడుర్వీః' ఇత్యనేన.

† ఉత్తరేణ - 'మాహాస్మహి' ఇత్యర్ధర్చేన.

నేంచ యుగపదుపస్థాయ. సూ॥ * రాతినా సంభాష్య యథార్థం గ
చ్ఛతి ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ అభ్యుదయం పుణ్యాహంచ కృత్వా. మిత్రేణ
సహాలోచ్య వివాహం సన్న్యాసం వా కుర్యాత్.

తూష్ణీం స్నానమ్. — సూ॥ అథైతదపరం తూష్ణీమేవ తీర్థే
స్నాత్వా తూష్ణీమేవ సమిధమాదధాతి ॥ ౧౩ ॥ ౧ ॥ ఏవం స్నాన
కర్మకర్తుమశక్తః బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య ప్రాణానాయమ్య తూష్ణీంస్నా
న కర్మ కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య సర్వాంగవపనం కారయిత్వా స్నాత్వా
మౌంజీం విసృజ్య బ్రహ్మచారిణే దత్వా దంతధావనాద్యుత్తరీయ ధా
రణాంతం అమన్త్రకం కృత్వా అగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య పరిస్తీర్య పరిషిచ్య
కుండలధారణాదీని సర్వాణ్యమన్త్రకంకృత్వా అభ్యుదయంపుణ్యాహం
చ కుర్యాత్. సమావర్తనప్రభృతి అహరహస్సాయం ప్రాతర్లౌకికా
గ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య పరిస్తీర్యాజ్యందర్వీంచ సంస్కృత్య పరిషిచ్య వ్యస్తాభి
ర్వ్యాహృతిభిరాజ్యేన అనాజ్ఞాతాదిభిశ్చ హుత్వా పరిషిచ్యాగ్నిం
ఉపతిష్ఠేత్. సన్న్యాసం కర్తుకామోప్రతాని సమావర్తనంచ కృ
త్వైవ సన్న్యసేత్, నైష్ఠికస్తు సోత్సర్జనాని చత్వారివ్రతానిచరిత్వా
సమావర్తనమపికృత్వైవ కాషాయవాసా యావజ్జీవం బ్రహ్మచర్యం
చరేత్. ఉపకుర్వాణ ఉద్వాహే త్సన్న్యసేద్వా.

అథ వివాహః. — అథ వివాహ యిష్టోః పిత్రాదిస్స్వ
యంవా పవిత్రపాణిః అస్యగోత్రస్య శర్మణో వరస్య గోత్రాయాశ్శ్రీ
నామ్న్యాః కన్యాయాశ్శోభయోరుద్వాహకర్మకర్తుం యోగ్యతాసిద్ధి

---

* రాతిః - మిత్రం, రమయతీతి వ్యుత్పత్త్యా; తేనసహ, విస్రబ్ధస్సంభాష్య
ఆత్మశక్త్యాద్యనురూపం ధర్మాదికం విచార్యనిశ్చిత్య, యథార్థంగచ్ఛతి - తేనరాతి
నా సహయోర్థో ధర్మోమోక్షోవాసాధ్యత్వేనావధృతస్తదనురూపమాశ్రమంగార్హ
స్థ్యం, మౌనంవా ప్రతిపద్యతే - ఏవం బ్రహ్మచర్యాదేవప్రవ్రజతోపి సమ్భాషణాం
తం. స్నానం కృత్వైవ ప్రవ్రజ్యా.

మనుగృహాణేతి, 'ఓం నమస్సదస' ఇత్యాదిక్రమేణ మహదనుగ్రహం ప్రార్థ్య. శ్రీవిష్వక్సేనారాధనం కృత్వా - ప్రాణానాయమ్య గోత్రస్య శర్మణో వరస్య గోత్రాయా నామ్న్యాః కన్యాయాశ్చోభయోరుద్వాహకర్మాంగ మఙ్కురార్పణ కర్మ కరిష్యామీతి సంకల్ప్య - విష్వక్సేన ముద్వాస్య - పంచపాలికా శుద్ధ్యర్థం శుద్ధిపుణ్యాహం వాచయిత్వా- పుణ్యాహజలేన కూర్చేన వ్యాహృతిభిః పంచపాలికాః ప్రోక్ష్య - అంకురార్పణం కృత్వా సురక్షితం కృత్వా సాయంప్రాతస్సంపూజయేత్.

ప్రాణానాయమ్య అముకగోత్రస్యాముకశర్మణో వరస్య అముకగోత్రాయా అముకనామ్న్యాః కన్యాయాశ్చోభయో రుద్వాహ కర్మాంగం ప్రతిసరబంధ కర్మ కరిష్యామీతి సంకల్ప్య 'బ్రహ్మజజ్ఞాన' మిత్యనువాకేనాది 'నమో బ్రహ్మణ' ఇతి పరిధానీయ జపాంతం కృత్వా కూర్చేన వ్యాహృతిభిః కుంభజలేన ప్రతిసరసూత్రం హస్తం చ ప్రోక్ష్య 'త్ర్యమ్బక' మితి హారిద్రాదినా ప్రతిసరసూత్రం త్రిరున్మృజ్య తణ్డులపూర్ణం కన్యాయా హస్తం 'అగ్నిరాయుష్మా' నితి పంచభిర్గృహీత్వా 'బృహత్సామే' తి కన్యాహస్తే ప్రతిసరసూత్రం బధ్వా వరస్య హస్తం 'అగ్నిరాయుష్మా' నితి గృహీత్వా వరస్య హస్తే 'విశ్వేత్తాత' ఇతి బధ్వా ఘృతసూక్తేన రక్షాం కుర్యాత్.

వరప్రేషణమ్. — వరః ప్రాణానాయమ్య వరాన్ ప్రేషయిష్య ఇతి సంకల్ప్య. సూ ॥ సుహృదస్సమవేతాన్ మన్త్రవతో వరాన్ ప్రహిణుయాత్ ॥ ౪ ॥ ౧ ॥ తానాదితో ద్వాభ్యా మభిమన్త్రయేత ॥ ౪ ॥ ౨ ॥ 'ప్రసుగ్మన్తా ధియసానస్య సక్షణి వరేభిర్వరాగ్ం అభిషు ప్రసీదత - అస్మాకమిన్ద్ర ఉభయం జుజోషతి యత్సౌ (థ్సో) మ్యస్యాన్ధసో బుబోధతి - అనృక్షరా ఋజవస్సన్తు పన్థా యేభిస్సఖాయో యన్తి నో వరేయమ్ - సమర్యమా సం భగో నో నినీయాత్సం జాస్పత్యగ్ం సుయమమస్తు దేవాః' యాయ మముకగోత్రా న్మహ్యం

కన్యాం వృణీధ్వ మితి ప్రేషయేత్. అథ ప్రవరః ॥ తతస్తే కన్యాసంతత
గోత్రాః అముకగోత్రస్యాముక శర్మణో నప్త్రే అముకగోత్రస్యాముక
శర్మణః పౌత్రాయ అముకగోత్రస్యాముకశర్మణః పుత్రాయ అముక
గోత్రాయాముక శర్మణే వరాయ - అముకగోత్రస్యాముకశర్మణో న
ప్త్రీం అముకగోత్రస్యాముక శర్మణః పౌత్రీం అముకగోత్రస్యాముక
శర్మణః పుత్రీం అముకగోత్రజామముకనామ్నీం భవదీయామిమాం
కన్యాం (ధర్మప్రజార్థమితివా) * ప్రజాసహత్వకర్మభ్యో వృణీమ
హే ఇతి వృణీయుః - తతః కన్యాదాతా దాస్యామీత్యుక్తే ప్రత్యేత్య
సిద్ధార్థావయమితి వరాయ నివేదయేయుః, దుహితృమతో గృహం వర
మానయేయుః. తత్ర సుస్నాతాం సహత వాససం గంధానులిప్తాం స్రగ్వి
ణీం భుక్తవతీమలఙ్కృతాం కన్యాం స్వయం వై వం భూతో వరః పశ్యేత్.
పాణిసంయమనం ప్రథమం భవేత్ ప్రేషణం సహ్యదానాభిమన్త్రణమ్ ।
సంగతాయ వరాయ సమగ్రే తే స్వామినా తు వధూస్థలఫలాంగకమ్ ॥ అ
థోపోషితః కన్యాదాతా పాణినాదాయ శ్రీగోవిందేత్యాది ...
అస్యాం శుభతిథౌ శ్రీభగవదాజ్ఞయా శ్రీభగవత్కైంకర్యరూపం
శ్రీమన్నారాయణ ప్రీత్యర్థం దశానాం పూర్వేషాం దశానాం పరేషా
మాత్మనశ్చైకవింశతి కులోత్తారణార్థం కన్యాదానాఖ్యం మహాదా
నం కరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య - వరస్య పాదౌ ప్రక్షాళ్యాచమయ్యాముక

---

* ప్రజాసహత్వకర్మభ్యః ప్రతిపాదయే, ఇతి వచనాదేవ హి ప్రతిపాదనమ్.
తత్రైవ ప్రార్థనమపి యుక్తమ్. ప్రార్థన ప్రతిపాదనయోరేకవిషయత్వాత్; ధర్మప్ర
జార్థమితి ప్రార్థనే జపహోమస్నానదానసఙ్కీర్తన నమస్కార ప్రదక్షిణాదిధర్మాః ప
త్న్యా వినాపి స్వేనాపి కర్తుం సుశకాః. అతస్తదప్రార్థనమేవ స్యాత్. తతశ్చ పాణిగ్రహ
ణాద్ధి సహత్వం కర్మస్వితి శ్రౌతస్మార్త గార్హ్యకర్మసహత్వం న ప్రార్థితం స్యాత్.
ధర్మాగ్నిసంబంధ ఇతి వచనం వ్యర్థమేవ స్యాత్. తతశ్చావాభ్యాం కర్మాణీతి సంక
ల్పాత్ ప్రార్థన ప్రతిపాదనయోరేకార్థ విషయత్వాచ్చ ప్రజాసహత్వకర్మభ్య ఇత్యే
వ వరణం యుక్తమిత్యలమ్.

గోత్రస్యాముక శర్మణో నప్త్రే, అముకగోత్రస్యాముక శర్మణః పౌత్రాయ అముక గోత్రస్యాముక శర్మణః పుత్రాయ అముకగోత్రాయాముక శర్మణే వరాయ అముక గోత్రస్యాముకశర్మణో నప్త్రీమముకగోత్రస్యాముకశర్మణః పౌత్రీ మముక గోత్రస్యాముకశర్మణః పుత్రీ మముకగోత్రజా మముకనామ్నీం మదీయామిమాం కన్యాం ప్రజానహత్వకర్మభ్యః ప్రతిపాదయామి, కన్యాప్రవర పూర్వమితి కేచిత్.

కన్యాదానమ్. — కన్యాం కనకసమ్పన్నాం కనకాభరణైర్యుతామ్। దాస్యామివిష్ణవేతుభ్యం బ్రహ్మలోకజిగీషయా॥ కన్యే మమాగ్రతో భూయాః కన్యే మే దేవిపార్శ్వతః। కన్యే మే సర్వతో భూయాస్త్వద్దానాన్మోక్షమాప్నుయామ్॥ విశ్వంభరాః పంచ భూతాస్సాక్షిణస్సర్వదేవతాః। ఇమాంకన్యాంప్రదాస్యామి పితౄణాం తారణాయచ॥ కన్యాం సాలంకృతాం సాధ్వీం సుశీలాయసుధీమతే॥ ప్రయతోఽహంప్రయచ్ఛామి ధర్మకామార్థసిద్ధయే॥ లక్ష్మీరూపామిమాం కన్యాం తుభ్యం శ్రీధరరూపిణే॥ ఇత్యుక్త్వా॥ ధర్మేచార్థే చ కామేచ త్వయానాతిచరేదిమామ్॥ ఇతి త్రిః॥ నాతిచరామీతి ప్రతివచనం, దాతా వ్రీహిబీజమారుహ్య సహిరణ్యాక్షతోదకం కన్యాయా దక్షిణహస్తం వరస్య దక్షిణహస్తే దత్వా. తస్మిన్ కాలే వరాయ గో భూ వస్త్ర భూషణాలంకారాది దద్యాత్.

తతస్తాం కన్యాం 'దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యాం కన్యాం ప్రతిగృహ్ణామి' ఇతి ప్రతిగృహ్య. తయాసహ వివాహస్థానే ప్రాఙ్ముఖ ఉపవిశ్య పవిత్రపాణిః ప్రాణానాయమ్య శ్రీగోవిందేత్యాది ... ఉద్వాహ కర్మకరిష్య ఇతి సంకల్ప్య స్థండిలం కల్పయిత్వా ప్రాచీః పూర్వముదక్సంస్థం దక్షిణారంభమాలిఖేత్ అథోదీచీః పురస్సంస్థం పశ్చిమారంభమాలిఖేత్ అవాకోఽభ్యుక్ష్య తృణం నైర్ఋత్యాం నిరస్యాప ఉపస్పృశ్య నిధా

యవహిన్నాం ప్రాచ్యాముదీచ్యాం వా ఉత్సృజ్య తేపూష్ణాతో 'య శే
షం ప్రాశ్నీయ మన్యస్మిన్ దధాత్యుదగ్వా యథా బహూనృచ్ఛ స్త్ర
రాణామ్ ॥ స్థాప్య తేచ విన్యాసమహితలే పావకోపధ్వం మధుపర్కః ।
ణో ఽత్రిగోసహితో ఽసహితో ఽపి వా దీయతే ఏవం ప్రత్తిసమిత్యయా ।

అథ మధుపర్కదానమ్. — దాతా ప్రాణానాయమ్య అగ
తాయ వరాయ మధుపర్కదానం కరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య. సూ ॥
త్రాన్నా అపచితిం కుర్వంత తత్కూర్చ ఉపవిశతి యథా పురస్తాత ॥
౧౩ ॥ ౨ ॥ అయం కూర్చః ప్రతిగృహీతా సుకూర్చం అస్మిన్నుత్త
రేణయజుషోపవిశత - 'రాష్ట్రభృదస్యాచార్యాసందిమామద్వదనృషం'
దాతా ఽ ఽపోగృహీత్వా, సూ ॥ ఆపఃపాద్యా ఇతిప్రాహ ॥౪॥ ఆపః
పాద్యాః; ప్రతిగృహీతా, సూ ॥ * ఉత్తరయాభిమన్త్ర్య 'ఆపః పా
దావనేజనీర్ద్విషన్తం నాశయన్తు మే. అస్మిన్కులే బ్రహ్మవర్చస్యసాని'
సూ ॥ దక్షిణంపాదంపూర్వం బ్రాహ్మణాయ ప్రయచ్ఛేత్సవ్యగం శూ
ద్రాయ ॥ ౧౩ ॥ ౫ ॥ ప్రక్షాళయితారం ముపస్పృశ్య † ఉత్తరేణ
యజుషా ఽ ఽత్మానం ప్రత్యభిమృశేత ॥ ౧౩ ॥ ౬ ॥ దాతాపూర్వవ
త్పాదౌ ప్రక్షాళయేత. వరోపఉపస్పృశ్య ప్రక్షాళయితారం దక్షిణే
భుజే స్పృష్ట్వా ప్రతిలోమేన పాణినా 'మయి మహో మయి యశో
మయీన్ద్రియం వీర్యమ్' ఇతి స్వహృదయమభిమృశ్యాప ఉపస్పృశ్య
ఆచామేత. సూ ॥ కూర్చాభ్యాం పరిగృహ్య మృన్మయే నార్హణీయా

---

* ఉత్తరయా — 'ఆపః పాదావనేజని, రిత్యేతయా, అత్ర బ్రాహ్మణ శూ
ద్రావేవ ప్రక్షాళయితారౌ నతు రాజన్య వైశ్యౌ, తయోరనభిధానాత్, అన్యేతు
క్షత్రియ వైశ్యాభ్యామనియమేన పూర్వం పాదం ప్రయచ్ఛేదితి.

† ఉత్తరేణ యజుషా — 'మయిమహః, ఇతి యజుషా, తతః ప్రక్షాళితపాద
స్తం ప్రక్షాళయితారం పాణా వుపస్పృశ్య ఆత్మానం హృదయదేశే ప్రతిలోమేన
పాణినా స్పృశేత్. తతో ఽపానుపస్పర్శనమ్.

ఆప ఇతి ప్రాహ ॥ ౧౩ ॥ ౭ ॥ దాతా మృన్మయే పాత్రే పుష్పాక్షత సంయుక్తం జలమాసిచ్య సకూర్చాభ్యాం పాణిభ్యాం అధస్తాదుపరిష్టాచ్చ పరిగృహ్య 'అర్ఘ్యాణియా ఆపః' ఇతి బ్రూయాత్, పరస్తు, సూ ॥ * ఉత్తరయా ఉభమన్త్ర్య॥ 'ఆమాగన్ యశసా వర్చసా సగ్ంసృజ పయసా తేజసా చ - తం మా ప్రియం ప్రజానాం కుర్యాధిపతిం పశూనామ' ఇత్యభిమన్త్ర్య - సూ ॥ అంజలావేకదేశే ఆనీయమాన † ఉత్తరం యజుర్జపే ॥ ౧౩ ॥ ౮ ॥ (ఏకదేశే దాత్రా) న్యాంజలావాదీయమానే 'విరాజో దోహోసి విరాజో దోహమశీయ మమ పద్యాయ విరాజ' ఇతి జపత్వా ॥ సూ ॥ శేషం పురస్తాన్నినీయమాన ‡ ముత్తరయానుమన్త్రయత ॥ ౧౩ ॥ ౯ ॥ 'సముద్రం వః ప్రహిణోమి స్వాం యోనిమపిగచ్ఛత - అచ్ఛిద్రః ప్రజయా భూయాసం మా పరాసేచి మత్పయః' ఇతి అచ్ఛేషం దాత్రా పురస్తాన్నీయమాన మనుమన్త్రయేత - దాతా పరాయ ఏప్రై కుండలాంగుళయాదద త్వా. సూ ॥ § దధి మధ్వృత సంసృజ్య కాంస్యేన వర్షీయసా పిధాయ కూర్చాభ్యాం పరిగృహ్య మధుపర్క ఇతి ప్రాహ ॥ ౧౩ ॥ ౧౦ ॥ 'అయం మధుపర్కో మధుపర్కో మధుపర్కః' ప్రతిగృహాణ, సూ ॥ ఉత్తరాభ్యాం ¶ మభిమన్త్ర్య ॥ 'త్రయ్యై విద్యాయై యశోసి యశసో యశో బ్రహ్మణో దీప్తిరసి - తం మా ప్రియం ప్రజానాం కుర్వధిపతిం పశూనామ్ -

---

* ఉత్తరయా - 'ఆమాగన్ యశసా, ఇత్యేతయా, † ఉత్తరం యజుః - 'విరాజో దోహోసి, ఇతి యజుః. ‡ ఉత్తరయా - 'సముద్రం వః, ఇత్యేతయా.

§ త్రివృత మేకే ఘృతంచేత్యుత్తర సూత్రమ్ - త్రయాణాం ద్రవ్యాణాం సమాహారః త్రివృచ్ఛబ్దేనోచ్యతే, తస్మిన్ పక్షే పూర్వోక్త దధి మధుని ఘృతంచ సంసర్జనీయాని. సూ ॥ పాఙ్క్త మేకే ధానాస్సక్తూంశ్చ ॥ ౧౩ ॥ ౧౨ ॥ ఇతి సమనంతర సూత్రమ్. ఇహాపి పంచానాం సముదాయః పాఙ్క్తః శేషం పూర్వవత్.

¶ ఉత్తరాభ్యాం 'త్రయ్యై విద్యాయై - ఆమాగన్ యశసా, ఇతి ద్వాభ్యామ్.

ఆయూగ్ంఙ్యాయశసా + పశూనామ్.' సూ ॥ * యజుర్భ్యామప ఆచామ
తి పురస్తాదుపరిష్టాచ్చ ॥ 'అమృతోపస్తరణమసీ' త్యపః పీత్వా॥ఆచమ్య
సూ ॥ † ఉత్తరయా త్రిః ప్రాశ్య ॥ 'యన్మధునో మధవ్యం పరమ
మన్నాద్యం వీర్యమ్ - తేనాహం మధునో మధవ్యేన పరమేణాన్నా
ద్యేన వీర్యేణ పరమో ఽన్నాదో మధవ్యో ఽసాని' ఇతి మధుప
ర్కం త్రిః ప్రాశ్య సకృన్మన్త్రేణ ద్విస్తూష్ణీమ్, 'అమృతాపిధానమసీ'
తి పునరపః ప్రాశ్య పాణీ ప్రక్షాళ్యాచమ్య, సూ ॥ శేష ‡ మనుకం
ప్యాయ ప్రయచ్ఛేత్ ॥ ౧౩ ॥ ౧౩ ॥ దాతా, సూ ॥ 'గౌ' రితి గాం
ప్రాహ, ప్రతిగృహీతా, సూ ॥ ఉత్తరయా § భిమన్త్ర్య 'అస్యపహా
తపాప్మా ఽప పాప్మానం జహి అముకశర్మణో మమచ అముకశర్మ
ణో అముష్యచ - అగ్నిః ప్రాశ్నాతు ప్రథమస్స హి వేద యథా
హవిః.' సూ ॥ యద్యుత్సృజే దుపాంశూత్తరాం జపిత్వా ॥ 'అనష్ట
మస్మాకం కృణ్వన్బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణేభ్యః - యజ్ఞో వర్ధతాం యజ్ఞస్య
వృద్ధిమను వర్ధా ఽపచితిరస్యపచితిం మా కుర్వపచితో ఽహం మను
ష్యేషు భూయాసమ్ - గౌర్ధేనుభవ్యా మాతా రుద్రాణాం దుహితా
వసూనాగ్ం స్వసా ఽఽదిత్యానామమృతస్య నాభిః - ప్రణు వోచం
చికితుషే జనాయ మా గామనాగామదితిం వధిష్ట - పిబతూదకం

---

* యజుర్భ్యాం - 'అమృతోపస్తరణమసి, ఇతి యజుషా పురస్తాత్ప్రాశ
నాదపః పిబతి, 'అమృతాపిధానమసీ, తి యజుషో పరిష్టాదప్యపః పిబేత్.

† ఉత్తరయా - 'యన్మధునో మధవ్యం, ఇత్యనయా, త్రిః ప్రాశ్నాతి స
కృన్మన్త్రేణ ద్విస్తూష్ణీమ్.

‡ అనుకంప్యాయ - అనుగ్రాహ్యాయ పుత్ర శిష్యాదయే సమావృత్తాయైవ
ప్రాశితుం ప్రయచ్ఛేన్నతు బ్రహ్మచారిణే.

§ ఉత్తరయా - 'అస్యపహతపాప్మా, ఇత్యేతయా నవసానయా, అముష్య
త్యస్య స్థానే చార్హయితుర్నామ విష్ణుశర్మణ ఇతి గృహ్ణాతి.

త్రృణాన్యత్తు'. సూ॥ ఓముత్సృజ తేత్యుచ్చైః॥ ౧౩ ॥ ౧౭॥ దాతా భూత మిత్యన్నం బ్రూయాత్, ప్రతిగృహీతా, సూ॥ అన్నంప్రోక్త ముపాంశూ * త్తరై రభిమన్త్ర్యం కల్పయ తేత్యుచ్చైః॥౧౩॥౧౮॥ 'భూతమ్ - సా విరాట్ - తన్మాక్షాయి తస్య తే ఽశియ తన్మ ఊర్జం ధాః - ఓం కల్పయత.' తతో దాతా వరం భోజయేత్.

తతో వరస్తండులరాశిస్థాం ధాన్యరాశిస్థాంవా కన్యాం, సూ॥ † స్వయం దృష్ట్వా తృతీయాం జపేత్ ॥ ౪ ॥ ౩ ॥ ఏవమేవ వరాపచితావథా భ్రాతృమన్త్రజపోథసమీక్షణమ్ ॥ 'అభ్రాతృఘ్నీం వరుణా పతిఘ్నీం బృహస్పతే - ఇన్ద్రాపుత్రఘ్నీం లక్ష్మ్యం తామస్యై సవిత స్సువ' ఇతి జపిత్వా చక్షురుపసంగృహ్య. సూ॥ ‡ చతుర్థ్యా సమీక్షేత ॥౪॥౪ ॥ 'అఘోరచక్షురపతిఘ్న్యేధి శివా పతిభ్యస్సుమనా స్సువర్చాః - జీవసూర్దేవకామా స్యోనా శం నో భవ ద్విపదే శం చతుష్పదే' ఇతి కన్యాందృష్ట్వా స్వ దృష్టిం నిపాత్య అవయవశస్సమీక్ష్య, అత్రబాగుఠణం వర కన్యయా భ్రూవన్తరం యజుషా పరిమృజ్యతే ॥ తయా సహ దర్భేచావ్యాసీనః ప్రాణానాయమ్య ఆభ్యాం కర్మాణి కర్తవ్యాని ప్రజాశ్రేష్ఠత్వాదయితవ్యాః, పత్న్యర్థం పునః ప్రాణానా యమ్య ఆభ్యాం కర్మాణి కర్తవ్యాని ప్రజాశ్రేష్ఠత్వాదయితవ్యాః

---

* ఉత్తరైః - 'భూతమ్, ఇత్యాదిభిః పంచభిరభిమంత్ర్య.

† వరస్స్వయం కన్యాం దృష్ట్వా 'అభ్రాతృఘ్నీ, మితి తృతీయాంబుచం జపేత్. దృష్ట్వైవ చక్షుస్సముపసంహరతి - జపశ్చ సర్వత్ర చాతుస్స్వర్యేణ, నతు కరణ మంత్రాదివదేకశ్రుత్యా - అత్రచ స్వయమితి విశేషణా వరయితౄణాం ప్రకృతావామయం జపో మాభూదితి. కేచిత్స్వయం వధూమేవ దృష్ట్వా జపేత్. స్వయం దృష్ట్వేత్యాదిచ సర్వ వివాహానామవికృతమ్.

‡ చతుర్థ్యా - 'అఘోరచక్షుః, ఇత్యనయా.

ఇతి పత్నీం వాచయతి. సూ॥ అంగుష్ఠేనో * పమధ్యమయా చాంగు ళ్యా దర్భం సంగృహ్యోత్తరేణ యజుషా తస్యాభ్రువో రంతరం సంమృ జ్య ప్రతీచీనం నిరస్యేత్॥ ౪ ॥ ౫ ॥ 'ఇదమహం యా త్వయి పతిఘ్న్య లక్ష్మీస్తాం నిర్దిశామి' ఇత్యంగుష్ఠానామికాభ్యాం దర్భం సంగృహ్య తే న తస్యాః భ్రువోర్మధ్యం సంమృజ్య పశ్చాన్నిరస్య పఠుపస్పృశ్య । కన్యకా స్వజనో యది సాపివా యహీ ర్నోదితి బంధు వియోగతః । తర్హి జీవ త్రీంతు జపేన్మృదం కన్యకా వరణే పరివర్జనమ్ ॥ తయా త న్మాతాదిభిర్వా అన్యోన్య వియోగచింతయా రోదనే కృతే, సూ॥ పార్త్తేనిమిత్తే † ఉత్తరాం జపేత్॥ ౪ ॥ ౬ ॥ 'జీవాగ్ం రుదన్తి వి మయన్తే అధ్వరే దీర్ఘామను ప్రసితిం దీధియుర్నరః – వామం పితృ భ్యో య ఇదగ్ం సమేరిరే మయః పతిభ్యో జనయః పరిష్వజే' ఇతి జపేత్. సూ॥ యుగ్మాన్ససువేతాస్మ స్రవతి ‡ ఉత్తరయాద్భ్యః ప్ర హిణుయాత్॥ ౪ ॥ ౭ ॥ 'వ్యృక్షతూర్కాద్రిరముదచన్త్వాప ఆ ఒస్యై బ్రాహ్మణాస్స్నపనగ్ం హరన్తు - అవీరఘ్నీరుదచన్త్వాపః' ఇతి వేద విదస్సమవేతాః చతురో బ్రాహ్మణాన్వధూస్నానార్థ ముదకమ్భ మా హర్తుముచ్చైః ప్రేషయేత్ - తే చయత్ర పూర్వం పురుషాః స్నానా దిషు నమృతాః తత ఉదకమానయేయుః. సూ॥ $ ఉత్తరేణ యజుషా తస్యాశ్శిరసి దర్భేణ్వం నిధాయ 'అర్యమ్ణో అగ్నిం పరియన్తు క్షిప్రం

---

* ఉపమధ్యమా .. ఉపకనిష్ఠికా, నతు ప్రదేశినీ; తస్యాః ప్రసంసికేతి వ్యపదే శాత్; ఉత్తరేణ యజుషా – 'ఇదమహ, మిత్యనేన.

† ఉత్తరాం – 'జీవాగ్ం రుదన్తి, ఇతీమామృచం, నిమిత్తమ్ – తాన్యోన్య వియోగచింతయా రోదనమేవ.

‡ ఉత్తరయా – 'వ్యృక్షతూర్కాద్రిర, మిత్యేతయా.

$ ఉత్తరేణ యజుషా – 'అర్యమ్ణో అగ్నిం, ఇత్యనేన, దర్భేణ్వం - దర్భైః పరికల్పితమిణ్వం, నిగళాకృతిం; పరిమండలాకారమిత్యర్థః.

ప్రతితిష్ఠన్తాగ్ం శ్వశ్రశ్వో దేవరాశ్చ' ఇతి తస్యాశ్శిరసి దర్భైః కృతం వలయం నిధాయ. సూ॥ తస్మి * న్నుత్తరయా దక్షిణం యుగచ్ఛి ద్రం ప్రతిష్ఠాప్య 'ఖేఽనసః ఖే రథః ఖే యుగస్య శచీపతే - అపాలా మిన్ద్ర త్రిః పూర్త్వ్యకరత్సూర్యవర్చసమ్' ఇతి తదుపరి దక్షిణం బాహ్యయుగచ్ఛిద్రం నిధాయ. సూ॥ ఛిద్రే సువర్ణ + ముత్తరయాన్త ర్ధాయ॥ 'శం తే హిరణ్యగ్ం శము సన్త్వాప (సము శన్త్వాప) శ్శం తే మేధీ భవతు శం యుగస్య తృద్మ - శం త ఆపశ్శతపవిత్రా భవ న్త్వథా పత్యా తన్వగ్ం సగ్ంస్పృశస్వ' ఇతి తస్మింఛ్ఛిద్రే హిరణ్య మంతర్ధాయ॥ 'స్నాపనాదిత్ర్యహపర్యంతం సుంస్కారం కర్మశక్తి క్రియతే ఉన్నతమేవహి' సూ॥ ‡ ఉత్తరాభిః పంచభిస్స్నాపయిత్వా 'హిరణ్య వర్ణాశ్శుచయః పావకాః ప్రచక్రముర్ హిత్వావద్యమాపః - శతంపవిత్రా వితతా హ్యాసు తాభిష్ట్వా దేవస్సవితా పునాతు - హి రణ్యవర్ణాశ్శుచయః పావకా యాసు జాతః కశ్యపో యాస్వగ్నిః - యా అగ్నిం గర్భం దధిరే సువర్ణాస్తాస్త ఆపశ్శగ్ం స్స్యోనా భవన్తు - యాసాగ్ం రాజా వరుణో యాతి మధ్యే సత్యానృతే అవపశ్యఞ్జనా నామ్ - యా అగ్నిం గర్భం దధిరే సువర్ణా స్తాస్త ఆపశ్శగ్ం స్స్యో నా భవన్తు - యాసాం దేవా దివి కృణ్వన్తి భక్షం యా అన్తరిక్షే బహుధా నివిష్టాః - యా అగ్నిం గర్భం దధిరే సువర్ణాస్తాస్త ఆప శ్శగ్ం స్స్యోనా భవన్తు - శివేన త్వా చక్షుషా పశ్యన్త్వాపశ్శివయా తన్వోపస్పృశన్తు త్వచం తే - ఘృతశ్చ్యుతశ్శుచయో యాః పావకా స్తాస్త ఆపశ్శగ్ం స్స్యోనా భవన్తు' ఇతి పంచభిః పూర్వానూహ్య తేన

* ఉత్తరయా - 'ఖేనస, ఇత్యేతయా.

† ఉత్తరయా - 'శం తే హిరణ్యం, ఇత్యేతయా.

‡ ఉత్తరాభిః పంచభిః - 'హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః పావకాః ప్రచక్రముర్ హిత్వా, ఇత్యాదిభిః పంచభిః

జలేన స్నాపయిత్వా. సూ॥ * ఉత్తరయా ఽహతేనవాససా ఽఽచ్ఛాద్య॥ 'పరి త్వా గిర్వణో గిర ఇమా భవన్తు విశ్వతః - వృద్ధాయుమను వృద్ధయో జుష్టా భవన్తు జుష్టయః' ఇత్యహతం వాసః పరిధాప్య ద్విరాచమ్య. మాంగల్యసూత్రం మహతా మనుగ్రహపురస్సరమ్। పాణిభ్యాంతుసమాదాయ వరః ప్రత్యఙ్ముఖస్థితః॥ ఆచ్ఛాద్య నూతనం వాసో వధ్వోమంగల్యసూత్రకమ్। సువర్ణమణి సంయుక్తం బధ్నీయాత్తు స్వకాగళే॥ ఆసీనాయాః ప్రాఙ్ముఖ్యా వధ్వాః కంఠే మాంగల్యసూత్రం 'మాంగల్యం తంతునానేన మమజీవనహేతునా। కంఠే బధ్నామి సుభగే త్వం జీవశరదాంశతమ్॥ మంగలం భగవాన్ విష్ణు ర్మంగలం మధుసూదనః। మంగలం పుండరీకాక్షో మంగలం గరుడధ్వజః॥' ఇతి బధ్వా, సూ॥ † ఉత్తరయా యోక్త్రేణసన్నహ్యతి॥ ౪॥ ౮॥ 'ఆశాసానా సౌమనసం ప్రజాగ్ం సౌభాగ్యం తనూమ్ - అగ్నేరనువ్రతా భూత్వా సం నహ్యే సుకృతాయ కమ్' ఇతి తస్యాః కటి దేశే యోక్త్రేణ సన్నహ్య. యోక్త్రస్యబన్ధ్యానిష్టగ్రంథ్యో నాభిరుత్తరతో భవేత్। ప్రదక్షిణంతు పర్యావృత్య స్థాప్యతే నాభిదక్షిణే॥ (స్వస్తివాచనకాలేచ మంగళాలంభనేతథా। రక్షాబంధనకాలేచ తథా యోక్త్రవిమోచనే॥ వధూరుత్తరతస్తిష్ఠే దన్యకర్మసుదక్షిణే॥) ఉత్తరేణ నాభిం యోక్త్రం నిష్టర్క్యం బధ్వా ప్రదక్షిణంపర్యావృత్య దక్షిణేన నాభి మవస్థాప్యోత్థాప్య॥ సూ॥ అథైనా ‡ ముత్తరయా దక్షిణే హస్తేగృహీత్వా॥ గృహ్యతేఖలుపాణిరమన్త్రకం గమ్యతేద్వ

---

* ఉత్తరయా - 'పరిత్వా గిర్వణో గిరః' ఇత్యేతయా, "ఈషద్ధౌతం నవం వస్త్రం సదశం యన్న ధారితమ్। అహతంతద్విజానీయా త్సర్వకర్మసుపావనమ్॥" ఇత్యహతవాసో లక్షణం దర్శితం సమావర్తనే.

† ఉత్తరయా - 'ఆశాసానాసౌమనసం' ఇత్యేతయా.

‡ [illegible]యా - 'పూషాత్వేతో నయతు' ఇత్యేతయా.

లనస్తు సమన్త్రకమ్ ॥ 'పూషా త్వేతో నయతు హస్తగృహ్యాశ్వినౌ త్వా ప్రవహతాగ్ం రథేన - గృహాన్గచ్ఛ గృహపత్నీ యథా ఽసో వశినీ త్వం విదథమావదాసి' ఇతి స్వస్యదక్షిణ హస్తేన తస్యా దక్షిణ హస్తం గృహీత్వా. సూ ॥ అగ్నిమభ్యానీయా పరేణాగ్నిము దగగ్రం కటమాస్తీర్య తస్మి * న్నుపవిశత ఉత్తరోవరః ॥ ౭ ॥ ౯ ॥ అగ్నే రుపసమాధానాది పాత్రప్రయోగకాలే, పద్వాంజలిం హోమవిధానద ర్వ్యం ద్వితీయ దర్వీంచసహాజ్యధాన్యా । ప్రోక్షణార్థపాత్రేణసహ ప్రణీతా మిధ్మంచ శమ్యాస్సహ లాజమశ్మనా ॥ అగ్నిం పరిస్తీర్యాగ్నేరు త్తరతో దర్భాన్ సంస్తీర్య ద్వంద్వంన్యంచిపాత్రాణిప్రయునక్తి, దర్వీ మాజ్యస్థాలీం ప్రోక్షణీం ప్రణీతి మిధ్మమితరదర్వీంచ సాదయిత్వా త దుత్తరతః అశ్మానం లాజాంశ్చ యుగపత్సాదయిత్వా, ఆయామతః పరిమాణమిత్యాది ॥ సూ ॥ అగ్నేరుపసమాధానాద్యాజ్యభాగాంతే ఽ † త్యైనామాదితో ద్వాభ్యామభిమన్త్రయేత ॥ ౭ ॥ ౧౦ ॥ 'సోమః ప్రథమో వివిదే గన్ధర్వో వివిద ఉత్తరః - తృతీయో అగ్నిష్టే పతిస్తు రీయస్తే మనుష్యజాః - సోమో ఽదదద్గన్ధర్వాయ గన్ధర్వో ఽదదద గ్నయే - రయిం చ పుత్రాగ్ంశ్చాదాదగ్నిర్మహ్యమథో ఇమామ్' ఇ తి పత్నీమభిమన్త్ర్య. సూ ॥ అథాస్యై దక్షిణేన నీచాహస్తేన దక్షిణ

---

* ఉపవిశత ఉత్తరోవరః - యథోత్తరోవరోదక్షిణావధూః, ఇత్యుక్త త్వాదేతావత్పర్యంత ముత్తరాం కన్యాం దక్షిణం వరంచ కేచనమన్యతే. తదయు క్తం - తథా అనభిధానా దాచారాభావాచ్చ; తథాసతి 'ఉత్తరయా చర్మణ్యుప విశతఉత్తరోవరః, (ఆప ॥ గృ ॥ ౩ ॥ ౭ ॥ ౧౦ ॥) ఇత్యత్రాప్యయమేవార్థః ప్ర సజ్యేత, తస్మాద్యత్రోపవేశప్రకారః ప్రతిపాద్యతే, తత్ప్రకారఏవ మిత్యవజ్ఞేయః, నహి ప్రమాణప్రతిపన్నే అర్థేనృథా నిర్బన్ధోక్తః. ప్రమాణంచ గృహ్యరత్న చన్ద్రికా రాదీ వాక్యమేవ తస్మాదుపవేశనియమఏవేదృశ ఇతిజ్ఞేయః, యథాచారంవ్యవస్థా.

† ఏనాం - వధూం, వరః, ఆసిత అనువాకస్య, 'సోమం ప్రథమః, ఇత్య స్య - 'సోమః ప్రథమ, ఇతి ద్వాభ్యాం ఋగ్భ్యామ్.

ముత్తానం హస్తం గృహ్ణీయాత్ ॥ ౪ ॥ ౧౧ ॥ యది కామయేత స్త్రీరే వ జనయేయమిత్యంగులీరేవ గృహ్ణీయాత్ ॥ ౪ ॥ ౧౨ ॥ యది కామయేత పుంస ఏవ జనయేయమిత్యంగుష్ఠమేవ గృహ్ణీయాత్ ॥ ౪ ॥ ౧౩ ॥ గృభ్ణామి త ఇత్యేతాభి శ్చతసృభిః ॥ ౪ ॥ ౧౪ ॥ 'గృభ్ణామి తే సుప్రజాస్త్వాయ హస్తం మయా పత్యా జరదష్టిర్యథా ఽసః — భగో అర్యమా సవితా పురన్ధిర్మహ్యం త్వాదు ర్గార్హపత్యాయ దేవాః - తేహ పూర్వే జనాసో యత్ర పూర్వవహో హితాః - మూర్ధన్వాన్ యత్ర సౌభ్రవః పూర్వో దేవేభ్య ఆతపత్ - సరస్వతి ప్రేదమవ సుభగే వాజినీవతి - తాం త్వా విశ్వస్య భూతస్య ప్రగాయామస్యగ్రతః య ఏతి ప్రదిశస్సర్వా దిశో ఽను పవమానః - హిరణ్యహస్త ఐరంమస్స త్వా మన్మనసం కృణోతు' ఇతి చతసృభిస్తస్యా ఉత్తానం సాంగుష్ఠం దక్షిణం హస్తమవాచీనేన స్వదక్షిణహస్తేన గృహీత్వా, తయా సహోత్థాయ. సూ ॥ * అథైనా ముత్తరేణాగ్నిం దక్షిణేన పదా ప్రాచీముదీచీం వా దిశమభిప్రక్రమయేత్యేకమిష ఇతి ॥ ౪ ॥ ౧౫ ॥ 'ఏకమిషే విష్ణుస్త్వాన్వేతు ద్వే ఊర్జే విష్ణుస్త్వాన్వేతు త్రీణి వ్రతాయ విష్ణుస్త్వాన్వేతు చత్వారి మాయోభవాయ విష్ణుస్త్వాన్వేతు పంచ పశుభ్యో విష్ణుస్త్వాన్వేతు షడృతుభ్యో విష్ణుస్త్వాన్వేతు సప్త సప్తభ్యో హోత్రాభ్యో విష్ణుస్త్వాన్వేతు' ఇత్యగ్నేరుత్తరతో గత్వా సప్తభిః ప్రతిమంత్రం దక్షిణేన పదా తత ఆరభ్య ప్రాగాయతనాని సప్త పదాని ప్రక్రమయ్య సప్త

* అత్ర వధ్వాః దక్షిణేన పాదేన 'ఏకమిషే విష్ణుః, ఇతి 'తాం పర్యాయేణా క్రమయ్యే, తి వైఖానసే దర్శనాద్వధ్వా సహ వరస్యాను స్థానే అగ్నేరుదగ్దేశే సప్తపదక్రమణాసంభవాచ్చ వధ్వా సహ వరస్సముత్థాయ హస్తమముంచన్నుత్తరేణాగ్నిం ప్రాచీన ముదీచీనం వా దిశం ప్రతి సప్త పదాని ప్రతిపద ముద్ధృత్యోద్ధృత్య నిక్షిపేతి ప్రక్రమయేత్ అత్ర పత్న్యాః పాదగ్రహణస్యాయుక్తత్వా ద్వరస్తత్పాణి మముంచన్నేవ [illegible] పదముద్ధృత్య నిక్షిపేత్యేవం వధూం ప్రక్రమయతీతి యుక్తమితి గృహ్యార్థజ్ఞ కర్మఠ భూయిష్ఠా [illegible].

మేపదే నిహితే, సూ ॥ సఖేతిసప్తమేపదేజపతి ॥ ౪ ॥ ౧౬ ॥ 'సఖా సప్తపదా భవ సఖాయౌ సప్తపదా బభూవ సఖ్యం తే గమేయగ్ం సఖ్యాత్తే మా యోషగ్ం సఖ్యాన్మే మా యోష్ఠాస్సమయావ సంకల్పావహై సంప్రియౌ రోచిష్ణూ సుమనస్యమానౌ- ఇషమూర్జమభి సంవసానౌ సం నౌ మనాగ్ంసి సంవ్రతా సముచిత్తాన్యాకరమ్ - సా త్వమస్యమూహమమూహమస్మి సా త్వం ద్యౌరహం పృథివీ త్వగ్ం రేతోఽహగ్ం రేతోభృత్త్వం మనోఽహమస్మి వాక్త్వగ్ం సామాహమస్మ్యృక్త్వగ్ం సా మామనువ్రతా భవ పుగ్ంసే పుత్రాయ వేత్తవై శ్రియై పుత్రాయ వేత్తవ ఏహి సూనృతే' ఇతి జపిత్వాఽగ్నిం * ప్రదక్షిణం కుర్యాత్. సర్వేష్వపి ప్రదక్షిణేషు ఆజ్యస్థాలీం ప్రణీతిమశ్మానం లాజాంశ్చాభ్యంతరే కృత్వా దక్షిణతో నిషాదితస్య బ్రాహ్మణస్యాగ్నేశ్చాంతరాగచ్ఛేత్. ఏవం పశ్చాన్న్యసహ, సూ ॥ ప్రాగ్ఘోమాత్ప్రదక్షిణమగ్నింకృత్వా యథాస్థానముపవిశ్యాన్వారబ్ధాయాముత్తరా ఆహుతీర్జుహోతి సోమాయ జనివిదే స్వాహేత్యేతైః ప్రతి మన్త్రమ్ ॥ సోమాయాజ్యాహుతేః పూర్వం సబ్రహ్మాగ్నేః ప్రదక్షిణమ్, లాజానామాహుతేః పశ్చాద్బ్రహ్మప్యేకో బహిర్భవేత్ ॥ దక్షిణాం దిశమాశ్రిత్య యమో మృత్యుశ్చ తిష్ఠతి । దమ్పత్యో రక్షణార్థాయ బ్రహ్మైకో బహిర్భవేత్ ॥ ౫ ॥ ౧ ॥ 'సోమాయ జనివిదే స్వాహా-సోమాయ జనివిద ఇదం; గన్ధర్వాయ జనివిదే స్వాహా - గన్ధర్వాయ జనివిద ఇదం; అగ్నయే జనివిదే స్వాహా - అగ్నయే జనివిద ఇదం; కన్యలా పితృ

---

* కించాత్ర స బ్రహ్మాగ్ని పరిదక్షిణం కుర్వంతి, తథా సత్యస్మిన్ పరికరణే బ్రాహ్మణావస్థానా దంతరాగమనస్య నిషిద్ధత్వా ద్బ్రాహ్మణానుజ్ఞయా అగ్నిం పరిదక్షిణం కుర్యాత్ తథా ఆపస్తమ్బః - 'అగ్నిం బ్రాహ్మణం చాంతరేణ నాతిక్రమే ద్బ్రాహ్మణాంశ్చానుజ్ఞాప్యవా అతిక్రమే, దితి కంఠభూషణ వాక్య విరోధః 'సోమాయాజ్యాహుతేః పూర్వం, ఇతి కారికాత్వనేక కపర్ది కారికా కోశేషు నదృశ్యతే. అంతపిల్లా ళ్వగ్నహ్న పరిశోధాగమ్యత్వాత్ వసినో దాహృతా యథాచారం వ్యవస్థా ॥

భ్యో । సుక్తే పతిభ్యో మమ దీక్షామదాత్స్వాహా - ఆత్మన ఇదం - ప్రేతో
ముఞ్చాతి నాముతస్సుబద్ధామముతస్కరత్ - యథేయమిన్ద్ర మీఢ్వ
స్సుపుత్రా సుభగా ఽసతి స్వాహా - ఇన్ద్రాయ మీఢుష ఇదం - ఇమాం
త్వమిన్ద్ర మీఢ్వస్సుపుత్రాగ్ం సుభగాం కృణు - దశాస్యాం పుత్రా
నాధేహి పతిమేకాదశం కృధి స్వాహా - ఇన్ద్రాయ మీఢుష ఇదం - అగ్ని
రైతు ప్రథమో దేవతానాగ్ం సో ఽస్యై ప్రజాం ముఞ్చతు మృత్యు
పాశాత్ - తదయగ్ం రాజా వరుణో ఽనుమన్యతాం యథేయగ్ం
స్త్రీ పౌత్రమఘం న రోదాత్స్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం - ఇమా
మగ్నిస్త్రాయతాం గార్హపత్యః ప్రజామస్యై నయతు దీర్ఘమా
యుః - అశూన్యోపస్థా జీవతామస్తు మాతా పౌత్రమానన్దమభి ప్ర
బుధ్యతామియగ్ం స్వాహా - అగ్నయే గార్హపత్యాయ ఇదం - మా తే
గృహే నిశి ఘోష ఉత్థాదన్యత్ర త్వద్రుదత్యస్సంవిశన్తు - మా త్వం
వికేశ్యుర ఆవధిష్ఠా జీవపత్నీ పతిలోకే విరాజ పశ్యన్తీ ప్రజాగ్ం సు
మనస్యమానాగ్ం స్వాహా - అగ్నయే గృహపతయ ఇదం - ద్యౌస్తే పృ
ష్ఠగ్ం రక్షతు వాయురూరూ అశ్వినౌ చ స్తనం ధయన్తగ్ం సవితా
ఽభిరక్షతు - ఆవాససః పరిధానాద్బృహస్పతిర్విశ్వే దేవా అభిరక్షన్తు
పశ్చాత్స్వాహా - ద్యౌర్వాయ్వశ్విసవితృ బృహస్పతివిశ్వేభ్యో దేవే
భ్య ఇదం - అప్రజస్తాం పౌత్రమృత్యుం పాప్మానముత వా ఽఘమ్ -
శీర్ష్ణస్స్రజమివోన్ముచ్య ద్విషద్భ్యః ప్రతిముఞ్చామి పాశగ్ం స్వాహా
(ఆత్మన ఇదం) అగ్నయ ఇదం - ఇమం మే వరుణ + ఆచకే స్వాహా
వరుణాయేదం - తత్త్వా యామి + ప్రమోషీః స్వాహా - వరుణాయేదం
త్వన్నో అగ్నే + అస్మత్స్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం - స త్వం నో
అగ్నే + పథ స్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం - త్వమగ్నే అయాసి-
భేషజగ్ం స్వాహా - అగ్నయే ఽయస ఇదం. సూ॥ అథైనాముత్తరేణా

గ్నిం దక్షిణేనపదా ఽశ్మానమాస్థాపయ త్యాతిష్ఠేతి ॥ ౫ ॥ ౨ ॥ ఆ
తిష్ఠేమమశ్మానమశ్మేవ త్వగ్ంస్థిరా భవ - అభి తిష్ఠ పృతన్యతస్స
హస్వ పృతనాయతః, ఇతి పత్నీం దక్షిణేనపదా స్థాప్య యథాస్థాన
ముపవిశ్య దర్వీవత్ పత్న్యా అంజలింసంస్కృత్య. సూ ॥ అథాస్యా
అంజలావుపస్తీర్య ద్విర్లాజానోప్యాభిఘారయతి ॥౫॥౩॥ తస్యా స్సోద
ర్యో లాజానావపతీత్యేకే ॥౫॥౪॥ నేష్యతే ఽగ్నిముఖంచ లేపయో
స్స్విష్టకృన్నహవిష్యభిఘారణమ్। స్యాదస్య జామదగ్నిగణోద్భవస్యాస్య
పంచగృహీతమపీష్యతే ॥ అభిన్నసద్యోంజలినాత హోమో యథాజు
హూవన్నముఖేన హోమః । సమ్మార్జన పరిస్తరణసాదనాని యథాజు
హూవన్నచ శేషకార్యమ్ ॥ యది దర్వీసంస్కారకాలే సద్యోంజలి సం
స్కారో న కృతస్తదా ఽపి తావతా - అసంస్కృతస్య హోమసాధనత్వాత్: అన్వారంభః ప్రధానేషు హోమేష్వన్యత నేష్యతే । యత్రా
స్తి చోదనా తత్ర సాన్వారంభస్తు హోమకృత్ ॥ జమదగ్నీనాం త్రిః. అభి
ఘార్య సద్యోంజలింగృహీత్వా తేన దేవతీర్థేన. సూ ॥ జుహోతి ఇయం
నారీతి ॥౫॥౫॥ ఇయం నార్యుపబ్రూతే కుల్పాన్యావపన్తికా - దీర్ఘా
యురస్తు మే పతిర్జీవాతు శరదశ్శతం స్వాహా - అగ్నయేఽర్యమ్ణస్సదాః
తస్యా హస్తం గృహీత్వోత్థాయ ॥ సూ ॥ * ఉత్తరాభిస్తిసృభిః ప్రద
క్షిణమగ్నిం కృత్వా ఽశ్మానమాస్థాపయతి యథాపురస్తాత్ ॥౫॥౬॥
తుభ్యమగ్రే పర్యవహన్సూర్యాం వహతునా సహ - పునః పతిభ్యో
జాయాం దా అగ్నే ప్రజయా సహ - పునః పత్నీమగ్నిరదాదాయు
షా సహ వర్చసా - దీర్ఘాయురస్యా యః పతిస్స ఏతు శరదశ్శతమ్- వి
శ్వా ఉత త్వయా వయం ధారా ఉదన్యా ఇవ — అతిగాహేమహి
ద్విషః ' ఇతి తయా సహాగ్నిం ప్రదక్షిణం కృత్వా । ఆతిష్ఠేమమశ్మాన

---

* ఉత్తరాభిః — తుభ్యమగ్రే పర్యవహన్, ఇత్యాదిభిస్తిసృభిః.

సుశ్శేవ + సహస్వ పృతనాయతః' ఇతి పూర్వవదశ్మాన మాస్థాప్య - యథాస్థాన ముపవిశ్య అంజలావుపస్తీర్య ద్విర్లాజానోప్య అభిఘార్య, సూ ॥ హోమశ్చ * త్తరయా ॥ సూ ॥ ౭ ॥ 'అర్యమణం ను దేవం కన్యా అగ్నిమయక్షత - సఇమాం దేవో అధ్వరః ప్రేతో ముఞ్చాతి నాముతస్సుబద్ధామముతస్కరం' స్వాహా - అగ్నయే అర్యమ్ణ ఇదం; తతః హస్తగ్రహణాద్యారభ్య, సూ ॥ పునః పరిక్రమణమ్ ॥ సూ ॥ ౮ ॥ 'తుభ్యమగ్రే పర్యవహన్, పునః పత్నీమగ్నిరదాత్, విశ్వా ఉత త్వయా వయమ్' ఇతి తిసృభిః పూర్వవత్ ప్రదక్షిణమగ్నిం కృత్వా ॥ సూ ॥ ఆస్థాపనమ్ ॥ సూ ॥ ౯ ॥ 'ఆతిష్ఠేమమశ్మానమశ్మేవ + పృతనాయతః' ఇతి పూర్వవదశ్మానమాస్థాప్య యథాస్థానముపవిశ్య హస్తంముక్త్వా అంజలావుపస్తీర్య ద్విర్లాజానోప్య అభిఘార్య, సూ ॥ హోమశ్చ † త్తరయా ॥ సూ ౧౦ ॥ 'త్వమర్యమా భవసి యత్కనీనాం నామ స్వధావత్స్వర్యం బిభర్షి - అఞ్జన్తి వృక్షగ్ం సుధితం న గోభిర్యద్దమ్పతీ సమనసా కృణోషి' స్వాహా - అగ్నయే అర్యమ్ణ ఇదం, సూ ॥ పునః పరిక్రమణమ్ ॥ సూ ॥ ౧౧ ॥ 'తుభ్యమగ్రే పర్యవహన్, పునః పత్నీమగ్నిరదాత్, విశ్వా ఉత త్వయా వయం' ఇతి తిసృభిః పూర్వవత్ ప్రదక్షిణం కృత్వా యథాస్థాన ముపవిశ్య, సూ ॥ జయాది ప్రతిపద్యతే ॥ సూ ౧౨ ॥ పరిషేచనాంతం కృత్వా ॥ ప్రధానహోమే యద్వృత్తాదిహోమే ప్రవిశ్య హోమే చ వివాహశేషే । వివాహ ఏతేషు భవంతి శమ్యాః నత్వగ్నిదైవత్యచరౌ భవంతి ॥ శమ్యా అపోహ్య సగంధాన్ పరిధీన్ వాత్వా పాణిగ్రాహణస్య అస్మిన్నుద్వాహ హోమకర్మణి మధ్యే సంభావిత ... పరిముక్త్యర్థం సర్వప్రాయశ్చిత్త హోమానం హోష్యామి

---

* ఉత్తరయా - 'అర్యమణంను దేవం, ఇత్యేతయా.

† ఉత్తరయా - 'త్వమర్యమాభవసి, ఇత్యేతయా.

తి సంకల్ప్య ప్రాయశ్చిత్తాహుతీ హుత్వా ప్రాణాయామం పరిషే
చనం ప్రణీతామోక్షణం బర్హిర్విస్రంసనంచ కృత్వా ఓం విష్ణ
వే స్వాహేతి పూర్ణాహుతిం హుత్వా అగ్నే నయేత్యగ్నిముపస్థాయ
ప్రణమ్యాభివాద్య. సూ ॥ * ఉత్తరాభ్యాం యోక్త్రం విముచ్య ॥
‘ప్ర త్వా ముఞ్చామి వరుణస్య పాశాద్యేన త్వా బధ్నాత్సవితా
సుకేతః — ధాతుశ్చ యోనౌ సుకృతస్య లోకే స్యోనం తే సహ
పత్యా కరోమి - ఇమం విష్యామి వరుణస్య పాశం యమబధ్నీత
సవితా సుశేవః — ధాతుశ్చ యోనౌ సుకృతస్య లోకేఽరిష్టాం
త్వా సహ పత్యా కృణోమి’ ఇతి యోక్త్రం విముచ్య పశ్చాదగ్నిం
స్వాపదుపస్పృశేత్, ఏతస్మిన్నగ్నౌ యత్కించిదితి హోమ ప్రసక్తిస్స
హోమః సర్వస్థాలీపాక శేష హోమః పుంసవన సీమన్త గృహప్రవేశ
ప్రావణ పిండపితృ యజ్ఞోపాసన వైశ్వదేవ పంచ మహాయజ్ఞాదీని
కుర్యాత్ — సదస్యాన్ సంపూజయేత్ .

---

* ఉత్తరాభ్యాం — ‘ప్రత్వాముంచామి’ ఇత్యేతాభ్యామ్.

ఉత్తంభనాదిమంత్రజపః.

సూ ॥ తాం తతః * ప్రవాహయేత్ప్రవాహయేద్వా ॥ ౫ ॥ ౧౩ ॥ సమోప్యైతమగ్నిమనుహరంతి ॥ ౫ ॥ ౧౪ ॥ నిత్యః ॥ ౫ ॥ ౧౫ ॥ ధార్యః ॥ ౫ ॥ ౧౬ ॥ అనుగతో మంథ్యః ॥ ౫ ॥ ౧౭ ॥ శ్రోత్రియాగారాద్వాహార్యః ॥ ౫ ॥ ౧౮ ॥ ఉపవాసశ్చాన్యతరస్య

* ప్రవాహయేత్; అనంతరం, తాం వధూం, హస్తినమశ్వం వా ప్రవాహయేత్ - శిబికామాందోళికాం రథం మనుష్యం వా ప్రవాహయేత్ ॥ ౫ ॥ ౧౩ ॥

ఏతం - వివాహాగ్నిం, సమోప్యోఖాయామనుహరంతి - అవ్యవాయేన వధ్వాః పశ్చాన్నయంతి, పరికర్మిణః. ఏతమితి గ్రహణం వివాహాగ్నేరౌపాసనాఖ్యస్య సంస్కారశబ్దాభివ్యంగ్యస్య ప్రయాణేఽపి నిత్యం ప్రత్యనునయనార్థమ్ ॥ ౧౪ ॥

పాణిగ్రహణాదారభ్య సర్వాచారలక్షణకర్మాంగమయమగ్నిర్నిత్యః - యావజ్జీవం నోత్సృజ్యతే ॥ ౧౫ ॥

నిత్య ఇతి సిద్ధే ధార్య ఇత్యారంభాత్ప్రయాణేష్వపి సమిధ్యాత్మన్యరణ్యోర్వా సమారోపణం గృహ్యాంతరవిహితం వికల్పేనాపి న స్యాత్ ॥ ౧౬ ॥

యద్యయమగ్నిరనుగతః - నిర్వాణస్స్యాత్ తదా మన్థ్యః - తేభ్య ఏవాఽరణిభ్యో నిర్మథితవ్యః, యది తాస్సన్నిసమర్థాని భాండాదౌ భస్మనా అరణీం సంస్పృశ్య మంథితవ్యః అథవా అన్యవేదస్య గృహాదాహర్యః. అయంచ వ్యవస్థితో వికల్పః యది మథితేఽగ్నౌ వివాహస్తదా మన్థ్యః. యద్యాహృతేఽగ్నౌ తదాహార్యః. ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥

చకారోఽనుగతోత్పత్తిప్రాయశ్చిత్తస్య సముచ్చయార్థః. యద్యుపవాసరాత్రౌ వా ప్రాగ్భోజనాదనుగతస్తదా మథిత్వా ఆహృత్య వా యథావిధ్యుపసమాధాయ 'యద్యః జ్ఞాతా సద్యో ప్యసద్వా' ఇతి సర్వప్రాయశ్చిత్తం హుత్వా కాలశేషముపవసేత్. యది భోజనాదూర్ధ్వం తదా తత్కాలశేషమాగామికాలంచ. సర్వదా తు విజ్ఞాతమాత్ర ఏవాఽనుగమనే ఉత్పాదనాది కార్యమ్, నిమిత్తానంతరం నైమిత్తికస్యావశ్యకర్తవ్యత్వాత్. అన్యే తు - భార్యాపత్యోః యథాయోగముపవాసేన వికల్పః ॥ ౧౯ ॥

భార్యాయాః పత్యుర్వా ॥ ౫ ॥ ౧౯ ॥ అనుగతే * అపివోత్తరయా
జుహుయాన్నోపవసేత్ ॥ ౫ ॥ ౨౦ ॥ ఉత్తరా రథస్యోత్తమ్భనీ ॥ ౫ ॥
౨౧ ॥ వరః పాణిగ్రాహస్య ఉత్తంభనాది మంత్రజపం కరిష్య ఇతి
సంకల్ప్య 'సత్యేనోత్తభితా భూమిస్సూర్యేణోత్తభితా ద్యౌః -
ఋతేనాదిత్యాస్తిష్ఠన్తి దివి సోమో అధి శ్రితః - యుఞ్జన్తి బ్రధ్న
మరుషం చరన్తం పరితస్థుషః - రోచన్తే రోచనా దివి - యోగే
యోగే తవస్తరం వాజేవాజే హవామహే - సఖాయ ఇన్ద్రమూ
తయే - సుకిగ్ంశుకగ్ం శల్మలిం విశ్వరూపగ్ం హిరణ్యవర్ణగ్ం
సువృతగ్ం సుచక్రమ్ - ఆరోహ సూర్య అమృతస్య లోకగ్గ్ం స్యోనం
పత్యై వహతుం కృణుష్వ - ఉదుత్తరమారోహన్తీ వ్యస్యన్తీ పృత
న్యతః - మూర్ధానం పత్యురారోహ ప్రజయా చ విరాడ్భవ - సం
రాజ్ఞీ శ్వశురే భవ సంరాజ్ఞీ శ్వశ్రువాం భవ - ననాన్దరి సంరాజ్ఞీ
భవ సంరాజ్ఞీ అధి దేవృషు - స్నుషాణాగ్ం శ్వశురాణాం ప్రజా
యాశ్చ ధనస్య చ - పతీనాం చ దేవృణాం చ సజాతానాం విరా
డ్భవ - నీలలోహితే భవతః కృత్యాసక్తిర్వ్యజ్యతే - ఏధన్తే అ
స్యా జ్ఞాతయః పతిర్బన్ధేషు బధ్యతే - యే వధ్వశ్చన్ద్రం వహతుం
యక్ష్మా యన్తి జనాగ్ం అను - పునస్తాన్ యజ్ఞియా దేవా నయం
తు యత ఆగతాః - మా విదన్పరిపన్థినో య ఆసీదన్తి దమ్పతీ -
సుగేభిర్దుర్గమతీతామప ద్రాన్త్వరాతయః - సుగం పన్థానమారుక్ష
మరిష్టగ్గ్ం స్వస్తివాహనమ్ - యస్మిన్వీరో న రిష్యత్యన్యేషాం విం

---

* అపి - వా, అగ్న్యనుగతే, ఉత్తరయా - అయాశ్చాగ్నే, ఇత్యేత
యా ఆజ్యం జుహుయాన్నోపవసేత్ ॥ ౨౦॥

ఉత్తరా 'సత్యేనోత్తభితా, ఇత్యేషా, రథస్యోత్తమ్భనీ - ఉత్తమ్భనే
కరణమన్త్రః. ॥ ౫॥ ౨౧॥

దతే వసు - తా మన్దసానా మనుషో దురోణ ఆధత్తగ్ం రయిం దశ వీరం వచస్యవే - కృతం తీర్థగ్ం సుప్రపాణగ్ం శుభస్పతీ స్థాణుం పథేష్ఠామప దుర్మతిగ్ం హతమ్ - అయం నో మహ్యాః పారగ్ం స్వస్తి నేషద్వనస్పతిః - సీరా నస్సుతరా భవ దీఘాయుత్వాయ వర్చసే - అస్య పారే నిరృతస్య జీవా జ్యోతిరశీమహి - మహ్యా ఇన్ద్రస్స్వస్తయే' ఇతి జపిత్వా.

యదృతాది హోమః.

సూ ॥ శ్మశానాధి వ్యతిక్రమేభాండే రథేవారిష్టే ॥ పాణిగ్రహణాయుష్మ యదృతాది హోమం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య ॥ వివాహే యదృతాదీని కుర్యా దుద్వాహాద్ధతే . । ఏకగ్రామే ఽపి వా ప్యేక గృహే వా నత్యజేద్బుధః ॥ సూ ॥ అగ్నేరుపసమాధానాద్యాజ్యభాగాంతే ఽన్వారబ్ధాయా * ముత్తరా ఆహుతీర్హుత్వా ॥ 'యదృతే చిదభి శ్రిషః పురా జర్తృభ్య ఆతృదః - సంధాతా సన్ధిం మఘవా పురోవసుర్నిష్కర్తా విహ్రుతంపున' స్స్వాహా మఘవత ఇదం - 'ఇడామగ్నే పురుదగ్ం సగ్ం సనిం గోశ్శశ్వత్తమగ్ం హవమానాయ సాధ - స్యాన్నస్సూనుస్తనయో విజావాఽగ్నే సా తే సుమతిర్భూత్వస్మే స్వాహా - అగ్నయ ఇదం - ఇమం మే వరుణ + ఆచకే స్వాహా - వరుణాయేదం: తత్త్వాయామి + ప్రమోషీస్స్వాహా - వరుణాయేదం: త్వం నో అగ్నే + అస్మత్స్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యామిదం: సత్వం నో అగ్నే + ఏధి స్వాహా - అగ్నీ వరుణాభ్యామిదం; త్వమగ్నే అయాసి + భేషజం స్వాహా - అగ్నయే

* ఉత్తరాః - 'యదృతేచిదభిశ్రిషః · ఇతి సప్తకండికా ఆహుతీః - శేషం వ్యక్తమ్.

అ.ముపత్రదం. సూ ॥ జన్యాని ప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతంకరోతి ॥ ౬।౪। పరిశేతా మోక్షణం బ్రహ్మాసనమ్. అగ్నేనయే త్యగ్ని ఉపస్థానంచ కుర్యాత్ - నిమిత్తాభావే ఒపి పాణిగ్రాయస్య - యద్భృతాది జపం కుర్యాత్ ॥ సూ ॥ * క్షీరిణా మన్యేషాం వా లక్ష్మణ్యానాం వృక్షాణాం నదీనాం చ వ్యతిక్రమ ఉత్తరే య థాలింగం జపేత్ । ౬ । ౫ । 'యే గన్ధర్వా అప్సరసశ్చ దేవీరేషు వృక్షేషు వానస్పత్యేష్వాసతే - శివాస్తే అస్యై వధ్వై భవంతు మా హిగ్ం సిషుర్వహతు ముహ్యమానామ్ - యా ఓషధయో యా నద్యో యాని ధన్వాని యే వనా - తే త్వా వధు ప్రజావతీం ప్రత్వే ముఞ్చన్త్వగ్ంహసః' ఇతి జపేత్.

అథ పరివిశ్య హోమః.

సూ ॥ గృహాన్ † ఉత్తరయా సమ్ప్రకాశయతి ॥ ౬ ॥ ౬ ॥ 'సంకాశయామి వహతుం బ్రహ్మణా గృహైరఘోరేణ చక్షుషా మైత్రేణ పర్యాణద్ధం విశ్వరూపం యదస్యాగ్ం స్యోనంపతిభ్యస్సవితా

* క్షీరిణః - క్షీరవంతః ప్లక్షన్య గోధావయః, లక్ష్మ - చిహ్నం, తత్ర భవా లక్ష్మణ్యాః, దుగ్గా తింత్రిణి కాసీనా కదమ్బ ఇత్యేవమాదయః, నద్యః ప్రసిద్ధాః, ధన్వానో దీర్ఘారణ్యాని, యేషు గ్రామ్యాః పశవో నివసంతి ఏతే షాం వ్యతిక్రమే ఉత్తరే యథాలింగం జపేత్ 'యే గంధర్వా, ఇతి వృక్షాణాం 'యా ఓషధయః, ఇతి నదీనాం ధన్వనాం వ్యతిక్రమే

† ఉత్తరయా - 'సంకాశయామి, ఇత్యేతయా.

కృణోతు తత్" ఇతి స్వగృహం పత్న్యా సందర్శయేత్ ॥ సూ ॥ వాహౌ * ఉత్తరాభ్యాం విముంచతి దక్షిణముగ్రే ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ " ఆ వామగన్ త్సుమతిర్వాజినీవసూ న్యశ్వినా హృత్సు కామాగ్ం అయగ్ం సత-అభూతం గోపా మిథునా శుభస్పతీ ప్రియా అర్యమ్ణో దుర్యాగ్ం అశీమహి-అయం నో దేవస్సవితా బృహస్పతిరిన్ద్రాగ్నీ మిత్రావరుణా స్వస్తయే- త్వష్టా విష్ణుః ప్రజయా సగ్ంరరాణః కామ ఆయాతం కామాయ త్వా విముంచతు" ఇతి ద్వాభ్యాందక్షిణవామయోః క్రమేణ వాహౌ విముచ్య గృహం ప్రవిశ్య ॥ సూ ॥ లోహితం చర్మా నడుహం ప్రాచీనగ్రీవముత్తరలోమ మధ్యేఽగారస్యా † త్తరయాఽఽస్తీర్య ॥ " శర్మ వర్మేదమాహరాస్యై నార్యా ఉపస్తిరే - సినీవాలి ప్రజాయతామియం భగస్య సుమతా అసత్ " ఇతి అగారస్యమధ్యే లోహితమానడుహం చర్మ ప్రాగ్గ్రీవ ఉత్తరలోమాస్తీర్య దక్షిణపాద నిధానపూర్వకం పత్నీం గృహం ప్రవేశయేత్ ॥ అత్ర సూ ॥ గృహాన్ప్రపాదయన్ను ‡ త్తరాం వాచయతి దక్షిణేనపదా ॥ ౬ ॥ ౮ ॥ § నచ దేహళీమభితిష్ఠతి ॥ ౬ ॥ ౯ ॥ "గృహాన్భద్రాన్థ్సుమనసః ప్రపద్యేఽవీరఘ్నీ వీరవతస్సువీరాన్-ఇరాం వహతో ఘృతముక్షమాణాస్తేష్వహగ్ం సుమనాస్సంవిశామీ" తి పత్నీం వాచయేత్ ఉభావపి పాదేన దేహళీం నస్పృశేతాం ॥ సూ ॥ ఉత్తరపూర్వదేశేఽగారస్య ॥ దర్భేష్వాసీనౌ దర్భాన్ ధారయమాణః పత్న్యాస

---

* ఉత్తరాభ్యాం - ‹ఆవామగన్, అయంనోదేవః, ఇతిద్వాభ్యాం.

† ఉత్తరయా - ‹శర్మవర్మ, ఇత్యేతయా.

‡ ఉత్తరాం - ‹గృహాన్భద్రాన్, ఇత్యేతామ్.

§ గృహాన్ప్రవిశంతీ సధూర్దేహళీం నాధితిష్ఠేచ్చేతి. చకారాద్వరోపీతి గమ్యతే. దేహళీ ద్వారస్య అధోదారు.

హోపవిత్రపాణిః ప్రాణానాయమ్య ప్రవిశ్యహోమంకరిష్య ఇతి సంక
ల్ప్య ॥ * సూ ॥ అగ్నేరుపసమాధానా ద్యాజ్యభాగాంతే ఽ న్వా
రబ్ధాయాముత్తరా ఆహుతీర్హుత్వా ॥ "ఆగన్గోష్ఠం మహీషీ గో
భిరశ్వైర్వీరాయుష్మత్పత్నీ ప్రజయా స్వర్విత్ - బహ్వీం ప్రజాం జన
యన్తీ సురత్నే మమగ్నిగ్ం శతహిమాస్సపర్యా త్స్వాహా - అగ్న
యేగృహపతయ ఇదం-అయమగ్నిర్గృహపతిస్సుసగ్ంసత్పుష్టివర్ధనః-
యథా భగస్యాభ్యాం దదద్రయిం పుష్టిమథో ప్రజాంస్వాహా-అగ్నయే
ప్రజాయా ఆభ్యాం ప్రజాపత ఇన్ద్రాగ్నీ శర్మ యచ్ఛతమ్ - యథైన
గృహపతయ ఇదం-యోర్నప్రమీయాతా ఉభయోర్జీవతోః ప్రజా
స్స్వాహా - ప్రజాపతీంద్రాగ్నిభ్యామిదం తేన భూతేన హవిషాఽయ
మా ప్యాయతాంపునః-జాయాం యామస్మా ఆవాక్షుస్తాగ్ం రసేనాభి
వర్ధతాం స్వాహా-ఇంద్రాగ్నిభ్యామిదం-అభివర్ధతాం పయసాఽభిరా
ష్ట్రేణవర్ధతామ్-రయ్యా సహస్రపోష సేమాస్తామనపేక్షితౌ స్వాహా-
ఇంద్రాగ్నిభ్యామిదం- ఇహైవ స్తంమా వియౌష్టం విశ్వమాయుర్వ్య
శ్నుతమ్ - మహ్యాఇన్ద్రస్స్వస్తయే స్వాహా - ఇంద్రాగ్నిభ్యామిదం-
ధ్రువైధి పోష్యా మయి మహ్యం త్వాఽదాద్బృహస్పతిః-మయా
పత్యా ప్రజావతీ సంజీవ శరదశ్శతం స్వాహా - బృహస్పతయఇదం-
త్వష్టా జాయామజనయత్త్వష్టాఽస్యై త్వాం పతిమ్-త్వష్టాసహస్ర
మాయూగ్ంషి దీర్ఘమాయుః కృణోతు వాం స్వాహా-త్వష్ట్ర ఇదం
ఇమంమేవరుణఆచ కేస్వాహా-వరుణాయేదం-తత్త్వా యామిప్రమోషీ
స్స్వాహా - వరుణాయేదం - త్వంనోఅగ్నే స్మథాస్స్వహా - అగ్నీవ
రుణాభ్యామిదం - సత్వంనో అగ్నే ఏధిస్వాహా - అగ్నీవరుణాభ్యా
మిదం-త్వమగ్నే అయాసిభేరుజగ్ం స్వాహా-అగ్నయే అయస ఇదం

* ఉత్తరాః - ఆగన్గోష్ఠ, మిత్యాది త్రయోదశాహుతీః.

॥ సూ ॥ జయాదిప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతంకృత్వా ॥ (శమ్యా
అపోహ్య సంస్రావం ప్రాయశ్చిత్తం ప్రాణాయామం ప్రణీతా మోక్ష
ణం బ్రహ్మోద్వాసనం చ కుర్యాత్.) ।సూ ॥ * ఉత్తరయాచర్మణ్యుప
విశత ఉత్తరో వరః ॥ ౬ ॥ ౧౦ । "ఇహ గావః ప్రజాయధ్వమిహా
శ్వా ఇహపూరుషాః - ఇహో సహస్రదక్షిణో రాయస్పోషో నిషీ
దతు" ఇతి పూర్వస్యాశ్చర్మణ్యుపవిశేతాం॥ సర్వతో ప్రవేశనే
దక్షిణతః పత్నీ ఉత్తరతో వరః - అథయస్యాః పుత్రా ఏవజాయంతే
జాతాస్సర్వేపి జీవంతి తస్యాః పుత్రం । సూ ॥ ఆనాస్యాః పుగ్ంసో
జీవపుత్రాయాః పుత్రమంక † ఉత్తరయోపవేశ్య ॥ "సోమేనాదిత్యా
బలినస్సోమేన పృథివీదృఢా - అథో నక్షత్రాణా మేషాముపస్థే
సోమ ఆధితః" ఇతిపత్న్యంకేనివేశ్య, ॥ సూ ॥ తస్మైఫలాన్యు ‡
త్తరేణ యజుషా ప్రదాయ ॥ "ప్రస్వస్థః ప్రియః ప్రజయా భువనే శోచే
ష్ట" ఇతి తస్మై కుమారాయ కదళ్యాది ఫలానిదత్వా । సూ ॥ §
ఉత్తరే జపిత్వా ॥ "ఇహ ప్రియం ప్రజయా తే సమృధ్యతామస్మిన్
గృహే గార్హపత్యాయ జాగృహి - ఏనా పత్యా తన్వగ్ం సగ్ం
సృజస్వాథా జివ్రీ విదథమావదాసి - సుమంగలీరియంవధూరిమాగ్ం
సమేత పశ్యత - సౌభాగ్య మస్యై దత్వాయాథాస్తంపరేతన" ఇతిజ
పిత్వా ॥ సూ ॥ వాచంయచ్ఛత్యానక్షత్రేభ్యః । ౭ ॥ ౧౧ ॥
ఉదితేషు నక్షత్రేషు ప్రాచీముదీచీంవాదిశ ముపనిష్క్రమ్య ¶

---

* ఉత్తరయా – 'ఇహగావః ప్రజాయధ్వ' మిత్యేతయా.

† ఉత్తరయా – 'సోమేనాదిత్యా' ఇత్యేతయా.

‡ ఉత్తరేణ – 'ప్రస్వస్థః' ఇతి యజుషా.

§ ఉత్తరే – 'ఇహప్రియం ప్రజయా' ఇతి ఋచౌ.

¶ ఉత్తరాభ్యాం – 'ధ్రువక్షితి ర్ధ్రువయోనిః' ఇత్యేతాభ్యాం, యజుర్భ్యాం
గం – పూర్వయా ధ్రువ ముత్తరయా అరుంధతీంచ.

త్రాభ్యాం యథాలింగం ధ్రువమరుంధతీంచ దర్శయతి ॥ ౬ ॥ ౧౨ ॥ “ధ్రువక్షితిర్ధ్రువయోనిర్ధ్రువమసి ధ్రువతస్స్థితం—త్వం నక్షత్రాణాం మేథ్యసి సమా పాహి. పృతన్యతః” ఇతిధ్రువం, “సప్త ఋషయః ప్రథమాం కృత్తికానామరుంధతీం యద్ధ్రువతాగ్ం హ నిన్యుః—షట్కృత్తికా ముఖ్యయోగం వహంతీయమస్మాకమేధత్వష్టమీ” ఇత్యరుంధతీంచక్రమేణ దర్శయిత్వాతయానహాలాపవిశేత్.

గంధర్వారాధనమ్—ప్రాణానాయమ్య ॥ విశ్వావసుసోమగంధర్వారాధనం కరిష్య ఇతిసంకల్ప్య-కంచనపలాశదండం సూత్రేణ పరివేష్టితం గంధానులిప్తం కుసుమ పరివేష్టితంచ పురతః ప్రతిష్ఠాప్య “విశ్వావసుగ్ం సోమగంధర్వమ్. ఆపోదదృశుషీః - తదృతేనావ్యాయన్ - తదన్వవైల్ - ఇన్ద్రోరారహాణఆసామ్ పరిసూర్యస్య పరిధీగ్ంరపశ్యత్ - విశ్వావసురభితన్నో గృణాతు - దివ్యోగన్ధర్వోరజసో విమానః” అస్మిన్నుద్వాహే విశ్వావసు సోమగంధర్వ మావాహయామి ఏతే గంధాక్షత ధూపదీపోత్తరయా భరణాద్యాస్సర్వోపచారాః ఇత్యారాధ్య - శయనకాలేదంపత్యోరంతరాకృత్వా - శేషహోమాంతం సురక్షితంకుర్యాల్.

ఆగ్నేయస్థాలీపాకః—సూ ॥ అథైనామాగ్నేయేన స్థాలీపాకేనయాజయతి ॥ ౭ ॥ ౧ ॥ బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య ప్రాణానాయమ్య పత్న్యాసహ ఆగ్నేయస్థాలీపాకేన యక్ష్యే ఇతిసంకల్ప్య పత్న్యర్థం పునః ప్రాణానాయమ్య ఆగ్నేయస్థాలీపాకేన యక్ష్య ఇతి పత్నీం వాచయేల్, సూ ॥ పత్న్యవహంతి ॥ ౭ ॥ ౨ ॥ (పత్నీవ్రీహీనవహన్యాల్) ॥ సూ ॥ శ్రపయిత్వాఽభిఘార్య ప్రాచీనముదీచీనంవోద్వాస్య ప్రతిష్ఠితమభిఘార్యాగ్నేరుపసమాధానాద్యగ్నిముఖాంతేఽన్వారబ్ధాయాం స్థాలీపాకజ్జుహోతి ॥ ౭ ॥ ౩ ॥ సకృదుపస్తరణాభి

ఘారణేద్విరవదానం ॥ ౨ ॥ ౪ ॥ అగ్నిర్దేవతా స్వాహాకారప్రదానః
॥ ౨ ॥ ౫ ॥ అపివా సకృదుపహత్య జుహుయాత్ ॥ ౨ ॥ ౬ । అగ్ని
స్స్విష్టకృద్ద్వితీయః । ౨ ॥ ౭ । సకృదుపస్తరణావదానే ద్విరభిఘార
ణం ॥ ౨ । ౮ । మధ్యాత్పూర్వస్యావదానం ॥ ౨ । ౯ ॥ మధ్యే
హోమః ॥౨॥౧౦॥ ఉత్తరార్ధాదుత్తరస్య ॥ ౨ ॥ ౧౧ ॥ ఉత్తరార్ధపూ
ర్వార్ధే హోమః ॥ ౨ ॥ ౧౨ । లేపయోః ప్రస్తరవత్తూష్ణీం బర్హిర
జ్యాత్ర్యేఽగ్నౌ ప్రహరతి । ౨ ॥ ౧౩ ॥ సిద్ధముత్తరపరిషేచనం ॥ ౨ ।
। ౧౪ ॥ తేన సర్పిష్మతా బ్రాహ్మణం భోజయేత్ ॥౨॥ ౧౫ ॥ హోమాస్య
పచిత స్తస్మా ఋషభం దదాతి ॥ ౨ ॥ ౧౬ । ప్రయోగస్తు ॥ తస్మిన్నే
వాగ్నౌ స్వయం చరుం శ్రపయిత్వాభిఘార్య ఉత్తరతోఽవతార్య పునర
భిఘార్య అగ్నిప్రతిష్ఠాద్యగ్నిముఖాంతే పత్న్యాన్వారబ్ధ దర్వ్యా
ముపస్తీర్య హవిర్మధ్యాదంగుష్ఠపర్వమాత్రం మధ్యమానామికాంగు
ష్ఠైః ద్విరవదాయ జమదగ్నీనాంత్రిః - సకృదభిఘార్య చరౌ ప్రత్య
భిఘార్య "అగ్నయే స్వాహే" త్యగ్నిమధ్యే హుత్వా - అగ్నయ ఇదం-
దర్వ్యాముపస్తీర్య ఆర్ద్రామలకమాత్ర ముత్తరార్ధాత్సకృదవదాయ
జమదగ్నీనాం ద్విరవదాయ సర్వేషాం ద్విరభిఘార్య "అగ్నయే స్విష్ట
కృతే స్వాహే"తి ప్రాగుదీచ్యాం పూర్వాహుత్యసంసక్తం హుత్వా ప
రిధ్యంజనం లేపకార్యం ఆజ్యస్థాలీముత్తరతః ప్రధానదర్వీం దక్షిణతః
ఇతరాం మధ్యే ఇత్యగ్నేః పశ్చాన్నిధాయ పాత్రసాదనదర్భానాదా
య ప్రధానదర్వ్యామగ్రం ఇతరదర్వ్యాంమధ్యం ఆజ్యస్థాల్యాం
మూలం ఇతి క్రమేణ త్రిరక్త్వా తేష్వేకం దర్భం ప్రజ్ఞాతం నిధాయ
దక్షిణోత్తరాభ్యాం పాణిభ్యాం దర్వ్యాం ప్రతిష్ఠాప్య సవ్యం కరం నిర
స్య తిర్యంచం హస్తం ధారయన్ అగ్రముదత్యాగ్నౌ ప్రహృత్య పునరు
దత్య మధ్యం ప్రహృత్య పునరుదత్య మూలం ప్రహృత్య నిహితం దర్భం

చరుమాహృత్య తర్జన్యా త్రిరగ్నిం నిర్దిశ్య అగ్నిమభిమంత్ర్య దక్షిణహస్తే
సభూమింస్పృష్ట్వా మధ్యమం పరిధి మగ్నౌ ప్రహృత్య అన్యౌహస్తా
భ్యాం యుగపదాదాయ అగ్నావుత్తరార్ధస్యాంగారేషు సంప్ర
వేశ్య ప్రహృత్య సంస్రావహోమాది కుర్యాత్. ఏవం సర్వత్ర చరుక
ర్మసు పరిధ్యంజనాదిలేపకార్యః పరిధిప్రహరణం సంస్రావం ప్రాయ
శ్చిత్తం ప్రాణాయామం పరిషేచనం ప్రణీతామోక్షణం బ్రహ్మో
ద్వాసనంచకుర్యాత్, బహ్వాజ్యసిక్తేన హుతశేషేణ చరుణా దక్షి
ణతో నిషాదితం బ్రాహ్మణం భోజయిత్వా ప్రాణానాయమ్య ఆగ్నేయ
స్థాలీపాక కర్మాంగం వృషభదానం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య పూజ్యాయ
బ్రాహ్మణాయ వృషభం దత్వా - ప్రాణానాయమ్య పూర్ణపాత్ర
దానం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య తండులపూర్ణం పాత్రం దరిద్రాయ
కుటుంబినే శ్రోత్రియాయ దద్యాత్.

దర్శపూర్ణమాసారంభః — సూ॥ ఏవమత ఊర్ధ్వం దక్షి
ణావర్జముపోషితాభ్యాం పర్వసు కార్యః ॥ ౭ ॥ ౧౭ । * పూర్ణపాత్ర
స్తు దక్షిణేత్యేకే ॥ ౭ ॥ ౧౮ । దర్శపూర్ణమాసస్థాలీపాకౌ పౌర్ణమా
స్యామమావాస్యాయాం వా పత్న్యా సహ కృతైకభుక్తః పరేద్యురాగ్నే
య స్థాలీపాకవత్కుర్యాత్, ద్వేధా విభక్తస్యాహ్నో మధ్యే తత్పూ
ర్వం వా పర్వప్రతిపత్సంధిశ్చేత్తస్మిన్ దినే స్థాలీపాకం కుర్యాత్ పరత
స్సంధిశ్చేత్పరస్మిన్ దినే కుర్యాత్॥ ఆగ్నేయస్థాలీపాక శేషహోమ
యోర్మధ్యే వా తదూర్ధ్వం వా పౌర్ణమాస్యాం స్థాలీపాకమారభేత॥
తస్యాషాఢాది పితృమాసచతుష్టయాధిమాస గురుశుక్రమౌఢ్య

* ధాన్యాదేః పూర్ణం యత్కించిత్పాత్రం పూర్ణపాత్రమ్, యద్వా "అష్ట
ముష్టిర్భవేత్కించిత్ కించిచ్చత్వారి పుష్కలమ్ । పుష్కలానిచ చత్వారి పూర్ణపా
త్రం ప్రచక్షతే॥" ఇతి వచనాద్ధాన్యముష్టీనామష్టావింశత్యధికం శతం పూర్ణపాత్రమ్
[illegible] వృషభదానే,

గ్రిహాణ సంక్రాంతి దోషదుష్టత్వే తత్పూర్వస్యం శేషహోమాత్పరం దర్శసంభవే దర్శాత్పూర్వమేవ యస్యాంకస్యాంచిత్తిథౌ పౌర్ణమాస స్థాలీపాకంకృత్వా దర్శస్థాలీపాకంచ స్వకాలేకుర్యాత్. తత్రదర్శపూర్ణ మాస స్థాలీపాకావారప్స్యే పౌర్ణమాసస్థాలీపాకేనయక్ష్యే దర్శేన స్థాలీపాకేనయక్ష్యే ఇతి సంకల్ప్య ఏవం దర్శపూర్ణమాస స్థాలీపాకౌ ప్రతిపది ప్రతిపది కుర్యాత్.

ఆగ్రయణస్థాలీపాకః—సూ ॥ అనాహితాగ్నేరాగ్రయణమ్॥ ॥ ౧౯ ॥ ౬ ॥ నవానాగ్ం స్థాలీపాకగ్ం శ్రపయిత్వాఽఽగ్రయణదే వతాభ్య స్స్విష్టకృచ్చతుర్థాభ్యో హుత్వాతండులానాం ముఖంపూర యిత్వా గీర్త్వాచమ్యోత్కరన పిండగ్ం సంవృత్యో * త్తరేణయజుషా ఽగారస్తూపముద్వ్రిద్ధేత్ ॥ ౧౯ ॥ ౭ ॥ శరది పౌర్ణమాస్యా మమా వాస్యాయాంవా ఆగ్రయణేన స్థాలీపాకేన యక్ష్యఇతిసంకల్ప్య పూ ర్వవద్వ్రీహ్యావహననాద్యగ్నిముఖాం తేపక్త్వాఽఽ న్వారబ్ధః పూ ర్వవదదాయ "ఇన్ద్రాగ్నిభ్యాగ్ంస్వాహా విశ్వేభ్యోదేవేభ్యస్స్వాహా ద్యావాపృథివీభ్యాగ్ంస్వాహా అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహా" ఇతిహు త్వాలేపకార్యాదికృత్వా గ్రాసమాత్రంహుతశేషమన్నం తండులం వా ప్రాశ్యాపః పీత్వాఽఽచమ్య యథోక్తక్రియమాణో పలీర్యేత తథాసుదృఢమాదనం పిండంహుతశేషేణ కృత్వా "పరమేష్ఠ్యసి పరమాం మాగ్ంశ్రియంగమయే" తిగృహ్య పృష్ఠవంశ ఉక్షిప్యచ హుశేషేణ బహ్వాజ్యసిక్తేన బ్రాహ్మణం భోజయేత్ ఏతేషు ప్రథమ దానవర్జం అష్టావింశత్యధిక శతముష్టిసాన్నపూర్ణం యత్కించిత్పా త్రం దద్యాదిత్యేకే ఆగ్రయణాకరణమశక్తః శ్రోత్రియస్యహుతశేషం యాచయిత్వా ప్రాశ్నీయాత్.

---

* ఉత్తరేణయజుషా — పరమేష్ఠ్యసీత్యనేన.

ఔపాసనారంభః.—సూ॥ సాయం ప్రాతరత ఊర్ధ్వం హస్తేనైతే ఆహుతీ తండులైర్యవైర్వా జుహుయాత్ ॥ ౭ ॥ ౧౯ ॥ స్థాలీపాకవద్దైవతమ్ ॥ ౭ ॥ ౨౦ ॥ సౌరీపూర్వాహుతిః ప్రాతరిత్యేకే ॥ ౭ ॥ ౨౧ ॥ ఉభయతః పరిషేచనం యథాపురస్తాత్ ॥ ౭ ॥ ౨౨ ॥ (బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య రాత్రౌ) నవసు ఘటికాసు ఔపాసనమారభేత, నవఘటికా అతీతాశ్చేత్ శ్వస్సాయం సంధ్యానంతరం, బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య పత్న్యా సహ పాణినాయమ్య ఔపాసనహోమమారప్స్యే తేన యావజ్జీవం యావదాధానం వా తండులైర్యవైర్వా హోష్య ఇతి సంకల్ప్య। పాణినాయమ్య। వివాహే సాయమారభ్య హోమస్య ప్రథమస్యతు । తదూర్ధ్వం ప్రాతరారభ్య ఆపస్తంబమతేనతు ॥ సాయమౌపాసన హోమం హోష్యామీతి పునస్సంకల్ప్య స్థండిలాది పరిస్తరణాంతం కృత్వా పరిషిచ్య ఏకాం సమిధమాధాయ ద్వాదశపర్వపూరితం ప్రోక్షితం తండులం "అగ్నయే స్వాహే" తి హస్తేన దేవతీర్థేన అగ్నిమధ్యే హుత్వా కించిదధికభాగం "అగ్నయే స్విష్టకృతే స్వాహే" తి అగ్నావుత్తరపూర్వే పూర్వవద్ధుత్వా పునరేకాం సమిధమాధాయ పరిషిచ్య "అగ్నే నయే" త్యగ్నిముపతిష్ఠేత్॥

దమ్పత్యోర్నియమః.—వివాహాది శేషహోమాంతం ద్వితీయాది వివాహేష్వపి దమ్పత్యోః క్షారలవణ మధుదన్తధావనాభ్యంజన గంధపుష్ప తాంబూల ఖట్వాదిశయన స్మరణకీర్తన కేళీప్రేక్షణ గుహ్యభాషణ సంకల్పాధ్యవసాయ క్రియానిర్వృత్తి రూపాష్టాంగమైథునవర్జమాగ్నేయ స్థాలీపాకాదిచతూరాత్ర మేకస్మిన్ శయనే శయనమ్ శయనే చ తయోర్మధ్యే నైయగ్రోధౌదుమ్బరాశ్వత్థప్లాక్షేష్వన్యతమం దండం గంధపుష్పాలంకృతం వాససా సూత్రేణ వా పరివేష్టితం నిధాయ, తస్మిన్ విశ్వావసు గంధర్వం భావయేత్. సూ ॥ త్రిరాత్రము

భయోరాకథఞ్చ యుక్త్యా బ్రహ్మచర్యం క్షారలవణవర్జనంచ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ తయోశ్చ యుక్త్యా మన్త్రేణ దండో గంధలిప్తో నైయగ్రోధ అశ్వత్థః ప్లాక్ష ఔదుంబరో వా వాససా సూత్రేణ వా పరివీతస్తిష్ఠతి ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ తం చతుర్థ్యా అపరరాత్ర * ఉత్తరాభ్యా ముత్థాప్య ప్రక్షాళ్యనిధాయ-ప్రయోగస్తు ;

అథ శేషహోమః.—చతుర్థ్యాం రాత్రౌ మంత్రయామే శేషహోమం కర్తుం బ్రాహ్మణానను‌జ్ఞాప్య విష్వక్సేనం సంపూజ్య తం గాంధర్వం దండ ముత్థాప్య సంపూజ్య, "ఉదీర్ష్వాతో విశ్వావసో నమసేడా మహే త్వా - అన్యామిచ్ఛ ప్రఫర్వ్యగ్ం సంజాయాంపత్యాసృజ -ఉదీర్ష్వాతః పతివతీ హ్యేషా విశ్వావసుం నమసా గీర్భిరీట్టే- అన్యామిచ్ఛ పితృషదం వ్యక్తాగ్ం స తే భాగో జనుషా తస్య విద్ధి" ఇతి తం దండం ప్రక్షాళ్య నిధాయ ప్రాణానాయమ్య వివాహహోమాదూర్ధ్వం ఏతత్క్షణపర్యంతం క్షారలవణాద్యవర్జనాది వ్రతలోపప్రాయశ్చిత్తార్థం ప్రాజాపత్య కృచ్ఛ్రాణి కృత్వా ప్రాణానాయమ్య ఆవయోర్వివాహశేషహోమం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య. † సూ ॥ అగ్నేరుపసమాధానాద్యాజ్యభాగాంతే ఽన్వారబ్ధాయా ముత్తరా ఆహుతీర్హుత్వా ॥ "అగ్నే ప్రాయశ్చిత్తే త్వం దేవానాం ప్రాయశ్చిత్తిరసి బ్రాహ్మణస్త్వా నాథకామః ప్రపద్యే యా ఽస్యాం పతిఘ్నీ తనూః ప్రజాఘ్నీ పశుఘ్నీ లక్ష్మిఘ్నీ జారఘ్నీ మస్యై తాం కృణోమి స్వాహా - అగ్నయ ఇదం - వాయో ప్రాయశ్చిత్తే త్వం దేవానాం ప్రాయశ్చిత్తిరసి బ్రాహ్మణస్త్వా నాథకామః ప్రపద్యే ... స్వాహా - వాయవ ఇదం - ఆదిత్య ప్రాయ

---

* ఉత్తరాభ్యాం - 'ఉదీర్ష్వాత, ఇత్యేతాభ్యామ్.

† ఉత్తరాః - 'అగ్నే ప్రాయశ్చిత్తే, త్యాద్యాస్సప్తాహుతీర్జుహోతి. తత్రద్వితీయ తృతీయయోరపి 'త్వం దేవానా, మిత్యాద్యనుషంగః.

త్రైత్వం దేవానాం ప్రాయశ్చిత్తిరసి బ్రాహ్మణస్త్వానాథకామః ప్రప ద్యే ... స్వాహా - అదిత్యాయేదం-ప్రజాపతే ప్రాయశ్చిత్తైత్వం దేవానాం ప్రాయశ్చిత్తిరసి బ్రాహ్మణస్త్వ నాథకామః ప్రపద్యే ... స్వాహా - ప్రజాపతయఇదం - ప్రసవశ్చోపయామశ్చ కాటశ్చార్ణవ శ్చ ధర్ణసిశ్చ ద్రవిణంచ భగశ్చాంతరిక్షంచ సింధుశ్చ సముద్రశ్చ సరస్వాగ్ంశ్చ విశ్వవ్యచాశ్చ తేయంద్విష్మోయశ్చనోద్వేష్టిత మేషాం జంభేదధ్మస్స్వాహా - ప్రసవాదిభ్యఇదం - మధుశ్చమాధవశ్చ శుక్ర శ్చ శుచిశ్చ నభశ్చ నభస్యశ్చేషశ్చోర్జశ్చ సహశ్చ సహస్యశ్చ తప శ్చ తపస్యశ్చతేయంద్విష్మో ... స్వాహా - మధ్వాదిభ్యఇదం-చిత్తం చచిత్తిశ్చాకూతం చాకూతిశ్చాధీతంచాధీతిశ్చ విజ్ఞాతంచ విజ్ఞానంచ నామచ క్రతుశ్చ దర్శశ్చ పూర్ణ మాసశ్చ తేయంద్విష్మో...స్వాహా- చిత్తాదిభ్యఇదం, సూ ॥ జయాది ప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతం కృత్వా ॥ శమ్యాఅపోహ్య సంస్రావం ప్రాయశ్చిత్తంప్రాణాయామం పరిషేచనం ప్రణీతామోక్షణం బ్రహ్మోద్వాసనం అగ్న్యుపస్థానంచ కృత్వా. * సూ ॥ అపరేణాగ్నిం ప్రాచీముపవేశ్య తస్యాశ్శిరస్యా జ్యశేషా ద్వ్యాహృతిభి రోంకార చతుర్థాభిరానీయ ॥ " భూస్స్వా హా భువస్స్వాహా సువస్స్వాహోగ్ంస్వాహే " తినినయేత్. సూ ॥ †ఉత్తరాభ్యాం యథాలింగం మిథస్సమీక్షేత ॥ "అపశ్యం త్వా మన సా చేకితానం తపసో జాతం తపసో విభూతమ్ - ఇహప్రజామిహ రయిగ్ం రరాణః ప్రజాయస్వ ప్రజయాపుత్రకామ " ఇతి పత్నీపతిం సమీక్షేత - అపశ్యం త్వా మనసా దీధ్యానాగ్ం స్వాయాం తనూ

---

* వ్యాహృతిభి రోం కార చతుర్థాభి స్స్వాహాకారాంతాభి స్సర్వేషామంతే సకృదానయతి – కేచిత్ప్రతి మంత్రమితి.

† ఉత్తరాభ్యాం – అపశ్యంత్వామనసా, ఇత్యేతాభ్యామ్.

గ్ం ఋత్వియే నాథమానామ్-ఉప మాముచ్చా యుపతిర్భభూ యాః ప్రజాయస్వ ప్రజయా పుత్రకామే" ఇతిపతిః పత్నీంసమీక్షేత స్రా॥ * ఉత్తరయా ఽఽజ్య శేషేణహృదయదేశౌసంస్పృజ్య॥ "సమఞ్జన్తు ॥ విశ్వేదేవాస్సమాపో హృదయాని నౌ - సం మాతరిశ్వా సం ధాతా సముదేష్ట్రీదిదేష్టినౌ " ఇతి తయోర్హృదయదేశావాజ్యాభ్యక్తాభ్యా మంగుష్ఠానామికాభ్యాం యుగపత్సంమృజ్య, స్రా॥ †ఉత్తరాస్త్రిస్రోజపిత్వా ॥ "ప్రజాపతే తన్వం మే జుషస్వత్వష్టర్దేవేభిస్సహసామఇన్ద్ర) - విశ్వైర్దేవై రాతిభిస్సగ్ం రరాణః పుగ్ంసాం బహూనాం మాతరస్స్యామ - ఆ నః ప్రజాంజనయతు ప్రజాపతిరాజరసాయ సమనక్త్వర్యమా-అదుర్మంగలీః పతిలోకమావిశ శన్నో భవ ద్విపదే శం చతుష్పదే - తాంపూషఞ్ఛివత మామేరయస్వ యస్యాంబీజం మనుష్యావపంతి - యా న ఊరూ ఉశతీ విస్రయాతై యస్యాముశన్తః ప్రహరే మ శేఫమ్ " ఇతిజపేత్. ప్రాణానాయమ్య ఫలదాన తాంబూలదానాని కరిష్యఇతి సంకల్ప్య దత్వా బ్రాహ్మణానసుజ్ఞాప్య తాంబూలచర్వణం కృత్వా సంధ్యాంప్రాతరౌపాసనంచ కృత్వా ఉద్వాహకర్మాంగ మభ్యుదయం పుణ్యాహంచ కృత్వా పంచపాలికాస్వావాహితాన్ బ్రహ్మాదీన్సంపూజ్య ఆవాహనమంత్రైరేవ బ్రహ్మాది దేవతా ఉద్వాసయేత్. మహదాశీర్వాదం కారయేత్, సాయం బంధనమంత్రేణైవ ప్రతిసరసూత్రం విసృజ్య పరిత్యజేత్, తమగ్ని మేవధారయేత్, అథవా ఆత్మసమారోపణం కుర్యాత్.

ఔపాసనాగ్నే రాత్మసమారోపణమ్.—ప్రాణానాయమ్య

---

* ఉత్తరయా — సమంజంతు, ఇత్యేతయా,

† ఉత్తరాస్తిస్రః — ప్రజాపతేతన్వంమే, ఇత్యాద్యాః

ఔపాసనాగ్నేరాత్మ సమారోపణం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్యాగ్నిం ప్ర
జ్వాల్య (అష్ట ॥ ౨ ॥ ౫ ॥ ౪౧) “యా తే అగ్నే యజ్ఞియా
తనూస్తయేహ్యారోహాత్మాఽఽత్మానమ్। అచ్ఛావసూని కృణ్వన్న
స్మేనర్యాపురూణి। యజ్ఞో భూత్వా యజ్ఞమాసీద స్వాం యోనిమ్
జాతవేదో భువ ఆజాయమాన స్సక్షయ ఏహి” ఇత్యాత్మని సమా
రోపయేత్.

అగ్నిప్రార్థన మంత్రః.—(అష్ట ॥ ౨ ॥ ౫ ॥ ౪౧) “ఉప
వరోహ జాతవేదః పునస్త్వమ్। దేవేభ్యో హవ్యం వహాసి ప్రజానన్
ఆయుః ప్రజాగ్ం రయిమస్మాసు ధేహి। అజస్రో దీదిహి నో దురోణే”
ఇత్యగ్నిం ప్రార్థయేత్.

సమిత్సమారోపణ మంత్రః.—(అష్ట ॥ ౨ ॥ ౫ ॥ ౪౧ ॥
“అయం తే యోనిర్ ఋత్వియః। యతో జాతో అరోచథాః।
తం జానన్నగ్న ఆరోహ। అథా నో వర్ధయా రయిమ్” ఇతి సమి
త్సమారోపణమంత్రః.

కన్యాయా రజోదర్శనే కర్తవ్యం.—వివాహే “సోమాయ
జనివిదే స్వాహే”తి హోమాత్పూర్వం కన్యాయాం రజస్వలాయాం
“ఆపో అస్మా” న్నితి యజుః పవిత్రైః పురుషసూక్త పంచశాంత్య
బ్లింగ గాయత్రీపవమానై శ్చాభిమంత్రితజలేన తాం స్నాపయిత్వా
ఽన్యద్వస్త్రం పరిధాప్య తస్మిన్నేవాగ్నౌ సమస్తాభిర్వ్యాహృతిభి
స్సప తే అగ్నే - యన్మ ఆత్మనో మిందా - పునరగ్ని” రిత్యేతై
“ర్భూరగ్నయే - భూరన్నమగ్నయే భూరగ్నయేచే”తి అనువాక
క్రమేణ ప్రతిస్వాహాకారం “తంతుంతన్వ”న్నిత్యేతయా వ్యస్తాభిర్వ్యా
హృతిభి “రనాజ్ఞాత” మిత్యాదిభిశ్చ హుత్వా బ్రహ్మణాసనజ్ఞాప్య
తంత్రశేషం సమాపయేత్స్విధానహోమాత్పూర్వం రజోదర్శనే. చతుర్థీ

హానిస్నాన బ్రహ్మకూర్చప్రాశనపునస్స్నానాని కారయిత్వా తంత్ర
శేషం సమాపయేత్.

పునర్వివాహనిమిత్తాని.—వరస్యాన్యాయావా మాతరి రజ
స్వలాయాంవా గర్భిణ్యామాశౌచే సూతకేవా అశుభనక్షత్రేవా
వివాహేకృతే వివాహానంతరం ప్రవేశహోమాత్పూర్వం, స్వగ్రామ
ప్రయాణేనవా కేనచిద్విఘ్నేనవా ద్వాదశాహేతిక్రాంతే వివాహౌ
పాసనారంభయో ర్మధ్యేఽగ్నినాశేచ పునర్వివాహం కుర్యాత్.
తత్రాంకురప్రతిసరవరప్రేషణాది వర్జం "అభ్రాతృఘ్నీ" ఇత్యౌపాస
నాంతంసర్వమేకస్మిన్దినే సుముహూర్తే కృత్వాతస్మిన్నేవా పరరా
త్రే శేషహోమం కుర్యాత్ - ప్రోషితస్య పిత్రాదేర్వృత్తాంతా
శ్రవణేన పంచదశాబ్దాదికాలే గతేతద్భార్యాద్యైస్తస్యౌర్ధ్వదైహి
కేకృతే పునరాగతే తస్మిన్తస్యాపిపుత్రాది స్తంఘృతపూర్ణేకటా
హేదా త్రిరాత్రమేకరాత్రంవానిక్షిప్య సుముహూర్తేతముత్థాప్య
జాతకర్మాద్యైర్వైశ్వదేవపర్యంతైస్సంస్కుర్యాత్, ఏవం సం
స్కృత స్సకస్మింశ్చిద్గిరౌ ద్వాదశాహంత్ర్యహంవా నియమపూర్వ
కముపోష్యాగమ్యా సమావర్తనంకృత్వా పూర్వభార్యాంత దభావే
కన్యాం వోద్వాహ్య అగ్నయే ఆయుష్మతేస్థాలీపాకం కుర్యాదాహి
తాగ్నిశ్చే దగ్నీనాధాయవ్రాత్యస్తోమేనయజేత, అథవా గిరింగత్వా
తత్రైవ ఐంద్రాగ్నేయేన పశునాయజేత అథవా ఽగ్నయే కామా
యేష్టిం కుర్యాత్తతోఽగ్నయ ఆయుష్మత ఇష్టింకుర్యాత్ - తతో య
థేష్టం క్రతుభిర్యజేత.

వివాహాద్యగ్నినాశే.—ఔపాసనారంభ శేషహోమయోర్మ
ధ్యేఽగ్నినాశే త్రిరాత్రమధ్యే ఉపనయనాగ్నినాశే దశరాత్రమధ్యేజా
తకర్మాగ్నినాశేవా క్రమేణ వివాహాగ్ని సంధానముపనయనాగ్ని సం

ధానం జాతకర్మాగ్ని సంధానం కరిష్య ఇతిసంకల్ప్య "అపహతాసు
రాకన్నో దేవీ" రితి ద్వాభ్యాం తద్భస్మప్రోక్ష్య "అయంతే యోనిర్
ఋత్వియ" ఇతి సమిధి తద్భస్మసమారోప్య మథితాగ్నా వివాహశ్చే
త్స్థిత శాగ్నిం శ్రోత్రియాగారాదాహృతాగ్నా వివాహశ్చే చ్ఛ్రోత్రి
యాగారాదాహృతాగ్నిం జాతకర్మోపనయనయోః లౌకికాగ్నిం ప్ర
తిష్ఠాప్య "అజీజనన్నుద్బుధ్యస్వే" తిద్వాభ్యాం లౌకికాగ్నా తాం
సమిధమాధాయ పరిస్తీర్యాజ్యం దర్వీంచ సంస్కృత్య పరిషిచ్య "అ
యాశ్చ - అగ్నిర్హోతే" తిద్వాభ్యాం "బ్రాహ్మణ ఏకహోతే" త్యనువా
కేనదశభిః "మనో జ్యోతి - ర్యన్మ ఆత్మనో మిందా - పునరగ్ని" రితి తిసృ
భిః "భూరగ్నయే - భూరన్నమగ్నయే - భూరగ్నయే" చేత్యనువాక
త్రయేణ ప్రతిస్వాహాకారం వ్యస్తాభిస్సమస్తాభిర్వ్యాహృతిభిరనాజ్ఞాత
త్రయేణచ హుత్వా పరిషిచ్య తత్తంత్రశేషం సమాపయేత్.

ధార్యాగ్నినాశే.—దివా రాత్రౌ వా భోజనాత్పూర్వమగ్నినా
శేఽగ్నిం సంధాయ ఏకకాలముపవసేద్భోజనాత్పరం చేద్ద్వికాలముప
వసేదమేధ్యాదినాస్పృష్టేఽన్యైరపహృతే వాఽగ్నావేవం స్వయమేవ
నష్టేఽగ్నా ఉపవాసం వా "అయాశ్చాగ్నేసీ" త్యాహుతిం వా కుర్యాత్స
ర్వత్రాగ్ని సంధానే సాయమారభ్యాహుతిచతుష్టయం తంత్రేణైవ
కుర్యాత్ప్రతిమాసం పాదకృచ్ఛ్రం కుర్యాత్పంచప్రస్థతండులం పాద
ప్రస్థఘృతంచ శ్రోత్రియేభ్యో దద్యాత్.

ప్రస్థపరిమాణమ్.

ద్వాత్రింశత్ప్రసృతి షోడశ ముష్టిర్వా ప్రస్థః.

ఔపాసనాగ్నిద్వయ సంసర్గే.—ఔపాసనాగ్నిద్వయసంసర్గే
తమగ్నిం ద్వేధా విభజ్య మమాయమంశో మమాయమంశ ఇతిద్వావపి
ప్రత్యేకమభిమానీకృత్య పూర్వాహుతా స్వాంశే "అగ్నయే వివిచయే

స్వాహా "అగ్నయే పథికృతే స్వాహే"తి హుత్వా ప్రాయశ్చిత్తాహుతీ ర్జుహుయా త్తతస్తావుభౌ సహైవ సమారోపయేతామ్.

ఔపాసనాగ్నేర్లౌకికాగ్నిసంసర్గే.—ఔపాసనాగ్నేర్లౌకికాగ్ని సంసర్గే విచ్ఛిం పాహిపంచకంచ జుహుయాత్.

భార్యాద్వయాగ్ని సంసర్గః.—భార్యాయాం విద్యమానాయాం ధర్మార్థం ప్రజార్థం వా వివాహే కర్తవ్యే పూర్వాగ్నౌ లౌకికాగ్నౌ వా వివాహ హోమం కుర్యాత్. లౌకికాగ్నౌ వివాహశ్చేత్తయోర గ్న్యోః సంసర్గం కుర్యాత్. దక్షిణవామపార్శ్వస్థాభ్యాం జ్యేష్ఠాకని ష్ఠాభ్యాం సమౌపాసనాగ్ని ద్వయసంసర్గం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య ద్వి తీయాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య పరిస్తీర్యాజ్యం దర్వీం చ సంస్కృత్య పరిషిచ్య కనిష్ఠపత్న్యా ఉన్వారబ్ధః ప్రధానదర్వ్యాం ఇతరదర్వ్యాఽఽజ్యం చతుర్గృహీత్వా "సమస్త్రబుషే.గద అశ్యధామైత్వా - మాన ఇంద్రాభిశస్త్వాస్పృష్ట్వా రిష్టాసః - ఏవాబ్రహ్మాత వేస్తుస్వాహే "తి హుత్వా "అయం తే యోని " రితి సమిధి సమారోప్య "ఆజుహ్వాన ఉద్బుధ్యస్వే " తి ద్వాభ్యాం పూర్వస్మిన్నగ్నౌ తాం సమిధమాధాయా గ్నిం ప్రతిష్ఠాప్యాగ్నిముఖాంతే పత్నీభ్యామన్వారబ్ధ ఘృతసూక్తే నాష్టావాహుతీః ప్రత్యాహుతిచతుర్గృహీత హుత్వాఽగ్నేరుత్తర తః ప్రతిష్ఠితాభిఘారితాదన్నాద్ద్విరవదాయ "సమితగ్ం సంకల్పేథా మితి వాక్యద్వయం ప్రణవాంతముక్త్వాగ్నే పురీష్యేతి వాక్యద్వయేన హుత్వా " పురీష్యస్త్వమగ్న " ఇత్యస్యనువాకాంతం ద్వాభ్యాం ద్వాభ్యాం వాక్యాభ్యామాజ్యాహుతీర్హుత్వా స్విష్టకృదాద్యుప స్థానాంతం కృత్వా దక్షిణతో నివిష్టాయ బ్రాహ్మణాయ గాం దత్వాఽ గ్నేః పురస్తాద్దర్భస్తంబేషు "బ్రహ్మజజ్ఞానం - పితావిరాజా " మితి

తాభ్యాం హుతశేషమన్నం దధ్యాదేవం సంసృష్టే ఽగ్నౌ శుభ
యోగవత్యోర్ద్వయోః పుంసవనాదికర్మ కుర్యాత్.

సంసృష్టాగ్ని విభాగః. అథవా న సృష్టాగ్నిం విభాగం కరిష్య
ఇతి సంకల్ప్య తమగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య పరిస్తీర్యాజ్యం దర్వీం చ సంస్కృ
త్య పరిషిచ్య “సప్త తే అగ్నే” ఇతి పూర్ణాహుతిం హుత్వా “అయం
తే యోనిర్ ఋత్వియ” ఇతి తమగ్నిం ద్వయోస్సమిధోస్సంగపదా
రోప్య “ఆచ్ఛాగిరో మతయ” ఇతి తమగ్నిం ద్వేధా విభజ్య “ఆజుహ్వా
న-ఉద్బుధ్యస్వ” ఇతి ద్వాభ్యాం తయోరగ్న్యోర్ద్వే సమిధావాధాయ
అయాశ్చాగ్నేసీ” త్యేతయా వ్యాహృతిభిశ్చ “అనాజ్ఞాత” మిత్యా
దిభిశ్చ ద్వయోరగ్న్యోః ప్రత్యేకం హుత్వా దక్షిణపార్శ్వస్థేఽగ్నౌ
కనిష్ఠాయాశ్చ పుంసువనాదికుర్యాత్, పూర్వస్మిన్నగ్నౌ ద్వితీయవి
వాహప్యోమేప్యేవమేవ విభాగం కుర్యాత్. బహుపత్నీకోఽప్యేవమే
వాగ్నీనాం సంసర్గం విభాగం చ కుర్యాత్.

వివాహమధ్యే కన్యాయా రజోదర్శనే కర్తవ్యం.—వివాహే
సోమాయ జనివిదే స్వాహేతి హోమాత్పూర్వం కన్యాయాం రజస్వ
లాయాం “ఆపో అస్మాన్మాతర శ్శుంధంతు ఘృతేన నో ఘృతపువః పు
నంతు విశ్వమస్మత్ప్రవహంతు రిప్రముదాభ్యశ్శుచిరాపూత ఏమీ”తి
యజుః పవిత్రేణ పురుషసూక్త పంచశాంత్యబ్లింగగాయత్రపవమానై
శ్చాభిమంత్రిత జలేన తాం స్నాపయిత్వా అన్యద్వస్త్రం పరిధాప్య
తస్మిన్నేవాగ్నౌ సమస్తాభిర్వ్యాహృతిభిః “సప్త తే అగ్నే - యన్మ
ఆత్మనో మిందా - పునరగ్ని” రిత్యేతైః “భూరగ్నయే - భూరన్న
మగ్నయే - భూరగ్నయే” చేత్యనువాకత్రయేణ ప్రతిస్వాహాకారం
“తంతుం తన్వ” న్నిత్యేతయా వ్యస్తాభిర్వ్యాహృతిభిః “అనాజ్ఞాత”
మిత్యాదిభిశ్చ హుత్వా బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాప్య తంత్రశేషం సమా

ఖరమేత్, ప్రధాన హోమాత్పరం రజోదర్శనే చతుర్థేహని స్నాతాం బ్రహ్మకూర్చ ప్రాశన పునస్స్నానాది కారయిత్వా తంత్రశేషం సమాపయేత్.

అత్రాయుంస్నానాది వివాహాన్తానాముపయుక్త వేద్యాంశసంగ్రహః

స్నాతకానాం ద్వితీయంస్యాదంతర్వాసస్తథోత్తరం । ఉత్తరీయయజ్ఞోపవీతస్య సమస్తానిష్ఫలాఃక్రియాః ॥ అకచ్ఛఃపుచ్ఛకచ్ఛోవాద్వికచ్ఛః కటివేష్టితః । యావదాస్తేద్విజస్తావన్నగ్నఏవనసంశయః ॥ ముఖ్యకల్పోఽనుకల్పశ్చ సర్వస్మిన్కర్మణిస్మృతః ॥ శక్తఃప్రథమకల్పస్య యోఽనుకల్పేప్రవర్తతే । నసాంపరాయికంతస్యదుర్మతేర్విద్యతేఫలం ॥

మధుపర్కే చ సోమే చ అప్సు ప్రాణాహుతీషు చ । నోచ్ఛిష్టస్యథ వేద్దోషస్త్వషోస్తువదనంయథా ॥ తాంబూలభక్షణేచైవ భుక్తస్నేహానులేపనే । మధుపర్కేతిలేసోమే నోచ్ఛిష్టంమనురబ్రవీత్ ॥

(వివాహః) గురువేతువరందత్వా స్నాయీతతదనుజ్ఞయా । వేదంవ్రతానివాపారం నీత్వాప్యుభయమేవవా ॥ అవిప్లుత బ్రహ్మచర్యోలక్షణ్యాంస్త్రియముద్వహేత్ । అనన్యపూర్వికాంకాన్తామసపిండాంయవీయసీం ॥ అరోగిణీంభ్రాతృమతీమసమానార్షగోత్రజాం । పంచమాత్సప్తమాదూర్ధ్వం మాతృతఃపితృతస్తథా ।

(కన్యాదానమ్).—కన్యామలంకృతాందద్యాత్ త్రిస్సంకీర్త్యత్రిపూరుషం ॥ గోదాసీకన్యకాశ్చైవ తిష్ఠన్నేవప్రతిగ్రహేత్ । ఇక్షూనపఃశిఫ వాలంకేశంతథాహస్తే న్యస్యహస్తేజలంక్షిపేత్ । భక్షయిత్వాపికుర్వీతస్నా లంమూలం తాంబూలమౌషధం ।

నదానాదికాః క్రియాః ॥ ఆచ్ఛాద్యచార్చయిత్వాచ కన్యకాంవస్త్ర
భూషణైః । శక్త్యా గోభూహిరణ్యాద్యైర్వరం సత్కృత్య దాపయేత్ ॥
స్నాతాలఙ్కృతకన్యాయాః ప్రాఙ్ముఖ్యాః ప్రత్యగాననః । ఈక్షేత
తండులస్థాయా ముఖం ప్రత్యఙ్ముఖస్య సా ॥

మాఙ్గల్యధారణమ్.— ఆచ్ఛాద్య నూతనం వాసః + బధ్నీ
యాత్ కన్యకా గళే ॥ ఆసీన ఊర్ధ్వకః ప్రహ్వో వా నియమో యత్ర నేదృశః ।
తదాఽఽసీనేన కర్తవ్యం న ప్రహ్వేణ న తిష్ఠతా ॥ యత్ర దిఙ్నియమో న
స్యాజ్జపాదిషు కథంచన । తిస్రస్తత్ర దిశః ప్రోక్తా ఐంద్రీ సౌమ్యాపరాజితా ।

(హోమః) వివాహే పశ్చిమే జిహ్వా + పితృకార్యే తు ద
క్షిణే ॥ (ప్రవిశ్య హోమః) ప్రతిశుక్రభయం నాస్తి స్త్రీణాం భర్తృ
గృహం ప్రతి ॥ వివాహే యద్వ్రతాదీని + సత్యజేద్బుధః ॥ వేదస్య పార
మార్తేణ విగతం దుష్కృతం భవేత్ । తూలమగ్నౌ యథా క్షిప్తం
పాపరాశిర్వినశ్యతి ॥

(స్థాలీపాకః) ఉపరాగోఽధిమాసో వా యది ప్రథమపర్వణి ॥
నాహరేత్ప్రథమామిష్టిం మౌఢ్యే చ గురుశుక్రయోః ॥ స్థాలీపాకక్రి
యాం కుర్యాద్వివాహాదుత్తరాయణే । పితృమాసచతుష్కే తు యది
కుర్యాద్వినశ్యతి ॥

అగ్నినష్టే ప్రాయశ్చిత్తమ్. నిశ్యహ్ని వా వినష్టేఽగ్నౌ సద్య
స్సంధానమిష్యతే । తత్రోపోషణమేవ స్యాన్నష్టే చాపహృతేఽనలే ॥
ఉపోషణం వానుగతావయాజ్యావాహుతిరేవ వా । భుక్తేః ప్రాగగ్నినాశ
శ్చేత్సద్యస్సంధాయ పావకం ॥ ఆహోమకాలాన్నాశ్నీయాద్ ద్వికా
లం తత్పరం యది । అగ్న్యానష్టే (త్రయః కృచ్ఛ్రాః) కర్తవ్యా వత్సరం
ప్రతి ॥ స్వాధ్యాయజపశీలానాం కృచ్ఛ్రమేకం విధీయతే । అష్టభ్యో
హోమకాలేభ్యః ప్రాక్ప్రాయశ్చిత్తపూర్వకం ॥ పృథక్కుర్యాచ్చ

తాన్హోమాన్దద్యాద్విప్రాయతత్పరం । ధార్యమాణశ్చతూరాత్రమ
హుతోఽగ్నిస్తులౌకికః ॥ ఏమిదాత్మసమారూఢో ద్వికాలమహు
తస్తథా ॥ ప్రాతర్హోమస్సంగవాన్తస్సాయంతునవనాడికాః । హోమ
కాలస్సంజ్ఞేయోహ్యన్యథాకాలజ్ఞ సంస్మృతం ॥ కాలద్వయాత్యయేదర్శ
పూర్ణమాసాత్యయేతథా । పునరేవాగ్నిమాదధ్యాదితిభార్గవశాసనం ।
ఏకాగ్నేస్త్రివిధంసమారోపణమాత్మన్యరణ్యోర్వాసమిధిచ । సమి
ధశ్చాత్రపాలాశాశ్వత్థౌదుమ్బరఖాదిరాః ॥

శేషహోమః.—అస్నాతోనాచరేత్కర్మ జపహోమాదికించ
చన । లాలాస్వేదసమాకీర్ణశయనాదుత్థితఃపుమాన్ ॥ రాత్రౌవివా
హాదాశౌతు శేషహోమంసమాచరేత్ । పశ్చాద్భాగేఽథవారా
త్రౌ తతస్సంవేశసంభవేత్ ॥

పునస్సంస్కారః—వపనంమేఖలాదండో భైక్షాచర్యవ్రతాని
చ । నివర్తంతేద్విజాతీనాం పునస్సంస్కారకర్మణి ॥ కాలశ్చైవవ
సంతాదిర్నిరీక్ష్యోఽకదాచన ॥

సమావేశనం.—సూ ॥ వేషగ్ంసమావేశనే జపేత్ ॥౮॥
॥ ౧౦ ॥ అన్యోన్యైనామభిమంత్రయేత ॥ ౮ ॥ ౧౧ ॥ తదారాత్రావ
స్వస్వాంవారాత్రౌ ఉపలిప్తంగంధపుష్పధూపవాసితం ఘృతదీపదీపి
తం స్వాస్తరణతల్పసంయుక్తంగృహం పత్న్యాసహప్రవిశ్య ప్రాణా
నాయమ్య సమావేశనంకరిష్యఇతి సంకల్ప్య.

సమావేశన మంత్ర.—ఆరోహోరుముపబర్హస్వబాహు
పరిష్వజస్వ జాయాగ్ం సుమనస్యమానః-తస్యాంపుష్యతం మిథునౌ
సయోనీ బహ్వీం ప్రజాం జనయన్తౌ సరేతసా-ఆర్ద్రయాఽరణ్యా య
త్రామన్థత్పురుషం పురుషేణశక్రః-తదేతౌమిథునౌసయోనీ ప్రజ
యా మృత్యుతేనేహాగచ్ఛతమ్-అహంగర్భమదధామోషధీష్వహంవిశ్వే

షుభువనేష్వన్తః - అహం ప్రజా అజనయం పితృణామహం జనిభ్యో
అపరీషు పుత్రాన్ - పుత్రిణేమా కుమారిణా విశ్వమాయుర్వ్యశ్ను
తమ్ - ఉభా హిరణ్యపేశసా వీతిహోత్రా కృతద్వసూ - దశస్యం తా
వమృతాయ శగ్ంశమూధో రోమశగ్ం హథో దేవేషు కృణుతో
దువః, ఇతి జపిత్వా తయా సహ సంవిశేత్. పరదినమారభ్య ద్వా
దశాహం పూర్వోక్తక్షారలవణవర్జనాదివ్రతమేకరాత్రోపవాసంచ
సపత్నీకశ్చరిత్వా పరేద్యుర్వైశ్వదేవం పంచమహాయజ్ఞానారభేత.
తతోఽపరపక్షే మాసిశ్రాద్ధంచ - సంవేశనానంతర మపరపక్షశ్చేత్పూ
ర్వం మాసిశ్రాద్ధమారభ్య పశ్చాత్పూర్వపక్షే వైశ్వదేవమారభేత ॥
సూ॥ యదా మలవద్వాసాః స్యాదథ్యైనాం బ్రాహ్మణప్రతిషిద్ధాని కర్మా
ణి సగ్ంశాస్తి యాం మలవద్వాససమిత్యేతాని ॥ ౮ । ౧౨ । రజ
సః ప్రాదుర్భావాత్స్నాతాం ఋతౌ సమావేశన ఉత్తరాభిరభిమంత్ర
యతే । ౮ ॥ ౧౩ । చతుర్థీప్రభృత్యాషోడశీముత్తరాముత్తరాం యు
గ్మాం ప్రజానిశ్శ్రేయసమృతుగమన ఇత్యుపదిశంతి ॥ ౯ । ౧ ॥ వివా
హాంతే సమావేశనాకరణే గర్భాధానాత్పూర్వం సమావేశనం జపిత్వా
గర్భాధానమంత్రం జపిత్వా గర్భాధానం కుర్యాత్. స్త్రీణాం రజర్దర్శ
నాది షోడశసు రాత్రిష్వాద్యాశ్చతస్రో రాత్రీః పరిహాన్యాసు ద్వాదశ
స్వనిషిద్ధాయుగ్మ రాత్రాస్వృతుసమావేశనం కుర్యాత్. (సంవేశనం-
ఋతుకాలాత్పూర్వమేవ స్త్రీగమనమ్, గర్భాధానం పునః- ఋతు
గమనమితి కంఠభూషణే.) ప్రయోగస్తు "నమస్సదస" ఇతి సదస్పతిం
ప్రణమ్య - అశేషే + స్వీకృత్య నక్షత్రరాశౌ జాతాయా మమధర్మ
పత్న్యాః ప్రథమరజః ప్రాదుర్భావకాలే తిథివారనక్షత్రయోగకర
ణైర్యో దోషస్సముజ్జనితస్తద్దోషాదిపరిహారార్థ మేభిర్బ్రాహ్మణైస్సహ
బోధాయనోక్తప్రకారేణోదకశాంతి జపకర్మ కర్తుం యోగ్యతాసిద్ధి

మనుగ్రహాణేత్యనుజ్ఞాం (ప్రార్థ్య కి)విష్వక్సేనసమారాధ్య-సంకల్ప్య-
ఉదకశాంతింవా కృత్వా అర్ఘ్యగంధజలేన స్నాపయిత్వా (పంచ
శాంతింవా కృత్వా) దుష్టనక్షత్రాదిషు రజఃప్రాదుర్భావేతత్తన్నక్ష
త్రశాంతించ కుర్యాత్ - విచ్ఛిన్నాగ్నిశ్చేత్ప్రథమమగ్నిం సంధాయ
ఔపాసనహోమంచ హుత్వా-మహదాశీర్వాదాదికం కారయేత్ ॥
తనాప స్తంగతేకార్యం సాయమౌపాసనంతతః । అనుజ్ఞాంమహతాం
లబ్ధ్వావహ్యాశీర్వాదపురస్సరం । ఫలపూజాంతతః కృత్వా సమావేశ
జపోభవేత్ ॥ (సమావేశనసంకల్ప జపాదిప్రకారస్తు వస్మిన్నేవ ప్రక
రణేప్రథమందర్శితః.) ఆచమ్య ప్రాణానాయమ్య గర్భాదానం కరిష్య
ఇతి సంకల్ప్య "విష్ణుర్యోని" మితిత్రయోదశభిరవాసిస్త్రియమభిమం
త్ర్య ॥ ౧ "విష్ణుర్యోనిం కల్పయతు త్వష్టా రూపాణి పింశతు
ఆసించతు ప్రజాపతి ర్ధాతా గర్భందధాతు తే । ౨ ॥ గర్భం
ధేహి సినీవాలి గర్భంధేహి సరస్వతి । గర్భం తే అశ్వినా దే
వావాధత్తాంపుష్కరస్రజా । ౩ హిరణ్యయీ అరణీయం నిర్మన్థ
తో అశ్వినా । తం తే గర్భగ్ం హవామహే దశమే మాసి సూ
తవే । ౪ యథేయం పృథివీ మహీ తిష్ఠన్తి గర్భమాదధే । ఏవం
త్వంగర్భమాధత్స్వదశమే మాసి సూతవే । ౫ యథా పృథివ్య
గ్ని గర్భా ద్యౌర్యథేన్ద్రేణ గర్భిణీ । వాయుర్యథా దిశాంగర్భ
ఏవం గర్భం దధామి తే । ౬ విష్ణోశ్శ్రేష్ఠేన రూపేణాస్యాంనార్యాం
గవీన్యామ్ । పుమాగ్ంసం గర్భమాధేహి దశమే మాసి సూత
వే । ౭ నేజమేష పరాపత సపుత్రః పునరాపత । అస్యై మే పుత్ర
కామాయై గర్భమాధేహి యః పుమాన్ । ౮ వ్యస్యయోనిం ప్ర
తిరేతో గృభాణ పుమాన్పుత్రో ధీయతాం గర్భే అన్తః । తం మా
తా దశమాసో బిభర్తు స జాయతాం వీరతమస్స్వానామ్ । ౯ ఆ తే

గర్భే యోనిమేతు పుమాన్బాణ ఇవేషుధిమ్ । ఆ వీరోऽజాయ
తాం పుత్రస్తే దశమాస్యః ॥ ౧౩ ॥ గర్భం దధామితేష్టాచ ॥ ౧౩ ॥
౧౦ కరోమి తే ప్రాజాపత్యమా గర్భే యోనిమేతు తే ।
అనూనః పూర్ణో జాయతామశ్లోణోऽపిశాచధీతః । ౧౧ పుమాగ్ం
స్తే పుత్రో నారి తం పుమాననుజాయతామ్ । తాని భద్రాణి బీ
జాన్యృషభా జనయన్తు నౌ । ౧౨ యాని భద్రాణి బీజాన్యృషభా
జనయన్తి నః । తైస్త్వం పుత్రాన్ విన్దస్వ సా ప్రసూర్ధేనుకా భవ
౧౩ కామసమృద్ధ్యతాం మహ్యమపరాజితమేవ మే । యం కామం
కామయే దేవ తం మే వాయో సమర్ధయ ।" ఇతి. పూర్వవదుపవీతం
పృష్ఠతో నివీతం కృత్వా వాగ్యతో రేతస్సించేత్. "సన్ధంకృత్వోర్వరు
మిత్రాక్షతిః. పాణినోపస్థ మాలభ్య "విష్ణుర్యోని" మితిజపేత్.
భార్యాసంభోగసమయే పుష్పకాలం వినాऽన్యదా ॥ ఉపవీతాద్ద్విజః
కుర్యాన్నివీతం కృష్ణభాగతః ॥ మానుషేష్వంసయోస్సక్తం మైథు
నే పృష్ఠభాగికం । తర్పణేऽఙ్గుష్ఠయోస్సక్తం నివీతం త్రివిధం స్మృతం
మిథునీభూయ శౌచం ప్రతిపద్యేత-పరేద్యుః ప్రాతరుత్థాయ స్నా
త్వా జాయయా సహాభ్యుదయం పుణ్యాహంచ కృత్వా ऽऽశీర్వా
దాదికం కారయేత్. ఇతి గర్భాధాన ప్రయోగః.

అథపుంసవన ప్రయోగః.—ఓమ్నమస్సదస ఇతి సదస్యాన్
ప్రణమ్య మహాదనుజ్ఞాం లబ్ధ్వా - ప్రాణానాయమ్య - అముకగో
త్రాయాః అముకనామ్న్యాః మమధర్మపత్న్యాః ప్రథమగర్భశు
ద్ధిద్వారా సర్వగర్భశుద్ధ్యర్థం కరిష్యమాణపుంసవన సీమన్తోన్న
యన కర్మాంగం ప్రతిసరబన్ధ కర్మ కరిష్యామీతి సంకల్ప్య [illegible] కృత్వా
పునః ప్రాణానాయమ్య ఏనాం గోత్రాం శ్రీనామ్నీం మమ ధర్మప
త్నీం పుంసువనకర్మణా సంస్కరిష్యామీతి సంకల్ప్య. సూ ॥

పుగ్ంసువనం వ్యక్తే గర్భే౽తిష్యేణ ॥ ౧౪ ॥ ౯ ॥ న్యగ్రోధస్యయా ప్రాచ్యుదీచీ వాశాఖా తతస్సవృషణాం శుంగామాహృత్య సీమంత వదగ్నే రుపసమాధానాది ॥ ౧౪ ॥ ౧౦ ॥ పాత్రప్రయోగకాలే “ ఫలద్వయేన సంయుతం వటాఙ్కురం దృషత్సుతౌ । సుపావనంచవస్త్రాదికం క్షిపేత్సపై పపుంసకే ” ॥ “ నేష్టాః పుంసువనేళమ్యాః కృష్ణాయాత్పరిధీనిహ । బ్రాహ్మణాన్భోజయేదంతే వాచయిత్వా ఽఽశిషస్తథా ” ॥ తత్ప్రకారస్తు - దర్వీమాజ్యస్థాలీం ప్రోక్షణీం ప్రణీతా మిధ్మ మితరదర్వీం ద్వంద్వంమపాంచి సాదయిత్వా న్యగ్రోధస్య యాప్రాచ్యుదీచీవా శాఖా తత ఆహృతం ఫలద్వయసహితమంకురం దృషత్పుత్రస్య సుం నవంవస్త్రంచ యుగపత్సాదయిత్వాఽగ్నిముఖాంతే పత్న్యాఽన్వారబ్ధః “ ధాతాదదాతునోరయి ” మితిచ త్రసః-“యస్త్వాహృదాకీరిణే ” తిచతస్రః-(౫౪ తమపుట చాలప్రకరణే ద్రష్టవ్యాః) జయాదిప్రతిపద్యతే ॥ అత్ర దర్వ్యైవ యాః సంస్రావహోమః - ఆజ్యహోమత్వాత్ ; దర్వ్యైవాజ్యహోమేషు స్రువేదర్వ్యాచరు కర్మసు । వికల్పస్సర్వతంత్రేషు స్రువదర్వ్యోః పరిగ్రహే ॥ ప్రాయశ్చిత్తం ప్రాణాయామం పరిషేచనం ప్రణీతామోక్షణం బ్రహ్మోద్వాసనంచకృత్వా. సూ॥ అనవస్నాతయా కుమార్యాదృషత్పుత్రేదృషత్పుత్రేణ పేషయిత్వాపరిప్లావ్యాపరేణాగ్నిం ప్రాచీముత్తానాం నిపాత్యో * త్తరేణ యజుషాఽఙ్గుష్ఠేన దక్షిణేనాసికాచ్ఛిద్రే ఽ పినయతి ॥ ౧౪ ॥ ॥ ౧౧ ' పుమాగ్ంసం జనయతి । ౧౪॥ ౧౨ । క్షిప్రగ్ంసువనం ॥ ౧౪ ॥ ౧౩ । ప్రయోగస్తు - యస్యాఽరజః ప్రాదుర్భావోనస్యాత్తయాకన్యయా న్యగ్రోధస్యాంకురం దృషత్పుత్రేన్యస్య దృషత్పుత్రేణ పేషయిత్వా నవవస్త్రాంచలేనగృహీత్వా

* ఉత్తరేణ — క్షిప్రగ్ంసువనమస్య, ఇతి యజుషా.

అగ్నేః పశ్చాత్ ప్రాక్శిరస్కామూర్ధ్వముఖీంపత్నీం శాయయిత్వా స్వయం ప్రాఙ్ముఖః స్థిత్వా దక్షిణేనాంగుష్ఠేన తస్యాదక్షిణేనాసికా ఛిద్రే తద్రసం "పుగ్ంసువనమసీ" తినినయేత్, సాతద్రసంనిర్గిరేత్ (అత్రగాథాః ॥ కుమారీబ్రహ్మచారీ వ్రతవతీ బ్రాహ్మణీవాపేషయే త్ ॥ నిపాత్యోర్ధ్వముఖీంపత్నీః పశ్చాత్తస్యాశ్శిరసంవధూం । సించేచ్ఛృంగారసంఘాతైర్ భర్తా ఽ స్యాః ప్రాఙ్ముఖస్థితః ॥ పుంసువన కర్మణః పశ్చాత్కర్తవ్యత్వాత్ సీమంతస్య పూర్వంకర్తవ్యత్వాత్ పుంసువన సీమంతయోస్సహకరణే పుంసువనానంతరం సీమంతాత్పూర్వం పుంసువనసీమంతోన్నయన కర్మాంగం సకృదేవాభ్యుదయః పుణ్యాహంచకుర్యాత్.

అథ సీమంత ప్రయోగః.—పుంసువనసీమంతోన్నయన యోస్సహకరణే సీమంతోన్నయనకర్మాంగం ప్రతిసరమభ్యుదయం పుణ్యాహంచకృత్వా. సూ॥ సీమంతోన్నయనం ప్రథమేగర్భే చతుర్థేమాసి ॥ ౧౪ ॥ ౧ । బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వా ఽఽశిషోవాచయిత్వా ఽ గ్నేరుపసమాధానాద్యాజ్యభాగాంతేఽ న్వారబ్ధాయాం * ముత్తరా అహుతీర్హుత్వాజయాదిప్రతిపద్యతే ॥ ౬ ॥ ౨ ॥ ప్రయోగస్తు. ప్రాణానాయమ్య ॥ అముక గోత్రామముకనామ్నీం మమధర్మపత్నీం సీమంతోన్నయనకర్మణా సంస్కరిష్యామీతి సంకల్ప్య తదంగంపుణ్యాహంకృత్వా పుణ్యాహజలేన దంపతీ ప్రోక్ష్య అగ్ని ప్రతిష్ఠాది పాత్రసాదనాంతే త్రిషు ప్రదేశేషు శుక్లవర్ణాం శలలీం వీశా చోదుంబరస్తబకం త్రీన్దర్భపుంజలాన్ శూత్రగ్రథితాన్ వియూ

* ఉత్తరాః — ధాతా దదాతు నో రయిమితి చతస్రో యస్త్వాహృదాకీర్ణేతి చతస్రః, ఇత్యష్టౌ. ౫౪ తమపుటే చౌలప్రకరణే ద్రష్టవ్యాః.

ధాన్ యవాంశ్చ సాదయిత్వా ॥ అత్ర శకపర్ద్దీ యవాన్ విరూఢాన్
శలలీంసపుంజాం గ్లప్సం యవానామపి బంధనంచ । ఏతాని సీమంత
విధౌ ప్రయుంజ్యాత్ త్వాష్ట్రాణీకం ఖలు యానుషాణి ॥ పరిధి ప్రహరణ
వర్జం సర్వం పూర్వవత్కుర్యాత్ ॥ ఆజ్యభాగాంతే "ధాతా దదాతు
నోరయిం" ఇతి చతసృభిః - "యస్త్వా హృదా కీరిణా" ఇతి చతసృభిః
ప్రధానాహుతీర్హుత్వా జయాద్యుపస్థానాంతే ॥ సూ ॥ పరిషే
చనాంతం కృత్వా ఉపరేణాగ్నిం ప్రాచీముపవేశ్య త్రేణ్యా శలల్యా త్రి
భిర్దర్భపుంజీలైశ్శలాలుగ్లప్సేనేత్యూర్ధ్వం సీమంతమున్నయతి వ్యా
హృతిభిః* రుత్తరాభ్యాంచ ॥ ౧౪ ॥ ౩ ॥ అగ్నేః పశ్చాత్ ప్రాఙ్ము
ఖీం పత్నీముపవేశ్య, స్వయం ప్రత్యఙ్ముఖస్స్థిత్వా ॥ లాజహోమేచ
సీమంతే దేవతావాహనే వరే । అక్ష్యాతి షేదుపస్థానే వదే తేభృగు
చోదితాః ॥ శలల్యాదీన్ యవవ్రీహి రిక్తాన్ సహ గృహీత్వా తైః
పత్న్యాశ్శిరోమధ్యే రేఖాం "భూర్భువస్సువో రాకామహగ్ం సు
హవాగ్ం సుష్టుతీహువే శృణోతునస్సుభగా బోధతుత్మనా-సీవ్యత్వప
స్సూచ్యాఽచ్ఛిద్యమానయా దదాతు వీరగ్ం శతదాయముక్థ్యం-
యాస్తే రాకే సుమతయస్సుపేశసో యాభిర్దదాసి దాశుషే వసూని-
తాభిర్నో అద్య సుమనా ఉపాగహి సహస్రపోషగ్ం సుభగే ర
రాణా, ఇత్యేతాభ్యాముల్లిఖ్య పశ్చాచ్ఛిరస్యాపి ఉపస్పృశ్య. సూ ॥
గాయతమితి వీణాగాథినౌ సగ్ంశాస్తి ॥ ౧౪ ॥ ౪ ॥ ఉత్తరయోః
పూర్వాసాల్వానాం బ్రాహ్మణా ఇతరా ॥ ౧౪ ॥ ౫ ॥ నదీనిర్దేశశ్చయ
స్యాం వసంతి ॥ ౧౪ ॥ ౬ ॥ "సోమఏవనో రాజేత్యాహుర్బ్రాహ్మణీః

---

* ఉత్తరాభ్యాంచ — 'భూర్భువస్సువో రాకామహగ్ంసుహవాం - యాస్తే రాకేసుమతయః, ఇత్యేతైర్మంత్రైః. చకారో బహుమంత్రజ్ఞాపనార్థః.

ప్రజాః- విభృత్యుచ కారి ఆసీనాస్తీ రేణాసాతవ ॥ ఇతిగాయేతాం, అతారిసావిత్యస్యస్థానేయ హ్యానద్యాస్త్రీరే వసంతి తన్నామసంబుద్ధ్యా నిర్దిశేత్ సూ॥ యవాన్విరూఢానాఙ్గృహ్య వాచం యచ్ఛ త్యానక్షత్రేభ్యః॥౧౪॥ ౭॥ అథ సూత్రగ్రథితాః యవాః వత్సాయ్యశ్వత్థస్యాబధ్య॥ వధ్వాశ్శిరసిబధ్నీయా ద్విరూఢాన్గ్రీన్నితాన్యవాక్ । వధ్వాభర్త్రా తతః కులాద్వావృద్ధాద్యర్థపంచకం ॥ యవానాంబంధనంచాస్యా వస్త్రాంచలేనిబధ్య ఆనక్షత్రోదయాన్మానీస్యాత్, సూ॥ ఉదితేషు నక్షత్రేషు ప్రాచీముదీచీంవా దిశముపనిష్క్రమ్య వత్సమన్వారభ్య వ్యాహృతీశ్చజపిత్వా వాచం విసృజేత్ ॥ ౧౪ ॥ ౮ ॥ ఇతి సీమంత ప్రయోగః.

గృహారంభ ప్రవేశౌ.॥ గృహం ప్రారభమాణో బ్రాహ్మణానుజ్ఞాతో మీనాదిషు త్రిషు మాసేషు ప్రత్యక్ఛిరసోఽధరీకృతవామభాగస్య వాస్తుపురుషస్యకుక్షిం దక్షిణకుడ్యమధ్యం ఖనేత్-మిథునాదిషు త్రిషు ఉదక్ఛిరసః కుక్షిం పశ్చిమకుడ్యమధ్యం ఖనేత్-కన్యాదిషు త్రిషు ప్రాక్ఛిరసః కుక్షిముత్తరకుడ్యమధ్యం ఖనేత్- ధనురాదిషు త్రిషు దక్షిణశిరసః కుక్షిం పూర్వకుడ్యమధ్యం ఖనేత్-ఏవంఖాతే గర్తే ఘటాదివర్జితంజలం ప్రదక్షిణావర్తం శుభం -తత్రభస్మకేశాస్థిదుర్గంధం దృష్ట్వావర్జయేత్. తత్రప్రమాణాని. మీనాదిషు త్రిషు నిధాయ శిరః ప్రతీచ్యాం మాసేషు షట్స్వయముదీచి శిరః పురస్తాత్ । యామ్యేధనుః ప్రభృతిషు క్రమశశ్శయానంహస్తీశమావాచు రధరీకృతవామభాగం ॥ శిరఃఖనన్ పూత్ర్యపిత్ర్యాశ్చహంతి పాదే ఖనన్ స్త్రీసుతగోత్రహాస్యాత్ । ఖాతేతుపృష్ఠే భయచోరపీడా చిరాయురారోగ్య ధనానికుక్షౌ ॥ గర్తంకృత్వా ఽరత్నిమాత్రం

జలైరాపూర్య తద్బిలం । శ్వః ప్రాతర్జలసంయుక్తం గర్తం వృద్ధికరం భవేత్ ॥ పంకయుక్తం తు తద్గర్తం మధ్యమం భవతి ధ్రువం । వ్రణ యుక్తే భవేద్వ్యాధి శ్శుష్కే మృత్యుం వినిర్దిశేత్ ॥ ఖాతే గర్తే జలం సించేద్దక్షిణావర్తనం శుభం । వామావర్తే తు మృత్యుర్వా విఘ్నో వా రాష్ట్రవిప్లవః ॥ భస్మాస్థి శకలాంగారి సర్పదృష్టౌ భువం త్యజేత్ । ఊష రంచ సశల్యకం పాషాణసికతాదికం ॥ కపాల శర్కరాయుక్తం దుష్ట దేశం పరిత్యజేత్ ॥ సూ ॥ దక్షిణప్రత్యక్ప్రవణమగారావకాశము ద్ధత్య పాలాశేన శమీమయేన వోదూహేనైతామేవదిశ * ముత్తరయో దూహతి ॥ ౧౭ ॥ ౧ ॥ గృహం ప్రారంభమాణో యో భూభాగోఽ గారత్వేనాభిప్రేతస్తన్నైర్ఋత్యాం నిమ్నం యథా ఖనిత్రాదినా పాంసూనుత్పాద్య పాలాశేన శమీమయేన వా దూహాకుఘనకేన “యద్భూమేః క్రూరంతతోఽహరామి పరాచీం నిర్ఋతిం నిర్వా హయామి - ఇదగ్ం శ్రేయోఽవసానమాగన్మ దేవా గోమదశ్వావది దమస్తు ప్రభూమ ” ఇత్యేతయా ఏతామేవదిశం మంత్రమావర్త్య । సూ ॥ ఏవం త్రిః ॥ ౧౭ ॥ ౨ ॥ సూ ॥ క్లృప్త * ముత్తరయాఽభిమృశ్య ప్రదక్షి ణగ్ంనస్థూణాగర్తాన్ఖానయిత్వాఽభ్యన్తరం పాగ్ంసూనుదాప్యో † త్తరాభ్యాం దక్షిణాం ద్వారస్థూణాముపదధాతి ॥ ౧౭ ॥ ౩ ॥ ‡ ఏవముత రాం ॥ ౧౭ ॥ ౪ ॥ (ప్రయోగస్తు) “స్యోనా పృథివి భవానృక్షరా నివేశనీ యచ్ఛానశ్శర్మసప్రథాః ” ఇత్యేతయా తామభిమృశ్య । (స్థూణా

---

* ఉత్తరయా — ‘యద్భూమేః క్రూరం’, ఇత్యేతయా.

* ఉత్తరయా — ‘స్యోనాపృథివి’, ఇత్యనయా.

† ఉత్తరాభ్యాం — ‘ఇహైవతిష్ఠ’, ఇత్యేతాభ్యాం,

‡ ఏవం — ఇహైవతిష్ఠ, ఇత్యేతాభ్యామేవ.

నిఖననార్థాన్ గర్తాన్ కర్మకారైః ప్రదక్షిణం ఖానయిత్వా-
అగారస్యాభ్యంతరం పాంసూనుద్వాప్య నిష్క్రమతో జనస్య దక్షిణ
పార్శ్వస్థే గర్తే) "ఇహైవ తిష్ఠ నిమితా తిల్వలా స్యాదిరావతీ । మధ్యే
తాల్పస్య తిష్ఠాన్మాత్వా ప్రాపన్నఘాయవః । ఆ త్వా కుమార
స్తరుణ ఆవత్సో జగతా సహ । ఆ త్వా పరిస్రుతః కుమ్భ ఆ దధ్నః కల
శైరయన్ " ఇత్యేతాభ్యాం స్థూణామవధాయ ఏతాభ్యామేవ సవ్యే॥
సూ॥ యథాఖాతమితరా అన్వవధాయ వగ్ంశమాధీయమాన
* ముత్తరేణ యజుషాఽభిమన్త్రయతే ॥ ౧౩ ॥ వ్యా॥ అన్యేష్వపి ఖనన
క్రమేణాన్యా అపి స్థూణాస్తూష్ణీముపధాయ దృఢీకృత్య తాసు స్థూణా
స్వాధీయమానవంశం "ఋతేన స్థూణావధిరోహ వగ్ంశోగ్రో విరాజన్న
పసేధ శత్రూన్ " ఇత్యభిమన్త్ర్య సమ్యక్ఛ్రితం గృహం గత్వా.
సూ॥ సమ్మిత † ముత్తరైర్యథాలింగమ్ ॥ ౧౪ ॥ ౬ ॥ (చతుర్దిక్షు
మధ్యే చ స్థాపితస్థూణాః (ప్రాచ్యాదిక్రమేణ తత్తదభిముఖో) "బ్రహ్మ
చ తే క్షత్రం చ పూర్వే స్థూణే అభిరక్షతు । యజ్ఞశ్చ దక్షిణాశ్చ
దక్షిణే । ఇషశ్చోర్జశ్చాపరే । మిత్రశ్చ వరుణశ్చోత్తరే । ధర్మస్తే
స్థూణారాజశ్శ్రీస్తూపః " ఇత్యాదిభిః పంచభిరభిమన్త్ర్య-సూ॥
పాలాశం శమీమయం వేధ్మమాదీప్య ‡ త్తరయాఽగ్నిముద్ధృత్యో

---

* ఉత్తరేణ – 'ఋతేన స్థూణావధిరోహ', ఇత్యనేన యజుషా.

† ఉత్తరైః – 'బ్రహ్మ చ తే క్షత్రం చే', త్యాదిభిః పంచభిః, యథాలింగం, మంత్రలింగానుగత దిఙ్ముఖో అభిమంత్రయతే – అత్ర కేచిద్ద్వితీయాదిషు మంత్రేషు 'స్థూణే అభిరక్షతు', ఇత్యనుషంజంతి, అన్యే పునస్తే శబ్దమపి, అపరే పంచమే మంత్రేఽప్యభిరక్షత్వనుషంగం మన్యంతే. తత్తథా న కార్యం, అనుషజ్యమానస్య మంత్రస్య వైరూప్యాపత్తేః; 'అగ్నే ప్రాయశ్చిత్తే', త్యాది వదంతేఽనుషజ్యమాన పాఠాభావాచ్చ బుద్ధిస్థతయా పదార్థాన్వయేన వ్యాకాంక్ష్యార్థసిద్ధేః.

‡ ఉత్తరయా – 'ఉద్ధ్రియమాణః', ఇత్యేతయా.

* త్తరేణ యజుషాఽగారం ప్రపాద్యోత్తర పూర్వదేశే ఽగారస్యో
† త్తరయాఽగ్నిం ప్రతిష్ఠాపయతి ॥ ౧౭ ॥ ౭॥ తస్మాద్దక్షిణముదధానా
యతనం భవతి ॥ ౧౭ ॥ ౮ ॥ ప్రయోగస్తు, గృహప్రవేశం కరిష్య
ఇతి సంకల్ప్య పాలాశైశ్శమీమయైర్వా కాష్ఠైరగ్నిం ప్రజ్వాల్య
తమగ్నిం "ఉద్ధ్రియమాణ ఉద్ధర పాప్మనో మా యదవిద్వాన్
యచ్చ విద్వాగ్ంశ్చకార । అహ్నా యదేనః కృతమస్తి పాపగ్ం
రాత్ర్యా యదేనః కృతమస్తి పాపగ్ం సర్వస్మాన్మోద్ధృతో ముఞ్చ
తస్మాత్ "ఇత్యేతయా; అహ్నప్రవేశే "రాత్ర్యా యదేనః కృతం"
రాత్రిప్రవేశే "అహ్నా యదేనః కృత" మిత్యూహేన ఉద్ధృతమగ్నిం
"ఇంద్రస్య గృహోఽసి వసుమంతో వరూథిన స్తానహగ్ం సుమనసః ప్రపద్యే"
ఇతి గృహం ప్రపాద్యోత్తరపూర్వే దేశే "అమృతాహుతిమమృతా
యాం జుహోమ్యగ్నిం పృథివ్యా మమృతస్య జిత్యై తయాఽనన్తం
కామమహం జయాని ప్రజాపతిర్యం ప్రథమోఽయాజిగాగ్నిమగ్నౌ
స్వాహా" ఇత్యేతయాఽగ్నిం ప్రతిష్ఠాపయేదేతస్మిన్ కాలే అగ్ని
హోత్రగృహే శ్రౌతాగ్నీనపి ప్రతిష్ఠాపయేత్. ఔపాసనాగ్నేర్దక్షి
ణతో నానాదిగగ్రాన్ దర్భాన్ సంస్తీర్య, అత్ర సూ ॥ తస్మిన్ప్ర
ప్రాచీనాగ్రాన్ దర్భాన్సగ్ంస్తీర్య తేషూ ‡ త్తరయా వ్రీహియ
వాన్న్యుప్య తతో ద్రిధానం ప్రతిష్ఠాపయతి ॥ ౧౭ ॥ ౯॥ "అన్నపతే
ఽన్నస్య నో దేహ్యనమీవస్య శుష్మిణః । ప్రప్రదాతారం తారిష
ఊర్జం నో ధేహి ద్విపదే శంచ తుష్పదే" ఇత్యేతయా ద్రోణా
దన్యాన్ వ్రీహీన్ యవాంశ్చ నిక్షిప్య పూదకుంభం నిధాయ

---

* ఉత్తరేణ - 'ఇంద్రస్య గృహః' ఇతి యజుషా.
† ఉత్తరయా - 'అమృతాహుతిం, ఇత్యేతయా.
‡ ఉత్తరయా - 'అన్నపతేఽన్నస్య, ఇత్యేతయా.

"వాస్తోష్పత" ఇతిమంత్రేణ వాస్తుపురుషమావాహ్యారాధ్య.సూ॥ తస్మిన్నుత్తరేణ యజుషా చతుర ఉదకుంభా నానయతి ॥౧౭॥ ౧౦' "అరిష్టా అస్మాకం వీరాస్సంతు మా పరాసేచి మేధనం" ఇతి కుంభ చతుష్కజలేన ప్రతికుంభం మంత్రమావృత్య కుంభచతుష్కోదకైః ర్మణికమాపూర్య ఊర్ధ్వాగ్రం కూర్చం నిక్షిపేత్. సూ॥ † దీర్ణ ముత్తరయాఽనుమంత్రయతే ॥ ౧౮ ॥ ౧౧ ॥ "భూమిర్భూమిమగా న్మాతామాతరమప్యగాత్। భూయాస్మపుత్రైః పశుభిర్యోనోద్వేష్టి సభిద్యతా" మితి భిన్నే యద్యుదకుంభేస్యాత్తమను మంత్రయేత్- సర్వత్ర మృణ్మయం పాత్ర మభిన్న మేతేనాను మంత్రయేత్. అథసర్వత్రస్వయంప్రజ్వలితే ఒగ్నౌసతి "ఉద్దీప్యస్వజాతవేదో ఒప ఘ్నం నిర్ ఋతింమమ, పశూగ్ంశ్చమ హ్యమావహజీవనంచ దిశో దశ। మానోహిగ్ంసీజ్జాతవేదోగామశ్వం పురుషంజగత్। అభి భ్రదగ్న ఆగహిశ్రియామా పరిపాతయ" ఇతిద్వాభ్యాం "ఆప న్నాశ్రీశ్శ్రీర్మాగాత్" ఇతియజుర్ద్వయేనవా ప్రత్యేకం ద్వేసమిధా వదధ్యాత్. చతురుదకుంభానయ నానంతరం కృతప్రాణాయామో గృహప్రవేశాంగవాస్తుహోమంకరిష్య ఇతిసంకల్ప్య - సూ॥అగ్నే రుపసమాధానా ద్యాజ్యభాగాంతే ‡ ఉత్తరా అహుతీర్హుత్వా "వాస్తోష్పతే ప్రతిజానీహి" తి చతుర్భిర్హుత్వా చతుర్ణాం ప్రధానహోమానాం వాస్తోష్పతిరేవ దేవతా - "వాస్తోష్పతే

---

* ఉత్తరేణ - 'అరిష్టా అస్మాకం, ఇత్యనేన యజుషా.

† ఉత్తరయా - 'భూమిర్భూమిమగాత్, దిత్యేతయా. యది దీర్ణమణికః స్యాత్తదా. ఏతచ్చప్రకరణాత్కర్మాంగమేవ.

‡ ఉత్తరా ఆహుతీః - చతస్రః ప్రధానాహుతీః. తాశ్చ 'వాస్తోష్పతేప్ర తిజానీహి, ఇతి ద్వే, 'వాస్తోష్పతే ప్రతరణోనః, ఇతి ద్వే.

ప్రతిజానీహ్యస్మాన్ స్వావేశో అనమీవో భవానః। యత్త్వేమహే ప్రతితన్నోజుషస్వ శంన్నఏధి ద్విపదే శం చతుష్పదే స్వాహా-వాస్తు పురుషాయేదం -వాస్తోష్పతే శగ్మయాసగ్ంసదాతే సక్షీమహిర ణ్వయాగాతుమత్యా। ఆవః క్షేమ ఉతయోగే వరంనోయూయం పాతస్వస్తిభిస్సదానస్స్వాహా -వాస్తుపురుషాయేదం -వాస్తోష్పతే ప్రతరణోనఏధి గోభిరశ్వేభిరిందో। అజరాసస్తే సఖ్యే స్యామపితేవ పుత్రాన్ప్రతినోజుషస్వస్వాహా- వాస్తుపురుషాయేదం- అమీవహా వాస్తోష్పతే విశ్వారూపాణ్యావిశన్। సఖాసుశేవ ఏధినస్స్వాహా వాస్తుపురుషాయేదం -సూ॥ జయాదిప్రతిపద్యతే ॥౧౭॥ ౧౨॥పరిషే చనాంతం కృత్వా * ఉత్తరేణయజుషా కుంభేనతిః ప్రదక్షిణమంతర తోఽగారం నివేశనం వా పరిషిచ్య బ్రాహ్మణాన్భోజయేద పూపైస్స భిక్తురోదనే నేతి ॥ ౧౭ ౧౩ ॥ పూర్వస్థాపితం కుంభంగృహీత్వా- తేనకుంభజలేన "శివగ్ంశివ" మితి ప్రాగారభ్య ప్రదక్షిణం నివే శనం గృహంవా సంతతధారయాత్రిః పరిషిచ్య పాణినాపాయమ్య గృ హప్రవేశ కర్మాంగమభ్యుదయం పుణ్యాహంచ కృత్వా ॥ అపూప సక్తుసహితం బ్రాహ్మణాన్సమ్యగ్భోజయేత్. తత ఆశీర్వచనమ్.

అథాగ్నిముఖ ప్రకరణమ్.

కపర్ది కారికా॥ శ్రుతిస్మృతిప్రచోదితం కరిష్యతే యదాతదా।
స్వకర్మయత్తదా దితోఽయతాసు రాగురం వదేత్ ॥

సూ॥ అగ్నిమిద్ధ్వా ప్రాగగ్రైర్దర్భైః పరిస్తృణాతి॥౧॥ ౧౨ ॥
ప్రాగుదగగ్రైర్వా ॥ ౧౩ ॥ దక్షిణాగ్రైః పిత్ర్యేషు ॥ ౧౪ ॥
దక్షిణాప్రాగగ్రైర్వా ॥ ౧౫ ॥

---

* ఉత్తరేణ - "శివగ్ం శివం" ఇతి యజుషా.

సూత్రవివరణం॥ యత్రక్వచాగ్ని ముపాధాస్యన్స్యాత్తత్ర దక్షిణారమ్భాం ప్రాచీస్తిస్రో రేఖాః పశ్చిమారంభ ముదీచీస్తిస్రశ్శకలే నదర్భేణవా ఒఙ్గుష్ఠానామికాభ్యాం సంగృహీతేన లిఖిత్వా తత్ర తంస్యాద్భిరవోక్ష్య శకలం దర్భాదికంవా నైఋత్యాం నిరస్యాప ఉపస్పృశ్య॥ అత్రకర్గీ ప్రాచీః పూర్వముదక్సంస్థా దక్షిణారమ్భ మాలిఖేత్। అథోదీచీః పురస్సంస్థా పశ్చిమారంభశిష మాలిఖేత్॥ అపాక్కరోఽభ్యుక్ష్య నిధాయోపహ్న ముత్సృజ్యతే ఒపో తృణలోయశేషం। ప్రాక్తోయమన్యం నిదధాత్యుదగాం యథాబహిస్స్యాచ్చ పరిస్తరాణాం॥ అప ఉపస్పర్శనే సూత్రమ్॥ "రౌద్రరాక్షస నైఋత పైతృకఛేదన భేదన నిరసన ప్రత్యభిమర్శనాని కృత్వాఽప ఉపస్పృశేత్ ". నైఋతే రాక్షసే రౌద్రే పైతృకే వాప్యుదీరితే అమేధ్యకేశలోమాదిస్పర్శేచాప ఉపస్పృశేత్॥ " ఇతిచ.

అగ్నిముపసమాధాయ యాజ్ఞియైరిన్ధనై రగ్నిమిన్ధీత. "అశ్వారగ్వధకార్పాసకరవీరకరంజకాః। ఇంగనేతింత్రిణీం నిమ్బం ర్వానకంటకినస్త్యజేత్॥ ఖాదిరంతుయాజ్ఞి యత్వాదగ్నిహ్యాః నాపోక్షి తమింధనమగ్నా వాదధ్యా న్నశూద్రావ్యాహృతం నపకీటం నాగ్నిం ముఖేనోపధ మేన్నచ వ్యజనాదినావా ధమనీంతృణంకాష్ఠం వాఽంతరేకృత్వా ముఖేనైవధమేత్ - అత్రప్రమాణాని - "సమిత్పుష్పకుశాదీని శ్రోత్రియస్స్వయమాహరేత్। శూద్రాన్యాహృతైః క్రయక్రీతైః కర్మకుర్వన్పతత్యధః॥ నాగ్నింము ఖేనోపధమేన్నగ్నాం నేక్షేతవాస్త్రియం। నామేధ్యంప్రక్షిపేదగ్నౌ నచపాదౌప్రతాపమోత్॥ అధస్సన్నో పదధ్యాచ్చ నచైనమ తింఘయేత్। నశూ

శ్చణాదముదగ్నిం నచవక్త్రేణపాణినా । ముఖేనాగ్నింవధింస్థీయా న్ము
ఖాదగ్నిరజాయత ॥ పిటకేనభవేద్వ్యాధిః శూర్పేణధననాశనమ్ । పా
ణినా మృత్యుమాప్నోతి ఆయుః క్షీణం ముఖేనచ ॥" ఇతి.

అగ్నిమేవమిద్ధ్వా పరిసమూహ్య ప్రోక్షణ్యోదకేన ప్రాగు
దగ్వా ప్రాచ్యాన్యస్మిన్ కాలే ప్రోక్షణం నిధాయ పురస్తాత్ప్రాచ్యు
దగగ్రైరభితః ప్రాగగ్రైర్దర్భైః ప్రాగాది ప్రదక్షిణమగ్నిం పరిస్తీర్య
అత్ర విశేషః; 'దక్షిణః పశ్చ ఉపరిష్టాద్భవత్యధస్తా దుత్తరతః' ఇతి
భరద్వాజః. మాసిశ్రాద్ధాదిషు పిత్ర్యేషు కర్మసు సర్వాసు దిక్షు ద
క్షిణాగ్రైః పరిస్తృణాతి, యద్వా పశ్చాత్పురస్తాచ్చ దక్షిణాగ్రై
రుత్తరతో దక్షిణతశ్చ ప్రాగగ్రైర్దర్భైః ప్రాగుపక్రమ్య ప్రసవ్యం ప
రిస్తృణాతి । ౧౫ ।

సూ । ఉత్తరేణాగ్నిం దర్భాన్ సంస్తీర్య ద్వంద్వం
న్యంచి పాత్రాణి ప్రయునక్తి దేవసంయుక్తాని
॥ ౧౬ ॥ సకృదేవ మనుష్యసంయుక్తాని ॥
౧౭ ॥ ఏకైకశః పితృసంయుక్తాని ॥ ౧౮ ॥

వృ । వి । ఉత్తరేణాగ్నిం పరిస్తరణాభ్యాశే ప్రాగగ్రా
దర్భాన్సంస్తీర్య తేషు దర్వ్యాజ్యపాత్రే ప్రోక్షణీపాత్ర ప్రణీతాపాత్రే
చ పశ్చిమాది సాదయిత్వా - పాలాశం ఖాదిరం వా అరత్నిమాత్రం
పరిధిత్రయం పంచదశసంఖ్యాకమాయామమాత్రమిధ్మం మాఘారసమి
ద్భ్యాంచ సహ దర్భైస్సన్నహ్య ఉపదర్వ్యాజ్యేన సహ ఇధ్మం సాదయేత్.
అత్ర శ్లోకః ॥ క ॥ దర్వ్యాజ్యపాత్రేణ సహ ప్రయోజ్యా వైకంకతీ
ప్రోక్షణభాజనీ స్రుక్ । ప్రణీతపాత్రేణ సహేధ్మదారూ న్యుప్త ౧
తే ద్వాభిన్నశేఖ్భ దర్వ్యాః ।

ఏవమేతాని పాత్రాణి దక్షిణోద్భృత్య ద్వంద్వాన్యాన్యంచి ప్ర

యుజ్య మానుష పాత్రాణితు 'యత్సహసర్వాణి మానుషాణి' ఇతి శ్రుతేర్దేవపాత్రోత్తరత స్సహైవ ప్రయుజ్య - మనుష్యద్వారా సం యుక్తా న్యశ్మవాసో మేఖలాదీని సకృదేవ పాత్రబహుత్వేప్యుపాయే న ప్రయునక్తి. పితృకర్మార్థాని దర్వ్యాదీని స్వధా పాత్రాదీని చైక మేకం ప్రయునక్తి. తృణం కాష్ఠంవా ఉన్తర్ధాయ. అత్ర: ద్వంద్వా ని - నత్వేకైకశః, న్యంచి - అధోబిలాని, దక్షిణోదక్ - ఉదపవ గాణీత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥

సూ॥ పవిత్రయోస్సంస్కారః ఆయామతః పరీమాణం ప్రోక్షణీసంస్కారశ్చ పాత్రప్రోక్షణ ఇతి దర్శపూ ర్ణమాసవత్తూష్ణీమ్' ॥ ౧౯ ॥ అపరేణాగ్నిం పవిత్రాన్తర్హితే పాత్రే అప ఆనీయ నగ గ్రాభ్యాం పవిత్రాభ్యాం త్రిరుత్పూయసమం ప్రాణైరుత్తరేణాగ్నిం దర్భేషుసాదయి త్వా దర్భైః ప్రచ్ఛాద్య ॥ ౨౦ ॥

సూ॥ వి॥ సమావప్రచ్ఛిన్నాగ్రౌ ప్రాదేశమాత్రౌ దర్భౌ కాష్ఠాదినా (న నఖేన) ఛిత్వా ఉపస్పృశ్య, మూలాదారాభ్యాగ్రా దద్భిరున్మృజ్య పవిత్రే కృత్వా ఉగ్నేః పశ్చాత్ప్రోక్షణీ పాత్రే నిధాయ తస్మిన్నప ఆనీయోత్తానయోః ప్రాగగ్రయోః పాణ్యోర్గతం గుష్ఠోపకనిష్ఠికాభ్యాం సవ్యదక్షిణాభ్యాం పవిత్రాగ్రమూలేగృహీత్వా ఉదగగ్రాభ్యాం పవిత్రాభ్యాం ప్రోక్షణీరపస్తూష్ణీం త్రిరుత్పూయ పా త్రాణ్యుత్తానానికృత్వా విస్రస్యేధ్మం సంస్కృతాభి రద్భిస్సర్వాణి దే వమనుష్యపాత్రాణి పవిత్రపాణిస్తూష్ణీం త్రిః ప్రోక్ష్య, అగ్నేః పశ్చా త్పవిత్రాన్తర్హితే ప్రణీతిపాత్రే అప ఆనీయ పూర్వవదుత్పూయ హ స్తాభ్యాం ముఖనాసికాసమం పాత్రముద్ధృత్యోత్తరేణాగ్నిం దర్భేషు

పురస్తీర్ణేషు సాదయిత్వా దర్భైః ప్రచ్ఛాదయేత్.

సూ॥ బ్రాహ్మణం దక్షిణతో దర్భేషు నిషాద్య ॥ ౨౧ ॥ ఆజ్యం విలాప్యాపరేణాగ్నిం పవిత్రాన్తర్హితాయామాజ్యస్థాల్యామాజ్యం నిరూప్యోదీచోఽఙ్గారాన్నిరూహ్య తేష్వధిశ్రిత్య జ్వలతావద్యోత్య ద్వే దర్భాగ్రే ప్రత్యస్య త్రిః పర్యగ్నికృత్వోదగుద్వాస్యాఙ్గారాన్ప్రత్యూహ్యాఙ్గుష్ఠాభ్యాం పవిత్రాభ్యాం పునరాహారం త్రిరుత్పూయ పవిత్రే అనుప్రహృత్య ॥ ౧ ॥ ౨౨ ॥

సూ॥ వి॥ బ్రాహ్మణమగ్నే ర్దక్షిణతో దర్భేషు నిషాదయే స్నాత్ర వరణాస్యాణ నిరసనాది కార్యాత్, బ్రాహ్మణమిత్యుక్తేః: అథాజ్య సంస్కారః. అథ విలీనమవ్యాజ్యం హోమార్థం శాలాగ్నౌ విలాప్య, అపరేణాగ్నిం పవిత్రాన్తర్హితాయామాజ్యస్థాల్యామాజ్యం నిరూప్య - 'అగ్నిం పరిస్తృణాతీ' త్యేతస్య సంయోగేనాగ్నిమాత్రం పరిస్తరణ విధానాత్పరిస్తరణాంతరాళస్యాగ్నిపూర్ణత్వాత్పరిస్తరణాద్బహిరేవ ఉదీచోఽఙ్గారాన్నిరూహ్య - తేష్వాజ్యపాత్రం నిక్షిప్య జ్వలతా దర్భేణోల్ముకేన వాఽఽజ్యమవద్యోత్య తం విసృజ్య ద్వే దర్భాగ్రే నఖాదస్పృశ్య ప్రచ్ఛిద్యాప ఉపస్పృశ్య యుగపదాజ్యపాత్రే ప్రత్యస్యాగ్నే రుల్ముకమాదాయ దర్భద్వయం వా ప్రజ్వాల్య తేనాజ్యపాత్రం సమన్తాత్ప్రాగాది ప్రదక్షిణం తూష్ణీం త్రిరావర్త్య తం పరిత్యజేత్. నిరూఢాగ్నేరవద్యోతన పర్యగ్నికరణార్థాగ్నిగ్రహణే తస్మిన్నిరూఢాగ్నావేవ తం నిక్షిపేన్న బహిస్త్యజేత్. నహి లౌకికోఽనిరూఢోఽగ్నిః, స్తృత్వ హి తూష్ణీం విధిబలాత్; తదాజ్యపాత్రముదగు

ద్వాప్యస్య నిరూఢానంగారాన్మూలాగ్నౌ సంయోజ్య జ్యపాత్రం స్వ
స్య పురస్తాన్న్యస్య, పూర్వవదుత్పవనే ప్రాగగ్రాభ్యాం పవిత్రాభ్యాం ము
త్కృపణాయుక్తా పశ్చాచ్ఛిన్నిత్వా ఽనర్ధాః పునః పురస్తాత్సమాహృత్య పు
నరప్యేవం ద్విరుత్పూయ పవిత్రగ్రంథిం విస్రస్యాపః స్పృశ్య యుగప
దగ్నౌ ప్రహృత్య ॥ ౧ ॥ ౨-౨ ॥

సూ ॥ యేన జుహోతి తదగ్నౌ ప్రతితప్య దర్భైస్సం
మృజ్య పునః ప్రతితప్య ప్రోక్ష్య నిధాయ
దర్భానద్భిస్సంస్పృశ్యాగ్నౌ ప్రహరతి ॥ ౨ ॥ ౧ ॥

సూ ॥ వి ॥ స్రువదర్వ్యోర్విశ్వకల్పాద్యేన స్రువేణ దర్వ్యా వా
జుహోతి తదగ్నౌ ప్రతితప్య దర్భైస్సమ్మృజ్య పునః ప్రతితప్య ప్రో
క్ష్య నిధాయ దర్భానద్భిస్సంస్పృశ్యాగ్నౌ ప్రహరతి ॥ ౨ ॥ ౧ ॥

ప రి ధి ని ధా న క్ర మః.

సూ ॥ శమ్యాః పరిధ్యర్థే వివాహోపనయనసమా
వర్తనసీమంతచౌలగోదానప్రాయశ్చిత్తేషు ॥ ౨ ॥ ౨ ॥

సూ ॥ వి ॥ ఇధ్మః పంచదశసంఖ్యాకో ఽర్ధలక్షణస్తాల్యామా
మాః, పరిధీనాదాయ పరిస్తరణోపరి స్థవిష్ఠముదగగ్రం మధ్యమమగ్నేః
పశ్చాన్నిధాయ తతో ఽణిష్ఠం దీర్ఘం ప్రాగగ్రమగ్నేర్దక్షిణతో ని
ధాయ తతో ఽపి హ్రసిష్ఠం కృశే ప్రాగగ్రమగ్నేరుత్తరతో నిధా
య పరీన్ అన్యోన్యసంస్పృష్టాన్కృత్వా మధ్యమం పరిధిం దక్షిణహ
స్తేనోపస్పృశ్య - అగ్నేర్దక్షిణపూర్వోత్తరపూర్వదేశయో రాఘా
ర సమిధావూర్ధ్వే క్రమాన్నిధాయ పరిస్తరణోపరి పరిధ్యన్తః పరిషిం
చేత్. న్యాత్రానూయాజసమిత్ప్రకార్యా, తదనుక్తేరనూయాజాభా
వాచ్చ. కించాత్ర ‘ప్రతేచ స్రువనే చైవ తథైవాధ్యయనేముఖే’ । పరిధి
ప్రహరణం కుర్యాదన్యత్ర శుభకర్మసు’ ఇత్యుక్తక్రమేణ పుంసవనోపా

కర్మ వ్రత గృహ ప్రవేశేషు చరుకర్మసు చ పరిధీన్ పరిదధ్యాత్. దర్శపూర్ణ సీమన్తాదిషు పలాశ ఖదిర దీనామన్యతమైః కృతాన్ పరిధీన్ స్థాల్యాయామా కాన్ శమ్యార్కాన్యన్యాంశ్చ కీలాన్ దధాతీతి జ్ఞేయమ్ ॥ ౬ ॥ ౨ ॥

పరిషేచన వివరణమ్.

సూ ॥ అగ్నిం పరిషించత్యదితే ఽనుమన్యస్వేతి దక్షిణతః ప్రాచీనమనుమతే ఽనుమన్యస్వేతి పశ్చాదుదీచీనం సరస్వతే ఽనుమన్యస్వేత్యుత్తరతః ప్రాచీనం దేవ సవితః ప్రసువేతి సమన్తమ్ ॥ 3 ॥ పైతృకేషు సమన్తమేవ తూష్ణీమ్ ॥ ౪ ॥

సూ ॥ వి ॥ సవ్యేనపాణినా ముదకం స్పృశన్ దక్షిణేన హస్తేన పరిధ్యంతః పరిస్తరణోపరి పరిషించతీతి సూత్రార్థః. పైతృకేషు కర్మసు సమన్తమేవ పరిషించతి దక్షిణతః ప్రాచీనమిత్యాది, తచ్చతూష్ణీమ్ ॥ ౪ ॥

అగ్నౌ జలబిందుపతనే ప్రాయశ్చిత్తమ్.

పరిషేచన ప్రాక్క్షణాదావగ్నౌ జలబిందు నిపాతనే, పునస్త్వాదిత్యా' ఇత్యగ్నిముపసమిధ్య 'భూర్భువస్సువస్స్వాహే' తి సర్వప్రాయశ్చిత్తం జుహుయాత్.

ఆఘారాది వివరణమ్.

సూ ॥ ఇధ్మమాధాయాఘారావాఘారయతి దర్శపూర్ణమాసవత్తూష్ణీమ్. ॥ ౫ ॥

సూ ॥ వి ॥ ఖాదిరం పాలాశం వా పంచదశ దారుకమాజ్యాక్తమిధ్మమ్ ॥ అగ్నిమలంకృత్యాజ్యాక్తసమిధ, మూలమధ్యయోర్మధ్యం మృగముద్రయా గృహీత్వా బ్రాహ్మణానుజ్ఞయా ప్రజాపతిం స్మరన్నగ్నావాధాయాప ఉపస్పృశ్య కరాభ్యామిధ్మమూలం పరామృశ్య

సవ్యేనాజ్యస్థాలీం స్పృశన్నుత్తరం పరిధిసంధి మారభ్యాగ్నేయాంత ముపదర్వ్యా, దక్షిణం పరిధిసంధిమారభ్యైశానాంతం ప్రధానదర్వ్యా ఽఽజ్యేన దీర్ఘధారయా సర్వాణీధ్మ, కాష్ఠాని సంస్పర్శయన్ స్వాహా కారవర్జ మాఘారహోమౌ జుహుయాత్. దీర్ఘధారయా ఆజ్యేన హోమ ఆఘారః. అత్రాఘారయోః ప్రథమస్య ప్రజాపతి ర్ద్వితీయ స్యేంద్రో దేవతా ॥ ౬ ॥ ౭ ॥

ఆజ్యభాగా జయాదయః.

సూ ॥ అథాజ్యభాగౌజుహోతి 'అగ్నయేస్వాహే' త్యుత్తరార్ధ పూర్వార్ధే 'సోమాయస్వాహే' తి దక్షిణార్ధ పూర్వార్ధేసమంపూర్వేణ ॥ ౭ ॥

యథోపదేశం ప్రధానాహుతీర్హుత్వా జయా భ్యాతానా న్రాష్ట్రభృతః ప్రాజాపత్యాం వ్యాహృతీ ర్వ్యాహృతా స్సౌవిష్టకృతీ మిత్యుప జుహోతి 'యదస్యకర్మణోత్యరీరిచంయద్వా న్యూనమిహాకరమ్ । అగ్నిష్ఠత్స్విష్టకృద్వి ద్వాంత్సర్వం స్విష్టం సుహుతం కరోతు స్వా హే' తి ॥ ౮ ॥

సూ ॥ ౭ ॥ అథ – ఆఘారానంతరం, అర్థకృత్యమప్యకృ త్వా ఽఽజ్యభాగ నామకావపూర్వౌ హోమౌ జుహోతి, తత్ర ప్ర థమ మగ్నేః ప్రాగుదీచ్యాం ద్వితీయం దక్షిణపూర్వస్యాం; సమం పూర్వే ఆఘారసమ్భేదమవధిం కృత్వా ఽక్ష్ణయారజ్జ్వయావత్యాంతరే పూర్వో హుతస్తావత్యంతర ఏవోత్తరం జుహోతి నపునస్సన్నికృష్టం విప్రకృష్టంవా – పుంసవనాదిష్వగ్నయేస్వాహేతి పునరేకామాజ్యా హుతిం మధ్యే జుహుయాదితి చంద్రికాయాం – 'అయ మాజ్యభా

గాఖ్యో హోమో వివాహోపనయనాదిషు సప్తస్వేవ - అన్యేషు విశే
షమాహ - చరుకర్మసూపాకరణప్రభృతిష్వాజ్యాఘారసన్న్యాజేఽగ్నిము
క్త్యేఽగ్నయే స్వాహేతి ముఖాహుతిం చ జుహుయాత్. నము
ఖం పుంసవనాగారప్రవేశయోః. ఏతేషు పంచసు పరిధయో వివా
హాదిషు సప్తసు శమ్యాః' ఇతి గృహ్యతన్త్రే.

యేనకేన హవిరాదినా ప్రధానాహుతయ ఉపదిష్టాస్తేన తే
న విధానేన తా హుత్వా. జయాః 'చిత్తం చ స్వాహే'తి త్రయోదశ
(౧౩) 'అగ్నిర్భూతానామధిపతిస్స మావత్వస్మి'న్నితి సానుషంగా
అభ్యాతానా అష్టాదశ. (౧౮) 'ఋతాషా' డితి రాష్ట్రభృతో ద్వా
వింశతిః. (౨౨) తత్ర 'ఋతాషా' డిత్యనద్రుత్య 'తస్మై స్వాహే'
త్యంతేన ప్రథమాహుతిం జుహోతి 'తాభ్యస్స్వాహే' త్యేతాన్నై
వోత్తరాన్ ఏవముత్తరే పంచపర్యాయాః. తత్ర 'నామస ఇదం బ్రహ్మ'
ఇత్యనుషంగః, 'తాభ్యస్స్వాహా' ఇతి చ, 'భువనస్యపతే + స్వస్తిం
స్వాహే'తి త్రయోదశీ. పరమేష్ఠ్యాదయః పూర్వవచ్చత్వారః ప
ర్యాయాః. 'సనో భువనస్యపతే + యచ్ఛస్వాహే'తి ద్వావింశీ. 'ప్ర
జాపతేనత్వదేతాని' ఇతి ఋక్ప్రాజాపత్యా. (౧) వ్యాహృతీర్వ్యాహృ
తాః - 'భూస్స్వాహా భువస్స్వాహా సువస్స్వాహా' ఇతి. (౩) సావి
ష్టకృతీ 'యదస్య' ఇతి ఋక్. (౧) అత్ర చాస్యాస్స్విష్టకృద్దైవతాకత్వం
లింగాదేశానుగతమ్. దేవతాజ్ఞానస్య కర్మాంగత్వమపి 'యో హ వా అవి
దితార్షేయ' ఇత్యాదిశ్రుతిసిద్ధమ్. కించ 'అవిదిత్వా ఋషిం ఛన్దో
దైవతం యోగమేవ చ । యోఽధ్యాపయేజ్జపేద్వాఽపి పాపీయాన్
జాయతే తు సః' ఇతి నిందా చ. అతోఽత్రార్షేయాదిజ్ఞానానాం
నైవంవిధః పునర్విధిస్తత్రతాని పాక్షికాణీతి గమ్యతే. ఏవమేతా జ
యాదికా అష్టపంచాశదాహుతీః (౫౮) ప్రధానహోమానన్తరముప

జుహోతి.

లేపకార్య క్రమః — చరుకర్మను దర్వ్యైకదేశేన నిధాన క్రమో తర్పిధ్యంజనం కృత్వా లేపకార్యం కుర్యాత్. పాత్రసాదనార్థ దర్భానాదాయ దర్వ్యామగ్ర మితరస్యాంమధ్యమాజ్యస్థాల్యాంమూల మిత్యుదగపవర్గం క్రమేణాక్త్వా, అపివా 'దర్వ్యామగ్ర మితరస్యాం మధ్యమాజ్యస్థాల్యాం మూల' మితి ద్విస్త్రిర్వా ఉక్త్వా శేషేణైకం దర్భం ప్రజ్ఞాతం నిధాయ దక్షిణోత్తరాభ్యాం పాణిభ్యాం దర్భాగ్ర దర్వ్యైం ప్రతిష్ఠాప్య సవ్యం నిరస్య - (అత్ర కశ్చిద్విశేషో 'లేపయితా' (ఆప - గృ - ౭ - ౧౩) ఇతి సూత్రే ద్రష్టవ్యః) తిర్యంచంహస్తం ధారయన్నగ్ర ముద్ధృత్యాగ్నౌ ప్రహృత్య వశిష్ట మద్ధృత్య మధ్యమం ప్రహృత్య, నిహితం దర్భమాదాయ ప్రహృత్య తూష్ణీంతర్జన్యా తిరగ్నిం నిర్దిశ్యాగ్నిమభిమంత్ర్య దక్షిణహస్తేన భూమింస్పృష్ట్వా మధ్యమం పరిధి మగ్నౌప్రహృత్య. అన్యౌ పరిధీ హస్తాభ్యా మాదాయ యుగపదగ్నౌ ప్రహర న్నుత్తరార్ధస్యాగ్ర మంగారేష్వపవృహేత్, నాత్రాఘారసమిధోః ప్రహర అపోహో వా, తయో రపరిధిత్వా దకృత్యత్వాచ్చ.

సంస్రావ ప్రాయశ్చిత్త హోమః — దక్షిణహస్తేన ప్రధాన దర్వీం వామహస్తేన ఇతరదర్వీంచ ఆదాయ దర్వీభ్యామాజ్యం గృహీత్వా దర్వ్యో తూష్ణీం సంస్రావహోమంచ జుహుయాత్. వ్రతాది ప్రాజాపత్యాభ్యక్తాః పరిధీ న్ప్రహృత్య దర్వ్యైకయా సంస్రావ హోమం జుహుయాత్, ఆజ్యహోమేషు సౌవిష్టకృత హోమానంతరం కృత్వా అపోహ్య ప్రాయశ్చిత్తాహుతీర్జుహుయాత్. అథోపసదర్వీం నిధాయ వ్యాహృతీర్హుత్వా అనాజ్ఞాతత్రయం . త్వంనో సత్వంనో వ్యాహృతీర్వ్యస్తా సమస్తాశ్చ. శ్రీ విష్ణవే స్వాహేతి పూర్ణాహుతిం హుత్వా.

సూ ॥ పూర్వవత్పరిషేచన 'మన్వమగ్ంస్థాః ప్రాసావీ' రితి మంత్రసన్నామః ॥ ౨ ॥ ౮ ॥

సూ ॥ వి ॥ స్పష్టోర్థః - వ్యాహృతయో ఽనాజ్ఞాత త్రయం చ త్వంనో సత్వంనో ప్రాణాయామశ్చేత్యేతావదేవ గార్హ్యేషు కర్మసు సర్వత్ర ప్రాయశ్చిత్తమ్.

ప్రణీతాప్రోక్షణమ్. — అథ ప్రణీతాపాత్రం స్వస్య పురస్తాన్న్యస్య తస్మిన్పవిత్రాంతరేణ జలం సంస్రావ్య తజ్జలం ప్రాగాదిప్రదక్షిణం ప్రతిదిశం దక్షిణహస్తేన కించిద్బహిర్నిరస్య ఊర్ధ్వంచోత్క్షిప్య భూమౌ కించిజ్జలం నినీయ తేనాత్మానంప్రోక్ష్య దక్షిణతో నిషాదితం బ్రాహ్మణం పూజయేత్. 'అగ్నేనయే' త్యగ్నిసూక్తేనాగ్నిముపస్థాయ ప్రణమ్యాభివాదయేత్. జయాది పరిగణనాత్పూర్వధస్తాదేవ దర్శితా. అస్మిన్ప్రకరణే (అండ) ప్రయోగవృత్తౌ విశేషః.

అగ్నేరుపసమాధానాది తంత్రమోషధిహవిష్షుదధ్యాజ్యే చేష్యతే ఉపనయనాదిషు వచనాద్భవతి ॥ అగ్నిముఖ స్విష్టకృతౌ చ దధ్యోషధిహవిష్ష్వేవ వివాహే లాజహోమం వర్జయిత్వా 'సహతా ప్రాక్ఫలీకరణమిశ్రాన్' (గృ - ౧౫ - ౬.) 'దక్షిణేన ఫలీకరణముష్టిం' (గృ - ౨౩ - ౧) ఇత్యౌపాసనహోమే వైశ్వదేవయోశ్చ యావదుక్తమ్ । ప్రతాధ్యాయయో పాకరణోత్సర్జనేషు సాగ్నిముఖం తంత్రం జయాదయశ్చ ॥ తత్ర శ్లోకాః ॥

తంత్రమోషధిమత్సు దధన్యపి చేష్యతే వచనాదితర
త్రతు । స్విష్టకృచ్చ తథాగ్నిముఖం భవే ల్లాజహోమ
మపాస్య వివర్జనా ॥ సర్వపేషు తథైవ హవిష్యభుగ్వై
శ్వదేవ ఫలీకరణాహుతౌ । యావదుక్తమ వేహి జ
యాదికం నాస్తి [illegible] తత్ర [illegible]

సముపాకరణే వ్రతేష్వింధనాగ్నిముఖంచజయాదిచ ॥

(౧౦) పార్వణాష్టకామాసిశ్రాద్ధ సర్పబలీశానబలిషు(౧౧) ద్విర్జుహోతి ద్విర్నిమార్ష్టీ ఇత్యాది విధిః । తేషూపదేశమాత్రాత్ లేపయోః ప్రస్తరవత్ ఇత్యపి వికల్పేన లభ్యతే । హృదయసంస్క స్థాలీపాకాదన్యకర్మసుచ నిత్యం లేపయోః ఇతి ॥ తత్ర శ్లోకాః ॥

అష్టకాభవసర్పబలిష్వథో పార్వణే పితృకర్మణి మాసికే । అగ్నిహోత్రిక ఏషవిధిర్భవేత్ ఔపదేశమాత్రాదపి లేపయోః ॥ అస్య కర్మసు సాగ్నిముఖేష్వయం లేపయోరితి నిత్యమపీష్యతే । ప్రజ్వాల్య వహ్నింపరితస్సమూహ్య పర్యుక్షహస్తస్థజలేనసమ్యక్ ॥ దర్భైః పరిస్తీర్య యథోక్తమస్య పశ్చాచ్చబహిస్తృణయోత్పరోగ్రమ్ । సమూహ్య దర్వీంహవిషాప్రధాన తత్స్విష్టకృత్ప్రాశనభక్షణార్థమ్ ॥ సేష్టాపి హోమప్రస్తరణాభిఘారౌ ప్రధానహోమాంస్తత ఏవహుత్వా । తతోగ్రహీత్వానిమృజేచ్చలేపం బహిఃకాష్ఠథస్విష్టకృతశ్చహోమః ॥ ప్రాచీనవీ (పీ) (వృ) త్యా నిగృహ్య లేపం నిమార్జనందక్షిణతశ్చ భూమ్యామ్ । ప్రాశ్య (త) స్త్రప్రతివాచమనం పునశ్చ నిమృజ్య లేపస్య భాజేచ్చభక్షుః ॥ సంలిహ్య దర్వ్యాచమనం తతస్స్యాత్ సకర్మకాలే యతి విధిరగ్నిహోత్రే ॥

నిత్యవద్వివాహాదిషు వృత్తేష్వాశీర్వచనమ్ ॥ 'నిర్మశాస్త్రీనచ్ఛభోతి కర్మసు' (ఆప-ధ-౧-౧౩-౯) ఇతి । ఉపనయనాదౌ యత్ర వచనమస్తి తత్ర క్రమార్థం వచనమ్ । తథా 'శుచిన్మంత్రవతస్సర్వకృత్యేషు భోజయేత్' (ఆప-ధ-౨-౧౫-౧౧) (తథా) ఆరభ్య 'బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వా' ఇతిక్రమార్థముపనయనాదావచనమ్ ॥ తత్రశ్లోకః ॥

యదాశిషాం స్మృతివిహితం హివాచనం తదంతతోభవతి వివాహకాదిషు । క్రమార్థమేవ హ్యుపనయనాదికే వచః తత్రైవ తత్[illegible]

జపకర్తా జపరతో భవేత్ । ప్రాయశ్చిత్తప్రకారః — ఆశ్వలాయనోక్తే కృష్ణపక్షాధస్పృష్టా వబ్రాహ్మణో క్త్రైమ పునిస్పృతిస్వాన్తేత్ । ఏకా హుతిర్వ్యాహృతిభిర్హోమస్స స్మార్తేష్వనాదేశ ఇహ సుయామః । యత్కర్మణి బ్రాహ్మణశబ్ద ఉక్తో + విధిర్ద్వయం వా ॥ ఆచారలక్షణే యస్మిన్ బ్రాహ్మణగ్రహణం స్మృతమ్ । భోజనస్య యదత్ర స్నా జ్ఞాత ఋషో భవేత్ ॥

ఆజ్యాహుతి ప్రమాణాదిః — సర్వత్రహోమేషు చతురఙ్గులధారాం మాషస్థూలామాజ్యాహుతిం జుహుయాత్. యత్రకర్మణి త్వాజ్యభాగాంతం పురస్తాత్తన్త్రం జయాది పరిషేచనాంత ముపరిష్టాత్తన్త్రమ్. తయోర్మధ్యే హూయమానాః ప్రధానహోమాః. అథ తన్త్రే ఽపి కర్మణ్యుల్లేఖనావోక్షణ పరిస్తరణదర్వ్యాజ్యసంస్కారాః స్వాన్తాః ఏతత్ప్రతిపద్యతే కర్మకర్తృకంగం సముచ్యతే ఇతి కాత్యా త్రివిజ్ఞేయః కర్మణాం ప్రకరః కరః ఇతి కాత్యాయనః. అథాగ్నిస్వరూపం కించిదుచ్యతే. కాత్యాయనః, "అతఃపరం ప్రవక్ష్యామి అగ్నిరూపస్యలక్షణమ్ । అగ్నిమధ్యేసమాసీనో బ్రాహ్మమాసనమాస్థితః । ప్రాఙ్ముఖో ఽభిముఖో ఽప్యగ్నిః ప్రాఙ్ముఖాశ్చైవ ఋత్విజః । ప్రాఙ్ముఖో ఽపి ప్రతీతో ఽగ్నిః కథం ప్రత్యఙ్ముఖో భవేత్ ॥ పరస్తీర్ణః పరిక్షిప్తో మన్త్రపూతేనవారిణా । హవ్యవాణ్ముదితో భూత్వా ప్రత్యఙ్ముఖ ఇతిశ్రుతిః । తరుణార్కప్రభారూప మతిరక్తోదయామ్బరమ్ । అజవాహనమారూఢం సర్వదేవాత్మరూపిణమ్ ॥ ఏకంవై హృదయంచైవ త్రిపాదంచ శిరోద్వయమ్ । చతుశ్శృంగం త్రినేత్రంచ సప్తజిహ్వం ద్వినాసికమ్ ॥ సప్తహస్తం హవ్యవాహం సర్వాభరణ భూషితమ్ । అగ్నిం కింశుకపుష్పాభ మగ్నివర్ణ ఇహోచ్యతే ॥ హిరణ్యా కనకా కృష్ణా రక్తాచైవాథసుప్రభా । అతిరక్తాబహురూపా సప్తజిహ్వాః ప్రకీర్తితాః ॥ సప్తజిహ్వా

ద్విజాతయః కుర్యాదగ్నిసన్నిధౌ । హోమో నిష్ఫలతాం యాతి హో
తా చ నరకం వ్రజేత్ ॥ హిరణ్యా పశ్చిమే జిహ్వా కనకాత్వగ్నిమధ్యగా ।
రక్తా చైవోత్తరే జిహ్వా కృష్ణా దక్షిణదిక్స్థితా । సుప్రభా చైవ పూర్వా
యాం మతిరక్తాగ్నిదిక్స్థితా । బహురూపా చ శార్వ్యాయాం జిహ్వాస్థా
నం ప్రకీర్తితమ్ ॥ వివాహే పశ్చిమే జిహ్వా జాతకర్మణి మధ్యమే । ఉ
త్తరే తూపనయనే పితృకార్యేషు దక్షిణే ॥ సర్వకర్మసు పూర్వాయా
మభిచారే ఽగ్నిదిక్స్థితా । శాన్తికర్మణి శార్వాయాం స్థానకర్మసమీ
రితమ్ ॥ ఆగ్నేయే తిలహోమస్స్యాదైశాన్యాం గృహకర్మసు । రక్తా
యాం చరుహోమస్స్యాత్సుప్రభా సత్తు హోమకే ॥ పుష్పం స్యాద్బ
హురూపాయాం శేషాస్వాజ్యాహుతిర్భవేత్ । పూర్వాగ్రే సర్వహో
మార్థమితి హోమస్య లక్షణమ్ ॥ సూకరీ కరసంకోచీ హంసీ ముక్తక
నిష్ఠికా । మృగీ కనిష్ఠా తర్జన్యౌ ముక్త్వా ముద్రాత్రయం స్మృతమ్ ॥
ప్రకీర్తితా మృగీ హంసీ యజ్ఞశాన్తిక కర్మణోః । ఆభిచారిక కృత్యేషు
సూకరీ కథితా బుధైః ॥ కనిష్ఠాం తర్జనీం ముక్త్వా దర్వీహోమం సమా
చరేత్ । చతురంగులసంస్రావా మాషస్థూలాఘృతాహుతిః ॥ అగ్నిక
ర్ణే హుతం రోగం నాసికాయాం ధనక్షయమ్ । చక్షుషోర్నిధనం కు
ర్యాత్కేశే దారిద్ర్యకృద్భవేత్ ॥ హుతం శిరసి పాపం స్యాత్తస్మాజ్జి
హ్వాసు హోమయేత్ ॥ యత్ర కాష్ఠస్తచ్ఛ్రోత్రం యత్ర ధూమస్తు నా
సికా ॥ యత్రాల్పజ్వలనం నేత్రం యత్ర భస్మాని తచ్ఛిరః । యత్రై
వ జ్వలతే వహ్నిర్జిహ్వా తత్రైవ కీర్తితా ॥ ”

అథ ప్రాయశ్చిత్తమ్. — అగ్నౌ జలబిందు నిపాతన ప్రా
యశ్చిత్తం తు అగ్నిపరిషేచన ప్రకరణే దర్శితమ్. సర్వత్ర ప్రయత్నమ
న్త్రేణాగ్నౌ ప్రజ్వలితే, ఉద్దీప్యస్వ జాతవేదో మా నో హిగ్ంసీజ్జా
తవేద ? ఇతి ద్వాభ్యాం సమిధావాదధ్యాత్. ప్రోక్షణీపాత్రం భిన్నం చే

'దభిన్మోఘస్తో జీరదానుర్యతఆత్త స్తదగ్నాపున' ఇత్యభిమంత్ర్య 'ఘ
స్తో జేవాగ్ం అప్యేతు' ఇత్యన్యత్పాత్రమానీయ తస్మిన్పాత్రే జలం
పూరయిత్వా వ్యాహృతిభిరుపతిష్ఠేత - 'యది ప్రణీతాః ప్రణీయమా
నావా సర్వా ఆపః పరాసిచ్యేరన్ అక్షితోఽస్యక్షిత్యై త్వా మామే క్షే
ష్ఠా అముత్రాముష్మిన్ లోక' ఇత్యభిమంత్ర్య 'ఆపో హిష్ఠే' త్యాన్యాద్భిః
పూరయిత్వా 'ఆయుర్మే ధారయత ప్రాణం మే ధారయత ప్రజాం మే
ధారయత పశూన్మే ధారయత మామాయుః ప్రాణాః ప్రజాః పశవః
పరాసిచ్యేర' న్నిత్యుపతిష్ఠేత 'తతం మ ఆప' ఇతి జుహుయాత్, పరి
స్తరణ దాహే 'అగ్నయే క్షామవతే స్వాహే' తి హుత్వా, 'ఇంద్రం
వో విశ్వతస్పరీన్ద్రం నర' ఇతి ద్వాభ్యామన్యాన్ దర్భాన్పరిస్తీర్య 'ఇం
ద్రాయ స్వాహే' తి జుహుయాత్. పరిధిదాహే 'పరి త్వాగ్నే పురం
వయ' మితి జుహుయాత్. దర్వీ కూర్చ పవిత్రేధ్మ ద్రవ్యసంభారా
ణాంచ దాహే ఉపఘాతవినాశేష్వన్యం యథాలింగం సాదయిత్వా
సంస్కృత్య, 'త్వం నో అగ్నే స త్వం నో అగ్నే త్వమగ్నే అయాసి, ప్ర
జాపతే న త్వదేతానీ' తి జుహుయాత్. ప్రోక్షితానాం వస్త్రాదీనాం ఛే
దనాదిషు 'సోమాయ స్వాహే' తి జుహుయాత్. కర్మమధ్యే గ్నినా
శే 'అయం తే యోని' రితి సమిధి భస్మసమారోప్యా న్యస్మిన్నగ్నా
శాం సమిధ 'మా జుహ్వాన, ఉద్బుధ్యస్వే' తి ద్వాభ్యామాధాయ
ప్రణవేన 'భూరగ్నయే చే' తి చతుర్భిః 'మనో జ్యోతిర్జుష తా' మితి
జుహుయాత్. అతోఽన్యేష్వనామ్నాతేషు పాహి త్రయోదశకం జుహు
యాత్. సర్వత్ర కర్మణామాదావంతే చ భగవత్స్మరణం తన్నామసంకీ
ర్తనంచ కుర్యాత్. మహదనుగ్రహంచ కారయేత్. ఏతదేవ సర్వ
ప్రాయశ్చిత్త మితి విజ్ఞాయతే. ప్రాయశ్చిత్తాన్యశేషాణి తపః కర్మా
త్మకానివై ॥ యాని తేషామశేషాణాం కృష్ణానుస్మరణం పరమ్ ॥

యజ్ఞోపవీతనిర్మాణాది ప్రతిష్ఠావిధిః — స్వాధ్యాయదివసే శుక్లపక్షే పూర్వాహ్ణే పుణ్యనక్షత్రే శుభవాసరే ప్రాఙ్ముఖాసీనేన వేదాధ్యాయినా శుచికార్పాసనిర్మితసూత్రం ప్రణవేన వ్యాహృతిత్రయేణ చాభిమన్త్ర్య 'ఆపో వా ఇదగ్ం సర్వం + ఆపఓమ్' (౫౭ తమపుటే ఉదకశాన్తిప్రకరణే ద్రష్టవ్యాః) ఇత్యద్భిరభిషిచ్య - సప్తప్రణవపూర్వకం వ్యాహృతిత్రయేణాభిమన్త్ర్య - చతురఙ్గులమానేన షణ్ణవతి సంఖ్యయా వ్యాహృతిభిస్సూత్రమచ్ఛిన్నం త్రిగుణీకృత్య ప్రణవ వ్యాహృతిభిః ప్రోక్ష్య కూర్చోపరి నిధాయ * ఆపోహిష్ఠామయోభువః + చస హిరణ్యవర్ణాః + నిఘత్త-పవమానస్సువర్జనః ఓంశాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిః ఇతి దర్భైః ప్రోక్షితం ప్రత్యఙ్ముఖేన గృహీతమధ్యం ప్రాఙ్ముఖాభ్యాం గృహీతాగ్రం దక్షిణహస్తోర్ధ్వపాణిభ్యాం ప్రణవవ్యాహృతిభ్యాం మనువర్త్య సావిత్ర్యా త్రిగుణీకృత్య - 'ప్రాణానాం గ్రన్థిరసి రుద్రో మా విశాన్తకస్తేనాన్నేనాప్యాయస్వ' ఇతి సూత్రాగ్రేణ పార్శ్వయోర్మధ్యే చావేష్ట్య శ్లిష్టం కృత్వా వామహస్తోర్ధ్వం 'భూరగ్నిం చ పృథివీం చ మాం చ - త్రీగ్ంశ్చ లోకాన్త్సంవత్సరం చ - ప్రజాపతిస్త్వా సాదయతు - తయా దేవతయాఙ్గిరస్వద్ధ్రువా సీద - భువో వాయుం చాన్తరిక్షం చ మాం చ - త్రీగ్ంశ్చ లోకాన్త్సంవత్సరం చ - ప్రజాపతిస్త్వా సాదయతు - తయా దేవతయాఙ్గిరస్వద్ధ్రువా సీద - స్వరాదిత్యం చ దివం చ మాం చ - త్రీగ్ంశ్చ లోకాన్త్సంవత్సరం చ - ప్రజాపతిస్త్వా సాదయతు - తయా దేవతయాఙ్గిరస్వద్ధ్రువా సీద - భూర్భువస్సువశ్చన్ద్రమసం చ దిశశ్చ మాం చ - త్రీగ్ంశ్చ లోకాన్త్సంవత్సరం చ - ప్రజాపతిస్త్వా సాదయతు - తయా దేవతయాఙ్గిరస్వద్ధ్రువా సీద ॥ ౧ ॥ భూర్భువస్సువః - ఓజో బలమ్ - బ్రహ్మ క్షత్రమ్ - యశో మహత్ - సత్యం త

* పుణ్యాహవాచన ప్రకరణే ఆపోహిష్ఠేత్యాది మన్త్రాః ప్రకాశితాః.

పో నామ - రూపమమృతమ్ - చక్షుశ్శ్రోత్రమ్ - మన ఆయుః - విశ్వంయశోమహః సమస్తపోహరోభాః - జాతవేదాయదివాపావకో సి - వైశ్వానరోయదివా వైద్యుతోసి - శంప్రజాభ్యో యజమానా య లోకమ్ - ఊర్జం పుష్టిం దదదభ్యావవృత్స్వ ’ ఇతి పాణిభ్యామ సుపరిగృహ్య - దర్భైః ఛిద్రేప్సావ దర్భాన్ స్తృతే శుచౌ దేశే ప్రసార్య. త దుపరి ద్వాదశార్భపాలిస్య - త్రిః శరథ్వనిం కృత్వా - భార్యత్యాతూన త్రం నావేక్షేత - అనంతరం తదాదాయ - అశ్వత్థాది యాజ్ఞీయ వృ క్షే ‘ పితృభ్యోనమ ’ ఇతి బధ్వా సూత్రకుటిలం ప్రణవ వ్యాహృతిభిః ఋజూకృత్య త్రివలయం కృత్వా అగ్రాభ్యాం మధ్యమావేష్ట్య పున స్సూత్రత్రయం పరివేష్ట్య ‘ ప్రాణానాం గ్రన్థిరసి ’ తిబ్రహ్మగ్రన్థిం కృ త్వా శుచౌ దేశే గోమయేనోపలిప్తే వ్రీహీన్నిధాయ తదుపరి జల పూర్ణం సకూర్చ యాజ్ఞీయశాఖం జలకుంభం నిధాయ - తస్మిన్ ప్ర ణవ వ్యాహృతిభిః యజ్ఞోపవీతం నిధాయ - గంధాదిభిరభ్యర్చ్య - ప్రాణానాయమ్య యజ్ఞోపవీత ప్రతిష్ఠాం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య య జ్ఞోపవీతం స్పృశన్ ‘ ఓం భూః యజ్ఞోపవీతం ప్రతిష్ఠాపయామి - ఓం భువః యజ్ఞోపవీతం ప్రతిష్ఠాపయామి - ఓం సువః యజ్ఞోపవీతం ప్ర తిష్ఠాపయామి ’ ఇతి ప్రతిష్ఠామన్త్రైశ్చ ప్రతిష్ఠాప్య ‘ భూరగ్నించపృ థివీంచ మాం సీద ’ ఇత్యభిమన్త్ర్య నవతంతు దేవతాః - ఓం పృథివీ మావాహయామి - ఓం అప ఆవాహయామి - ఓం అగ్నిమావాహ యామి - ఓం వాయు మావాహయామి - ఓం ఆకాశ మావాహ యామి - ఓం ప్రాణ మావాహయామి - ఓం ఆత్మాన మావాహ యామి - ఓం అంతరాత్మాన మావాహయామి - ఓం పరమాత్మాన మావాహయామి - ఇత్యావాహ్య - ఓం గ్రన్థిత్రయదేవతాః - ఓం బ్రహ్మాణ మావాహయామి - ఓం విష్ణుమావాహయామి - ఓం రు

ద్రమా వాహయామి - ఇత్యావాహ్య - యజ్ఞోపవీతదేవతాంపరమా త్మానం శ్రియఃపతించావాహ్య ఆసనాదిషోడశోపచారై రభ్యర్చ్య - గుడోపహారం నివేద్య - యజ్ఞోపవీత పలాశ సమిత్సహితం కూర్చం పాణినా గృహీత్వా ' ఆసత్యేన రజసా వర్తమానోనివేశయన్నమృ తంమర్త్యంచ - హిరణ్యయేన సవితారథేనా దేవోయాతి భువనావిప శ్యన్ - ఉద్వయం తమసస్పరి పశ్యన్తోజ్యోతిరుత్తరమ్ - దేవందేవ త్రాసూర్య మగన్మజ్యోతిరుత్తమమ్ - ఉదుత్యం జాతవేదసం దేవం వ హంతి కేతవః - దృశేవిశ్వాయసూర్యమ్ - చిత్రందేవానాముదగాద నీకం చక్షుర్మిత్రస్య వరుణస్యాగ్నేః - ఆప్రాద్యావాపృథివీ అన్తరిక్ష గ్ం సూర్యఆత్మా జగతస్తస్థుషశ్చ ' ఇతి సూర్యాయప్రదర్శ్య - పూర్వ వన్నిధాయ, యజ్ఞోపవీతం స్పృశన్ అష్టోత్తరశతసంఖ్యాకాం గాయ త్రీం ' త్ర్యమ్బకంయజామహే ' ఇత్యృచం సకృజ్జపేత్ .

యజ్ఞోపవీతధారణక్రమః. — ఆచమ్య ప్రాణానాయమ్య - యజ్ఞోపవీతధారణం కరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య యజ్ఞోపవీతమంత్రస్య బ్ర హ్మఋషిః, త్రిష్టుప్ఛందః, వేదాస్త్రయో దేవతాః, శ్రీమన్నారా యణ ప్రీత్యర్థే యజ్ఞోపవీతధారణేవినియోగః. ' యజ్ఞోపవీతం పరమం + బలమస్తు తేజః ' ఇతి ధారయేత్ - ఆవాహిత సవతన్తుదేవతాః యథాస్థానం ప్రతిష్ఠాపయామీత్యుద్వాస్య ఆచమనం కుర్యాత్ - విచ్ఛిన్నైకతంతుం త్రిభిర్బ్రాహ్మణైర్వినా వానిర్మితం అనువర్తనేమ నుష్యమార్జారాదిభి రధోగతం పూయశోణితవిణ్మూత్రశ్లేష్మోచ్ఛిష్టదూ షితం, అశుచిజనస్పృష్టం అశుచిక్షేత్ర సంభూతకార్పాసాది నిర్మితం, విణ్మూత్రోత్సర్జనే బాహ్యే చండాలైర్గ్రామ చండాలైశ్చసంభాషణేని వీతం కృత్వా దక్షిణకర్ణే ఽనిక్షిప్తం చోపవీతంపరిత్యజేత్ . భుజకూ ర్పరమణిబంధేషు ఉపవీతేషు గతేష్వక్రమేణ త్రీన్షడ్వా దశచ ప్రా

ణాయామాన్కుర్యాత్ - క్రోధాన్మోహాద్వా యజ్ఞోపవీతచ్ఛేదనే, న
ద్యాం స్నాత్వా అష్టసహస్రం గాయత్రీం జపేత్. ఉపవీతనాశే -
యావదుపవీతం న లభ్యతే తావత్ కార్పాసతంతుగోవాలకుశేషు అ
న్యతమేనకృతం యజ్ఞోపవీతం పరిమండలితం వస్త్రంవా ధారయేత్ -
ఏకరాత్రమపి ఉపవీతేన వినా బ్రాహ్మణశ్శూద్రో భవతి - కేశలో
మవేష్టితే విలోమకేశం కృత్వా గాయత్ర్యా దశవారమభిమన్త్రితే
న జలేన యజ్ఞోపవీతం సించేత్ - పురాతనానుపవీత మేఖలాజినదణ్డా
నప్సు ప్రక్షిపేత్ ॥

అత్ర ప్రమాణాని ॥ ‘ప్రసృతో హవై యజ్ఞోపవీతినో యజ్ఞో
ప్రసృతోనుపవీతినో యత్కించ బ్రాహ్మణో యజ్ఞోపవీత్యధీతే యజత
ఏవ తత్తస్మాద్యజ్ఞోపవీత్యేవా ధీయీత యాజయేద్యజేతవా యజ్ఞస్య ప్ర
సృత్యా’ ఇతి శ్రుతిః. సదోపవీతినా + నతత్కృతమ్ ॥ (పుటం ౪౧
పం - ౧౬ × ౧౭) య ఏతం నాభిజానాతి బ్రహ్మసూత్రసముద్భవమ్ ।
వేదోక్తంనిష్ఫలంతస్య యజ్ఞదానజపాదికమ్ ॥ విధానేన వినాజ్ఞాతం
సూత్రంగోకంఠరజ్జువత్ । య ఏతాంనాభిజానాతి ఉపవీతస్య సంస్థితిమ్ ।
మోహాత్మా వహతే భారం పాశం గౌరివ సర్వదా ॥

స్వక్షేత్రే స్వగృహాభ్యాశే శుచౌ దేశే ఽపి వా ద్విజః । స్వే
ష్టం యథాబలంతావ దవటంజానుమాత్రకమ్ ॥ ఖాత్వా గోమయ
పాతేన శ్వేతవర్ణమృదంశుభామ్ । ఆపూర్యనిర్వపేద్బీజం కార్పాసస్య
ద్వయం ద్వయమ్ ॥ ప్రణవేనాభిమన్త్ర్యైవ తతస్తోయంప్రసేచయేత్ ।
ఆపోవాఇదమిత్యాది సూక్తేనైవాభిమన్త్రితమ్ ॥ (బీజావాపనాదికా
లకార్య మన్త్రజపస్తత్కాలే కార్పాససూత్రే కార్యః)
తస్యాత్కార్పాసమాదాయ శుచౌ దేశే ఽభివర్ధితమ్ । పాత్రే పవి
త్రేసంస్థాప్య ప్రయతశ్శౌచసంయుతః ॥ తస్మిన్కరాభ్యాంనిర్ముచ్య శా

ర్వాసేబీజసంచయమ్ । స్వాధ్యాయోక్తేతథాపుణ్యే నకుతేరిశుభవాసరే ॥ ప్రాక్ప్రశ్నేశుచిర్మచాదేశే బ్రహ్మసూత్రంప్రకల్పయేత్ । సువర్ణాదిశలాకానామలాభే త:తుకర్మణి ॥ శుద్ధమృన్మణిసంప్రోక్షితం కుశనాసంప్రశస్యతే । పాదౌప్రక్షాళ్యచాచమ్య ప్రాఙ్ముఖోవాప్యుదఙ్ముఖః ॥ తతః ప్రణవముచ్చార్య వ్యాహృతి త్రితయంతతః । నవతంతుం షట్చ్ఛగ్రహీన్యయా తూన్రగంతచ్చతురంగులమ్ ॥ తదేవాచ్ఛిన్నరూపేణ కుర్వీత త్రిగుణంతతః । తత్సంప్రక్షాళయేచ్ఛుద్ధైరంబుభి ప్రణవేచ ॥ వ్యాహృతి త్రితయేనాథ కూర్చేపరివినిక్షిపేత్ । ఆపోహిష్ఠాదిభిర్మన్త్రైః కుశైస్తన్మార్జయేత్త్రిభిః ॥ పశ్చాద్ధిరణ్యవర్ణాద్యై శ్చతుర్భిర్మార్జయేద్బుధః । పవమానానువాకేన తతోమార్జనమాచరేత్ ॥ ఉపవీతకృతౌ విప్రౌ శుద్ధాద్వావేవ భాషితౌ । ఏకో ఒనువర్తకోవిప్రో శ్చాన్యోఽమధ్యగధావకః ॥ ప్రాక్ప్రత్యగ్వదనౌచోదగ్దక్షిణాభిముఖావపి । స్థిత్వా పరస్పరంతుల్యం తత్సూత్రమనువర్తయేత్ ॥ ఏవంజ్ఞాత్వా ఒనువర్త్యాథ కుశైర్ఘృష్ట్వా కుశాస్త్యజేత్ । దేశేప్రసార్యదశ్చాబద్వాదత్వాకృత్వా కరధ్వనిమ్ ॥ భూమింనావేక్షితవ్యంహి పితౄణాం తృప్తిగంహితత్ । సంతాడయేత్కరతలం దేవర్షీణాంహితృప్తిదమ్ ॥ పశ్చాత్తత్సూత్రమాదాయ ప్రణవవ్యాహృతి త్రయమ్ । జపన్మన్త్రైశ్చ నైర్గ్రంథిం కుటిలం పరిమోచయేత్ ॥ శుల్బం త్రివలయంకృత్వా తదగ్రాభ్యాందృఢం తథా । ఆవేష్ట్య బంధయేద్గ్రంధిం తృతీయంచోపరిక్రమాత్ ॥ పలాశఖాదిరాశ్వత్థ బిల్వాద్యధ్వర భూరుహామ్ । తత్త్వేపి దేవశాలాయాం భూర్భువస్సువరోమితి ॥

దేవాగారేథవానద్యాం సప్తప్రణవపూర్వకమ్ । చతురంగులమానేన షణ్ణవత్యంగులంతథా ॥ అవిచ్ఛిన్నంతు తత్సూత్రం త్రిగుణీకృత్యహస్తతః । ప్రాఙ్ముఖోదఙ్ముఖైర్వాపిద్విజైఃకార్యంత్రిసూత్రకమ్ ॥

కార్పాసముపవీతంస్యా ద్విప్రస్యోర్ధ్వవృతంత్రివృత్ ॥ ఇతి మనుః ॥ త్రివృదూర్ధ్వవృతంకార్యం తంతుత్రయమధోవృతమ్ । హస్తేన దక్షిణేనోర్ధ్వ గ తేనత్రిగుణీకృతమ్ ॥ వలితం మానవంసూత్రం శాస్త్రేషూర్ధ్వవృతం స్మృతమ్ ॥ (ఊర్ధ్వగతేన దక్షిణహస్తేనయద్వలితం తదూర్ధ్వవృత మిత్యర్థః.)

గ్రామాన్నిష్క్రమ్యసంఖ్యాయ షణ్ణవత్యంగులీషుతత్ । తావత్త్రిగుణితంసూత్రం ప్రక్షాళ్యాబ్లింగకైస్త్రిభిః ॥ సావిత్ర్యాత్రిగుణం కార్యం నవసూత్రంతు తద్భవేత్ ॥

గోమయేనశుచౌ దేశే ఉపలిప్తే కుశాస్తృతే । వ్రీహ్యాసనంప్రకల్ప్యాథ కూర్చంతన్మధ్య మేక్షిపేత్ ॥ తస్యోపరిష్టాత్కలశంతామ్రం సూత్రేణవేష్టితమ్ । పూర్ణంపవిత్రసలిలై స్సుగన్ధకుసుమాక్షతైః ॥ సంస్థాప్యకలశాభ్యాం త స్తాంశాఖాంసూత్రసంయుతామ్ । యజేద్గన్ధాదిభిస్తచ్చ ప్రణవేనసమాహితః ॥ తతస్తత్ప్రణవేనైవ వ్యాహృతిత్రితయే నచ । తతఃప్రతిష్ఠాపయామీతి వదే దేకమానసః ॥ భూర్వారితేజో వాయుః ఖంప్రాణఆత్మత్రయంతథా । (ఆత్మత్రయమితి - ఆత్మ అంతరాత్మాపరమాత్మాచ.) క్రమాద్భవంతి తంతూనాం నవానామధిదేవతాః ॥ గ్రన్థిత్రయస్యాప్యధిపాః పితామహ మహేశ్వరాః । యజ్ఞోపవీతాకారస్య పరంబ్రహ్మాధిదైవతమ్ ॥ ఓంకారఃప్రథమ స్తంతుర్ద్వితీయో ఽగ్నిస్తథైవచ । తృతీయోనాగదైవత్య శ్చతుర్థస్సోమదైవతః ॥ పంచమఃపితృదైవత్య షష్ఠస్స్యైవప్రజాపతిః । సప్తమస్సోమదైత్యసూర్యస్త్వష్టమఏవచ ॥ నవమస్సర్వదైవత్య ఇత్యేతేనవతంతవః ॥ (ఇతి భరద్వాజదేవల మతభేదేన దేవతాభేదః)

ప్రతిష్ఠాప్యచతత్సూత్ర మాదాయాదిత్యమండలమ్ । ఆసత్యే నాదిభిర్మన్త్రైశ్చతుర్భిస్సమ్ప్రదర్శయేత్ ॥ పూర్వావత్స్థండిలేసూత్రం

సంస్థాప్యాష్టోత్తరంశతమ్ । పృథక్పృథక్సప్రణవాం గాయత్రీం సం
స్పృశన్ జపేత్ ॥ అనేనోక్తవిధానేన సంజాతంసంస్కృతంచతత్ । తన్మ
హామునిభిర్వేదైర్బ్రహ్మసూత్రమితిస్మృతమ్ ॥ ఉపవీతంనివీతంచప్రాచీ
నావీతమిత్యపి । దైవమానుషపిత్ర్యేషు కర్మస్వేతత్త్రిధా స్మృతమ్ ॥
కంఠేతుసవ్యేప్రక్షిప్త ముపవీతముదాహృతమ్ । ప్రాచీనావీతమన్యస్మి
న్నివీతంకంఠలమ్బితమ్ ॥ ఉపవీతంబ్రహ్మసూత్రం సూత్రం యజ్ఞోపవీ
తకమ్ । యజ్ఞసూత్రందేవలక్ష్మ ఇత్యాఖ్యాష్షట్క్రమేణతు ॥

అథయజ్ఞోపవీతస్య ధారణేకథ్యతేవిధిః । స్నాత్వాశుద్ధశ్శుచౌ
దేశే ప్రక్షాళ్యచరణౌకరౌ ॥ పవిత్రపాణిరాచమ్య ప్రాఙ్ముఖో వా ప్యు
దఙ్ముఖః । జపత్త్రైయ్యమ్బకంమంత్రం స్పృశన్దక్షిణపాణినా ॥ దక్షి
ణంబాహుముద్ధృత్య శిరసైవసహద్విజః । మన్త్రంసదైవముచ్చార్యబ్రహ్మ
సూత్రంగళేక్షిపేత్ ॥ యజ్ఞోపవీతమన్త్రస్య + త్రయోవేదాఇతిశ్రుతిః ॥
గృహస్థస్యవనస్థస్య సూత్రంప్రతిపునఃపునః । మన్త్రోచ్చారణాచమన
ద్వితయంక్రమశస్స్మృతమ్ ॥ నాభేరూర్ధ్వమనాయుష్య మధస్తాత్తు త
పఃక్షయః । తస్మాన్నాభిసమంధార్య ముపవీతంవిజానతా ॥ ఏకమేవయ
తేస్సూత్రం సాజినంబ్రహ్మచారిణః । సోత్తరీయాణిగృహిణ స్తథైవ వ
నవాసినః ॥ ఉపవీతంవటోరేకం + ఇతిశాస్త్రస్యనిర్ణయః ॥ యజ్ఞోపవీ
తేద్వేధార్యే శ్రౌతేస్మార్తేచకర్మణి । తృతీయముత్తరీయంతు వస్త్రా
భావేతదిష్యతే ॥ బ్రహ్మసూత్రపరిత్యాగా ద్బ్రహ్మచారీగృహీవనీ । ప
తివ్రాత్యేపిపతతి తస్మాత్తన్నపరిత్యజేత్ ॥ త్యక్త్వాయజ్ఞోపవీతంతు ష
ట్కృచ్ఛ్రాణి సమాచరేత్ । సావిత్రీం సహితంకుర్యా త్పునరప్యుప
నాయనమ్ ॥ వినాయజ్ఞోపవీతేన దినమేకమపి ద్విజః । స్థితశ్శూద్రత్వ
మాప్నోతి మృతశ్చశ్వోపజాయతే ॥ త్రివృదూర్ధ్వవృతంకార్యం తం
తుత్రయమధోవృతమ్ । త్రివృతంచోపవీతంస్యా త్తస్యైకోగ్రన్థిరిష్యతే ॥

ఉక్తనవిధినా ఽనేన + బ్రహ్మసూత్రమితిస్మృతమ్ ॥ సుసంస్కృతమి
దంధార్యం సూత్రంసద్భిర్ద్విజోత్తమైః । అన్యైరసంస్కృతం ధార్యం
జాతిజ్ఞానాయ కేవలమ్ ॥ మన్త్రప్రతిష్ఠితంకాయే నోద్ధరేదుపవీతకమ్ ।
సకృదుద్ధరణాద్విప్రః ప్రాయశ్చిత్తీయతే ద్విజః ॥ క్రోధాన్మోహాద్బలా
ద్వా ఽపి బ్రహ్మసూత్రంఛినత్తియః । నద్యాంస్నాత్వా ఽథ గాయ
త్రీం జపేదష్టసహస్రకమ్ ॥ సంస్కారైస్సంస్కృతఃపూర్వైరుత్తరైర
పి సంస్కృతః । నిత్యమష్టగుణైర్యుక్తో బ్రహ్మభూయాయకల్పతే ॥

కార్పాసక్షౌమగోవాల శణవల్కతృణోద్భవమ్ । సదాసమ్భవ
తో ధార్య ముపవీతం ద్విజాతిభిః ॥ యజ్ఞోపవీతం కురుతే సూత్రం
వస్త్రం కుశంచవా ॥ వినాయచ్ఛిఖయాకర్మ వినాయజ్ఞోపవీతకమ్ ।వ
రాక్షసం తత్కృతం సర్వం నిత్యం తద్ధారయే ద్ద్వయమ్ ॥

నరామృగాఃతతంగాశ్చ సంధానేచానువర్తనే । సూత్రస్యాధో
నగంతవ్యా గతాశ్చేద్యదితత్త్యజేత్ ॥ విణ్మూత్రాంగారశాకేశాస్థి చ
ర్మక్రిమిచయోపరి । అనువర్తనసంధానే సూత్రస్యనసమాచరేత్ ॥ క
పాలోచ్ఛిష్టనిర్మాల్యకృష్ణభూమేషునోపరి । నచానువర్తయేత్సూత్రం
సంధానంచాస్యనాచరేత్ ॥ పూయశోణితవిణ్మూత్ర శ్లేష్మోచ్ఛిష్ట విగ
ర్హితైః । సంస్పృష్టంతద్భవేత్సూత్ర ముపవీతవృతౌనహి ॥ దగ్ధం
జడంమూషికాద్యైస్స్పృష్టమప్రయతైర్నరైః । విచ్ఛిన్నంవాప్యధో
యాతం భుక్త్వానిర్మితముత్సృజేత్ ॥ సూత్రంసలోమకం చేత్స్యాత్త
థా కృత్వావిలోమకమ్ । సావిత్ర్యాదశకృత్వో ఽద్భి ర్మంత్రితాభి
స్తదుత్క్షిపేత్ ॥ (ఉక్షిపేత్ - సించేత్) మేఖలామజినందణ్డ ముపవీ
తం కమణ్డలుమ్ । అప్సు ప్రాస్యవినష్టాని గృహీత్వా ఽన్యానిమన్త్ర
తః ॥ మలమూత్రే త్యజేద్యస్తు విస్మృత్యైవోపవీతధృక్ । తత్సూత్రం
తుపరిత్యజ్య దధ్యాదన్యన్నవంతుసః ॥ చండాలైరంత్యజైరుక్తౌ నుల

సూత్రవిమోచనే । దక్షిణశ్రవణేవిప్రో బ్రహ్మసూత్రంవినిక్షిపేత్ ॥
ఉపవీతంవిశ్లథంచేదేకంస్యాద్విగ్రతిరజ్జుషు । ఛిన్నంయది ప్రమాదా
ద్వా తన్నధార్యంతతఃపరమ్ ॥ యజ్ఞోపవీతశుల్బస్య నవైతస్య ప్రమా
ణకమ్ । సిద్ధార్థస్యఫలంస్థూలం స్థూలస్యోక్తంమనీషిభిః ॥ ఇషువాత్రై
స్త్రిస్త్రైర్ధార్యం బ్రహ్మసూత్రస్థితంసదా । యథాదృశ్యంతథా కార్యం
బ్రివృత్త్యేవ మహర్షయః ॥ తంతురాచారవాన్యేన కృత్వాయ
జ్ఞోపవీతకమ్ । బిభర్తి శూద్రో యదివా భిన్నాత్మా యంతథానృపః ॥
ధృతోపవీతంసృపలం దృష్ట్వాశ్రిత్వాథవానృపః । మోహాత్తూష్ణీం
సమాసీనో నరకేసుచిరంవసేత్ ॥ యేవేదాభ్యాసనిరతా శ్రౌతస్మార్త
క్రియాపరాః । ఉపవీతమిదంధార్యా దితరేనాధికారిణః ॥

యజ్ఞోపవీత ప్రతిష్ఠా సంపూర్ణా.

పుత్ర స్వీకార తద్ధోమౌ.

ఓం, సుముహూర్తే శుభతిథి ఋక్షవారాదియుతే పుత్రదాతా
ఓం, నమస్సదసే + స్వీకృత్య మమ పితౄణాం శాశ్వతపుణ్యలోకప్రా
ప్తిద్వారా శ్రీమన్నారాయణప్రీత్యర్థం పుత్రదానం కర్తుం యోగ్యతా
సిద్ధిమనుగ్రహాణేతి మహదనుజ్ఞాం ప్రార్థ్య ప్రాణానాయమ్య విష్వ
క్సేనారాధనం కృత్వా - సంకల్ప్య - అనుగ్రహవత్సంకల్పః. కరిష్య
ఇతి విశేషః - తదంగం పుణ్యాహ వాచయిత్వా. తేనజలేన కుమా
రం ప్రోక్ష్య - అథ ప్రతిగృహీతృ సంకల్పః. ప్రతిగృహీతా ప్రాణా
నాయమ్య అపుత్రస్యమే పుత్రత్వసిద్ధ్యర్థం పుత్రస్వీకరణంకరిష్య ఇతి
సంకల్ప్య - ప్రతిగ్రహమన్త్రః. తవబీజసముత్పన్నం సర్వాలంకారసం
యుతమ్ । ఐహికాముష్మికార్థాయ పుత్రం దేహివరంమమ ॥ దాన
మన్త్రః. మమబీజసముత్పన్నం సర్వాలంకారసంయుతమ్ । ఐహికా

ముష్మై కార్థాయ తుభ్యం దత్తో మయా సుతః ॥ ఇన్ద్రాగ్ని యమ నైఋ
త్యా వరుణానిల యక్ష రాట్ । ఈశానో బ్రహ్మ విష్ణ్వాద్య సాక్షిణో
భాస్కరాదయః ॥ విశ్వంభరా స్సర్వ భూతా స్సాక్షిణస్సర్వ దేవతాః ॥
గోత్రోద్భవమిమం మత్కుమారం గోత్రాయ శర్మణే శ్రీ మహావిష్ణు
ప్రీతిం కామయమానః తుభ్యమహం సంప్రదదే - దేవస్య త్వా స
వితుః + ప్రతిగృహ్ణామి - రాజా త్వా వరుణో నయతు దేవి దక్షిణే - ప్ర
జాపతయే పురుషం - తేనామృతత్వమశ్యాం - వయో దాత్రే - మయో
మహ్యమస్తు ప్రతిగ్రహీత్రే - క ఇదం కస్మా అదాత్ - కామః కామా
య - కామో దాతా - కామః ప్రతిగ్రహీతా - కామగ్ం సముద్ర
మావిశ - కామేన త్వా ప్రతిగృహ్ణామి - కామైతత్తే - ఏషా తే కామద
క్షిణా - ఉత్తానస్త్వాఙ్గీరసః ప్రతిగృహ్ణాతు ॥ ' ఇతి ప్రతిగృహ్ణీయాత్.

అథ ప్రతిగృహీతా ప్రాణానాయమ్య శ్రీభగవదాజ్ఞయా +
అపుత్రస్య మే స్వీకృతస్య పుత్రస్య పుత్రత్వ సిద్ధిద్వారా శ్రీమన్నారా
యణ ప్రీత్యర్థం దత్తహోమం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య - తదఙ్గం పుణ్యా
హం వాచయిత్వా - తేన [illegible] కుమారేణ [illegible] మాం [illegible]
ర ' మితి కుమారమంకే [illegible] ' ఇతి మాతుర్దక్షి
ణపార్శ్వం ప్రతిష్ఠాప్య - ([illegible] ప్రకరణే [illegible]) [illegible]
ప్రతిష్ఠాప్య - అగ్నే [illegible] (ఇ
తి [illegible] విశేషః) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] వరుణం పుత్రమభి [illegible]

ఆధ్రిశ్చిద్యం మన్యమానస్తురశ్చి ద్రాజాచిద్యం భగం భక్షీత్యాహ స్వాహా - భగాయేదం ॥ ౨ ॥ భగప్రణేతర్భగసత్యరాధోభగేమాం ధియ ముదవదదన్నః - భగప్రణో జనయగోభిరశ్వై ర్భగప్రనృభిర్నృ వన్తస్స్యామస్వాహా - భగాయేదం ॥ 3 ॥ ఉతేదానీంభగవన్తస్స్యా మోతప్రపిత్వ ఉతమధ్యేఅహ్నామ్ - ఉతోదితామఘవన్థ్సూర్యస్య వ యం దేవానాగ్ం సుమతౌస్యామ స్వాహా - భగాయేదం ॥ ౪ ॥ భ గఏవ భగవాగ్ం అస్తుదేవా స్తేనవయంభగవన్తస్స్యామ - తంత్వా భగ సర్వఇజ్జోహవీమి సనోభగ పురఏతాభవేహ స్వాహా - భగాయే దం ॥ ౫ ॥ సమధ్వరాయోషసోనమన్త దధిక్రావేవ శుచయేపదాయ - అర్వాచీనం వసువిదం భగంనో రథమివాశ్వా వాజినఆ వహన్తు స్వా హా - భగాయేదం ॥ ౬ ॥ అశ్వావతీర్గోమతీర్న ఉషాసో వీరవతీ స్సద ముచ్ఛంతు భద్రాః - ఘృతందుహానా విశ్వతః ప్రపీనాయూయం పా తస్వస్తిభిస్సదాన స్స్వాహా - వాజిభ్యఇదం నమమ ॥ ౭ ॥ అగ్నయే స్వాహా - అగ్నయఇదం - జయాది ప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతం కృ త్వా - 'అంగాదంగాత్ + శరదశ్శత' మితి ద్వాభ్యా మన్త్రణమ్, 'అశ్మాభవ + అభిజిఘ్రా' మీతి మూర్ధన్యవఘ్రాణం దక్షిణే కర్ణే జపతి. (ఏతత్ప్రకరణ ప్రతిపాద్యమంత్రాస్సర్వే ఒపి జాతకర్మణ్యే వ ద్రష్టవ్యాః.) నామకరణాంచ - కృతం కర్మభగవతేనమర్పయేత్ సదస్యాన్ సంపూజయేత్. ఇతి దత్తహోమ స్సమాప్తః.

ఉద్వాహేప్రీతిసిద్ధ్యర్థం తృతీయాంనకదాచన । మోహాద్వాజ్ఞానతో వాఽపి యదిగచ్ఛేత్తుమానుషీం ॥౧॥ నశ్యత్యేవనసందేహో గార్గ్యస్య వచనంయథా । అన్యత్రధర్మశాస్త్రేష్వ నోద్వహేన్మానుషీం స్త్రియం ॥ ౨ ॥ తృతీయాం యదిచోద్వాహే త్తర్హిసావిధవాభవేత్ । చతుర్థ్యాదివివాహార్థం తృతీయేఽర్కం సముద్వహేత్ ॥ ౩ ॥ తద్విధానముచ్యతే ॥ ఆదిత్యదివసే వాఽపి హస్తర్క్షే చాథ సైశ్వరే । శుభేదినేవా పూర్వాహ్ణే కుర్యాదర్కసముద్వహం ॥ ౪ ॥ దేశాదినియమోబ్రహ్మ పురాణేస్ఫుటమీరితః । గ్రామాత్ప్రాచీముదీచీంవా సపుష్పఫలసంయుతాం ॥ ౫ ॥ ప్రత్యక్షయోస్తు తత్కుర్యాత్తండులాదియథావిధి ॥

అథ ప్రయోగః ॥ అథవకో జ్యోతిర్విదుక్తే లగ్నే నక్షత్రే పూర్వాహ్ణే మంగళస్నానంకృత్వా వస్త్రాభరణమాల్యాదిభిరలంకృత్య మంగళద్రవ్య పుణ్యస్త్రీభిర్బాన్ధవైస్సహ గ్రామాత్ప్రాచీముదీచీంవా దిశముపనిష్క్రమ్య పుష్పఫలయుక్తమర్కగుల్మమాశ్రిత్య పుణ్యాహం వాచయిత్వా సువర్ణేన నాందీశ్రాద్ధం కృత్వా కన్యాదానార్థమాచార్యం కల్పయిత్వాఽస్మాకమభ్యుదయార్థం మమర్కవివాహం కరిష్య ఇతిసంకల్ప్య తత ఆచార్యః అర్కవృక్షాభిముఖోభూత్వా ఽర్కపూజాం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య "ఆపోహిష్ఠామయోభువ" ఇతి తిసృభిః "హిరణ్యవర్ణా" ఇతి చతసృభిః "పవమానస్సువర్జన" ఇత్యనువాకేన చ మార్జయిత్వా సమ[illegible]యేన [illegible]హాసంకృత్వా గంధాదిభిరభ్యర్చ్య — తతోవరోఽప్యర్కస్య పురతః స్థిత్వా ప్రాఙ్ముఖస్తిష్ఠేత్. "త్రిలోకవాసిన్సప్తాశ్వ ఛాయయాసహితప్రభో [illegible] నివారయ శుభంకురు ॥ తతో[illegible]

ష్య దేవేశం ఛాయయా సహితంరవిం । గన్ధై ర్ధూపైశ్చ మాల్యై
శ్చ తత్తన్మంత్రైః ప్రపూజయేత్ ॥ అర్కంప్రదక్షిణంకుర్యా త్తత్త
న్మంత్రమిమంబుధః । మమప్రీతికరాయేయం యన్మాం పృథక్పురాస
తీ । అర్కేణబ్రహ్మణాసృష్టా అస్మాకం ప్రతిరక్షతు ॥” ఇతి జపిత్వా
త్రిఃప్రదక్షిణంకృత్వా పునఃప్రత్యఙ్ముఖస్తిష్ఠన్ “ నమస్తేమంగళా
దేవి నమస్సవితురాత్మజే । త్రాహిమాంకృపయాదేవి పత్నీత్వం
మ ఇహాగతా ॥ తతః కన్యావరణం కుర్యాత్. కౌశికగోత్రస్య
విష్ణుశర్మణోనప్త్రే శర్మణః పౌత్రాయ ఽశర్మణః పుత్రాయ వాసుదేవ
శర్మణే వరాయ ఆదిత్యశర్మణః పుత్రీ మర్కనామ్నీం కన్యాంవృణీ
మహే - వృణీధ్వం తస్మైదాస్యామీత్యాచార్య ఉక్త్వా ఽఽ
గతంవరం మధుపర్కేణ పూజయిష్య ఇతి సంకల్ప్య మధుపర్కం
కుర్యాత్. తతో యజ్ఞోపవీత వస్త్రగంధ మాల్యాదిభి రలంకృత్య
తతస్సుముహూర్తే కన్యాం దృష్ట్వా -తత ఆచార్యః ప్రాఙ్ముఖః
ప్రాణానాయమ్యార్క కన్యాదానం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య ప్రత్యఙ్ము
ఖస్య వరస్య పూర్వవన్నామగోత్ర ముచ్చార్య “ అర్క-కన్యామిమాం
దృష్ట్వా యథాశక్తి విభూషితాం । గోత్రాయశర్మణేతుభ్యం దత్తాం
విప్రసమాశ్రయ” ఇత్యుక్త్వాతుభ్యమిమాంకన్యాం సంప్రదదేనమమే
తి హరిద్రాక్షతసహిత హిరణ్యోదకపూర్వక మర్కకన్యాం విప్ర
హస్తేదత్వా-వరో ఽపి “ దేవస్యత్వే ” తి ప్రతిగృహ్ణీయాత్. తతో
వరః అంజల్యవక్షణకర్మాది కంకణాంతంకృత్వా యావత్పంచీకృత
సూత్రం స్త్రియా పృక్షస్యస్కంధే “ బృహత్సామే ” తి మంత్రే
ణబధ్వా తతఃకర్మణః పుణ్యాహం వాచయిత్వా తతో వివాహ
హోమం కుర్యాత్. అర్కవృక్షస్య పురతస్స్థండిలంకృత్వా ప్రాణా

నాయష్య- వివాహ ప్రధానహోమం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య - అగ్నిప్రతిష్ఠాద్యాజ్యభాగాంతే "సోమాయ జనివిదే స్వాహా" ఇతి షోడశాహుతీర్హుత్వా- చతుర్గృహీతమాజ్యం గృహీత్వా "ఉదుత్యం జాతవేదస" మితి పురోనువాక్యామనూచ్య "చిత్రం దేవానా" మితి యాజ్యయా జుహోతి. "సంగోభిరాంగిరసస్స్వాహా-బృహస్పతయ ఇదం" ఇతి "యస్మై త్వా కామకామాయ వయం సమ్రాడ్యజామహే-తమస్మభ్యం కామం దత్వాఽథేదం ఘృతం పిబ స్వాహా-అగ్నయ ఇదం" ఇతి చ వ్యాహృతిభిర్వ్యస్తాభిస్సమస్తాభిశ్చ హుత్వా తతశ్చతుర్గృహీతమాజ్యం గృహీత్వా "ఇయం నార్యుపబ్రూతే- అర్యమణం ను దేవం త్వమర్యమా భవసి" ఇతి జుహోతి. త్రిః ప్రదక్షిణం కృత్వా స్విష్టకృతం హుత్వా జయాదిప్రతిపద్యంతే పరిషేచనాంతం కృత్వాఽర్కవృక్షస్యాగ్నేయాదికోణేషు కలశాన్ స్థాపయిత్వా ఉదకపూరయిత్వా హరిద్రాక్షతగంధాదికం ప్రక్షిప్య ప్రతికుంభేషు మహావిష్ణుమావాహ్యాభ్యర్చ్య "ఇదం విష్ణు" రితి మంత్రేణ పాద్యార్ఘ్యాది నైవేద్యాంతం కృత్వా - మయా కృత మిదం కర్మ స్థావరేషు జరాయుజా । అర్కాపత్యాని దేహి తత్సర్వం క్షంతుమర్హసి ॥ ఇతి జపిత్వా - ప్రదక్షిణం కృత్వా- పంచశాంతిమంత్రాన్ జపిత్వా-ఆచార్యాయ వస్త్రభూషణ దక్షిణాదికం దత్వా తతః పర మర్కవృక్షసమీపే క్షీరం పిబతి. తతో బ్రాహ్మణాన్ భోజయిత్వా ఆశిషో వాచయిత్వా పశ్చాన్మానుషీం కన్యా ముద్వహేత్ ॥ ఇత్యర్క వివాహ ప్రయోగః

నాళ వేష్టన శాంతిః ॥ అథాతః సంప్రవక్ష్యామి నాళవేష్టనజం ఫలం । శిశోః కంఠే చ నాభౌ చ వేష్టతే వేద్య వేష్టితః ॥ తత్ఫలం [illegible] జే బాహౌ పితృవ్యభ్రాతృకం [illegible] । మాతృవ్యసుగ్భ వేష్టితుర్మ్య [illegible]

మాతులస్యచ ॥ పార్శ్వయోస్సహజాకాపార్శ్వ త్సర్వనాశో
భవేద్ధ్రువం । నాభ్యాదిమాలాకారేణ సర్వమృత్యుప్రదంభవేత్ ॥
తద్దోషపరిహారార్థం శాంతింకుర్యాద్విచక్షణః ॥

పాదౌప్రక్షాళ్య ద్విరాచమ్య "ఓం నమస్సదసే + ఉపాసతాం
సర్వేభ్యశ్శ్రీవైష్ణవేభ్యోనమః । అశేషేత్యాదిస్మృత్యగోత్రస్య నక్ష
త్రేరాశౌ జాతస్య మమ కుమారస్య నాళవేష్టన జననేన యోదోష
స్సమజని తద్దోష పరిహారార్థం జన్మనక్షత్ర జన్మరాశి వశాన్నా
నక్షత్ర నామరాశివశాదాదిత్యాది నవగ్రహేషు యేయేగ్రహాః
అరిష్టస్థానేషుస్థితాః తైస్తైః క్రియమాణ కరిష్యమాణ దుష్టారిష్టప
రిహారద్వారా శుభ ఏకాదశస్థాన ఫలావాప్త్యర్థం యేయేగ్రహా
శ్శుభస్థానేషు స్థితాస్తేషాంగ్రహాణా మతిశయఫల జనకతా
సిద్ధ్యర్థం మాతాపిత్రోశ్శిశోశ్చ మాతులాదీంనాంచ సర్వారిష్ట పరి
హారద్వారా శ్రీమహావిష్ణు ప్రీత్యర్థం నాళవేష్టన శాంతిజపమాచార్య
ఋత్విజ్ముఖైః కారయితుం మమ యోగ్యతాసిద్ధి మనుగ్రహాణ ॥
కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య విష్వక్సేనారాధనం కృత్వా - ఆచార్యవరణం
శుద్ధిపుణ్యాహంచ కృత్వాగ్రహాదికం సర్వంపోక్షయేత్ - శుచౌ
దేశేవ్రీహీన్నిక్షిప్య ॥ అష్టదళపద్మం లిఖిత్వా నవవస్త్ర మాచ్ఛాద్య
తస్యోపరితదర్థం తిలాన్నిక్షిప్య తదుపరిచ నవవస్త్ర మాచ్ఛాద్య తస్యో
పరితదర్థం తండులాన్నిక్షిప్యాష్టదళపద్మంలిఖిత్వా దర్భానాస్తీర్య
తస్యోపరిశ్వేత సూత్రవెష్టితం కుంభంవిధాయ "హిరణ్యశృంగం
+ అర్ణవః । ఆపోవా ఇదం + రాప ఓం ॥ గంగేచ యమునే
చైవ గోదావరి సరస్వతి । నర్మదే సింధు కావేరి జలేఽస్మిన్సన్నిధిం
కురు" ఇతిమంత్రేణ తీర్థం పూరయిత్వా కుంభరత్నం స్వర్ణప్రతి

మాం లక్ష్మీనారాయణ మూర్తిద్వంచ నిక్షిప్య- దర్భాకూర్చాంశ్చ్రమ శాఖపంచత్వక్పంచపల్లవాన్నిక్షిప్య । తస్యోపరి నారికేళఫలం నిధాయ । నాళాకారాం స్వర్ణసూత్రమూర్తిష్టయ్య । రక్తవస్త్రం తస్యోపరి శ్వేతవర్ణంవస్త్రమాచ్ఛాద్య "ఇమం మే వరుణ" ఇతివరుణాం తర్యాయిణం శ్రీమన్నారాయణ మావాహయామీతి నారాయణం నాళవెష్టన శాంతికలశే ఆవాహయేత్ । తత్పురతః కేశవాది ద్వాదశ కలశాన్ స్థాపయేత్ । తన్మధ్యే వాసుదేవ సంకర్షణ ప్రద్యుమ్నానిరుద్ధాన్ తన్మధ్యే లక్ష్మీనారాయణమేవం ప్రాదక్షిణ్యేన సప్తదశకలశాన్ స్థాపయేత్ । వాసుదేవాదీన్ లక్ష్మీనారాయణాంచేతి పంచకలశాన్ వాస్థాపయేత్. "శన్నో దేవీ" రిత్యద్భిః పూరయిత్వా । తత్కలశే స్వర్ణమూర్తి ప్రతిమాం నిక్షిప్య । దర్భకూర్చామ్రశాఖ నారికేళఫలాని నిధాయ । గంధపుష్పై రలంకృత్య । నివెదనం విష్ణుగాయత్ర్యా షోడశోపచారాన్ కుర్యాత్- బ్రాహ్మణాన్ బహూన్ వృత్వా స్వయందర్భహస్తేన కలశమన్వారభ్య జపేత్. వేదాదీన్ జాపయేత్. అగ్నిమీళే- ఇషేత్వా -అగ్న ఆయాహి-శన్నో దేవీః- కృణుష్వ పాజః -మహాగ్ం ఇంద్రః-సజోషా ఇంద్ర- అగ్నిరాయుష్మాన్-ఆశుశ్శిశానః-విష్ణుసూక్తం-బ్రహ్మసూక్తం-పురుషసూక్తం నారాయణానువాకం -భూసూక్తం పంచశాంతిః- ఘోష శాంతిరితి జపిత్వా -కుంభస్యపురతః అగ్నిప్రతిష్ఠాపనం కుర్యాత్.

స్వగృహ్యోక్తప్రకారేణ ముఖాంతంకృత్వా -విష్ణుసూక్తేన సమిధావాహుతిః- రుద్రసూక్తేన ఆజ్యాహుతిః- బ్రహ్మసూక్తేన అన్నాహుతిః - త్ర్యంబకమంత్రేణ వ్రీహిమిశ్ర తిలహోమః-నక్షత్రేష్టి వాక్యేనసర్వహోమః తత్తన్మంత్రేణ అష్టోత్తరశతం అష్టావింశ

శతివారం హుత్వా - వ్యాహృతిభిః స్విష్టకృతంచహుత్వా పరిధ్యం జనం లేపకార్యం పరిధిప్రహరణం పరిషేచనాంతం కృత్వా - బ్రహ్మోద్వాసనం ॥ కుంభోదకేన వరుణసూక్తేన " దేవస్యత్వే " తి మాతాపితౌ శిశుశ్చాభిషించే దథవా ప్రోక్షయేత్ - ఆచార్యాయ దక్షిణాందత్వా - కలశవస్త్ర ప్రతిమాంవస్త్ర ధాన్యానిచదత్వా - ఆజ్యావలోకనం ॥ " రూపగ్ం రూపం ప్రతిరూపో బభూవ - తదస్యరూపం ప్రతిచక్షణాయ - ఇంద్రో మాయాభిః పురురూప ఈయతే - యుక్తాహ్యస్యహరయశ్శతాదశ - యాలక్ష్మీర్యలక్ష్మీదాస్థ్యం సర్వాంగేషువ్యవస్థితా । తత్సర్వం శమయాద్యత్వం శ్రియంపుష్టించవర్ధయ ॥ ఆజ్యదానం ॥ కామధేనోస్సముద్భూతం సర్వక్రతుషు సంస్థితం ॥ దేవానామాజ్యమాహార మదశ్శాంతిం ప్రయచ్ఛమే ॥ ఇదం ఆజ్యదానం సదక్షిణాకం సతాంబూలం తుభ్యమహం సంప్రదదేనమమ. దశదానాని - గోభూతిలహిరణ్యాజ్య వాసోధాన్య గుడానిచ । రౌప్యం లవణమిత్యాహుర్దశ దానాని ప్రకీర్తితాః ॥ ఇమాని దశదానాని నానాగోత్రేభ్యః + ప్రదదే ॥ ఆశిషోవాచయిత్వా - సదస్యానాం తాంబూలదక్షిణాంచ దత్వా ॥ బ్రాహ్మణాన్ భోజయేత్.

రోహిణీ నక్షత్ర జనన శాంతిః ॥ అనుగ్రహః విష్వక్సేనం సంపూజ్య సంకల్ప్య ఆచార్యవరణం పుణ్యాహం పంచగవ్యేన ప్రతిమాశుద్ధించ కృత్వా స్థండిలస్యోపరి పంచకుంభాన్ స్థాపయిత్వా- మధ్యే బ్రహ్మకుంభం - పరితః దిక్పాలక కలశాన్ బ్రహ్మదేవతా ప్రతిమాం బ్రహ్మకుంభే నిక్షిప్య - పంచగవ్యం పంచపల్లవం పంచత్వక్పంచమృత్తికాః పంచరత్నంచ కుంభేనిక్షిప్య - మధ్యమకలశే అష్టావాక్యేన పూజప్రతిమా మావాహ్య . ప్రాగాది దిక్పాలక కలశేషు

" త్రాతారమింద్రం- సుగన్నః పంథాం- తత్త్వాయామి- వయగ్ం
సోమ " ఇతి మంత్రైరుపచారాన్ కృత్వా-జపస్తు వేదాది కృణుష్వ
పాజః-బ్రహ్మసూక్తం-విష్ణుసూక్తం-నమకచమకం-పురుషసూక్తం-
భూసూక్తం-మృత్యుసూక్తం- అష్టౌవాక్యం -గాయత్రీ సహస్రం -
నామత్రయం-ఆయుష్యసూక్తం - ఘృతసూక్తం - పంచశాంతిః-
మహాశాంతిః-ఆపోహిష్ఠా మయోభువః-హిరణ్యవర్ణాః - పవమానః
ఇత్యేతాన్మంత్రాన్ జపేత్-కుంభస్య పురత ఉపగ్వా స్వగృహ్యోక్త
ప్రకారేణాగ్ని ప్రతిష్ఠాపనాదిముఖాంతం కృత్వా-అష్టౌవాక్యేనసమిచ్చ
రుమాజ్యేనాష్టోత్తరశతం త్ర్యంబకమంత్రేణ తిలమష్టోత్తరశతం,
మృత్యుసూక్తేనదూర్వాహోమం, జయాది పరిషేచనాంతం కృత్వో
పస్థాయోత్తరపూజాం కృత్వా " ఆపోహిష్ఠా " ఇతిమంత్రేణాభిషేక
ఆజ్యావలోకనం- సకలవస్త్ర ప్రతిమాదానం" ప్రతిమాంవస్త్రేనం
యుక్తాం సర్వాభరణభూషితాం । దాస్యామి తుభ్యం ద్విజేంద్ర యథో
క్త ఫలదో భవ " ఇతిదద్యాత్-అయః (పిండ) పాత్రదానం " యాని
పాపాన్యనేకాని కామోత్థానికృతానివై । అయః (పిండ) పాత్రప్ర
దానేనతానినశ్యంతుమేసదా ॥ కార్పాసదానం- తిలదానం-భూదా
నం-దశదానం ఫలదానమాశీర్వాదం బ్రాహ్మణ భోజనంచకుర్యాత్.

మూలా నక్షత్ర జనన శాంతిః॥ అనుగహాస్సంకల్పశ్చ-
విష్వక్సేనారాధనం ప్రాణాయామం సంకల్పః-గోత్రస్య నక్షత్రేరాశౌ
జాతస్య మూలానక్షత్రజననేసతి మాతాపితోర్భ్రాత్రోశ్చ దోషోప
స్నమజనితాదృశ సకలదోషపరిహారార్థం వరాహమిహిరాచార్య
ఋషిప్రోక్త ప్రకారేణ మూలానక్షత్రశాంతి కర్మకరిష్య ఇతిసంకల్పః॥
" ఇదంవిష్ణు " రితిమంత్రేణ దుకూలమాదాయ అంశోక్త ద్రవ్యాణి

బధ్వా “నవోనవ” ఇతిమంత్రేణ శిశుంవస్త్రేణ పరివేష్ట్య వ్రీహియ
వమాషాభిషేకం కుర్యాత్. చతుర్భిర్బ్రాహ్మణైస్సహ, శంచశాంతిః-
పవమానః-శృణుష్వసాజః-ఋచాంప్రాచీం-శ్రీరుద్రం-పుంసూక్తం
శ్రీసూక్తంచజపేత్-అథ కుంభస్థాపనం-పుండరీకాక్షావాహనం-
ఐంద్రం-త్ర్యంబకం-అపమృత్యుమపక్షుధం సర్వేషు నావగ్రయమే
కైక మష్టోత్తరశతంజపేత్-అగ్ని ప్రతిష్ఠాపనాది ముఖాంతంకృత్వా
ప్రధానహోమం నక్షత్రదేవతాహోమం “మూలప్రజా” మిత్య
ష్టావాక్యం “నవోనవః” యతఇంద్రద్వయ ; ముంచామిత్వేన
సూక్తేన “త్ర్యంబకం ఇదంవిష్ణుః-విష్ణోర్నుకం” విష్ణోరరాటమసి-
ఇతి చరుసమిదాజ్యైశ్చ ద్వాత్రింశదాహుతీర్జుహుయాత్-తిల
దధిసక్తు మిశ్రితంగాయత్రీసంఖ్యాప్రకారేణ జుహుయాత్-ఘృత
మిశ్రితపాయసేనపుంసూక్తేన ప్రత్యృచంజుహుయాత్-జయాది
బ్రహ్మోద్వాసనాంతంకృత్వా- అష్టౌవాక్యేన కుంభాభిషేచనం-ఫల
దానం-వస్త్రప్రతిమాదానముపాధ్యాయాయ దద్యాత్. ఆశీర్వా
దం, బ్రాహ్మణభోజనం సర్వేషాం తాంబూలదక్షిణాదీని దద్యాత్ ॥

సర్వదుష్టనక్షత్ర జనన శాంతిః ॥ ఏవంవిస్తరశ్శాంతిర్తాను
ష్ఠానాశక్తౌ సదస్యాననుజ్ఞాప్య విష్వక్సేనారాధనంకృత్వా- పంచకల
శాన్స్థాపయిత్వా తేషు వాసుదేవాదీన్లక్ష్మీనారాయణం, ఇంద్రా
దీన్వా ఆవాహ్యాభ్యర్చ్య- సర్వేషు కలశేషు లక్ష్మీనారాయణం
వరుణాంతర్యామిణం ప్రతిమారూపేణ ప్రతిష్ఠాప్య - పంచశాంతి
మంత్రాన్జపిత్వా స్వగృహ్యోక్తప్రకారేణాగ్ని ముఖాంతంకృత్వా
తత్తన్నక్షత్రశాంతికర్మసు తత్తన్నక్షత్రాష్టౌవాక్యేన సమిచ్చర్వా
జ్యైరష్టోత్తరశతమష్టావింశతి వారమష్టవారం, తత్తన్నక్షత్రశాంతి

హోమకర్మసు పూర్వోక్తరష్టౌ వాక్యైరధిదేవతా ప్రత్యధిదేవతా హోమంచ హుత్వా- జయాద్యగ్నిప్రస్థానాంతం కృత్వా- "దేవస్యత్వే" తి అష్టౌ వాక్యైశ్చ దంపతీ శిరసి చ ప్రోక్ష్య-కుంభేష్వావాహితాన్ దేవాన్యథాస్థానం ప్రతిష్ఠాప్య- పూర్వవత్కలశవస్త్ర ప్రతిమాదానాని కుర్యాత్. అభ్యావలోకనాదిసర్వం పూర్వవత్.

పఞ్చసంస్కార ప్రయోగవిధిః.

అథ మంత్రారంభస్య కాలః—కాలప్రకాశికాయామ్.

మంత్రారమ్భే చైత్రమాసో బహుదుఃఖఫలప్రదః । వైశాఖే రత్నలాభస్స్యాత్ జ్యేష్ఠేతు మరణంధ్రువమ్ ॥ ఆషాఢే సర్వనాశస్స్యాచ్ఛ్రావణే వృద్ధిరుత్తమా । ప్రజానాశో భాద్రపదే భవేదాశ్వయుజే శుభమ్ ॥ కార్తికే జ్ఞానవృద్ధిస్స్యాన్మార్గశీర్షే శుభోదయః ॥ పుష్యేతు జ్ఞాననాశస్స్యాన్మాఘే మేధావివర్ధనమ్ ॥ ఫాల్గునే సర్వవశ్యంస్యాన్మంత్రారంభే ఫలంస్మృతమ్ ॥ ఉత్తరాత్రితయం బ్రాహ్మ్యం రేవతీపుష్యవాసరాః । వారుణా వాయుమిత్రాశ్చ మరుత్త్వాష్ట్రాదినైరృతాః ॥ ఇంద్రవైష్ణవహస్తాశ్చ దీక్షాయాంతు శుభప్రదాః ॥ చతుర్దశ్యష్టమీపర్వ భౌమవారాశ్చ వర్జితాః ॥ చరస్థిరోభయాః శ్రేష్ఠా నక్షత్రాణాం క్రమాత్స్మృతాః ॥ దీక్షాకాలే గ్రహాస్సర్వే ఒశుభస్థానవినాశదాః ॥ మంత్రారంభే సదావర్జ్యం పితృమాస చతుష్టయం । తదన్యే శుభదామాసా ఇతికేచిత్ప్రచక్షతే ॥

అథ పఞ్చసంస్కారవిధిం వ్యాఖ్యాస్యామః.

తాపః పుండ్రస్తథానామ మంత్రోయాగశ్చ పంచమః । ఏతేవై పంచసంస్కారాః పారమైకాంత్యహేతవః । ఆచార్యశ్శిష్యేణ

మహానద్యాదౌ కృతనిత్యక్రియః శుభేమాసె పక్షే, దినె వారనక్షత్రే లగ్నేచ పాదౌప్రక్షాళ్య ద్విరాచమ్య బ్రాహ్మణాననుజ్ఞాపయేత్- సమస్సదస ఇత్యాదినా- అత్రాస్య చేతనస్య గోత్రస్య శర్మణః భగవన్మంగళాశాసన యోగ్యతాసిద్ధ్యర్థం శ్రీమన్నారాయణదాస్య సిద్ధ్యర్థం దృష్టాదృష్ట సకలమంగలావాప్త్యర్థం భగవదాజ్ఞానుజ్ఞాకరణ యోగ్యతాసిద్ధ్యర్థం ఇమంచేతనం అముకగోత్ర మముక శర్మాణం తాపపుండ్రనామ మంత్రయాగాఖ్యైః పంచభిస్సంస్కారైస్సంస్కర్తుం యోగ్యతాసిద్ధిరస్త్వితి భవంతో మహాంతోనుగృహ్ణంతు ఇతి ప్రార్థనా ॥ తత్రైవప్రాణాయామపూర్వకం సంకల్ప్య సాత్త్వికత్యాగంచ కుర్యాత్ - విష్వక్సేనారాధనానంతరం వాసం కల్పయీత॥ అథ ప్రాగ్భాగె పశ్చిమాభిముఖం భగవంతం సుదర్శనం పాంచజన్యంచ యథావిధి నీరాజనాంతం సంపూజయేత్ ॥ భగవతః ఉత్తరభాగె గోచర్మమాత్రం గోమయెనోపలిప్యతండులాన్ప్రకీర్య తత్రప్రాగాదిషు ద్వాదశమధ్యే చత్వార్యూర్ధ్వ పుండ్రాణివిలిఖ్య "ఓం నమోభగవతె కేశవాయే" తి మంత్రైః ద్వాదశభిః వాసుదేవ సంకర్షణ ప్రద్యుమ్నానిరుద్ధ మంత్రైశ్చైవంరూపైశ్చతుర్భిః "చతుశ్చక్రం నమస్యామీ" త్యాద్యుక్త ప్రకారేణ ధ్యానావాహనాదిభిః పుండ్రదేవతాస్సంపూజ్య తథా తత్సన్నిధౌ క్వచిత్ప్రదేశె నామదేవతాం మంత్రదేవతాం యాగదేవతాంచ భగవదాత్మకాం ధ్యానావాహనాదిభి రుపచారైః షోడశభిస్సంపూజయేత్ ॥ అథ ప్రాణానాయమ్య సంకల్ప్య శిష్యశుద్ధ్యర్థం స్థలశుద్ధ్యర్థం సర్వోపకరణశుద్ధ్యర్థం పంచగవ్యద్రవ్యశుద్ధ్యర్థం రక్షాబంధనద్రవ్యశుద్ధ్యర్థం పంచసంస్కారాంగం శుద్ధిపుణ్యాహం వాచయీత ॥ తత్రజప్యాః మంత్రాః- ఆపోహిష్ఠా...హిరణ్యవర్ణాః ... పవమానస్సువర్జనః

పంచశాంతిమంత్రాః...పురుషసూక్తం - శ్రీసూక్తం - మూలమం
త్రశ్చ అథఉత్తరారాధనపూర్వకం సర్వోపకరణం సంప్రోక్షయేత్.

అథాక్షత పూర్ణపాత్రస్యోపరి నవగుణితం పంచగుణితం
చతుర్గుణితంవా సూత్రంగంధేన హరిద్రాచూర్ణేనవానులిప్తం నిధా
యాష్టోత్తర శతసంఖ్యాక గాయత్ర్యాభిమంత్ర్య పుణ్యాహోదకేన
ప్రోక్షయేత్ -మంత్రస్తు-బ్రహ్మజజ్ఞానం+యోనిమసతశ్చవివః- పితా
విరాజామృషభోరయీణామ్×వర్ధయంతః॥ బ్రహ్మదేవా నజనయత్
బ్రహ్మవిశ్వ మిదంజగత్- బ్రహ్మణః క్షత్రంనిర్మితం- బ్రహ్మ బ్రాహ్మణ
ఆత్మనా- అంతరస్మిన్నిమేలోకాః- అంతర్విశ్వమిదంజగత్ -బ్రహ్మై
వభూతానాం జ్యేష్ఠం- తేనకోర్హతిస్పర్ధితుమ్ -బ్రహ్మందేవాస్త్ర
యస్త్రింశత్ -బ్రహ్మన్నింద్రః ప్రజాపతీ-బ్రహ్మన్హ విశ్వాభూతాని
నావీవాంతస్సమాహితా- చతస్ర ఆశాః ప్రచరంత్వగ్నయః-ఇమం
నోయజ్ఞం నయతుప్రజానన్। ఘృతంపిన్వన్నజరగ్ం సువీరం-బ్రహ్మ
సమిద్భవత్యాహుతీనామ్" (అష్ట॥ ౨॥ ౮॥ ౬౭+౬౮) ఇతి బ్రహ్మ
సూక్తమ్. "త్ర్యంబకం యజామహే" ఇతిమంత్రేణ హరిద్రాచూర్ణే
నోర్ధ్వాగ్రం త్రివారమున్మృజ్య "విష్ణోర్నుకం" మితిమంత్రేణ
"బృహత్సామక్షత్రభృ" దితిమంత్రేణచ రక్షాబంధనం కుర్యాత్ ॥
"జితంతే" ఇతి మంత్రేణ కూర్చేన సంస్పృశ్య కుంభోదకేన
ప్రోక్షయేత్.

అథ పంచగవ్యవిధిః-:గోమూత్రం గోమయంక్షీరం దధిసర్పిః
కుశోదకం। నిర్దిష్టం పంచగవ్యంతు పవిత్రం కాయశోధనమ్ ॥
గోమూత్ర పూర్వభాగేతు దక్షిణే గోమయంన్యసేత్ । పశ్చిమేవిన్య
సేత్క్షీరం దధిచైవోత్తరే న్యసేత్ ॥ తన్మధ్యేవిన్యసేత్సర్పి రీశాన్యేతు
కుశోదకమ్॥

పఞ్చగవ్య ద్రవ్యాణి పుణ్యాహోదకేన సంప్రోక్ష్య.

గాయత్ర్యా గృహ్య గోమూత్రం గంధద్వారేతి గోమయమ్ ఆప్యాయస్వేతి చ క్షీరం దధిక్రావ్ణేతి వై దధి ॥ తథా శుక్రమసీత్యాజ్యం దేవస్య త్వా కుశోదకం ॥ పంచగవ్యంతు గృహ్ణీయాత్ శుభపాత్రే హి నూతనే ॥ ఆలోడ్య ప్రణవేనైవ నిర్మంథ్య ప్రణవేన తత్ । యత్త్వగస్థిగతంపాపం దేహే తిష్ఠతి మామకే । ప్రాశనం పంచగవ్యస్య దహత్వగ్నిరివేంధనమ్ ॥ ఇతి మంత్రః । అథ స్వగృహ్యోక్త విధినా స్థండిలకల్పనాద్యగ్ని ప్రతిష్ఠాంతం కృత్వా బ్రహ్మవరణపూర్వకం అగ్నిముఖాంతం నిర్వర్త్య వైష్ణవాగ్నించ కుర్యాత్.

తత్క్రమస్తు:—వహ్నౌ చ కల్పయేద్దేవం యోగపీఠాదికం క్రమాత్ । వహ్నిమధ్యే మహాలక్ష్మీం సర్వాభరణభూషితామ్ ॥ సర్వావయవసంపన్నామృతుస్నాతాం విచింతయేత్ । దేవం నారాయణం ధ్యాయేత్సర్వలక్షణలక్షితమ్ । సర్వాభరణసంయుక్తం సర్వాయుధ విభూషితమ్ ॥ ఏవం ధ్యాత్వా సమభ్యర్చ్య కుండమధ్యే విశేషతః ॥ తయోస్సంకల్పమాత్రేణ వహ్న్యుత్పత్తిం విచింతయేత్ । గర్భాదానాదిసంస్కారైస్సుసంస్కృతం తం విచింతయేత్ । వైష్ణవాగ్నికృతిరియం సర్వసత్కర్మసాధికా ॥ ౧ ॥ అథాన్వారబ్ధే శిష్యే తావహోమం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య - ఆజ్యేన మూలమంత్రేణాహుతిరేకా, తతః ప్రత్యక్షరమష్టావాహుతయః । పునస్సమస్తేనైకా ॥ ౧౦ ॥ పురుషసూక్తేన ప్రత్యృచమ్ । సహస్రశీ ॥ పురుష ఏవేదగ్ం సర్వం ॥ ౨ ॥ ఏతావానస్య మహిమా ॥ ౩ ॥ త్రిపాదూర్ధ్వ ॥ ౪ ॥ తస్మాద్విరాట్ ॥ ౫ ॥ యత్పురుషేణ ॥ ౬ ॥ సప్తాస్యాస ॥ ౭ ॥ తం యజ్ఞం ॥ ౮ ॥ తస్మాద్యజ్ఞాత్స ॥ ౯ ॥ తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వ

హుతః । బుచస్సామాని ॥ ౧౦॥ తస్మాదశ్వా అజా ॥ ౧౧ ॥ యత్పు రుషం వ్యదధుః ॥ ౧౨ ॥ బ్రాహ్మణోஉస్య ॥ ౧౩ ॥ చంద్రమా మనసో ॥ ౧౪ ॥నాభ్యా ఆసీత్ । ౧౫ ॥ వేదాహమేతం ॥ ౧౬ ॥ ధాతా పురస్తాత్ । ౧౭ ॥ యజ్ఞేన యజ్ఞ ॥ ౧౮ ॥ అష్టాదశాహుతయః ॥ ౨౦ ॥ "నారాయణాయవిద్మహే" ఇతి విష్ణుగాయత్ర్యాత్రిః॥ ॥ ౩ ॥ ౧ ॥ విష్ణోర్నుకం ॥ విష్ణోరరాటమసీతివషట్ ॥ ౬॥ ౧౦ ॥ తదస్యప్రియం ॥ ప్రతద్విష్ణుః ॥ పరోమాత్రయా ॥ విచక్రమేపృథివీ ॥ త్రిర్దేవః పృథివీ ॥ అతోదేవా ॥ ఇదంవిష్ణుర్విచక్రమే ॥ త్రీణిపదా విచక్రమే ॥ విష్ణోః కర్మాణిపశ్యత ॥ తద్విష్ణోః పరమం ॥ తద్విప్రాసో ॥ ఏకాదశాహుతయః ॥ ౧౧ ॥ ౪౯ ॥ చరణం పవిత్రం ॥ లోకస్య ద్వారం ॥ ఇతి ద్వే ॥ పవిత్రంతేవితతం బ్రహ్మణస్పతే ॥ ప్రభుగాత్రాణి పర్యేషి విశ్వతః ॥ అతప్తతనూర్న తదామో అశ్నుతే శృతాస ఇద్వహంతస్తత్సమాశతస్వాహా ॥ పవిత్రవంతః పరివాచమాసతే ॥ పితైషాంప్రత్నో అభిరక్షతివ్రతం ॥ మహస్సముద్రం వరుణస్తిరోదధే ॥ ధీరా ఇచ్ఛేకుర్ధరుణేష్వారభమ్ ॥ ఇతిద్వే ॥ యేనదేవాఃపవి ॥ ప్రాజాపత్యం ॥ ఇంద్రస్సునీతీ ॥ ఇతి తిస్రః ॥ సుదర్శనాయ హేతిరా జాయనమః ॥ ఇతి పంచాయుధాహుతయః ॥ ౧౨ ॥ ౬౧ ॥ తతః మూలమంత్రేణ చతస్రః ॥ మంత్రరత్నేనతిస్రః ॥ ౬౮ ॥ సుదర్శన మంత్రేణ పాంచజన్యమంత్రేణచ ప్రత్యేకం షోడశ ॥ ౩౨ ॥ ఆహత్య ॥ ॥ ౧౦౦ ॥ శతాహుతయః ॥

అథ పుండ్రసంస్కారహోమం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య "ఓం నమోభగవతే వాసుదేవాయ స్వాహా" త్యాది వ్యాహృతచతుష్ట యాహుతయః చతస్రః ॥ ౪ ॥ కేశవాదయః ద్వాదశ ॥ ౧౬ ॥ మూలమంత్రేణ నమస్తే నమస్తేన నమస్తే నమస్తేతిద్వే ॥ ౧౮ ॥

అథ నామసంస్కార హోమం కరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య-మూలేనైవ షోడశాహుతయః ॥౧౬॥

(తతః మంత్రసంస్కారహోమం సంకల్ప్య మూలమంత్రేణ మంత్రరత్నేన-విష్ణుగాయత్ర్యా అష్టోత్తరశతకృత్వః ఆజ్యేనహుత్వా పురుషసూక్తఋగ్భిః ॥ ౧౭ ॥ విష్ణుషడక్షర్యా యథాశక్తి కేశవాదిభిర్మంత్రైః, నిత్యేభ్యోనమః స్వాహా-ముక్తేభ్యోనమః స్వాహా ఇతిచ జుహుయాత్.

అథ యాగహోమం కరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య కేశవాది చతుర్వింశతిమంత్రైః ॥౨౮॥ పురుషసూక్తేన ప్రత్యృచం ॥ ౧౭ ॥ మూలేన షోడశాహుతయః ॥ ఆహత్య అష్టపంచాశదాహుతయః ॥ ౯౭। సర్వసమాప్తిః ॥ ౨౦౦ ॥

అథాగ్నే రుత్తరపూర్వార్ధే పవిత్రం దక్షిణపూర్వార్ధే పాంచజన్యంచ నిధాయ సంతాప్య అఘ్ర్యాదిభి రభ్యర్చ్య సుప్రసన్నం ధ్యాత్వాశిష్య ఆచార్యశ్చ ప్రదక్షిణమగ్నింకృత్వా అగ్నిస్థం భగవంతం పవిత్రం పాంచజన్యంచ ప్రణమ్య స్వాచార్యం ప్రణమ్య గురుపరంపరా మనుసంధాయాత్మానంశిష్యం ఫలంచావిపర్యాసయన్ ఆచార్యస్తప్తపవిత్రం పూర్వమాదాయ ప్రాఙ్ముఖస్సన్నుదఙ్ముఖస్యోపవిష్టస్య దక్షిణం బాహుమంకయిష్యన్-సుదర్శనమహాజ్వాలకోటిసూర్యసమప్రభ। అజ్ఞానాన్ధస్య మే దేవవిష్ణోర్మార్గం ప్రదర్శయ ॥ శ్రీసుదర్శనాయ హేతిరాజాయనమః। ఇతి శిష్యంవాచయన్నంకయాత॥

తతః-పాంచజన్య నిజధ్యాన ధ్వస్తపాతకసంచయ। పాహి మాంపాపినం ఘోరసంసారార్ణవ పాతినమ్ ॥ శ్రీపాంచజన్యాయ శంఖానామధిపతయేనమః। ఇతి వాచయన్ సవ్యం బాహుమంకయాత్॥

అథ పయసా పాంచజన్య సుదర్శనాభిషేకం గంధాదిభిర్యథా పూర్వమభ్యర్చనంచ కుర్యాత్ ॥

అథ పుండ్రదేవతాం పరీత్య ప్రణిపత్యోపసేదుషే శిష్యాయ పుండ్రాణి ధారయిష్యన్ శ్వేతాం మృత్స్నాం నిధాయ్య మూలమంత్రాదినాభిమంత్ర్య భగవదుపక్రమం స్వాచార్యపర్యన్తేభ్యో గురుభ్యస్సమర్ప్య స్వయంచధారయిత్వాంగుళీభిరాదాయ శిష్యలలాటాదిషు ధారయన్ కేశవాదిమంత్రాన్ వాచయీత । తత్ర శ్రీచూర్ణం ధారయిష్యన్ శ్ర్యాదిమంత్రాన్వాచయీత । తతశ్చతుశ్చక్రం నమస్యామీత్యాది మంత్రానుపదిశేత్ ॥

అథ నామదాస్యన్నాచార్యో నామదేవతాం పరీత్య ప్రణమ్యోపసేదుషం శిష్యం నామదేవతా ప్రసాదరూప గంధమాల్యాదిభిరలంకృత్య తన్మూర్తిం మనసాధ్యాయన్ అసావముకదాస ఇతి నామదద్యాత్ ॥

అథ మంత్రముపదేక్ష్యన్నాచార్యః అంతేవాసినా సహ భగవంతం పరీత్య ప్రణమ్య యథాస్థానముపవిశ్య ప్రణిపత్యోపవిష్టం శిష్యముదకుంభాద్భిః ప్రోక్ష్య శోషణాదిభిర్విశోధ్య అస్త్రమంత్రేణ రక్షాంకృత్వా సాంగన్యాసం సధ్యానశ్లోకాన్ మంత్రానుపదిశేత్ ।

అథ యాగక్రమముపదేక్ష్యన్ గురుపరంపరాం నమస్కృత్య శ్రియంచ ప్రార్థ్య "త్వంమాతా సర్వలోకానాం దేవదేవేశ్వరప్రియే। ఆశ్రయస్వేశ్వరమిమ మపరాధశతైర్యుతమ్। చతుశ్లోకీమనుసంధాయ "నారాయణ దయాసింధో వాత్సల్యకరుణాలయ। " త్రాహ్యేనం పాపినం దేవ కృపయా సముపాగత "మితి ప్రసాద్య – స్వాచార్యస్సర్వపుండ్రః ప్రణమనం......కూర్మాదీన్ దివ్యలోకం......ఆవాహనం చాననాఘేః" ఇతి శ్లోకత్రయంసారముపదిశేత్ ॥

అథ పరిధీన్ అభ్యజ్య ప్రహృత్య ప్రాణానాయమ్య ప్రాయశ్చిత్తాహుతీః హుత్వా పరిషిచ్య బ్రాహ్మణముద్వాస్య అగ్నిముపతిష్ఠేత ॥

అథ పాత్రీసకలత్రాం కృత్వా స్వాచార్య సంభావనాపూర్వకం ఆశిషో వాచయిత్వా బ్రాహ్మణాన్ భోజన దక్షిణా తామ్బూలాదిభిః పూజయేత్ ॥ ఇతి పఞ్చసంస్కార కల్పః ॥

ఆశీర్వాదః—అస్మే దేవాసో వపుషే చికిత్సత యమాశిరా దమ్పతీ వామమశ్నుతః । పుమాన్పుత్రో జాయతే విన్దతే వస్వథ విశ్వే అరపా ఏధతే గృహః । ఆశీర్దాయా దమ్పతీ వామమశ్నుతామరిష్టో రాయస్సచతాగ్ం సమోకసా । య ఆఽసిచత్సన్దుగ్ధం కుమ్భ్యా సహేష్టేన యామన్నమతిం జహాతు సః । సర్పిర్గ్రీవీ ॥ ౩౨ పీవర్యస్య జాయా పీవానః పుత్రా అకృశాసో అస్య । సహజానిర్యస్సుమఖస్యమాన ఇన్ద్రాయాశిరగ్ం సహ కుమ్భ్యాఽదాత్ । ఆశీర్మ ఊర్జముత సుప్రజాస్త్వమిషం దధాతు ద్రవిణగ్ం సవర్చసమ్ । సఞ్జయన్క్షేత్రాణి సహసాఽహమిన్ద్ర కృణ్వానో అన్యాగ్ం అధరాన్త్సపత్నాన్ । (సం ॥ ౩ । ౨ ॥ ౩౨+౩౩)

ఆశిషమేవైతామాశాస్తే పూర్ణపాత్రే । అన్తతోఽనుష్టుభా చతుష్పదా । ఏతచ్ఛన్దః ప్రతిష్ఠితం పత్నియై పూర్ణపాత్రే భవతి । అస్మిన్లోకే ప్రతితిష్ఠానీతి । అస్మిన్నేవ లోకే ప్రతితిష్ఠతి । అథో వాగ్వా అనుష్టుప్ । వాఙ్మిథునమ్ । ఆపో రేతః ప్రజననమ్ । ఏతస్మాద్వై మిథునాద్విద్యోతమానస్స్తనయన్వర్షతి । రేతస్సిఞ్చన్ ॥ ౨౮ ॥ ప్రజాః ప్రజనయన్ । యద్వై యజ్ఞస్య బ్రహ్మణా యుజ్యతే । బ్రహ్మణా వై తస్య విమోకః । అద్భిశ్శాన్తిః । విముక్తం వా ఏతర్హి యోక్త్రం బ్రహ్మణా । ఆదాయైన త్పత్నీ సహాప ఉపగృహ్ణీతే

శాంత్యై । అంజలౌ పూర్ణపాత్రమానయతి । రేత ఏవాస్యాం ప్రజాం దధాతి । ప్రజయా హి మనుష్యః పూర్ణః । ముఖం విమృష్టే । అవభృథస్యైవ రూపం కృత్వోత్తిష్ఠతి ॥ ౭౪ ॥ (అష్ట ॥ ౩ । ౩)

గోమృగకంఠేన ప్రథమామాహుతిం జుహోతి । పశవో వై గోమృగః । రుద్రోఽగ్నిః స్విష్టకృత్ । రుద్రాదేవ పశూనన్తర్దధాతి । అథో యత్రైషాహుతిర్హూయతే । న తత్ర రుద్రః పశూనభిమన్యతే ॥ ౮౮ ॥ అశ్వశఫేన ద్వితీయామాహుతిం జుహోతి । పశవో వా ఏకశఫం । రుద్రోఽగ్నిః స్విష్టకృత్ । రుద్రాదేవ పశూనన్తర్దధాతి । అథో యత్రైషాహుతిర్హూయతే । న తత్ర రుద్రః పశూనభిమన్యతే । అయస్మయేన కమండలునా తృతీయామ్ । ఆహుతిం జుహోత్యాయస్యో వై ప్రజాః । రుద్రోఽగ్నిః స్విష్టకృత్ । రుద్రాదేవ ప్రజా అంతర్దధాతి । అథో యత్రైషాహుతిర్హూయతే । న తత్ర రుద్రః ప్రజా అభిమన్యతే ॥ ౮౫ ॥ (అష్ట ॥ ౩ । ౯ ॥)

అపశ్యం త్వా మనసా+పుత్రకామే । (౧౩౭ తమపుటే ద్రష్టవ్యః)

సహస్రమాఖ్యాత్రే దద్యాచ్ఛతం ప్రతిగర్త్రై తే చైవాసనే । శ్వేతశ్చాశ్వతరీరథో హోతుః పుత్రకామా హాప్యాఖ్యాపయేయుర్లభంతే హ పుత్రాన్లభంతే హ పుత్రాన్.

సర్వస్మా ఆప్త్యై సర్వస్య జిత్యై సర్వమేవ తేనాప్నోతి సర్వం జయతి ॥ (సం ॥ ౫ ॥ ౪ ॥ ౫౭)

ఋధ్యాస్మ హవ్యైర్నమసోపసద్య । మిత్రం దేవం మిత్రధేయం నో అస్తు । అనూరాధాన్ హవిషా వర్ధయంతః । శతం జీవేమ శరదస్సవీరాః ॥ (అష్ట ॥ ౩ ॥ ౧ ॥ ౧౩)

నవో నవో భవతి జాయమానోఽహ్నాం కేతురుషసామేత్యగ్రే ।

భాగం దేవేభ్యో విదధాత్యాయన్ ప్రచంద్రమాస్తిరతి దీర్ఘ
మాయుః ॥ (సం॥ ౨ ॥ ౪ ॥ ౪౪)

శతమానం భవతి శతాయుః పురుషశ్శతేంద్రియః-ఆయు
ష్యేవేంద్రియే ప్రతితిష్ఠతి॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౭ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭)

ఆయుష్మంతం వర్చస్వంతం। ఆథో అధిపతిం విశాం। అ
స్యాః పృథివ్యా అధ్యక్షం। ఇమమింద్రవృషభంకృణు. (అష్ట ॥
౨ ॥ ౪ ॥ ౬౩+౬౪)

పూష్ణః పోషేణమహ్యమ్ । దీర్ఘాయుత్వాయ శతశార
దాయ। శతగ్ం శరద్భ్య ఆయుషేవర్చసే। జీవాత్వై పుణ్యాయ॥
(అష్ట ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౧౫)

ఏతేనవై దేవాజైత్వానిజిత్వా । యంకామ మకామయంత
తమాప్నువన్ । యంకామం కామయతే । తమేతేనాప్నోతి ॥
(అష్ట । ౨ ॥ ౭ ॥ ౪౮.)

పృథ్వీసువర్చాయువతిస్సజోషాః । పూర్ణమాస్యుదగాచ్ఛో
భమానా । ఆప్యాయయంతీ దురితానివిశ్వా। ఉరుం దుహాంయ
జమానాయ యజ్ఞం॥ (అష్ట ॥ ౩ ॥ ౧ ॥ ౧౨)

బుధ్యాస్మహావ్యైః ప్రతితిష్ఠతి॥ ఇత్యాశీర్వాదః.

శ్రీమతే శ్రీకృష్ణబ్రహ్మతంత్ర పరకాల యతీంద్ర
మహాదేశికాయనమః.

శ్రీకృష్ణ బ్రహ్మతంత్ర పరకాల మహాదేశికేంద్రాను
గృహీతాఽనుగ్రహ పరిపాటీ.

ఓం స్వామినఃస్వస్తి మంత్రార్థాస్సత్యాస్సఫలాస్సంత్వితి
తత్రభవంతో భవంతో మహాంతోనుగృహ్ణాంతు ॥౧॥ అనయోపచారం
పుల్లోక్తైర్వేదోక్తం దీర్ఘమాయుష్యం భూయాదితి తత్ర భవంతో

భవంతో మహాంతోఽనుగృహ్ణంతు॥ ౨ ॥ అద్యానుష్ఠితే వైవాహికే శుభకర్మణి మంత్రలోపే తంత్రలోపే ద్రవ్యలోపే శ్రద్ధాలోపే సంభవత్యపి సర్వం సాంగం యథావదనుష్ఠితం భూయాదితి తత్ర భవంతో భవంతో మహాంతోఽనుగృహ్ణంతు ॥౩॥ ఇమౌ దంపతీ వందారుక బృందారక బృందాగ్రగణ్య కోటీర కోటితట ఘటిత చటుల మణిపటల విస్ఫురద సురుచిర మరీచి వీచి పరిచుంబిత చరణాంబుజస్య కలశాంబుధి రాజన్య కన్యాస్తనస్తబక వాస్తవ్య నిస్తుల కస్తూరికామోద ప్రశస్తి సౌవస్తిక కౌస్తుభాభరణస్యార మాలోచన చకోరహారిణ కిరణస్య క్షమాచిత్త సరోజమ ట్చరణస్య నీలావిలాస విహార శరణస్య శరణాగతభరణాయత్త కరుణస్య నిఖిల భువన సుభగంకరణస్య ఫణాధర ధురీణ ధరణీధరాభరణస్య జ్ఞానశక్తి బలైశ్వర్యాద్యనంత కల్యాణగుణ విలాస నివాసస్య శ్రీ శ్రీనివాసస్య కుల దైవతస్యానుగ్రహేణ శచీపురందరావివాతిమాత్ర సౌభాగ్య ధురంధరౌ, సరస్వతీ చతురాననావివసకల కలాచతురాననౌ, జానకీ రఘునందనా వివజగదానందనౌ, రోహిణీ చంద్రమసావివ పరస్పర ప్రేమసాంద్రమనసౌ, అరుంధతీ వసిష్ఠావివ సదాచారనిష్ఠౌ, రతికుసుమచాపావివ అన్యోన్యానురూప రూపౌ, రుక్మిణీవాసుదేవావివ ప్రవర్ధమానపుత్ర పౌత్రాది సంతాన ప్రభావాచ భూయాస్తామితి తత్రభవంతో భవంతో మహాంతోఽనుగృహ్ణంతు.

అనయోర్దంపత్యోః శ్రీమత్సరసిజాసన సరస్వతీ యతిరాజ కురుకేశ నిగమాంత దేశిక బ్రహ్మతంత్ర వరకాలయతి వరాది గురు పరంపరా చిరకాల నిరంతరారాధిత చరణారవిందస్య శ్రీ హయగ్రీవస్య నిరవగ్రహేణానుగ్రహేణ అతి సముద్రం గాంభీర్యం అతికే ద్గాచార్యం మతిచాతుర్యం, అతిజాహ్నవి పావనత్వం, అతిసూర్యం

తేజస్విత్వం, అతిచంద్రమాహ్లాదిత్వంచ భూయాదితి తత్రభవంతో
భవంతో మహాంతోఽనుగృహ్ణంతు.

అస్మిన్ వైవాహిక శుభోత్సవ తదీయారాధనే, హరిత తరళ కదళీ
కాపత్ర మరకతరక భద్రాసనాధిరూఢేన, శాణోల్లీఢహీరమణిరేఖా
స్మేరయా ఘృతధారయా సహధర్మచర్యాపరిరబ్ధేన నిజగుణాను
రూపేణ సూపేన సచివేన కందళితానందకంద రసోద్దండ కూష్మాండ
దుర్వార రసోర్వారుక మూర్తాంగ వార్తాక రసజటాలపటోల
శాకై రంగై రసైష్షడ్భిర్గుణైః సహకారామలక జంబీరమరీచోపదం
శేనశక్తిత్రయేణేవమా కందాదిఫలవితానైః ప్రధానైః అతిరసైరతిర
సైః, మనోహరైర్మనోహరైః, నిఖిలజనమోదకైర్మోదకైః, సంవ
ర్ధిత హేళికాభిహోళికాభిః, ఉజ్జృంభిత రసాటోపైః కృష్ణకల్యాద్య
పూపైః పరిజనకలాపైః, మార్జికా దధిమార్జికాభ్యాం చామరగ్రా
హికాభ్యాం, మృణాలసూత్రసచ్ఛాత్ర గోధూమ పిష్టవిరచిత సేవాభి
ధానభక్ష్యవిశేషైః శ్వేతైరైశ్చపరిగతేన, అఖండమండదధిఖండ
విమలవాససాపరివీతేన, తారాపతిదీప్తి దోరాహవధీరేణ క్షీరేణాభి
షిక్తేన, పప్పళాభిధానధవళాతపత్ర పరిష్కృతేన, నిగృహీత తృష్ణాస
హచరీపరిరబ్ధ క్షుద్వార ప్రతిపక్షరాజేన, శాల్యోదనమహారాజేన,
శుద్ధాత్మనానేన యజమానేనేవపరితోషిత శేష భాగవతాంతర్యామీ
శేషగిరి నివాసశ్శ్రీనివాసస్సుప్రీతో సుప్రసన్నోవరదో భూత్వా
అనయోర్దంపత్యోర్నిరంతరం క్షేమస్థైర్య వీర్యవిజయాయురా
రోగ్య సౌభాగ్యాభివృద్ధిప్రదో భూయాదితి తత్రభవంతో భవంతో
మహాంతోఽనుగృహ్ణంతు। అస్మిన్ శుభోత్సవే ఘనసార ఘనసారమృ
గమదఘుసృణమసృణిత వివిధచందనగన్ధైః, అవికల వకుళ మరువక
కురువక మల్లీమతల్లీ చంపక చాంపేయ మందార కుందారవింద

కుటజకదంబ కుసుమకదంబ గుంభితైర్లోకోత్తర సౌరభకరంభితై ర్మాల్యకదంబైశ్చ, ఏలాలవంగ జాతీఫలకాశ్మీరజ కర్పూరపరిమళ పరిమిళితక్రముక ఫలసుధారస ముగ్ధస్నిగ్ధ సుధాచూర్ణ పిసలైస్తాం బూలైశ్చ పరితోషితానాం భాగవతానామశేషాణామమీషాం తత్రభవతాం భవతామమోఘాభిరాశీర్భిరస్మిన్ కల్యాణగృహే శ్రీ శ్రీనివాస దివ్యమహిషీమణేః శ్రీమహాలక్ష్మ్యాస్సేమాభూమానముద్దా మాన మవలంబతామితి తత్రభవంతో భవంతో మహాంతోనుగృ హ్ణంతు, సద్యస్సువృష్ట్యాసర్వే నదనదీ తటాకాస్సంపూర్ణా భూయా సురితి తత్రభవంతో భవంతో మహాంతోనుగృహ్ణంతు। దేశోయం నిరుపద్రవోస్తు। రాజాధార్మికో విజయీభవతు। సర్వేజనాసు ఖనోభవంతు। సమస్తసన్మంగళాని భవంతు। సత్యా ఏతా ఆశి షస్సంతు॥ ఇత్యనుగ్రహ పరిపాటీ॥

సంభావనా క్రమః—తీర్థసంభావనా॥ యదగ్నిం పూర్వగ్ం హరత్యథాగ్నిహోత్రం। భాగధేయేనైవైనం ప్రణయతి। బ్రాహ్మణ ఆర్షేయ ఉద్ధరేత్। బ్రాహ్మణో వై సర్వాదేవతాః। సర్వాభి రేవైనం దేవతాభిరుద్ధరతి॥ (అష్ట॥ ౧౮॥ ౨౦)

కోయిల్ తిరుమలై పెరుమాళ్ కోవిల్ తిరునారాయణ పురం తుడక్కమానజీయాళ్ శ్రీవైష్ణవాళ్ (సకలాచార్య పురు షర్కళుమ్,) శ్రీపాదతీర్థం సాదిత్తరుళ వేణుమితి ప్రార్థ్య "తీర్థ సంభావనా" ఇత్యుక్త్వా దివ్యదేశ చతుష్టయస్యాపి చతుర్ణాం ఫల తాంబూల దక్షిణాం దద్యాత్॥

పెరుమాళ్ పిరాట్టియార్ సం॥ వవత్తై విష్ణవాస అక్షుణో మి తన్మేజునస్వ శిపివిష్టహవ్యం। వర్ధంతుత్వా సుష్టుత యోగిరో మే యూయం పాతస్వస్తిభిస్సదానః (సం। ౭। ౨। ౬౭+౯౯)

(యద్వా) యః పూర్వ్యాయ వేధసే నవీయసే। సుమజ్జానయే విష్ణవేద దాశతి। యోజాతమస్యమహతో మహి బ్రవాత్। సేదుశ్రవోభి ర్యుజ్యంచిదభ్యసత్। తముస్తోతారః పూర్వ్యం యథావిద ఋతస్య। గర్భగం హావిషాపివర్తన। ఆస్యజానంతో నామ చిద్వివక్తన। బృహాత్తే విష్ణోసుమతిం భజామహే॥ (అష్ట॥ ౨॥ ౪॥ ౨౯)

గృణాహి। ఘృతవతీ సవితరాధిపత్యైః పయస్వతీరంతిగా శానో అస్తు। ధ్రువాదిశాం విష్ణుపత్న్యఘోరాఽస్యేశానా సహసోయామనోతా। బృహస్పతిర్మాతరిశ్వోతవాయు స్సంధువానావాతా అభినో గృణంతు। విష్టంభోదివో ధరుణః పృథివ్యా అస్యేశానా జగతో విష్ణుపత్నీ. (సం॥ ౪॥ ౪॥ ౩౬) శ్రీమదఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండనాయకనాన శ్రీలక్ష్మీనృసింహాః సంభావనా- పెరుమాళ్ పిరాట్టియార్ సంభావనేతివా.

(నమ్మాళ్వార్ సం) చరణం పవిత్రం వితతం పురాణం। యేనపూతస్తరతి దుష్కృతాని। తేనపవిత్రేణ శుద్ధేనపూతాః। అతిపాప్మానమరాతిం తరేమ॥ లోకస్యద్వారమర్చిమత్పవిత్రం। జ్యోతిష్మద్భ్రాజమానం మహస్వత్। అమృతస్యధారా బహుధా దోహామానం। చరణంనో లోకే సుధితాం దధాతు॥ (అష్ట॥ ౩॥ ౧౨॥ ౧౪) శ్రీమద్వేదమార్గేత్యాది రాన ప్రపన్న సంతాన కూటస్థరాన నమ్మాళ్వార్ సంభావనా.

(ఎమ్బెరుమానార్ సం) నకర్మణాన ప్రజాయాధనేనత్యాగేనైకే అమృతత్వమానశుః। పరేణనాకం నిహితం గుహాయాం విభ్రాజతే యద్యతయోవిశంతి। వేదాంతవిజ్ఞాన సునిశ్చితార్థాస్సన్న్యాసయోగాద్యతయ శ్శుద్ధసత్త్వాః। తే బ్రహ్మలోకేతు పరాంతకాలే పరామృతా త్పరిముచ్యంతి సర్వే। దహారం విపాప్మం పర

వేశ్మ భూతం యత్పుండరీకం పురమధ్యసగ్గంస్థం। తత్రాపి దహరం గగనం విశోకస్తస్మిన్యదంత స్తదుపాసితవ్యం। యద్వేదాదౌ స్వరః ప్రోక్తో వేదాంతేచ ప్రతిష్ఠితః। తస్య ప్రకృతిలీనస్య యః పరస్సమహేశ్వరః ॥ (తై ॥ ఉ ॥ ౪ ॥ ౨౪)

శ్రీమద్వేదమార్గప్రతిష్ఠాపనాచార్యోభయవేదాంత ప్రవర్తకరాయ్ దర్శనస్థాపకరాన ఎమ్బెరుమానార్ సంభావనా.

(శ్రీమన్నిగమాన్త మహాదేశికర్ సం॥) చరణం పవిత్రం +దధాతు (ఆళ్వార్ సంభావనాయాం ద్రష్టవ్యః) శ్రీమద్వేదమా+రాయ్, సర్వతంత్ర స్వతంత్రరాన తూప్పుల్ వేదాంత మహాదేశికర్ నంభావనా.

(శ్రీమణవాళ మహామునికళ్ సం॥) స్నకర్మణాన ప్రజయా +మహేశ్వరః ॥ శ్రీమద్వేదమార్గ + రాన కోయిల్ మణవాళ మహామునికళ్ సంభావనా.

(అథ స్వాచార్య సం॥) శ్రీమదహోబిల శ్రీ లక్ష్మీనృసింహాస్థాన నిర్వహణ ధురంధరాచార్యాణాం సంభావనాక్రమః ॥ చరణం పవిత్రం + దధాతు ॥ నకర్మణా + మహేశ్వరః। ఇత్యంతముక్త్వా శ్రీమద్వేదమార్గప్రతిష్ఠాపనాచార్య పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య సర్వతంత్ర స్వతంత్రోభయవేదాంతాచార్య శ్రీ భగవద్రామానుజసిద్ధాంత నిర్ధారణ సార్వభౌమ శ్రీవణ్ శఠకోప శ్రీమదాదివణ్ శఠకోపయతీంద్ర మహాదేశికర్ సంభావనా। ఇత్యాది క్రమేణ స్వాచార్యపర్యంతం యథాక్రమం యథోపదేశం కుర్యాత్ ।

శ్రీ శ్రీబ్రహ్మతంత్రపరకాల మహాదేశికాఖ్య శ్రీలక్ష్మీహయవదన దివ్యస్థాన ధురంధర యతివర దివ్యసంభావనాయాం, శ్రీమ

ద్వైతమార్గ ప్రతిష్ఠాపనాచార్యాణాం, ఇత్యాదిక్రమేణ షష్ఠ్యంతం సర్వముక్త్వా శ్రీమత్కవితార్కిక కంఠీరవ చరణయుగళ విన్యస్త సమస్తాత్మభరాణాం శ్రీకృష్ణబ్రహ్మతంత్ర పరకాల మహాదేశికానాం సంభావనా ఇత్యాది క్రమేణ శ్రీమదాదిమ బ్రహ్మతంత్ర మహాదేశికేంద్రాది సంభావనాస్సర్వా యథాసంప్రదాయం కార్యాః.

శ్రీమచ్ఛ్రీనివాస మహాదేశికాది మునిత్రయ పరంపరా నిర్వాహకాచార్య సంభావనాయాం శ్రీమన్నాథముని శ్రీమద్యామునముని శ్రీమద్రామానుజముని రూపి మునిత్రయ సిద్ధాంతస్థాపనాచార్యాణామితి విశేషః. (సాఽపి యథాసంప్రదాయం కార్యా)

ఏవమేవ యథాసంప్రదాయం యథోపదేశ మాచార్య పురుష సంభావనాఽపి తత్తత్సంప్రదాయనిష్ఠైః కార్యా.

సర్వాస్వపి సంభావనాసు సర్వైర్వృద్ధాయ సాంజలిబంధైః "పరస్పర హితైషిణాం పరిసరేషు మాం వర్తయే" ఇతి న్యాయసిద్ధి స్సదస్యైరత్యంతాదరపూర్వకం భక్తిః ప్రదర్శనీయా.

(బృహస్పతి సం॥) "బృహస్పతే సవితర్బోధయైనగ్ం సగ్ంశితం చిత్సంతరాగ్ం సగ్ంశిశాధి। వర్ధయైనం మహతే సౌభగాయ విశ్వ ఏన మనుమదంతు దేవాః" (సం ।౪॥౧।౨౭+౨౮) బృహస్పతి సంభావనా.

(దీక్షిత సం)"అగ్నిరగ్రే ప్రథమో దేవతానాం। సంయాతానాముత్తమో విష్ణురాసీత్। యజమానాయ పరిగృహ్య దేవాన్। దీక్షయేదగ్ం హవిరాగచ్ఛతన్నః। అగ్నిశ్చ విష్ణో తప ఉత్తమం మహః। దీక్షాపాలేభ్యో వనతగ్ం హి శక్రా। విశ్వైర్దేవైర్యజ్ఞియైస్సంవిదానా। దీక్షామస్మై యజమానాయ ధత్తమ్" ॥ (అష్ట॥ ౨।౪॥౨౩+౨౪)దీక్షితానాం సంభావనా.

(విద్వత్సంభావనా) 'యే అర్వాఞ్చ ఉత వా పురాణే వేదం విద్వాగ్ంసమభితో వదంత్యాదిత్యమేవ తే పరి వదంతి సర్వే అగ్నిం ద్వితీయం తృతీయంచ హగ్ంసమితి యావతీర్వై దేవతాస్తాస్సర్వా వేదవిది బ్రాహ్మణే వసంతి తస్మాద్బ్రాహ్మణేభ్యో వేదవిద్భ్యో దివే దివే నమస్కుర్యాత్. (౮ ॥ ౨ ॥ ౧౫) విద్వత్సంభావనా.

(వైశ్వదేవ సం) వైశ్వదేవ్యా వా అశ్వః । నానాదేవత్యాః పశవో భవంతి । అశ్వస్య సర్వత్వాయ । నానారూపా భవంతి । తస్మాన్నానారూపాః పశవః । బహురూపా భవంతి । తస్మాద్బహురూపాః పశవస్సమృద్ధ్యై ॥ (అష్ట ॥ ౩ ॥ ౯ ॥ ౮) వైశ్వదేవ సంభావనా.

(సదస్సంభావనా) సప్రథ సభాం మే గోపాయ । యే చ సభ్యాస్సభాసదః । తానింద్రియావతః కురు । సర్వమాయురుపాసతామ్ ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౨౬) సదస్సంభావనా.

ఏవం జాతకర్మాద్యేతద్గ్రంథస్థానాం కర్మణాం ప్రయోగః, కపర్దికారికా, గృహ్యసూత్ర, తద్వ్యాఖ్యా, ఆండపిళ్లాఖ్య ప్రయోగస్మృతి, గృహ్యరత్న, కంఠభూషణ, చంద్రికా, తదనుసారిప్రయోగానుక్రమణికాది బహూన్ గ్రంథానవలోక్య తత్ర తత్ర స్థితానర్థాన్ సంగృహ్య, తత్తత్ప్రకరణేషు సూత్రవాక్య కారికాది విన్యాసపూర్వకం జాయమాన కాలీన భగవత్కటాక్షలబ్ధేన శ్రీవణ్శఠకోప శ్రీశఠకోప, శ్రీ శఠకోప రామానుజ, శ్రీ వీరరాఘవ శఠజిత్సంయమీంద్రాణాం దివ్యామోఘానుగ్రహేణ తచ్చరణయుగళ సేవాసమధిగత బుద్ధిలేశేన శ్రీమద్ధయవదన దివ్యస్థానధురంధరైః శ్రీకృష్ణ బ్రహ్మతంత్ర పరకాలమహాదేశికైస్సానుగ్రహం సంప్రేరితేన శ్రీలక్ష్మీనృసింహ దివ్యపద్మాసనాం రామానుజదాసేన యథాప్రజ్ఞం గ్రథితః. తత్ర [illegible] [illegible] దోషాన్నిర్మత్సరాస్సత్ర భవంతో [illegible]

హోంతస్సోధ్వా ప్రమోదధ్వమితి సాంజలిరభ్యర్థయే. అనేన ప్రీణాతు భగవాన్ శ్రీమదహోబిల గుహావిహారీ రమానృహరిః.

పూర్వ ప్రయోగానుక్రమణికా సమాప్తః.

అథ వధూవర సమ్మానకాలే పఠ్యమానాశీర్మన్త్రాః.

ఏతైరాయుష్కామః । ప్రజాపశుకామోవా । పురస్తాద్దశ హోతారముదంచ ముపదధాతి యావత్పదమ్ । హృదయం యజూంషి పత్నీ చ । దక్షిణతః ప్రాంచం చతుర్హోతారమ్ । పశ్చాదుదంచం పంచహోతారమ్ । ఉత్తరతః ప్రాంచగ్ం షడ్ఢోతారమ్ । ఉపరిష్టాత్ప్రాంచగ్ం సప్తహోతారమ్ । హృదయం యజూగ్ంషి పత్నీ చ । యథావకాశం గ్రహాన్ । యథావకాశం ప్రతిగ్రహాన్ లోకం పృణాచ్ఛ । సర్వాహోస్మై కృతాః దేవతాః ప్రీతా అభీష్టా భవంతి । అష్ట ॥ ౩ ॥ ౧౨ ॥ ౨౬ ॥

అగ్నిం ప్రథమం విభక్తీనాం యజతి । అగ్నిముత్తమం పత్నీసంయాజానామ్ । తేనాగ్నేయమ్ ॥ తేన సమృద్ధం క్రియత ఇతి ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౩ ౭)

హిరణ్యపాత్రం మధోః పూర్ణం దదాతి । మధవ్యోఽసానీతి । ఏకధా బ్రహ్మణ ఉపహరతి । ఏకధైవ యజమాన ఆయుస్తేజో దధాతి ॥ (అష్ట । ౧ ॥ ౩ ॥ ౨౧)

సప్తదశ ప్రాజాపత్యాన్పశూనాలభతే । సప్తదశః ప్రజాపతిః ప్రజాపతేరాప్త్యై । శ్యామా ఏకరూపా భవంతి । ఏవమివ హి ప్రజాపతిః సమృద్ధ్యై ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౩ ॥ ౨౪-౨౫)

సోఽభూమంచ పాలక్ । స వా ఏతేభ్యో హ యోనియఖాః । య ద్వోఽభూవాః । ఏవమేవహి ప్రజాపతిస్సమృద్ధ్యై ॥ అష్ట ।౧।౩।౪౧

శిపివిష్టవతీభిస్తృతీయసవనే । యజ్ఞో వై విష్ణుః । పశవశ్శిపిః । యజ్ఞ ఏవపశుషు ప్రతితిష్ఠతి । బృహదంత్యం భవతి । అంత మ్వైనగ్ం శ్రియై గమయతి ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౩ ॥ ౫౨)

సోమో వా ఏతస్య రాజ్యమాదత్తే । యో రాజా సన్రాజ్యో వా సోమేన యజతే । దేవసువామేతాని హవీగ్ంషి భవంతి । ఏతావన్తో వై దేవానాగ్ం సవాః । త ఏవాస్మై సవాన్ప్రయచ్ఛంతి । త ఏనం పునస్సువంతే రాజ్యాయ । దేవసూ రాజా భవతి ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥౪॥౧౦)

త్రీణి త్రీణి వై దేవానామృద్ధాని । త్రీణిఛందాగ్ంసి । త్రీణి సవనాని । త్రయ ఇమే లోకాః । ఋద్ధ్యామేవ తద్వీర్య ఏషు లోకేషు ప్రతితిష్ఠతి ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౫ ॥ ౩౩)

సంవత్సరేణైవాస్మా అన్నమవరుంధే । వైశ్వదేవశ్చరుర్భవతి । వైశ్వదేవంవా అన్నమ్ । అన్నమేవాస్మై స్వదయతి । ప్రథమజో వత్సో దక్షిణా సమృద్ధ్యై ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౬ ॥ ౧౦)

సౌమ్యగ్ంశ్యామాకంచరుం నిర్వపతి । సోమో వా అకృష్టపచ్యస్య రాజా । అకృష్టపచ్యమేవాస్మై స్వదయతి । వాసో దక్షిణా । సౌమ్యగ్ంహి దేవతయా ... సమృద్ధ్యై । (అష్ట। ౧ । ౬ । ౧౧)

సరస్వత్యై చరుంనిర్వపతి । సరస్వతే చరుమ్ । మిథునమేవావరుంధే । మిథునౌ గావౌ దక్షిణా సమృద్ధ్యై । (అష్ట। ౧। ౬।౧౧)

పృషదాజ్యంగృహ్ణాతి। పశవో వై పృషదాజ్యమ్। పశూనేవావరుంధే । పంచగృహీతం భవతి । పాఙ్క్తాహి పశవః । బహురూపం భవతి । బహురూపాహి పశవస్సమృద్ధ్యై । (అష్ట।౧। ౬ । ౨౦ + ౨౧)

పవిత్రంవై హిరణ్యమ్। పునాత్యేవైనమ్ । బహువై రాజన్యో

న్నృతంకరోతి। ఉపజామ్యైహరతే । జనాతిబ్రాహ్మణమ్ । వదత్యన్నృతమ్ । అన్నృతేఖలువై క్రియమాణేవరుణోగృహ్ణాతి । వారుణంయవమయంచరుంనిర్వపతి । వరుణపాశాదేవైనంముంచతి । అశ్వోదక్షిణా । వారుణోహి దేవతయా ఉశ్వస్సమృద్ధ్యై ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౭ ॥ ౧౫)

తస్మిన్సువర్ణగ్ం హిరణ్యమభవత్। తస్సువర్ణస్యహిరణ్యస్యజన్మ। యఏవగ్ం సువర్ణస్య హిరణ్యస్య జన్మవేద । సువర్ణఆత్మనాభవతి ॥ (అష్ట ॥ ౨ ॥ ౨ ॥ ౨౫)

బ్రహ్మవాదినోవదంతి । నాగ్నిష్టోమోనోక్థ్యః । న షోడశీ నాతిరాత్రః। అథకస్మాద్వాజపేయె సర్వేయజ్ఞక్రతవ ఉపరుధ్యంత ఇతి। పశుభిరితిబ్రూయాత్ । ఆగ్నేయంపశుమాలభతే । అగ్నిష్టోమమేవతేనావరుంధే । ఐన్ద్రాగ్నేనోక్థ్యమ్ । ఐన్ద్రేణషోడశినస్స్తోత్రమ్ । సారస్వత్యా ఽతిరాత్రమ్ । మారుత్యా బృహతస్స్తోత్రమ్ ॥ అష్ట ॥ (౧ ॥ ౩ ॥ ౨౨)

వాసో దదాతి । సర్వదేవత్యంవై వాసః । సర్వాఏవదేవతాః ప్రీణాతి ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౧ ॥ ౫౫)

సంజ్ఞానం విజ్ఞానం ప్రజ్ఞానం జానదభిజానత్ । సంకల్పమానం ప్రకల్పమానముపకల్పమానముపక్లప్తంక్లప్తమ్ । శ్రేయోవసీయఆయత్సంభూతంభూతమ్ । చిత్రః కేతుఃప్రభానాభాన్త్సంభాన్ । జ్యోతిష్మాగ్ంస్తేజస్వానాతపగ్ంస్తపన్నభితపన్ । రోచనో రోచమానశ్శోభనశ్శోభమానః కల్యాణః ॥ (అష్ట ॥ ౩ ॥ ౧౦ ॥ ౧)

తేజస్వీయశస్వీబ్రహ్మవర్చసీస్యామితి । ప్రాజాపత్యుత్తిష్ఠన్ దుహ్యస్తస్యైత్। యోయంప్రాగాద్యశస్వతీ । సామాప్రోర్ణోతు । తేజసా యశసా బ్రహ్మవర్చసేనేతి । తేజస్వ్యేవ యశస్వీ బ్రహ్మవర్చసీ భవతి ॥ (అష్ట ॥ ౩ ॥ ౧౧ ॥ ౫౭)

వసూనాంపవిత్రమసీత్యాహ । ప్రాణా వై వసవః । తేషాంవా ఏతద్భాగధేయమ్ । యత్పవిత్రమ్ । తేభ్యఏవైనత్కరోతి ॥ (అష్ట ॥ 3 ॥ ౨ ॥ ౧౫)

మిత్రస్య శ్రద్ధా । సవితుః ప్రసూతిః । సూర్యస్య మరీచిః । చంద్రమసో రోహిణీ । ఋషీణామరుంధతీ ॥ (ఆర॥ 3 ॥ ౧౪)

వ్యానాదుపాగ్ంశుసవనమ్ । వాచఐన్ద్రవాయవమ్ । దక్షక్రతుభ్యాం మైత్రావరుణమ్ । శ్రోత్రాదాశ్వినమ్ । చక్షుష శ్శుక్రామన్థినౌ । ఆత్మనఆగ్రయణమ్ । అఙ్గేభ్యఉక్థ్యమ్ । ఆయుషోధ్రువమ్ ॥ (అష్ట ॥ ౧ ॥ ౫ ॥ ౨౦)

శతాయుస్స్వాహేత్యాహ । శతాయుర్వై పురుశ్శతవీర్యః ఆయురేవవీర్యమవరుంధే । సహస్రాయుస్స్వాహేత్యాహ । ఆయుర్వై సహస్రమ్ । ఆయురేవావరుంధే । సర్వస్మై స్వాహేత్యాహ । అపరిమితమేవావరుంధే ॥ (అష్ట ॥ 3 ॥ ౮ ॥ ౫౮)

'బ్రహ్మాత్మన్వదసృజత' (అష్ట ॥ ౨ ॥ 3 ॥ ౧౧) ఇత్యనువాకే, 'యో ఒపాం పుష్పంవేద' (ఆర ॥ ౧ ॥ ౨౨) ఇత్యనువాకేచ ఆ ఒన్త్యం వాక్యచతుష్టయక్రమేణానుసంధాయాపి బహువలి క్రియతే ॥

శేనభూతేన + శృణోతు వామ్ ॥ (మం ॥ ప్ర ॥ ౧ ॥ ౧)

సుమంగలీరియం + విపరేతన ॥ (మం ॥ ప్ర ॥ ౧ ॥ ౯)

ఇమాంత్వమింద్రమీఢ్వః + కృధి ॥ మం ॥ ప్ర ॥ ౧ ॥ ౪ ॥

స్వస్తి వాచనమ్.— ఆశుశ్శిశానో + విశ్వాహాశర్మయచ్ఛతు ॥ జీమూతస్యేవభవతి ప్రతీకం యద్వర్మీయాతి సమదాముపస్థే । అనావిద్ధయా తనువాజయత్వగ్ం సత్వా వర్మణో మహిమాపి

పస్తు । ధన్వనాగాధన్వనా జింజయేమ ధన్వనాతీవ్రాస్సమదో జయే
మ । ధనుశ్శత్రోరపకామం కృణోతి ధన్వనా సర్వాః ప్రదిశో జయే
మ । వక్ష్యన్తీవేదాగనీగన్తికర్ణంప్రియగ్ంసఖాయంపరిషస్వజానా ।
యోషేవశిఙ్క్తే వితతాధిధన్వన్ ॥ ౨౭ ॥ జ్యాఇయగ్ంసమనే పా
రయన్తీ । తేఆచరన్తీసమనేవయోషామాతేవ పుత్రం బిభృతాముపస్థే ।
అపశత్రూన్విధ్యతాగ్ంసంవిదానేఆర్త్నీఇమేవిష్ఫురన్తీఅమిత్రాన్ ।
బహ్వీనాంపితాబహురస్య పుత్రశ్చిశ్చాకృణోతి సమనా ఽవగత్య ।
ఇషుధిస్సఙ్కాః పృతనాశ్చ సర్వాః పృష్ఠేనినద్ధోజయతి ప్రసూతః ।
రథేతిష్ఠన్నయతి వాజినః పురోయత్రయత్రకామయతే సుషారథిః । అభీ
శూనాంమహిమానమ్ ॥ ౨౮ ॥ పనాయత మనః పశ్చాదనుయచ్ఛన్తి
రశ్మయః । తీవ్రాన్ఘోషాన్కృణ్వతే వృషపాణయో ఽశ్వారథేభి
స్సహ వాజయన్తః । అవక్రామన్తః ప్రపదైరమిత్రాన్క్షిణన్తి శత్రూ
గ్ం రనపవ్యయన్తః । రథవాహనగ్ం హవిరస్యనామయత్రాయుధం
నిహితమస్యవర్మ । తత్రారథముపశగ్మగ్ంసదేమవిశ్వాహాఽవయగ్ం
సుమనస్యమానాః । స్వాదుషగ్ం సదః పితరోవయోధాః కృచ్ఛ్రేశ్రి
తశ్శక్తీవన్తోగభీరాః । చిత్రసేనాఇషుబలాఅమృధ్రాస్సతోవీరా ఉర
వోవ్రాతసాహాః । బ్రాహ్మణాసః ॥ ౨౯ ॥ పితరస్సోమ్యాస శ్శివేనో
ద్యావాపృథివీఅనేహసా । పూషానఃపాతు దురితాదృతావృధోరక్షా
మాకిర్నో అఘశగ్ంసఈశత । సువర్ణంవస్తే మృగో అస్యాదన్తో గోభి
స్సన్నద్ధాపతతిప్రసూతా । యత్రానరస్సంచవిచద్రవన్తి తత్రాస్మభ్య
మిషవశ్శర్మయగ్ంసన్ । ఋజీతేపరివృఙ్గ్ధినో ఽశ్మాభవతు నస్త
నూః । సోమో అధిబ్రవీతునో ఽదితిః ॥ ౩౦ ॥ శర్మయచ్ఛతు । ఆజం
ఘన్తిసాన్వేషాంజఘనాగ్ం ఉపజిఘ్నతే । అశ్వాజనిప్రచేతసో ఽశ్వా
న్థ్సమథ్సుచోదయ । అహిరివభోగైః పర్యేతిబాహుంజ్యాయాహే

తిం పరిబాధమానః । హస్తఘ్నో విశ్వావయునానివిద్వాన్పుమాన్పు మాగ్ంసం పరిపాతువిశ్వతః । వనస్పతేవీడ్వంగోహి భూయాఅస్మథ్స ఖా ప్రతరణస్సువీరః । గోభిస్సంనద్ధో అసివీడయస్వాస్థాతా తేజయతు జేత్వాని । దివః పృథివ్యాః పరి ॥ ౩౧ ॥ ఓజఉద్భృతం వనస్పతిభ్యః పర్యాభృతగ్ం సహః । అపామోజ్మానం పరిగోభిరావృత మిన్ద్రస్య వజ్రగ్ం హవిషా రథం యజ । ఇంద్రస్యవజ్రోమరుతామనీకం మిత్ర స్య గర్భో వరుణస్య నాభిః । సేమాంనోహవ్యదాతింజుషాణో దేవరథ ప్రతిహవ్యా గృభాయ । ఉపశ్వాసయపృథివీముతద్యాం పురుత్రా తే మనుతాం విష్ఠితం జగత్ । స దుందుభే సజూరిన్ద్రేణ దేవైర్దూరాదవీయో అపసేధశత్రూన్ ॥ ౩౨ ॥ దవీయో అపసేధశత్రూన్ । అక్రందయబలమోజోన ఆ ధానిష్టనిహి దురితాబాధమానః । అపప్రోథదుందుభే దుచ్ఛునాగ్ం ఇత ఇంద్రస్య ముష్టిరసి వీడయస్వ । ఆమూరజ ప్రత్యావర్తయేమాః కేతుమద్దుందుభి ర్వావదీతి । సమశ్వపర్ణా శ్చరన్తి నో నరో ఒస్మాక మింద్ర రథినో జయంతు ॥ ౩౩ ॥ ధన్వన్మహీమానం బాహ్విష్ణాగాసో దితిః పృథివ్యాః పరిమూరా దేకచత్వారిగ్ంశచ్చ ॥ ౬ ॥

సుమాగ్నేః హరివో మేదినంత్వా ॥ అగ్నేర్మన్వే ... ప్రతి శాం న ఆయుః. (అత్రస్వస్తివాచనప్రకరణ ప్రతిపాద్యమన్త్రాస్సర్వే ఒపి ప్రత్యేకం సమ్ముద్ర్య ప్రకాశితే ఉదకశాంతిపుస్తకే ద్రష్టవ్యాః.)

పంచ శాంతీ మన్త్రాః. — హరిః ఓమ్ ॥ శంనోమిత్రశ్శంవరుణః । శంనోభవత్వర్యమా । శంనఇన్ద్రోబృహస్పతిః । శంనో విష్ణురురుక్రమః । నమోబ్రహ్మణే । నమస్తేవాయో । త్వమేవప్రత్యక్షంబ్రహ్మాసి । త్వామేవప్రత్యక్షంబ్రహ్మవదిష్యామి । ఋతం వదిష్యామి । సత్యం వదిష్యామి । తన్మామవతు । తద్వక్తారమవతు । అవతు మామ్ । అవతు వక్తారమ్ । ఓం శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః ॥ ౧ ॥ సహనా

వదిష్యామి పంచ చ ॥ (తై ॥ ఉ ॥ ౧ ॥ ౧ ॥ ౧)

శంనోమిత్రశ్శంవరుణః + త్వమేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మాసి । త్వా మేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మావాదిషమ్ - ఋతమవాదిషమ్ - సత్యమవా దిషమ్ - తన్మామావీత్ - తద్వక్తారమావీత్ - ఆవీన్మామ్ - ఆవీద్వక్తా రమ్ ॥ ఓమ్ శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః ॥ ౨ ॥ సత్యమవాదిషం పంచ చ.

సహనావవతు - సహనౌభునక్తు - సహవీర్యంకరవావహై - తేజస్వినావధీతమస్తుమావిద్విషావహై - ఓమ్ శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః ॥ ౩ ॥ సహనావవతు పంచ ॥ (తై ॥ ఉ ॥ ౧ ॥ ౨)

నమో వాచే + అనుమదంతు ॥ ఓమ్ శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః (౬౧ తమపుటే స్ఫుటం ప్రకాశితః) ॥ ౪ ॥

శంనోవాతః పవతాం ... తస్మై మాహాసీత్ ॥ ఓమ్ శాంతిశ్శాం తిశ్శాంతిః. (౬౫ తమపుటే వ్యక్తం ప్రకాశితః) ॥ ౫ ॥

ఓమ్ ॥ తచ్ఛంయోరావృణీమహే - గాతుం యజ్ఞాయ - గా తుం యజ్ఞపతయే - దైవీ స్వస్తిరస్తునః - స్వస్తిర్మానుషేభ్యః - ఊ ర్ధ్వంజిగాతుభేషజమ్ - శంనో అస్తు ద్విపదే - శం చతుష్పదే ॥ ఓమ్ శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః. పంచశాంతిమన్త్రాస్సమాప్తాః.

నాందీతర్పణమ్. — కేచిన్నాందీతర్పణం కుర్వంతి, త త్ప్రకారస్తు - గోత్రస్యశర్మణః కుమారస్యాముక కర్మాంగం నాందీ శోభనదేవతా ముద్దిశ్య నాందీశోభనదేవతాప్రీత్యర్థం నాందీతర్పణా ఖ్యం కర్మకరిష్యే ఇత్యనుజ్ఞాప్య విష్వక్సేనమారాధ్య - అనుగ్రహావత్స ర్ప్యాల్పః - కరిష్య ఇతి విశేషః - విష్వక్సేన ముద్వాస్య - నాందీ శోభనదేవతాభ్యోనమః - ధ్యానావాహనాది షోడశోపచారాన్సమ ర్పయామీ త్యారాధ్య - పశ్చపసవ్యాభ్యా విశ్వేదేవా నాందీముఖాః ప్రీయంతాం, నాందీముఖాః పితరః ప్రీయంతాం, నాందీముఖాః

పితామహ్యాః + తామ్, నాందీముఖాః ప్రపితామహ్యాః + తామ్, సత్యవస్వాఖ్యా విశ్వేదేవాః ప్రియంతామ్, నాందీముఖాః పితరః ప్రి, నాందీముఖాః పితామహాః ప్రి, నాందీముఖాః ప్రపితామహాః ప్రి, సత్యవస్వాఖ్యా విశ్వేదేవాః ప్రి. నాందీముఖా స్సపత్నీక మాతామహాః ప్రి, నాందీముఖా స్సపత్నీక మాతుఃపితామహాః ప్రి, నాందీముఖా స్సపత్నీక మాతుః ప్రపితామహాః ప్రి, సర్వేదేవాః ప్రి, సర్వే ఋషయః ప్రియంతామ్, శ్రీ మహా విష్ణుః ప్రియతామ్.

అథ పూర్వోక్తఏవంగుణ + కైంకర్యరూపం గోత్రస్యశర్మణః కుమారస్యాముక కర్మాంగం హిరణ్య రూపేణాభ్యుదయంనానాగోత్రేభ్య శ్శ్రీ వైష్ణవేభ్యస్తేభ్యస్తేభ్యస్సంప్రదదే. ‘ఇడా దేవహూః’ ఇత్యాది సర్వం పూర్వవత్. అస్మిన్కాలే నిత్యానుసంధానాది ప్రబంధసేవాం కేచిద్భగవత్సన్నిధౌ ‘శూత్ర్విశుమ్బ’ ఇత్యాది దశక ద్వయం వర్జం కుర్వంతి. పూర్వాచార్య సమ్భావనాదికంచ. మాత్రాది త్రిస్సః పిత్రాదిః త్రయోమాతా మహాదయః । త్రయశ్చ త్రిద్విగుణీ కృత్య క్రమాదష్టాదశ స్మృతాః ॥ ఆద్యంతయో స్త్రిసగ ణానాం విశ్వేదేవాః పృథక్పృథక్ ॥ మాతుశ్శ్రాద్ధంతుపూర్వంస్యా త్పితౄణాం తదనంతరమ్ । మాతామహానామప్యేవం తన్త్రే వా వైశ్వదేవికమ్ ॥ ఉద్వాహే విశేషః - నాందీముఖె వివాహేంచ ప్రపితామహపూర్వకమ్ । నామసంకీర్తయే ద్విద్వా నన్యత్ర పితృ పూర్వకమ్ ॥ ఇతి.

అథ వివాహాద్యగ్నినాశ ప్రాయశ్చిత్త ప్రకరణ మంత్రాః

అపహతా సురా రక్షాంసి పిశాచా యే క్షయన్తి పృథివీమను । అన్యత్రేతో గచ్ఛంతు యత్రైషాం గతంమనః ॥ ‘శంనో దేవీః’ (౯౬ పుట, ‘అయం తేయోనిః’ ౧౮౦ పుట)

ఆజుహ్వాన స్సుప్రతీకః పురస్తాదగ్నే స్స్వం యోనిమాసీద సా

ధ్యా । అస్మిన్థ్సధస్థే అధ్యుత్తరస్మిన్విశ్వేదేవాః ॥ (సం॥౪॥౬॥౨౩)

ఉద్బుధ్యస్వాగ్నే ప్రతిజాగృహ్యేన మిష్టాపూర్తే సగ్ంసృజేథా మయంచ । పునఃకృణ్వగ్ంస్త్వా పితరం యువాన మన్వాతాగ్ంసీ త్వయి తంతు మేతమ్ ॥ (సం ॥ ౪ ॥ ౭ ॥ ౨౮)

అగ్నిర్హోతా - అశ్వినాధ్వర్యూ - త్వష్టాగ్నీత్ - మిత్ర ఉపవక్తా - సోమస్సోమస్య పురోగాః - శుక్ర శ్శుక్రస్య పురోగాః - శ్రాతాస్త ఇన్ద్ర సోమాః - వాతాపేర్హవనశ్రుతస్స్వాహా ॥ (ఆర ॥ 3 ॥ 3)

బ్రాహ్మణ ఏకహోతా - సయజ్ఞః - సమేదదాతు ప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః - యజ్ఞశ్చ మే భూయాత్ - అగ్నిర్ద్విహోతా - సభర్తా - సమేదదాతు ప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః - భర్తాచ మే భూయాత్ - పృథివీ త్రిహోతా - స ప్రతిష్ఠా - సమేదదాతు ప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః - ప్రతిష్ఠాచ మే భూయాత్ - అంతరిక్షం చతుర్హోతా - సవిష్ఠాః - సమేదదాతు ప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః - విష్ఠాశ్చ మే భూయాత్ - వాయుః పంచహోతా - స ప్రాణః - సమేదదాతు ప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః - ప్రాణశ్చ మే భూయాత్ ॥ ౮ ॥ చన్ద్రమాష్షడ్ఢోతా - స ఋతూన్ కల్పయాతి - సమేదదాతు ప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః - ఋతవశ్చ మే కల్పంతామ్ - అన్నగ్ం సప్తహోతా - స ప్రాణస్య ప్రాణః - సమేదదాతు ప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః - ప్రాణస్యచ మే ప్రాణో భూయాత్ - ద్యౌరష్టహోతా - సోనాధృష్యః ॥ ౯ ॥ సమేదదాతు ప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః - అనాధృష్యశ్చ భూయాసమ్ - ఆదిత్యో నవహోతా - స తేజస్వీ - సమేదదాతు ప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః - తేజస్వీచ భూయాసమ్ - ప్రజాపతిర్దశహోతా - స ఇదగ్ం సర్వమ్ - సమేదదాతు ప్రజాం పశూన్ పుష్టిం యశః - సర్వంచ మే భూయాత్ ॥

భూరగ్నయే పృథివ్యై స్వాహా భువో వాయవే ఽన్తరిక్షాయ స్వాహా సువరాదిత్యాయ దివేస్వాహా భూర్భువస్సువశ్చన్ద్రమసే దిగ్భ్యస్స్వాహా నమో దేవేభ్యస్స్వధా పితృభ్యో భూర్భువస్సువరోమ్ ॥४॥౧౨ ॥ ౨ ॥ భూరన్నమగ్నయే పృథివ్యై స్వాహా భువోఽన్నం వాయవే ఽన్తరిక్షాయ స్వాహా సువరన్నమాదిత్యాయదివేస్వాహా భూర్భువస్సువరన్నంచన్ద్రమసేదిగ్భ్యస్స్వాహా నమో దేవేభ్యస్స్వధా పితృభ్యోభూర్భువస్సువరన్నమోమ్ ॥౧౩॥3॥ భూరగ్నయేచ పృథివ్యైచ మహతేచస్వాహా భువో వాయవేచాంతరిక్షాయ చ మహతేచ స్వాహా సువరాదిత్యాయచదివేచ మహతేచస్వాహా భూర్భువస్సువశ్చన్ద్రమసేచనక్షత్రేభ్యశ్చ దిగ్భ్యశ్చ మహతేచస్వాహా నమో దేవేభ్యస్స్వధా పితృభ్యో భూర్భువస్సువర్మహరోమ్ ॥ ౧४ ॥ ४ ॥

సమితగ్ం సంకల్పేథాగ్ం సమ్ప్రియౌ రోచిష్ణూ సుమనస్యమానౌ । ఇషమూర్జమభిసంవసానౌ సం వాం మనాగ్ంసి సంవ్రతా సముచిత్తాన్యాకరమ్ । (సం ॥ ४ ॥ ౨ ॥ ౧౭)

పురీష్యస్త్వమగ్నే రయిమాన్పుష్టిమాగ్ం అసి । శివాః కృత్వా దిశ స్సర్వాస్స్వాం యోనిమిహాసదః ॥ భవతం నస్సమనసౌ సమోకసౌ ॥ ౧౭ ॥ అరేపసౌ । మా యజ్ఞగ్ం హిగ్ంసిష్టం మా యజ్ఞపతిం జాతవేదసౌ శివౌ భవతమద్య నః । మాతేవ పుత్రం పృథివీ పురీష్యమగ్నిగ్ం స్వే యోనావభారుఖా । తాం విశ్వైర్దేవైరృతుభి స్సంవిదానః ప్రజాపతిర్విశ్వకర్మా విముంచతు । యదస్య పారే రజసశ్శుక్రంజ్యోతిరజాయత । తన్నః పర్షదతిద్విషో ఽగ్నే వైశ్వానర స్వాహా । నమస్సు తే నిరృతే విశ్వరూపే ॥ ౧౯ ॥ అయస్మయం విచృతా బన్ధమేతమ్ । యమేనత్వం యమ్యా సంవిదానోత్తమం నాకమధి రోహయేమమ్ । యత్తే దేవీ నిరృతిరాబబన్ధ దామ గ్రీవాస్వవిచ

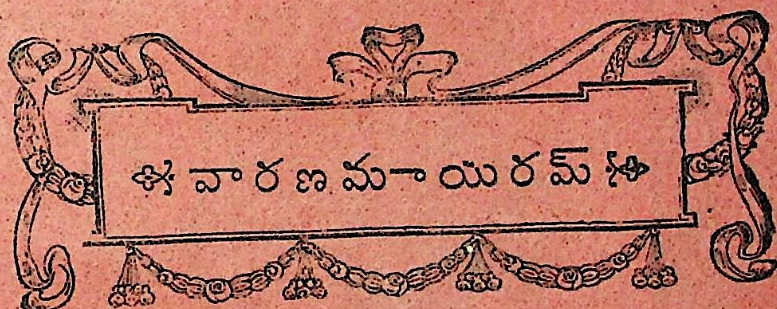
త్ర్యైన్ । ఇదం తే తద్విష్యామ్యాయుషో న మధ్యాదథాజీవః పితుమద్ధి
ప్రముక్తః । యస్యాస్తే అస్యాః క్రూర ఆసంజుహోమ్యేషాం బన్ధానామ
వసర్జనాయ భూమిరితి త్వా జనా విదుర్నిర్ఋతిః ॥ ౨౦ ॥ ఇతి త్వా ఽ
వాం పరి వేద విశ్వతః । అసున్వన్తమయజమానమిచ్ఛస్తేనస్యేత్యాం
తస్కరస్యాన్వేషి । అన్యమస్మదిచ్ఛ సా త ఇత్యా నమో దేవి నిర్ఋతే
తుభ్యమస్తు । దేవీమహం నిర్ఋతిం వన్దమానః పితేవ పుత్రం దస
యే వచోభిః । విశ్వస్య యా జాయమానస్య వేద శిరశ్శిరః ప్రతిసూరీ
విచష్టే । నివేశనస్సంగమనో వసూనాం విశ్వా రూపా ఽభిచష్టే ॥ ౨౧ ॥
శచీభిః । దేవ ఇవ సవితా సత్యధర్మేన్ద్రో న తస్థౌ సమరే పథీనామ్ । సం
వరత్రా దధాతన నిరాహావాన్ కృణోతన । సిఞ్చామహా అవటముద్రి
ణం వయం విశ్వాహా ఽదస్తమక్షితమ్ । నిష్కృతాహావమవటగ్ం సువ
రత్రగ్ం సుషేచనమ్ । ఉద్రిణగ్ం సిఞ్చే అక్షితమ్ । సీరా యుఞ్జన్తి కవ
యో యుగా వి తన్వతే పృథక్ । ధీరా దేవేషు సుమ్నయా । యునక్త
సీరా వి యుగా తనోత కృతే యోనౌ వపతేహ ॥ ౨౨ ॥ బీజమ్ । గిరా చ
శ్రుష్టిస్సభరా అసన్నో నేదీయ ఇత్సృణ్యాః పక్వమా యవత్ । లాంగలం
పవీరవగ్ం సుశేవగ్ం సుమతిత్సరు । ఉదిత్కృషతి గామవిం ప్రఫర్వ్యం
చ పీవరీమ్ । ప్రస్థావద్రథవాహనమ్ । శునం నః ఫాలా వి తుదన్తు భూమి
గ్ం శునం కీనాశా అభియన్తు వాహాన్ । శునం పర్జన్యో మధునా పయో
భిశ్శునాసీరా శునమస్మాసు ధత్తమ్ । కామం కామదుఘే ధుక్ష్వ మిత్రా
య వరుణాయ చ । ఇన్ద్రాయాగ్నయే పూష్ణ ఓషధీభ్యః । ఘృతేన
సీతా మధునా సమక్తా విశ్వైర్దేవై రనుమతా మరుద్భిః । ఊర్జస్వతీ
పయసా పిన్వమానా ఽస్మాన్థ్సీతే పయసా ఽభ్యావవృత్స్వ ॥ ౨౩ ॥

పితా విరాజాం + వర్ధయన్తః ॥ (అష్ట ॥౨॥ ౮ ॥ ౬౬) అంకు
రార్పణ ప్రకరణే 'అచ్ఛా గిరః' ఆగ్నేయ ప్రవత్ప్రకరణే చ ద్రష్టవ్యమ్.

శ్రీ రైమ నమః.

శ్రీవిష్ణుచిత్త కులనందన కల్పవల్లీం
శ్రీరంగరాజహరిచందన యోగదృశ్యామ్ ।
సాక్షాత్ క్షమాం కరుణయా కమలామివాన్యాం
గోదామనన్యశరణ శ్శరణం ప్రపద్యే ।

శ్రీ రామానుజ సమ్ప్రదాయ నిష్ఠాళాన అశేష విద్వచ్ఛ్రీ వైష్ణవర్కళ్ తంగళ్ తిరుమాళిక్కైలె నడక్కుమ్ వివాహ మహోత్తిల్ పచ్చైక్కోల మెన్ను మొరు సామ్ప్రదాయిక మంగళోత్సవం శెయ్దుమ్ అంద కాలత్తిల్ ఆండాళ్ తిరువాయ్ మలర్న్దరుళియ

ప్రబంధ మనుసంధిప్పదు ముణ్డు. అవర్కళిన్ సౌకర్యత్తుక్కాక విప్రబంధ మర్థత్తోడు వ్యక్తమాక్కప్పట్టదు.

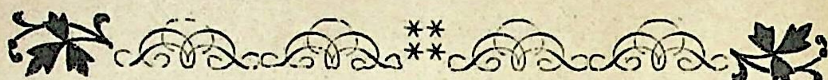
శిలర్ ఇంద సామ్ప్రదాయిక మహోత్సవత్తై అనాదరిత్తదుమ్ ద్రావిడభాషానభిజ్ఞత్తై యినాలన్ఱి వేఱొరు కారణం కాణప్పడవిల్లై ఎన్పదినాలుమిదన్ ప్రచార మవశ్యక మెన్ఱు ప్రచురిక్కప్పడుకిఱదు

ఆండాళ్ తిరువడికళే శరణమ్.

శ్రియై నమః.

ఆణ్డాళ్ తిరువడిగళే శరణమ్.

శ్రియై నమః.

—·—

ఆణ్డాళ్ తిరువడికళే శరణమ్.

ఆణ్డాళ్ అరుళిచ్చెయ్ద నాయ్చ్చియార్ తిరుమొళియిల్,

వారణమాయిరమ్.

అల్లినాట్టామరైమే లారణఙ్గిన్ఱుణైవి
మల్లినాడాండమయిల్ మెల్లియనాళ్
ఆయర్ కులవేన్దనాకత్తాళ్
తెన్పుదువై వేయర్ పయందవిళక్కు॥

అ ॥ (అల్లినాట్టామరై) ఇతు తాన్ నాయ్చ్చియార్ తిరుమొళి త్తనియనాక అనుసన్ధిక్కప్పడుమదాయిరుక్కుమ్. ఇదిల్ ఆణ్డాళుడైయ ఐశ్వర్యమ్ తొడక్కమాన ఆభిజాత్యపర్యంతమాన వైభవం శొల్లుకిఱతు.

ప్ర — ప. అల్లినాళ్ = సద్యోవికసితమాన, తామరై మేల్ - కమలవాసినియాన, ఆరణఙ్గిన్ తుణైవి - పెరియపిరాట్టియారుడైయ ప్రియసఖియుమ్, మల్లినాడాండ - శ్రీవిల్లిపుత్తూరుక్కు నిర్వాహకైయాన, మడమయిల్ - మయూరపిఞ్ఛకై పోలే సుందరమాన చూర్ణ కుంతల భారముళ్ళవళుమ్, మెల్లియలాళ్ - మృదుస్వభావముళ్ళవళుమానవాణ్డాళ్; ఆయర్ కులవేన్దనాకత్తాళ్ - గోపకులనాథనాన శ్రీకృష్ణనోడే నిత్యసంశ్లేషం పెత్తిరుక్కిఱ, తెన్పుదువై - సుందవమాన శ్రీవిల్లిపుత్తూరిలిరుక్కిఱ, వేయర్ పయందవిళక్కు - శ్రీవిష్ణుచిత్త కులప్రకాశికైయాన విళక్కు. శ్రీకృష్ణనోడు నిత్య వంశ్లేషైక స్వభావత్తం శ్రీఆణ్డాళుక్కు శొల్లిల్ విశేషస్వారస్యముండు.

కోలచ్చురిశంగై మాయన్ శెవ్వాయిన్ కుణమ్ వినవుమ్
శీలత్తినళ్ తెన్తిరుమల్లినాడి శెళుఙ్గుఴల్ మేల్
మాలై తొడై తెన్నరఙ్గరుక్కీయుమదిప్పుడైయ
శోలైక్కిళి యవళ్ తూయనఱ్పాతమ్ తుణై నమక్కే॥

(కోలచ్చురిశంగై) ఇతిల్, భగవత్ప్రీత్యాసన్నైకు—జిత్తు అన్న పెరుమాళ్ తిరుమేని భోగ్యతైయై ప్రశ్నపణ్ణుమ్పడియైయుమ్ అంద దేశవాసత్తాలుండాన పారిశుద్ధ్యత్తైయుమ్, భర్త్రావిన్ వశీకరణ హేతువాన వాల్లభ్యత్తైయుం శొల్లి ఇప్పడిప్పట్ట ఆణ్డాళ్ తిరువడికళ్ అనన్యగతికళాన నమక్కు త్తుణై యెన్గిఱతు.

టీ॥ కోలచ్చురిశంగై - సుందరమాన సుషిరముళ్ల శఙ్ఖత్తై (కురిత్తు) మాయన్ - ఆశ్చర్యచేష్టితనాన కణ్ణనుడైయ, శెవ్వాయిన్ - శివంద అధరత్తిన్, కుణమ్ - మాధుర్యాది గుణఙ్గళై, వినవుమ్ - శ్రీవణం పణ్ణుకైయే, శీలత్తినళ్ - స్వభావమాకవుడై యవళుమ్: తెన్తిరుమల్లినాడి - దక్షిణదిక్కిల్ దర్శనీయమాయిరుక్కుఱ తిరుమల్లినాడి యెన్నుమ్ ప్రదేశనిర్వాహకైయానవళుమ్, అదువే నిరూపకమామ్పడియాన అతిశయత్తై యుడైయవళు మెన్నప డి ఇవిధర్మ్ర వాల్లభ్యం శొల్లుకిఱదు. శెళుఙ్కుఴల్ మేల్ మాలైత్తొడై - విస్తృతమాన అలకభరత్తిన్ మేల్ ధరిక్కప్పట్ట పుష్పమాలై యై, తెన్నరఙ్గర్క్కీయుమ్ - దక్షిణదిక్కిలిరుక్కుఱ శ్రీరంగక్షేత్ర నిర్వాహకనాన పెరియ పెరుమాళుక్కు కొడుక్కుమ్, మదిప్పుడై య - (స్వకబరీ భరధృతంగళాన పుష్పమాలైయై పెరియ పెరుమాళుక్కు సమర్పిప్పిక్కుమదాన) పెరుమైయైయుడైయ, శోలైక్కిళి - (పెరియాళ్వారుడైయ) ఆశ్రీమోద్యానవనత్తుక్కు కిళిపోలిరుక్కుమ వళుమాన, అవళ్ - అంద ఆణ్డాళుడైయ, తూయనఱ్పాదమ్ - పా

వనత్వభోగ్యత్వముళ్ల సమీచీనమాన తిరువడికళే, నమక్కు - (అత్యంతా కించనాళాన) నముక్కు సహాయభూతమ్, ఇందవాండాళ్ తిరువడికళ్ బద్ధదశైయిల్ నమక్కు భగవదాభిముఖ్య సంపాదకత్తాన సహాయమువమాయ్, మేల్ అర్చిరాదిగతిక్కు త్తుణైయుమాయ్ అదుక్కుమేల్ అసన్యార్హనిరుపాధిక శేషవృత్తిక్కు త్తుణైయుమాయ్ అదుక్కు వర్ధకమాయుమిరుక్కుమెన్నపడి. ॥ ౨ ॥

మూ ॥ వారణమాయిరమ్ శూళవలమ్ శెయ్తు
నారణనమ్బి నడక్కిన్ఱానెన్ఱెతిర్
పూరణపాఱ్కుడమ్ వైత్తుప్పురమెంగుమ్
తోరణమ్నాట్టక్కనాక్కండేన్ తోழீనాన్ ॥ ౧ ॥

(ప - ప. తోழீ -. నమ్బి - గుణపూర్తియైయుడైయనాన, నారణన్ - కృష్ణనానవన్, వారణమాయిరమ్ - ఆయిరమ్ ఆనైకళ్, శూழ - శుఱ్ఱిలుమ్ శూழ్ందు వర, వలమ్ శెయ్తు - ప్రదక్షిణమాక, నడక్కిన్ఱానెన్ఱు - నడంద్దువరుకిఱానెన్ఱు, ఎతిర్ - ఎతిరే, పొన్ - పొన్నాలాకియ, పూరణక్కుడమ్ - పూర్ణకుమ్భంగళై. వైత్తు - తందామ్ తిరుమాళికైవాశలిల్ ఇరండుభాగంగళిలుముళ్ల తిణ్ణైకళిల్ వైత్తు. పురమెంగుమ్ - ఊరుప్పురమెంగుమ్, తోరణం నాట్ట - తోరణస్తమ్భంగళ్ నడ, నాన్ కనాక్కండేన్.

తా ॥ ఓ సఖీ ? ఎన్నై క్కల్యాణమ్పణ్ణిక్కొళ్ళవదర్కాక అనేకమాన గజాది పరివారపరివృతనాయ్ శ్రీరంగనాథన్ వరుందుకుళ అవర్కు అభిముఖమాయ్ ఊరార్ స్వర్ణమయంగళాన పూర్ణకుమ్భంగళై తంగళ్ తంగళ్ ద్వారంగళిల్ వైయ్త్తు నగరమెల్లామ్ తోరణస్తమ్భంగళ్ నడుమ్పడి కనాక్కండేన్. ॥ ౧ ॥

మూ ॥ నాళై వదువైమణమెన్ఱు నాళిట్టు

పాళై కముకు పరిశుడైప్పందఱ్కీழ்
కోళరిమాతవన్ కోవింద నెన్బానోర్
కాళైపుకుత క్కనాక్కండేన్ తోழீనాన్ ॥ ౨ ॥

ప్ర - ప. తోழீ -, నాళై - నాళైక్కు, వతుమణమెన్ఱు- కన్యకా వివాహమెన్ఱు, నాళిట్టు - ముహూర్తమిట్టు, పాళై - పాళై యుడనే కూడియపంమునడప్పట్ట, పందఱ్కీழ் - పందలిన్కీழ், కోళ్- మిడుక్కైయుడైయ, అరి - సింహమ్బోన్ఱ మేనాణిప్పుడైయనాయ్, మాతవన్ - పరమ రసికనాన, కోవింద నెన్బాన్ - గోరక్షణత్తైయే తొழிలాకవుడైయ కృష్ణన కిఱ. ఓర్ - ఒరు, కాళై - యువావాన వన్, పుకుత - వర, నాన్ కనాక్కండేన్.

తా ॥ ‘ అప్రమేయంహి తత్తేజో యస్యసా జనకాత్మజా ’, ఎన్ఱుమ్, ‘ రమాపతిత్వ సుభగ ’ మెన్ఱు మిత్యాదికళా లుద్ఘోషిక్కప్పట్ట శ్రియఃపతిత్వరూప మహా విభవశాలియాన వెమ్బెరుమాన్ నూరి సేవ్యత్వరూపమాన తన్ పరత్వం పారాతే గోరక్షకత్వమ్మొదలాన సౌలభ్యాది గుణావిష్కారత్తాలే నాళైక్కు కన్యకా వివాహ మంగళ మెన్ఱు ముహూర్తమిట్టు దివ్యపరిమళవత్తాన పుష్పగుచ్ఛయుక్త క్రముక కదళీస్తమ్భజ్ఞళాల్ శెయ్యప్పట్ట విస్తారముళ్ళ సుసరమాన పన్దలిన్కీழ் సఞ్చరి క్కప్పడి నాన్ స్వప్నం కణ్డేన్. ॥ ౨ ॥

మూ ॥ ఇన్దిరనుళ్ళిట్ట తేవర్ కుழாమెల్లామ్
వన్దిరున్దెన్నై మగళ్ పేశి మన్దిరిత్తు
మన్దిరక్కోడియుడుత్తి మణమాలై
అన్దరిశూట్ట క్కనాక్కండేన్ తోழீనాన్ ॥ 3 ॥

ప్ర- ప. — ఇన్దిరనుళ్ళిట్ట తేవర్ కుழாమెల్లామ్ — ఇన్ద్రన్ ముతలాన దేవసమూహజ్ఞళెల్లామ్, వన్దు - తన్నైయిలే తాల్ పాపివన్దు

ఇరున్దు - నల్‌తరిక్కవిరున్దు, ఎన్నై —, మకళ్ పేశి - పెణ్ పేశి, మన్దిరిత్తు - ఇత్తలైక్కుమ్ అత్తలైక్కుమ్ వేణ్డువనఆరాయ్‌న్దు తజ్గళి లే అఱుతియిట్టు, అన్దరి - నాత్తనాన దుర్గైయానవళ్, మన్దిరక్కోడి - మన్త్రవాససై. ఉడుత్తి - ధరిప్పిత్తు, మణమాలైశూట్ట —; తోళీ నాన్ కనా కండేన్.

తా ॥ ఇంద్రాది దేవసమూహమెల్లామ్ పాదచారియాయ్ ఇక్కార్యంతలైక్కట్టినా లల్లదు ఎళున్దిరుప్పదిల్లై ఎన్దిరున్దు ఎన్నై పెణ్ పేశి సమూహత్తిల్ నిన్ఱుమ్ ఎళున్దిరున్ద పోయ్ రహస్యమాక విరున్దు అభిమన్త్రిత్తునాత్తనాన దుర్గైయానవళ్ మన్త్రపూతమానవస్త్రత్తై ఎనక్కు ధరిప్పిత్తు మణమాలై (కల్యాణమాలై) శూట్టక్కనాక్కణ్డేన్. మన్దిరిత్తు-విచారిత్తు, అన్దరి ఆకాశచారిణియాన దుర్గై ॥

మూ — నాన్ శిరైతీర్తమ్ కొణర్న్దు నని్సల్ కి
పార్పనచ్చిట్టర్ కళ్ పల్లారెడుత్తేత్తి
పూప్పునై కణ్ణిప్పునితనోడెన్ఱన్నై
కాప్పునాణ్ కట్టక్కనాక్కణ్డేన్ తోళీనాన్ ॥ ౪ ॥

ప్ర- ప — తోళీ —, పార్పనచిట్టర్ కళ్ పల్లార్ - బ్రాహ్మణోత్తమర్ కళెల్లారుమ్, నాన్ శిరై - నాన్గు కుక్కిలుముళ్ళ, తీర్తమ్ - తీర్థజలత్తై, కొణర్న్దు - కొణ్డువన్దు, ననిసల్ కి - పలకాలుమ్ ప్రోక్షిత్తు, ఎడుత్తు - ఉచ్చస్వరమాక ఎడుత్తు, ఏత్తి - మంగళాశాసనం పణ్ణి, పూ - శ్లాఘ్యమానపలవకై పుష్పంగళాలే, పునై - అలజ్కరిప్పట్ట, కణ్ణి - మాలైయై యుడైయనాయ్, పునితనోడు - పవిత్రనాన కృష్ణనోడే, ఎన్ఱన్నై —, కాప్పునాణ్ కట్ట - కాప్పుక్కయిఱు కట్ట, నాన్ కనాక్కణ్డేన్. —

తా ॥ చక్రవర్తిత్తిరుమకన్ తిరువభిషేకత్తుక్కు శ్రీ వానర

వీరర్‌కళ్ నాలు సముద్రత్తిలుముళ్ళ జలంగళై కొణ్డువన్దాప్పోలే శిష్టతయావ్యపదేశాళాన బ్రాహ్మణాగేసరాళెల్లారుముచ్చుస్వరమా క విరంసుత్తలైక్కుమ్ మంగళాశాసనం పణ్ణి శ్లాఘ్యతమమాన నానా పుష్పగ్రథితమాన ఒరు తనిమాలైయై యిట్టు స్నానం పణ్ణియ్యుమ్ పవిత్రము మాయ్ పావనత్వసమాకృతమాన వినీత వేషత్తోడే వన్ద క ల్యాణపిళ్ళైయోడెన్నై ప్రతిసరసూత్రంకట్టినానాక క్కనాక్కణ్డేన్.

మూ. — కతిరొళితీపమ్‌కలశముడనేన్ది
చ్చతిరిళమంగైయర్ తామ్‌వన్దెతిర్‌కొళ్ళ
మతురైయార్ మన్ననడినిలైతొట్టెంగుమ్
అతిరప్పుకతక్కనాక్కణ్డేన్‌తోళీనాన్ ॥ ౫ ॥

ప్ర. ప — తోళీ —, శతిర్ - తామ్ పెఱుమ్మైకళ్ అఱుక్కత్తక్క పడి ఉడమ్బు కొణ్డుక్కుమ్ శతిరైయుమ్, ఇళ - వయదిల్లైయుమ్, మంగైయర్ తామ్ - మంగైప్పరువత్తైయుముడైయరాన స్త్రీకళ్, కతిర్ ఒళి - ఆదిత్యప్రభైపోలేయిరుక్కిఱ, తీపమ్ - దీపత్తైయుడైయ, కలశమ్ - పొఱ్కలశత్తై, ఉడన్ ఏన్ది - కైయిలేన్దిక్కొణ్డు, వందు - తంగళ్ మున్నడియై ప్రార్థనమాకవందు, ఎతిర్‌కొళ్ళ - ఎతిర్‌కొళ్ళానిఱ్క, మతురైయార్ - శ్రీమధురైయిలుళ్ళారుక్కు, మన్నన్ - రాజావాన కృష్ణన్, అడినిలై - తన్ తిరువడినిలైగళై, తొట్టు అరుకిరుప్పార్ కైయిల్ కొడుత్తు, ఎంగుమ్ అతిర - భూమియెల్లామ్ శబ్దిక్కుమ్పడి, పుకుత - నడందువర, నాన్ కనాక్కణ్డేన్.

తా॥ వైవాహికమాన మంగళదీపత్తుక్కు ఒరువిచ్ఛేదమ్ వరిల్ మంగళక్కుఱవెన్ఱు ఆదిత్యప్రభైపోలే యిరుక్కిఱ దీపంగళైయుమ్; తాదృశమాన స్వర్ణమయపూర్ణకుమ్భంగళైయుమ్ ధరిత్తు చాతుర్య సౌందర్య విశిష్టాళానస్త్రీగళ్ మున్నడిపార్త్తవణ్ణమాక వందు ఎదిర్

కొళ్ళానిఱ్క శ్రీ మధురానాథనాన కృష్ణన్ తన్ తిరువడినిలైకళై ప
మిాపవర్త్తికళిన్ కైయిల్ కొడుత్తు 'భారేణగాంసన్నమయన్ పదేపదే'
ఎన్గిఱపడియే భూమియెల్లామదిరుమ్బడినడందువర స్వప్నం కణ్డేన్ ॥౫॥

మూ.—మత్తళజ్గొట్టవరిశంగమ్ నిన్ఱూత
ముత్తుడైత్తామ నిరైతాళ్న్ద పన్దఱ్కీళ్
మైత్తునన్ నమ్బిమదుశూదన్ వన్దెన్నై
కైత్తలమ్పఱ్ఱక్కనాక్కండేన్ తోళీనాన్. ॥౬॥

ప్ర-ప.—తోళీ—, మత్తళమ్-మద్దళంగళ్, కొట్ట-అడిక్క
వుమ్, వరి-రేఖైకళైయుడైయ, శజ్గమ్-శజ్ఖత్తై, నిన్ఱు నిలై నిన్ఱు, ఊత
వుమ్, ముత్తుడైత్తామమ్ - ముత్తుమాలైకళుడైయ, నిరై - వరిశైక
ళానవై. తాళ్న్ద-తలైయిలేవందుతాళ్న్ద, పన్దఱ్కీళ్-పందలిన్కీళ్,
మైత్తునన్- మైత్తునమైముఱైయుడైయవనాయ్, నమ్బి - గుణపూర్ణనా
న, మదుశూదన్ - మధువై నిరసిత్త కృష్ణనానవన్, వందు - తానే
వందు, ఎన్నై, కైత్తలమ్పఱ్ఱ-కైయైప్పిడిక్క, నాన్ కనాక్కణ్డేన్.

తా॥ రాజకులత్తార్ వివాహోత్సవత్తిలే మంగళవాద్యంగళ్
అవిచ్ఛిన్నమాయ్ ధ్వనిక్క ముక్తాహారాలఙ్కృతమాన (ముక్తా
సరంగళ్ తలైయిలేవందుతాళ్న్ద) పన్దలిన్కీళే స్వయంమధుసూదన
నాకైయాలే వైవాహికప్రతిబంధకనివర్త్తనక్షమనానకృష్ణన్ ఎళున్దరు
ళి ఎన్ పాణిగ్రహణంపణ్ణినానాకక్కనాక్కండేన్. కనా-స్వప్నమ్.॥౬॥

మూ — వాయనల్లార్ నల్లమఱైయోతిమన్దిరత్తాల్
పాశిలై నాణల్పడుత్తుప్పరితివైత్తు
కాయ్శినమాకళిఱన్నానెన్కైపఱ్ఱి
త్తీవలమ్శెయ్యక్కనాక్కండేన్ తోళీనాన్ ॥౭॥

ప్ర.ప.— తోళీ —, వాయ్‌నల్లార్ - అతికిశాక స్వరత్తిలే ఉచ్చరిక్క-వల్లవర్ కళ్, నల్ల - శ్లాఘ్యమాన, మఱై యోతి -వేదఙ్గళై చ్చొల్లి, మన్దిరత్తాల్ - అందుదకి్రియెక్కు అనురూపమానమన్త్రఙ్గళై చ్చొల్లి, పాశు - పశుత్త, ఇలై - ఇలైయైయుడైత్తాన, నాణల్-నాణల్పుల్లై, పడుత్తు - అగ్నియై చ్చూళ పరపుత్తు, పరితివైత్తు - సమికళై యిట్టు, కాయ్‌శినమ్ - మిక్క-శినత్తైయుడైత్తాయ్, మా - మదిత్త, కళిఱుఅన్నాన్ - యానైయైయొత్త శెయక్కై-యుడైయకృష్ణన్, ఎన్ - ఎన్నుడైయ, కైప్పత్తి - కైయైప్పిడిత్తుక్కొండు, తీవలమ్‌శెయ్య - అగ్నియైచ్చుత్తిపర, నాన్ కనాకణ్డేన్.

తా ॥ నల్లస్వరత్తోడే వేదోచ్చారణసమర్థాళానవాళ్ శ్లాఘ్యమాన వేదంగళై చ్చొల్లి తత్తత్క్రియానురూపంగళాన మన్త్రంగళాలే ఆర్ద్రమాన కాశంగళై పరిస్తరణ పరిధినిధానాది విధానత్తోడే అగ్నిచూళపరపుత్త; కణ్ణన్ ఒరు మదగజమ్పోలే వందు ఎన్నైయైక్కై త్తానేపిడిత్తుక్కొండు ‘ఏకమిష’ ఇత్యాది ‘సఖాసప్తభవ’ ఎన్ఱు మళవాన సప్తపదీ విన్యాసపూర్వకమాయ్ అగ్ని ప్రదక్షిణం పణ్ణినా నాక కనాకణ్డేన్.   ॥ ౭ ॥

మూ.— ఇమ్మైక్కుమేళ్తేళ్ పిఱవిక్కుమ్‌పత్తావాన్
నమ్మైయుడైయవన్ నారాయణనమ్బి
శెమ్మైయుడైయతిరుక్కైయాల్ తాళ్‌పత్తీ
అమ్మిమితిక్క-క్కనాకణ్డేన్‌తోళీనాన్.॥ ౮ ॥

ప్ర - ప. తోళీ — ఇమ్మైక్కుమ్ - ఇప్పిఱప్పుక్కుమ్, ఏళ్తేళ్ పిఱవిక్కుమ్ - ఇనికాలముళ్ళతనైయుమ్, పత్తావాన్ - తుణైయామవనాయ్ నమ్మైయుడైయవన్ — నమక్కు శేషియాయ్, నమ్బి — కల్యాణగుణపరిపూర్ణనాయ్, నారాయణన్ -నారాయణనాన శ్రీకృష్ణన్,

శెమ్మైయుడైయ - తామరై మలర్ పోలే శివన్ద, తిరుక్కైయాల్ - తిరుక్కైక్కళాలే, తాళ్ - ఎన్ కాలై, పత్తి - పిడిత్తు, అమ్మితిక్క- -, నాన్ కనాక్కణ్డేన్.

తా ॥ ఇంద జన్మత్తుక్కుమ్ ఏత్తేళు జన్మత్తుక్కుమ్ సహాయభూతనాయ్ నమక్కు శేషియాయ్ అఖిల హేయ ప్రత్యనీక కల్యాణగుణ పరిపూర్ణనాన నారాయణన్ పద్మదళమ్పోలే శివందదాన్ తిరుక్కైక ళాల్ ఎన్ కాలైప్పిడిత్తు 'ఆతిష్ఠేమ మశ్మాన' మెన్నుమ్ మన్త్రసాధ్యమాన అశ్మాస్థాపన మంగళపూర్తిత్తమై కనాక్కణ్డేన్. ॥ ౭ ॥

మూ ॥ వరిశిలై వాణ్ముకత్తెన్నైమార్ తామ్వన్ది
ట్టెరిముకమ్పారిత్తెన్నై మున్నేనిఱుత్తి
అరిముకనచ్చుతన్ కైమేలెన్ కైవైత్తు
పొరిముకందట్ట క్కనాక్కణ్డేన్ తోళీనాన్. ॥ ౮ ॥

ప్ర - ప, తోళీ=, వరి - అళకియ, శిలై - విల్లైయొత్త పురువత్తైయుమ్, వాళ్ - ఒళిపొరుందియ, ముకత్తు - ముకత్తైయు ముడైయవరాన, ఎన్ - ఎన్నుడైయ, ఐమ్మార్ - భ్రాతాక్కళానవర్కళ్, వన్దిట్టు - వందు ఎరి ముకమ్ పారిత్తు - అగ్ని ముకత్తైపారిత్తు, ఎన్నై- లజ్జైయాలే పిన్నేనిర్కిఱ ఎన్నై మున్నే నిఱుత్తి - మైత్తునమై ముఱైయుడైయార్ ఇళిమ్బుపడుత్తి చ్చిరిక్కవొణ్ణాదపడి, అరి ముకన్ - సిమ్హమ్పోలే అనభిభవనీయనాయ్, అచ్చుతన్ - ఆశ్రితర్గళై యొరుకాలుమ్ కైవిడాతవనాన కృష్ణనుడైయ, కైమేల్ - కైమేలే, ఎన్- ఎన్నుడైయ కైవైత్తు -, పొరి - నల్పొరియై, ముకందు - అళ్ళి, అట్ట- అగ్నియిలేపరిమాఱ, నాన్ కనాక్కణ్డేన్.

తా ॥ ఓ సఖీ ? అళకియ ధనుస్సదృశ భ్రూయుగ్మత్తోడు కూడి సుందరమాన ముఖకాంతియుక్తులైన ఎన్ భ్రాతాక్కళ్ వందు

లజ్జైయాలే పిన్ననిర్కిరవనై, మున్నేనిఱుత్తి, కల్యాణత్తిల్ నైచ్చాతుర్యపడుత్తి పరిహాసిక్కవేణుమెన్ఱు శిలవిలాసచేష్టితంగళై కాట్టిలుమ్ అవర్కళపేక్షితమ్ సఫలమాకాదపడి సింహమ్బోలే అనభిభ వనీయనాయ్ ఆశ్రితరై యొరుకాలుమ్ కైవిడాదవనాన కణ్ణన్ తన్ కైమేల్ ఎన్నుడైయ కైవైత్తు అగ్నియిలే లాజహోమం పణ్ణినానాక క్కనాక్కండేన్. ॥ ౯ ॥

మూ ॥ కుంగుమమప్పిక్కుళిర్ శాందమ్మట్టిత్తు
మంగలవీతివలం శెయ్తుమణనీర్
అంగవనోడుముడన్ శెన్ఱంగానైమేల్
మంజనమాట్ట క్కనాక్కండేన్ తోళీనాన్ ॥ ౧౦ ॥

ప్ర. - ప. తోళీ —, కుంగుమమ్ - కుంగుమక్కుళంబై, అప్పి నిఱైయవ్వ్యాగుం పూశి; కుళిర్ - కుళిర్ందః శాందమ్ - కలవైచ్చందనత్తై; మట్టిత్తు - తిమిర్త్తు: మణనర్ - వాసనాద్రవ్యంగళ్ శేర్ంద వసంతజలత్తై: మంగలం - కల్యాణ నిమిత్తమాక అలజ్కరిక్కపట్ట; వీతి — వీథియిలే: వలం శెయ్తు — ప్రదక్షిణమాకవందు; అంగు- అందవీథియిలే, ఆనైమేల్ — అనైయిన్ కళుత్తిన్మేలేయిరుందు; అవనోడుమ్ - అందకృష్ణనోడుకూడ; శెన్ఱు; ఉడన్ మంజనమాట్ట, ఉడన్ మణనీరాట్ట; నాన్ కనాక్కండేన్.

తా ॥ ఓ సఖి? సౌకుమార్యమగ్ని ముఖత్తిలేయిరుక్కపోఱా దెన్ఱు అదుక్కు పరిహారమాక శీతమానకుంకుమత్తై తిరుమేనియెంగుమ్ పూశి కుళిర్ంద కలప్పుచందనత్తైమర్దిత్తు వాసనాద్రవ్యంగళోడు శేర్ంద వసంతజలత్తై కల్యాణనిమిత్తమాకవలఙ్కరిక్కప్పట్ట వీథియిలేగాప్రద ప్రదక్షిణమాకవందు తానుమవనుమాకవంద వీథియిలే ఆనైయిన్కళుత్తిన్మేలైయిరుందు అన్దకృష్ణనోడే దివ్య-రిమళ తీర్థత్తాలే ఉడన్

శెమ్మైయుడైయ - తామరై మలర్ పోలే శివన్ద, తిరుక్కైయాల్ - తిరుక్కైక్కళాలే, తాళ్ - ఎన్ కాలై, పఱ్ఱి - పిడిత్తు, అమ్మి మితిక్క-, నాన్ కనాక్కండేన్.

తా ॥ ఇందజన్మత్తుక్కుమ్ ఏళేళు జన్మత్తుక్కుమ్ సహాయభూతనాయ్ నమక్కు శేషియాయ్ అఖిలహేయ ప్రత్యనీక కల్యాణగుణ పరిపూర్ణనాన నారాయణన్ పద్మదళ మ్పోలే శివందతిరుక్కైక్కళాల్ ఎన్ కాలైప్పిడిత్తు 'ఆతిష్ఠేమ మశ్మాన మెన్నుమ్ మన్త్రసాధ్యమాన అశ్మాస్థాపన మంగళపూర్తియై కనాక్కండేన్. ॥ ౭ ॥

మూ ॥ వరిశిలై వాణ్ముకత్తెన్నైమార్ తామ్వన్ది
ట్టెరిముకమ్పారిత్తెన్నై మున్నేనిఱుత్తి
అరిముకనచ్యుతన్ కైమేలెన్ కైవైత్తు
పొరిముకన్దట్టక్కనాక్కండేన్ తోழீనాన్. ॥ ౮ ॥

ప్ర - ప. తోழீ =, వరి - అழకియ, శిలై - విల్లై యొత్తపురువత్తైయుమ్, వాళ్ - ఒళ్ళిపొరుందియ, ముకత్తు - ముకత్తైయు ముడైయవరాన, ఎన్ - ఎన్నుడైయ, ఐమ్మార్ - భ్రాతాక్కళానవర్కళ్, వన్దిట్టు - వందు ఎరి ముకమ్పారిత్తు - అగ్నిముకత్తైపారిత్తు, ఎన్నై - లజ్జైయాలే పిన్నేనిఱ్కిఱ 'ఎన్నై' మున్నేనిఱుత్తి - మైత్తునమై ముఱైయుడైయార్ ఇళిమ్బుపడుత్తి చ్చిరిక్కవొణ్ణాదపడి, అరిముకన్ - సిమ్హమ్పోలే అనభిభవనీయనాయ్, అచ్యుతన్ - ఆశ్రితర్కళై యొరుక్కాలుమ్ కైవిడాతవనాన కృష్ణనుడైయ, కైమేల్ - కైమేలే, ఎన్ - ఎన్నుడైయ కైవైత్తు -, పొరి - నల్పొరియై, ముకందు - అళ్ళి, అట్ట - అగ్నియిలేపరిమాఱ, నాన్ కనాక్కండేన్.

తా ॥ ఓ సఖీ ? అழకియ ధనుస్సదృశ భ్రూయుగ్మత్తోడు కూడి సుందరమాన ముఖకాంతియుక్తాళాన ఎన్ భ్రాతాక్కళ్ వందు

లజ్జయాలే సిన్నెనిఱ్చ్కెరవెనై మున్నేనిఱుత్తి కల్యాణప్పిళ్లైయై అచాతుర్యపడుత్తి పరిహసిక్క వేణుమెన్ఱు శిలవిలాసచేష్టితంగళై క్కాట్టిలుమ్ అవర్కళ్ పేక్షితమ్ సఫలమాకాదపడి సింహమ్మ్వాలే అనభిభవనీయనాయ్ ఆశ్రితరై యొరుక్కాలుమ్ కైవిడాదవనాన కణ్ణర్ తన్ కైమేల్ ఎన్నుడైయ కై వైత్తు అగ్నియిలే లాజహోమం పణ్ణి నానా క క్కనాక్కండేన్. ॥ ౯ ॥

మూ ॥ కుంకుమమప్పిక్కళిర్ శాందమ్మట్టిత్తు
మంగలవీతివలం శెయ్తుమణనీర్
అంగవనోడుముడన్ శెన్ఱంగానై మేల్
మంజనమాట్ట క్కనాక్కండేన్ తోళీనాన్ ॥ ౧౦ ॥

ప్ర. - ప. తోళీ —, కుంకుమమ్ - కుంగుమక్కుఴంబై, అప్పినిఱ్ఱమ్బెగుం పూశి; కుళిర్ - కుళిర్ంద: శాందమ్ - కలవై చ్చన్దనత్తై; మట్టిత్తు - తిమిత్తు: మణనర్ - వాసనాద్రవ్యంగళ్ శేర్ంద వసంతజలత్తై: మంగలం - కల్యాణ నిమిత్తమాక అలఙ్కరిక్కపట్ట; వీతి — వీధియిలే; వలం శెయ్తు — ప్రదక్షిణమాకవందు; అంగు - అందవీథియిలే, ఆనై మేల్ — అవైయిన్ కళుత్తిన్ మేలేయిరుందు; అవనోడుమ్ - అందకృష్ణనోడుకూడ; శెన్ఱు; ఉడన్ మంజనమాట్ట, ఉడన్ మణనీరాట్ట; నాన్ కనాక్కండేన్.

తా ॥ ఓ సఖీ? సౌకుమార్యమగ్ని ముఖత్తిలేయిరుక్కపోతా దెన్ఱు అదుక్కు పరిహారమాక శీతమానకుంకుమత్తై తిరుమేనియెంగుమ్ పూశి కుళిర్ంద కలప్పచందనత్తైమర్దిత్తు వాసనాద్రవ్యంగళోడు శేర్ంద వసంతజలత్తై కల్యాణనిమిత్తమాకవలఙ్కరిక్కప్పట్ట వీధియిలేగాత్రిమ ప్రదక్షిణమాకవందు తానుమవనుమాకవంద వీధియిలే ఆనై యిన్కళుత్తిన్ మేలైయిరుందు అన్దకృష్ణనోడే దివ్యపరిమళ తీర్థత్తాలే ఉడన్

మణనీరాట్టినార్ కళాయ్ కనాక్కండేన్. ఉడన్ మణనీరాట్టు- దమ్న తికళిరువరు మొరుపుడవైయుడుత్తు నీరాడుకై. ॥ ౧౦ ॥

మూ ॥ ఆయనుక్కాకత్తాన్ కండకనావినై
వేయర్ పుకళ్ విల్లిపుత్తూరోన్కోన్ కోతైశొల్
తూయతమిళ్ మాలైయీరైందుమ్ వల్లవర్
వాయుమ్ నన్మక్కళై పెత్తు మకిళ్వర్.

ప్ర. ప. — వెయర్ — శ్రీవైష్ణవర్కళాలే; పుకళ్ - స్తుతిక్కప్పడుగిఱ; విల్లిపుత్తూర్ — శ్రీవిల్లిపుత్తూరిలుళ్ళార్కు; కోన్ — నిర్వాహకరాన పెరియాళ్వార్ తిరుమకళారాన; కోతై - ఆణ్డాళ్; ఆయనుక్కు - ఆయర్కులత్తిలేవందు తోన్ఱియకృష్ణనుక్కు; ఆక - అనన్యార్హైయాక; తాన్ కండ; కనావినై - కనావై; శొల్ - అరుళిచ్చెయ్తతాయ్; తూయ = పరిశుద్ధమాన; తమిళ్ మాలై = తమిళ్తొడైయాన; ఈరైందుమ్ - పత్తు ప్పాట్టుక్కళైయుమ్; వల్లవర్ = అనుసంధిక్క వల్లవర్కళ్; వాయుమ్ = తంగళ్ మనస్సుక్కు ప్పొరుందిన నల్ = విలక్షణరాన; మక్కళై = శిష్యపుత్రర్గళై; పెత్తు - లభిత్తు; మకిళ్వర్ = ఆనన్దిక్కక్కడవర్గళ్.

శ్రీవైష్ణవర్కళాలే స్తుతిక్కప్పడుకిఱశ్రీవిల్లిపుత్తూరిలుళ్ళార్కు నిర్వాహకరాన పెరియాళ్వార్ తిరుమకళారాన ఆణ్డాళ్ గోపకులత్తిల్ వన్దవతరిత్తకృష్ణనుక్కు అనన్యార్హైయాక తాన్ కణ్డ కనాపనై అరుళిచ్చెయ్తతాయ్ పరిశుద్ధమానతమిళ్మాలైయానవిన్దగాథాదశకత్తైయభ్యసిత్తార్కళాకిల్ తంగళ్ మనస్సుక్కుప్పొరున్దిన విలక్షణరాన శిష్య పుత్రర్కళై లభిత్తు ఆనన్దిక్కక్కడవర్కళ్ పెరియాళ్వారైప్పోలె భగవత్ప్రీతిసాధాన పుత్రర్కళై పెత్తు హృష్టరావర్కళెన్ఱపడి.

ఆణ్డాళ్ తిరువడికళే శరణమ్.

మున్ శీర్ ఱు.

